daniel defoe

ROBINSON CRUSOE 1

çeviren :
akşit göktürk

kök yayınlar

daniel defoe | robinson crusoe

1

Özgün adı
Robinson Crusoe
(1719)

DANIEL DEFOE

1660'ta Londra'da doğdu. Önceleri din adamı olmak için öğrenim gördü, 1681'de din konusunda şiirler yazdı, ama çok geçmeden iş alanına atıldı. Batı Avrupa'yı karış karış dolaştı. Bir ara Holânda açıklarında korsanların eline düştü. 1684'de zengin bir kadınla evlenerek, karısının parasiyla alım-satıma başladı. Böylece bir süre rahat yaşadıysa da, kısa zamanda iflas etti, ölünceye dek borçtan kurtulamadı.

Politikaya atıldı. Yayımladığı politik kitapçıklardaki aşırı bağımsız düşüncelerinden dolayı sık sık saldırıya uğradı. 1685'de Monmouth ayaklanmasına katıldı. 1689'da kral olan III. William'ı savunan yazılar yazarak, kralın en güvenilir adamlarından biri oldu. Sonraları, yayımladığı taşlamalarda softalıkla alay ettiği, politik suçlarından dolayı kendisini yargılayan yargıçların kişisel yetersizliklerini, eksiklerini açığa vurduğu için düşmanları çoğaldı, ağır cezalara çarpıldı. Parasızlıktan büyük sıkıntı çekti. Ulusunun çıkarlarını politik parti çıkarlarından üstün tuttuğu için sık sık döneklikle suçlandırıldı. 1731'de gene Londra'da öldü.

Daniel Defoe, gerek romancılığın gerekse gazeteciliğin öncülerinden biridir. Türlü konularda yayımladığı kitaplarla kitapçıkların sayısı dört yüzü aşmaktadır. Romanları sırayla: Robinson Crusoe *(1719)*, Memoirs of a Cavalier *(Bir Cavalier'in Anıları, 1720)*, Captain Eingleton *(1720)*, Moll Flanders *(1722)*, A Journal of the Plague Year *(Veba Yılının Günlüğü, 1722)*, Colonel Jack *(Albay Jack, 1722)*, Roxana *(1724)*. *Bunlardan* Robinson Crusoe *hemen hemen bütün dünya dillerine çevrilmiştir. Türkçe'ye de çoğunlukla Fransızca'dan aktarılmış, kısaltılmış çevirileri, «Robenson Hikâyesi» (1864), «Hikâye-i Robenson» (1870), «Robenson» (1886), «Robenson» (1923), «Issız Adada 28 Yıl» (1938), «Robenson Krüzoe» (1955) gibi başlıklarla yayımlanmıştır. Elinizdeki çeviri, bu kitabın İngilizce aslından Türkçe'ye yapılan ilk kısaltılmamış, yetkili çevirisidir.*

GRANDVILLE

Bu kitabı resimleyen Grandville ya da gerçek adıyla Jean Gérard, 1803'te Nancy'de doğdu. İlk resim öğrenimini babasından gördü. 1823'de Paris'e geldi, matbaalarda ve yayınevlerinde boğaz tokluğuna çalıştı. Karikatürleriyle kısa zamanda halkın ilgisini çekti, Baudelaire'in ve pek çok sanatçının hayranlığını kazandı, ama para sıkıntısından bir türlü kurtulamadı. Üstelik karısını ve üç çocuğunu kaybetti. Bu büyük acılar yüzünden çıldırdı ve 1847'de, Vannes Düşkünler Yurdu'nda öldü.

Grandville, Fransız modern karikatürcülüğünün öncülerinden biridir. Başta **Robinson Crusoe** olmak üzere. **Don Quichotte**'u, **Guilliver'in Serüvenleri**'ni, Béranger'in **Şarkılar**'ını, La Fontaine'nin ve Florian'ın **masallarını** eşsiz bir ustalıkla resimlemiştir.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Robinson Crusoe'nun ilk yayımlanışından bu yana iki yüz elli yıl geçiyor. Bu süre içinde her çağda ayni ilgiyle okunmuş, hiç eskimeyen özelliğiyle her çağda sapasağlam ayakta kalmış.

Nedir bu hiç eskimeyen özellik? *Robinson Crusoe*'nun yalnız, sürükleyici bir serüveni dile getirmesi mi? Yoksa yayımcıların genellikle, *Robinson Crusoe*'nun çocuklar için kısaltılmış basımlarına koydukları önsözlerde belirtildiği gibi, ana baba sözüne saygının, öğüt dinlemenin, büyük sözü tutmanın önemini göstermesi mi? Defoe'nun yapıtında sürükleyiciliğin, töresel bir amacın payı küçük değildir, ama *Robinson Crusoe*'yu böyle sıradan yargılarla yetinen yoz bir mantıkla değerlendirmek, yazarının yaratıcılığına gösterilecek en büyük saygısızlıktır. Defoe'nun töreciliği, çok daha karmaşık bir yoldan, daha evrensel boyutlarla dile gelir.

Robinson Crusoe'nun değeri, içinde sevişme sahneleri bulunmadığı için, «Roman okuma, derslerine çalış! Roman okumakla adam olunmaz.» diyen çatık kaşlı babaların bile çocuklarına aldıkları, ya da, «Efendim

edebî eser, genç bir kızın eline utanılmadan verilebilecek eserdir,» yollu kör bir değer yargısına uygun düşen, bir yapıt olması ile de ölçülemez.

Robinson Crusoe, Defoe'nun yaşadığı çağda temelleri atılmaya başlanan modern yaşamın bir mythos'u modern insanın saplandığı çıkmazların, yalnızlığın, çevreye yabancılaşmanın, bu durumlar karşısında gösterdiği yiğitliğin, gözüpekliğin bir örneğidir. Bu yapıtta, hiç bir doğal yıkım, hiç bir olağanüstü güçlük karşısında eğilmek bilmeyen insanın kahramanca direnişi yüceltilmektedir. İnsanı evrenin ağırlık noktası, her şeyin şaşmaz ölçüsü olarak gören, ona en büyük önemi tanıyan on sekizinci yüzyıl kafasının *Robinson Crusoe*'da da yansıdığı sugötürmez bir gerçektir.

Robinson Crusoe'nun baştan sona Defoe'nun uydurduğu bir öykü olduğu bilinen bir şeydir. Gerçi Defoe'nun, 1709'da Alexander Selkirk adlı bir İngiliz gemicisinin, kaptanıyla kavga ederek, kendi isteğiyle Juan Fernandez adasında bırakılması, sonra bu adada tek başına dört yıl yaşaması olayından esinlenmiş olduğunu da biliyoruz. Ama Selkirk'in serüveni Defoe için ancak bir çıkış noktası olmuş, *Robinson Crusoe*'da kahramanının bütün serüvenini en ince ayrıntılarıyla, günü gününe, büyük bir inandırıcılıkla çizmiştir. Bu kitabı okuyan herkes, Robinson'un bilinciyle, duygularıyla, çıkmaz durumları kavrayıp çözen düşünceleriyle her an karşı karşıyadır. Coleridge'in de dediği gibi, «Robinson, her okurun, kendini yerine koyduğu evrensel insan örneğidir.» Defoe böyle bir başarıyla yaşatır kahramanını. Uydurma öyküsünü, en ince ayrıntılarına varıncaya dek, elle tutulur bir biçimde somutlaştırarak anlatır; çünkü Defoe'nun anlatımı, çağının düşünürü Locke'un, «nesnelerle ilgili bilgi taşımak,» diye belirlediği dil amacına tam

uymaktadır. Defoe ayrıntılara indiği zaman, nesnelerin katılık, boyut, nicelik gibi en belirgin özellikleri üzerinde durur, böylece duyularımıza seslenerek en yalın yoldan inandırıcılık sağlar.

Robinson Crusoe okundukça tadına varılacak, her yönüyle, her ayrıntısıyla okuru kavrayacak, bütünüyle okunup sevilmesi gereken bir öyküdür. Büyük İngiliz eleştirmeni Dr. Johnson, *Robinson Crusoe*'yu, «daha uzun olmasını dilediğim üç kitaptan biri,» diye tanımlıyor.

Türkçede genellikle, tam tersine, kısaltıla kısaltıla kuşa dönmüş basımlarıyla tanınan, yıllar önce Fransızca'dan yapılmış eski bir çevrisi bir yana, hiç bir zaman çocuk kitabı boyutlarının dışına taşamamış olan *Robinson Crusoe*'yu, bu kitabı bütünüyle sevmenin gerekliliğine inandığım için çevirdim.

A. G.

BİRİNCİ BÖLÜM

York'lu Denizci Robinson Crusoe'nun Yaşamı ile Olağanüstü Şaşırtıcı Serüvenleri

1632 yılında, York kentinde, iyi bir ana-babadan doğdum. Ailem oralı değildi. Babam, ilkin Hull'da yerleşmiş Bremen'li bir yabancıydı. Alım-satımla büyük bir kazanç sağlamış, sonra işini bırakarak York'da yerleşmiş, o çevrenin en iyi ailelerinden Robinson'ların kızı olan annemle evlenmişti. Bana da Robinson Kreutznaer adını vermişlerdi böylece; ama İngiltere'deki, sözcükleri bozma alışkanlığından dolayı, herkes Crusoe diye anmaya başlamıştı bizi; kendimiz bile adımıza Crusoe diyor, öyle yazıyor, arkadaşlarım da beni bu adla çağırıyorlardı.

İki ağabeyim vardı. Bunlardan biri, Flander'da, önceleri ünlü Albay Lockhart'ın komutasında olan bir piyade alayında yarbayken, İspanyollara karşı Dunkirk savaşında ölmüştü. İkinci kardeşimle bilgim, hiçbir zaman, babamla annemin sonradan benim başıma gelenler konusundaki bilgisini geçmedi.

Ailenin üçüncü oğlu olduğum, hiçbir iş öğrenmediğim için, kafam erken yaşta ipsiz sapsız düşüncelerle dolup taşmaya başlamıştı. Çok yaşlı olan babam, beni evde elinden geldiğince yetiştirmiş; bölgemizdeki okulların verebileceği ölçüde bir bilgiyle donatmış, hukukçu olmamı tasarlamıştı. Ama benim başlıca özlemim denizlerde dolaşmaktı, bu özlem beni babamın isteklerine, daha doğrusu buyruklarına, annemin, öteki arkadaşlarımın yalvarmalarına, öğütlerine öyle büyük bir kesinlikle karşı koymaya itiyordu ki, beni düpedüz ilerde başıma gelecek sıkıntıların içine atan bu özlem, alınyazımdaki bir uğursuzluktu sanki.

Bilgili, ölçülü bir adam olan babam, benim bu tasarımı sezerek çok güzel, ağırbaşlı uyarmalar yaptı. Bir sabah, çekmekte olduğu damla hastalığından dolayı hiç çıkamadığı odasına çağırarak bu konuda candan öğütler verdi. Kolayca iş alanına atılarak, daha da varlıklı bir kimse olabilecek, rahat, mutlu bir yaşayışa erişebilecek durumdayken, baba evini, öz yurdumu bırakmamın, başıboş dolaşma isteğinden başka ne gibi bir nedeni olabileceğini sordu. Böyle bir şeyin, ya hiçbir çıkar yolu olmayan umutsuz kimselere, ya da herkesçe tutulan yol dışında, birtakım işlere girişerek yükselmek, zengin olmak, ün kazanmak için yabancı ülkelerde serüven arayan, alınyazısı ardında sürüklenen kimselere yaraşabileceğini; benim durumumun bambaşka olduğunu, gerçekte bu iki durumun ortasında bulunduğumu; aşağı tabaka yaşayışının en üstünde yer alan bu orta durumun, kendi uzun deneylerine göre, insan mutluluğuna en elverişli bütün güçlüklerden, gövdece çekilecek sıkıntılardan, ezici yorgunluktan, yüksek tabakanın kibirinden, tantanasından, açgözlülüğünden uzak bir durum olduğunu, kıskançlık da uyandırmayacağını söyledi. Kralların bile, büyük işler için dünyaya gelmiş olmaktan dolayı çoğunlukla acı acı yakındıklarını; bu iki durumun, Aşağılık ile Büyüklük'ün ortasında bulunmayı özlediklerini; orta durumun herkesin imrendiği bir şey olduğunu düşünürsem, böyle bir yaşayıştaki mutluluğu anlayabileceğimi; yoksulluktan da zenginlikten de korunmak için yakaran bilge kişilerin de bunun şaşmaz bir mutluluk ölçüsü olduğuna inandıklarını, söyledi.

Yaşamanın sıkıntılarının da aşağı tabakalardakilerle yüksek tabakadakiler arasında bulunduğunu, en az sıkıntıya orta bir yaşayışta rastlanacağını, orta tabakanın hem aşağıdakiler, hem de yukardakiler arasında göze çarpan bir sürü kötülükten uzak olduğunu; orta bir yaşayış süren insanların, hem soysuz bir yaşayıştaki tantanadan, aşırılıklardan, hem ezici yorgunluk-

tan, darlıktan, hem de güçlüklere yol açan, doğru düzgün ya da yeter ölçüde yiyecek bulma sıkıntısından uzak yaşadıklarını; bütün bunların, bu iki tabakanın sürdüğü yaşayışın doğal bir sonucu olduğunu; orta yaşayışın, her türlü erdemi her türlü sevinci sağlayabilecek bir nitelik taşıdığını; barış ile bolluğun, ılımlılığın, ölçülülüğün, erincin, sağlığın, toplum bağlarının, bütün güzel eğlencelerin, özlenen sevinçlerin, orta tabaka yaşayışına bağışlanmış şeyler olduğunu; böyle bir yaşayışla insanın, kafaca ya da gövdece, büyük yükler altında ezilmeden, bir lokma ekmek uğruna köle gibi satılmadan, ruhunu esenlikten gövdesini de rahatlıktan yoksun kılan dolambaçlı olayların ağına düşmeden, dünyadan sessizce, başı bile ağrımadan gelip

geçebileceğini; böylece kendini, kıskançlık duygusuyla, büyük şeyler elde etmek için, gizli, yakıcı tutkularla yiyip tüketmeyeceğini; tam tersine, dünyanın bütün tatlarından payını alarak, hiçbir acı duymadan, mutluluk duygusu içinde, her geçen günün yaşantısıyla bu mutluluğu biraz daha anlayarak, gül gibi yaşayıp gideceğini, söyledi.

Sonra beni, ağırbaşlı, sevgi dolu bir yolda daha da sıkıştırarak, çocukluk etmememi, içinde bulunduğum yaşayışın özelliği ile durumu gereği karşılaşabileceğim sıkıntılara kendimi atmamamı; ekmeğimi aramak zorunda olmadığımı; benim için birçok şey yapabileceğini, az önce öğütlediği yaşayışa, uygun bir biçimde başlayabilmem için, elinden geleni esirgemeyeceğini; bütün bunlardan sonra da mutluluğa, rahata erişemezsem, bunda ancak alınyazımın ya da kendi yanlış davranışlarımın payı olacağını, kendisinin sorumlu sayılamayacağını; bana kötülüğü dokunacak şeylere karşı beni uyarmakla görevini yapmış olduğunu; kısacası, sözünü dinler de evde kalırsam benim için çok iyi şeyler yapacağını, yabancı ülkelere gidiş kararımı olumlu karşılayarak ya da destekleyerek, sonradan başıma gelecek uğursuzluklardan sorumlu olmak istemediğini, söyledi. Son söz olarak da, büyük kardeşimi gözönüne getirmemi, zamanında ona da Felemenk savaşlarına gitmemesi için aynı öğütleri verdiğini, ama dinletemediğini, ağabeyimin genç bir taşkınlıkla orduya koşarak savaşta öldüğünü, ekledi. Gene de benim için Tanrı'ya yakarmaktan geri kalmayacağını, ama bu çılgınca adımı atarsam Tanrı'nın benden bağış esirgeyeceğini söylemek zorunda olduğunu, ilerde hiç kimsenin bana yardım elini uzatamayacağı bir zamanda, kendisinin bu öğütlerini anımsayarak yakınacağımı söyleyerek sözlerini bitirdi.

Konuşmasının bu son bölümünde geleceği olduğu gibi yansıtan bir nitelik gördüm, ama bunun böyle olduğunu belki kendisi bile bilmiyordu. Bu sözleri söy-

lerken, özellikle ölen ağabeyimden söz ederken, gözlerinden boşanan yaşların yüzünden aşağı süzüldüğünü gördüm. Öğütlerini bir gün anımsayarak yakınacağımı, hiç kimsenin bana yardım elini uzatamayacağını söylerken, öyle duygulandı ki sözlerini kesmek zorunda kaldı, yüreğinin çok dolu olduğunu, daha fazla konuşmaya gücü kalmadığını söyleyerek sustu.

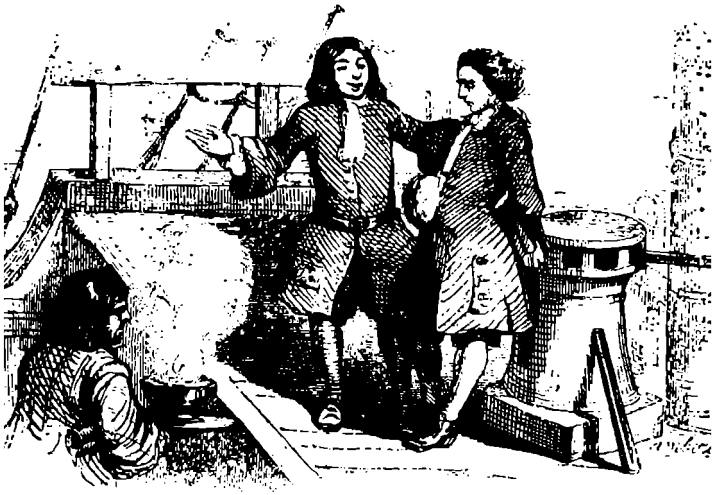
Bu sözler bana gerçekten dokunmuştu. Kime dokunmazdı ki? —Babamın isteklerine uyarak evde kalmaya, dışarılara gitmeyi kafamdan çıkarmaya karar verdim. Ne gezer! Bu karar birkaç günde siliniverdi. Uzun sözün kısası, babamı yeni baştan üzmemek için, birkaç hafta sonra ona haber vermeden kaçmayı kafama koydum. Bununla birlikte, bu kez ilk karar verdiğim zamanki gibi tez davranmaktan kaçındım. Annemi her zaman olduğundan biraz daha yumuşak gördüğüm bir anda ona açıldım, dünyayı gezip görme düşüncesinin kafamı hep kurcaladığını, bu kafayla hiçbir işe kesinlikle kendimi veremeyeceğimi, babamın beni izinsiz gitmek zorunda bırakmaktansa, gitmeme izin vermesinin daha iyi olacağını; şimdi on sekiz yaşında olduğumu, bir ustaya çırak girmek ya da avukat yamaklığına başlamak zamanımın geçtiğini, böyle bir şeye başlasam bile, gerekli süreyi doldurmadan, ustamın yanından kaçarak denize açılacağımı; tek yolculuk için olsun babamın gönlünü yaparsa, dönüşte bu yolculuktan hoşlanmamışsam bir daha gitmeyeceğimi, bu arada yitirmiş olduğum zamanı kazanmak için iki kat daha fazla çalışacağıma söz verdiğimi söyledim.

Bu sözlerim üzerine annem büyük heyecana kapıldı, bu konuda babamla görüşmenin boşuna olacağını; babamın, benim için neyin hayırlı olacağını çok iyi bildiğinden dolayı, bana böylesine zarar getirecek bir işi kabule yanaşmayacağını, babamla olan konuşmamızdan, onun bana söylediğini bildiği bunca tatlı, sevgi dolu sözden sonra, nasıl olup da böyle bir şeyi gene düşünebildiğime çok şaşırdığını; kısacası, kendi kendimi

yıkıma sürüklemek istiyorsam, buna bir diyeceği olmadığını, istediğimi yapabilirsem de böyle bir şeye hiçbir zaman evet diyemeyeceklerini, kendi payına yıkımımda parmağının bulunmasını istemediğini, babamın istemediği bir şeyi kendisinin istemesini bekleyemeyeceğimi söyledi.

Annem, sözlerimi babama iletemeyeceğini söylemekle birlikte, sonradan öğrendiğime göre, ona her şeyi anlatmış, babam da büyük bir üzüntü duyarak bir iç çekişle, «Bu çocuk evde kalsaydı mutlu olabilirdi, ama başını alır giderse, şimdiye dek eşi görülmemiş kurtulmaz bir düşkün olacak, böyle bir şeye nasıl evet diyebilirim?» demiş.

Bu sözler üzerinden daha bir yıl geçmemişti ki, başımı alıp kaçtım, bu süre içinde bir işe girmem için gösterilen bütün çabalara dirençle karşı koydum, içimdeki eğilimin beni yönelttiği bir şeye karşı böylesine kesinlikle direttikleri için babamla anneme büyük bir öfke duyuyordum. Bir gün Hull'a gitmiştim, kaçmak düşüncem falan yoktu o sıralarda. Arkadaşlarımdan biri babasının gemisiyle deniz yolundan Londra'ya gitmekte olduğunu, her gemicinin kullandığı bir ağızla, yolculuğun hiçbir şeye malolmayacağını belirterek benim de birlikte gitmemi söyledi. Anneme babama danışmadan, haber bile vermeden, nereden duyarlarsa, nasıl duyarlarsa duysunlar dedim, Tanrı'nın ya da babamın bağışını sormaksızın, hiçbir durumu, hiçbir sonucu düşünmeden 1651 yılı eylülünün birinci günü, Tanrı bilir uğursuz bir saatte, Londra'ya gitmekte olan bir gemiye bindim. Sanırım hiçbir genç serüvencinin başına gelen uğursuzluklar, benimki gibi erken başlamamış, benimki gibi uzun sürmemiştir. Daha gemi Humber'dan dışarı çıkar çıkmaz, rüzgâr bütün gücüyle esmeye, dalgalar da korkunç bir görünüşle yükselmeye başladı; daha önce hiç deniz yolculuğu yapmamış olduğum için bütün gövdeme söze sığmaz bir rahatsızlık, kafama da bir korku çöktü. Babamın evini, üstüme dü-

şen ödevleri bırakıp kaçışımın Tanrı'nın gücüne gitmiş olduğunu kara kara düşünmeye başladım; ailemin bütün o güzel öğütleri, babamın gözyaşları, annemin yalvarıp yakarmaları kafamda, daha şimdiki gibi katılaşmamış olan gönlümde, birer birer canlanarak, hem Tanrı'ya hem de babama karşı ödevlerimi yapmadığım için beni suçlandırıyor, eziyordu.

Bu arada fırtına da gitgide azıyor, daha önce üzerinde hiç yolculuk etmediğim deniz, sonradan birçok kez gördüğüm, hattâ hemen birkaç gün sonra karşılaştığım ölçüde değilse de, coşup kabarıyordu. Ama bu bile benim gibi bu işlerden anlamayan toy bir denizciyi altüst etmeye yetiyordu. Kabaran her dalganın bizi yutacağından korkuyor, geminin her alçalışında düştüğümüz deniz yarığından bir daha çıkamıyacağımızı sanıyordum. Ölüm korkusuyla dolu bu düşünceler içinde, Tanrı bana acır da bir kez olsun canımı bağışlar, ayağımı karaya basarsam, doğru babamın evine dönüp yaşadığım sürece bir daha hiç gemiye binmeyeceğime; babamın öğütlerini tutarak kendimi böyle tehlikelere

atmayacağıma söz veriyor, yeminler ediyordum. Şimdi babamın orta bir yaşayış konusundaki gözlemlerinin doğruluğunu açıkça görüyor; onun ne kolay, ne rahat yaşamış olduğunu, ne denizin fırtınalarıyla ne karanın çetinlikleriyle karşılaşmadığını düşünüyor; ettiğine pişman olan gerçek bir hayırsız oğul gibi babamın yanına dönmeyi tasarlıyordum.

Bu uysal, uslanmış düşünceler, fırtına süresince, gerçekte fırtınadan biraz sonra bile kafamdan çıkmadı. Ertesi gün rüzgâr kesilmiş, deniz yatışmış, ben de yolculuğa biraz alışmaya başlamıştım. Bununla birlikte bütün gün sesim soluğum çıkmadı, daha üzerimde biraz deniz tutkunluğu vardı; geceye doğru hava açıldı, rüzgâr iyice dindi, göz kamaştırıcı güzellikte bir akşam başladı; güneş dupduru bir parıltıyla battı, ertesi sabah da aynı parıltıyla doğdu; rüzgâr çok azalmıştı, belki de hiç yoktu; güneşin dümdüz bir deniz üzerinde yansıması o güne dek rastladığım en güzel görünüştü.

O gece iyi uyudum, artık deniz tutmasından da iz kalmamıştı. Çok sevinçliydim, bir gün önceki azgın, korkunç denizin, kısa bir süre sonra böylesine durgun, böylesine güzel oluşu karşısında şaşırmıştım. Babama dönme tasarım daha kafamda sürmekteyken, beni ayartarak bir bakıma kaçışıma yol açmış olan arkadaşım yanıma geldi: «Ne haber, Bob,» dedi omzumu okşayarak, «nasıl duyuyorsun kendini? Dün geceki bir üfürüklük esintiden korkmuşsundur yüzde yüz,» dedi. «Ne esintisi,» dedim şaşırarak, «korkunç bir fırtınaydı düpedüz.» «Sen fırtına görmemişsin, ona da fırtına mı diyorsun? Bize iyi bir gemi bir de deniz alanı ver, bakalım böyle fırtınalar kılımızı kıpırdatıyor mu? Sen toy bir tatlı su gemicisisin daha Bob. Gel seninle birer bardak punç içelim de unutalım hepsini; bak şimdi hava ne güzel.» Serüvenimin bu acıklı bölümünü kısa geçecek olursak, her gemicinin geçtiği eski yoldan ben de geçtim; punç hazırlandı, sarhoş oluncaya dek içir-

diler bana; o bir gecelik uğursuz keyif içinde bütün pişmanlıklarımı, geçmişle ilgili bütün düşüncelerimi, gelecekle ilgili bütün tasarılarımı boğup öldürdüm. Sözün kısası, fırtına dinip de deniz öteki durgunluğuna dönünce, çırpınan düşüncelerim de yatıştı, denizin bizi yutacağı korkusunu unuttum, eski özlemlerim gene uyandı, umutsuzluk içinde vermiş olduğum bütün sözler, ettiğim bütün yeminler kafamdan silindi. Gerçi ağırbaşlı düşünceler arasıra geri dönerek gene kafama takılıyordu, ama bir hastalıktan kaçınır gibi hepsini

silkip atıyordum. Kendimi içkiye, arkadaşlara vererek kısa zamanda böyle bunalımların yeniden başgöstermesini kesinlikle önledim. Bunalım diyordum bu düşüncelere; beş altı gün içinde böyle şeylere üzülmemeye karar vermiş her delikanlının dileyeceği gibi, içimden gelen pişmanlık seslerini bütünüyle yendim. Ama bir sınav daha vardı önümde; anlaşılan Tanrı, böyle olaylarda her zaman yaptığı gibi, beni hiçbir özür ileri süremeyecek durumda bırakmaya kararlıydı. Bu birinci tehlikeden ders almadığım için, hepimizin karşılaşacağı daha çetin bir uğursuzluk, gerçek tehlikenin de kurtuluşun da ne demek olduğunu gösterecekti bana.

Yolculuğumuzun altıncı günü Yarmouth sularına vardık; rüzgârın karşımızdan esmesi, havanın da durgun oluşu yüzünden fırtınadan beri pek az yol alabilmiştik. Rüzgâr gene karşımızdan, güneybatıdan estiği için orada demirleyerek yedi sekiz gün beklemek zorunda kaldık; burası Thames'e girecek gemilerin rüzgâr beklemek için demirlediği genel bir liman olduğundan, bu arada Newcastle'dan birçok başka gemiler de geldi.

Rüzgâr çok olmasaydı gelgit sırasında suların kabarmasıyla ırmağa girebilir bunca uzun bir süre beklemezdik; dört beş gün sonra rüzgâr çok güçlü esmeye başladı. Neyse ki demirlediğimiz sularda güven altındaydık, demirimiz iyi, zincirimiz de çok sağlamdı. Gemicilerimiz duruma pek aldırmıyorlar, bir tehlikeyle karşılaşabileceğimizi akıllarının ucuna bile getirmiyorlar, zamanlarını denizcilere özgü bir yolda, dinlenerek, eğlenerek geçiriyorlardı; gelgelelim sekizinci günün sabahı rüzgâr azdı, gemi elden geldiğince hafiflesin diye, hepimiz kolları sıvayarak seren eklemesini indirdik, her şeyi sıkıştırdık, sardık sarmaladık. Öğle üzeri deniz alabildiğine kabardı, gemimiz başa doğru yatmaya başladı, birkaç kez de denizle doldu taştı, iki üç kez demir tarar gibi olduk; bunun üzerine kaptan iki büyük ocaklık demirinin de atılması için buyruk ver-

di, baştaki iki demir üzerinde kaldık, zincirleri de sonuna dek laçka ettik.

Bu gerçekten de korkunç bir fırtınaydı, işte şimdi denizcilerin de yüzünde korku ile şaşkınlık belirtileri görmeye başladım. Kaptan geminin kurtulması için elinden gelene yapmakla birlikte, yanımdan geçerek kamarasına gidip gelirken kendi kendine yavaşça, «Tanrım acı bize, hepimiz yokolacağız,» gibi sözler mırıldanıp duruyordu. Bu ilk karmaşa sırasında ben neye uğradığımı şaşırmış, dümen dairesindeki kamaramda kımıltısız yatıyordum; o sıralar neler duyduğumu sözle anlatamam. Göz göre göre çiğnediğim, etkisine karşı kaskatı bir yürek takındığım o ilk pişmanlığı güç-

lükle gözönüne getirebiliyordum; kendi kendime o acı ölüm korkusunu atlattığımı, gördüğümüz birinci fırtına yanında bunun hiç olduğunu düşünüyordum. Ama az önce belirttiğim gibi, kaptanın yanımdan geçerken hepimizin yokalacağını söylemesi, beni allak bullak etti; kamaramdan çıkarak dışarıya bir göz attım. Böyle korkunç görünüşle daha önce hiç karşılaşmamıştım. Her üç dört dakikada bir, deniz dağlar gibi yükseliyor, dalgalar üzerimizde parçalanıyor; çevremizde tehlikeden uğursuzluktan başka bir şey görünmüyordu. Yanımızda demirli duran yüklü bir geminin direkleri bordalarının hemen üstünden kırılmıştı; adamlarımız bir mil ötede demirlemiş olan geminin battığını söyleyerek bağrışıyorlardı. Demir taramış iki başka gemi kırılmış direkleriyle, sulara kapılmış, gelişigüzel sürüklenip gidiyordu. Hafif gemiler denizde pek çabalamak zorunda olmalıkları için daha iyi bir durumdaydılar; bununla birlikte, onlardan da iki üçü yalnız açavele gönderli birer yelkenle rüzgârın önünde yanıbaşımızdan geçerek sürüklenip gittiler.

Akşama doğru ikinci kaptanla lostromo[1], pruva direğini kesmelerine izin vermesi için kaptana yalvardılar; kaptan böyle bir şeye yanaşmıyordu. Ama lostromo'nun, direk kesilmezse geminin batacağını söylemesi üzerine boyun eğdi; pruva direği kesilir kesilmez orta direk gevşeyerek öyle bir sarsmaya başladı ki, onu da keserek güverteyi dümdüz etmek zorunda kaldılar.

Herkes, az önce büyük korku geçiren benim gibi toy bir denizcinin bütün bir süre boyunca ne durumda olduğunu iyi kötü kestirebilir. O zaman kafamdan geçenleri şimdi bunca uzaktan dile getirmem gerekirse, önceki inançlarımdan, o ilk uğursuz kararıma dönmüş olmaktan dolayı düşüncem on kat daha korku doluydu, ölümle karşı karşıyaydım; fırtınanın korkunçluğu da buna eklenince, içine düştüğüm durum sözle

1. Lostromo: Baştayfa.

kolay anlatılamaz. Ama başımıza geleceğin dahası da varmış; fırtına öyle bir azgınlıkla sürüyordu ki, gemiciler ikide birde gemi kaynıyor diye bağrışıyorlardı. Sorup öğreninceye dek, bu kaynama sözünün ne anlama geldiğini bilmemek benim iyiliğime oldu bir bakıma. Bununla birlikte, fırtına öyle azmıştı ki, sık sık rastlanmayacak bir şeye tanık oluyordum; kaptan, lostromo, ötekilerden daha aklı başında birkaç gemici, Tanrı'ya yakarıyorlar, her an geminin deniz dibini boylamasını bekliyorlardı. Bütün bunların üstüne, gece yarısı geminin ötesini berisini yoklamak için aşağı inen adamlardan biri, gemi su alıyor diye bağırdı, bir başkası da ambarda dört ayak boyu su olduğunu söyledi. Herkes tulumba başına çağrıldı. Bu söz üzerine yüreğim daralıyormuş gibi oldu, üstünde oturduğum yatağımın kıyısına sırtüstü yıkılarak, kamaranın ortasına düştüm. Neyse ki gemiciler ayılttılar; şimdiye dek hiçbir işe yaramadıysam da şimdi herkes gibi, benim de tulumbayla su çekebileceğimi söylediler; bunun üzerine canlandım, tulumbaya koşarak var gücümle çalışmaya başladım. Bu arada, kaptan fırtınada tutunamadıkları için sürüklenerek denize açılmak zorunda kalan, böylece de bize yaklaşmakta olan birkaç küçük kömürcü gemisini görmüş, tehlikede olduğumuzu bildirmek üzere bir top atılması için buyruk vermişti; ben bu gürültüye bir anlam veremediğimden büyük bir şaşkınlığa kapıldım, geminin parçalandığını ya da korkunç bir şeyin olduğunu sandım. Sözün kısası, öyle şaşırdım ki, bayılıp yere düştüm. Herkes kendi canıyla uğraşmakta olduğu için benim ne olduğumu kimse düşünmedi bile; tulumbanın başına bir başkası geçti, beni öldü sanarak ayağıyla öteye itiverdi; ancak uzun bir süre sonra kendime gelebildim.

Durmadan çabalıyorduk, ama ambardaki su bitecek gibi değildi, geminin batacağı apaçıktı artık; gerçi fırtına biraz dinmişti ama, gemiyi yüzdürerek limana sokmak gene de çok güçtü, onun için kaptan toplar-

la yardım istemeye devam ediyordu; tam ilerimizden geçen küçük bir gemi sandalını bize yardıma göndermeyi göze alabildi; sandal binbir güçlükle yakınımıza gelebildi, ama bizim sandala girebilmemiz ya da sandalın gemiye iyice yaklaşabilmesi olacak iş değildi. Sandaldaki gemiciler canla başla küreklere asılıyorlar, bizi kurtarmak uğruna kendi canlarını tehlikeye atıyorlardı. Bizimkiler geminin kıçından ucunda bir şamandıra bağlı bir halat atarak, elden geldiğince laçka ettiler; sandaldakiler bir hayli çabaladıktan sonra halatı yakalayabildiler, biz de sandalı çekerek kıç altına yanaştırdık, hepimiz içine dolduk. O anda kendi gemilerini aramak ne onların ne de bizim düşünebileceğimiz bir şeydi, sandalı başıboş bırakmayarak elden geldiğince karaya sokmak düşüncesi herkesçe benimsendi, bizim kaptan gemicilere, sandal parçalanırsa kaptanlarıyla anlaşacağı konusunda söz verdi; yer yer kürek çekerek, yer yer de akıntıya kapılarak kuzeye doğru yan yan, Winterton Ness dolaylarına varıncaya dek gittik.

Biz ayrılalı daha bir çeyrek bile olmamıştı ki gemimizin battığını gördük, o zaman bir geminin denizde kaynamasının ne demek olduğunu anladım. Gemiciler bana, işte gemi batıyor dediklerinde gözlerimde ona bakabilecek gücün kalmamış olduğunu açıkça söylemeliyim; çünkü sandala bindiğimden, daha doğrusu beni sandala attıklarından beri, yarı heyecandan yarı da ilerde başıma geleceklerin korkusundan, baygınlıklar geçiriyordum.

Bu durumda, gemicilerimiz gene var güçleriyle kürek çekerek bizi karaya yanaştırmaya çabalarken, çalkanan dalgalar üzerinde inip çıkan sandalımızdan, yaklaştığımızda bize yardım etmek için toplanmış bir sürü insanın kıyı boyunca koşuştuğunu görüyorduk. Ama karaya doğru pek yavaş gidiyorduk, Winterton fenerini geçmedikçe de yanaşamayacaktık; kıyı Cromer'in batısında kalıyor, bir çıkıntı yapan kara, rüz-

gârın gücünü biraz kırıyordu. Neden sonra yanaşarak bin bir güçlükle hepimiz karaya çıktık, oradan yaya olarak Yarmouth'a gittik; kazaya uğramış kimseler olduğumuzdan çok büyük insanlık gösterdiler bize, kasabanın yöneticileri iyi semtlere yerleştirdiler, birtakım tüccarlarla gemi sahipleri, dilediğimiz gibi Londra'ya gidebilmemiz ya da Hull'a dönebilmemiz için yetecek para yardımında bulundular.

O zaman biraz akıllıca davranıp Hull'a, oradan da evime dönseydim mutlu bir adam olurdum, babam da Ulu Kurtarıcımız İsa'nın deyimiyle, semiz danayı bile kurban ederdi benim için; çünkü benim bindiğim geminin Yarmouth açıklarında battığını işitmiş, ama bo-

ğulmadığımı ancak uzun bir süre sorup soruşturduktan sonra kesinlikle öğrenebilmiş.

Ama kötü yazgım beni hiçbir şeyin önleyemeyeceği bir güçle gene ilerilere itiyordu; kafam ile daha düzenli olan yargıgücüm eve dönmem için arasıra beni zorluyor, ama dönmek bir türlü elimden gelmiyordu. Bu duruma ne ad takacağımı bilemiyordum; bunun bizi kendi yokoluşumuzu kendi elimizle hazırlamaya koşturan, burnumuzun dibindeki tehlikeye bile göz göre göre atılmaya dürten, her şeyin üstünde bir gizli buyruk olduğunu düşünemiyordum. Ama beni ilk serüvenimden aldığım iki büyük derse, sakıngan düşüncelerime, soğukkanlı kararlarıma karşı gelmeye iten şey, bana yıkımlar hazırlayan böyle kaçınılmaz bir gizli güçten başka ne olabilirdi ki?

İlkin beni yüreklendiren, kaptanın oğlu olduğunu söylediğim arkadaşım da şimdi benden daha yürekli gözükmüyordu. Onunla Yarmouth'a gelişimizin ancak ikinci ya da üçüncü günü konuşabildim, çünkü hepimizi ayrı ayrı semtlere yerleştirmişlerdi. İlk gördüğümde sesi bozuk, görünüşü çok düşünceliydi; başını sallayarak ne yaptığımı sordu, babasına da kim olduğumu, bu yolculuğa ilerde daha uzaklara gitmek üzere bir deneme yolculuğu olarak katıldığımı anlattı. Bunun üzerine babası bana dönerek ağırbaşlı, üzgün bir sesle, «Delikanlı,» dedi, «sen bir daha hiç denize çıkmamalısın, bu yolculuğu hiçbir zaman deniz adamı olamayacağına bir belirti saymalısın.» «Neden efendim?» dedim, «siz kendiniz bir daha denize çıkmayacak mısınız?» «O başka bir şey,» dedi kaptan, «denizcilik benim işim, dolayısiyle de görevim; ama sen bu yolculuğu bir deneme olarak yaptıysan bir dahasında başına neler gelebileceğini Tanrı sana küçük bir örnekle gösterdi; Tarşuş'un kayığındaki Yunus gibi, bütün bu başımıza gelenler de senin yüzünden oldu belki. Nasıl adamsın sen? neyin nesisin? ne diye çıktın deniz yolculuğuna?» Bunun üzerine ona başımdan

geçenlerin birazını anlattım, sözlerimi bitirir bitirmez garip bir öfkeyle parlayıverdi, «Tanrım ne suç işledim ki böyle uğursuz bir yaratık gemime girdi?» dedi, «bundan sonra senin bulunduğun bir gemiye bin lira verseler bile adımımı atmam.» Adamcağız uğradığı zararın acısıyla gerçekten aklını oynattı, ipin ucunu kaçırdı, diye düşündüm. Bununla birlikte, sonradan benimle büyük bir ağırbaşlılıkla konuştu, hemen babamın yanına dönmemi, Tanrı'nın öfkesini üzerime çekerek kendi yıkımıma yol açmamamı öğütledi; Tanrı'nın benden yana olmadığını apaçık görmem gerektiğini söyledi. «Delikanlı,» dedi, «şunu bilesin ki, geri dönmezsen babanın sözleri en sonunda gerçekleşecek, gittiğin her yerde uğursuzluktan, umutkırıklığından başka bir şey bulamayacaksın.»

Çok geçmeden ayrıldık; sözlerine pek az karşılık verdim çünkü, kendisini bir daha da görmedim; ne oldu, nereye gitti bilmiyorum. Bana gelince, cebimde biraz param olduğu için, karadan Londra'ya gittim; eve mi dönsem, yoksa gene denize mi açılsam, hangi yolu seçsem, diye boyuna kendi kendimle çekişip duruyordum.

Eve dönmekten beni alıkoyan başlıca şey utanç düşüncesiydi; komşulara alay konusu olacağım, yalnız babamla annemden değil, başkalarından da utanmak zorunda kalacağım takılıyordu kafama hemen. O günden beri, insanları, özellikle gençleri böyle durumlarda yöneten birtakım gözlemlerle düşüncelerin ne anlamsız, ne mantıkdışı şeyler olduğunu sık sık görmüşümdür. Sözgelişi, bir suçu işlemekten utanmazken, sonra duyulan pişmanlıktan utanmak; insanı sırılsıklam budala gösterecek bir davranışta bulunmaktan sıkılmazken, bilgi gösterecek vazgeçişten sıkılmak gibi.

Gene de o yaşta, nasıl bir yol tutacağım, nasıl bir yaşayış seçeceğim konusunda bir süre çekimser kaldım. Eve dönme düşüncesine karşı, önüne geçilmez bir isteksizlik sürüyordu içimde; bir süre sonra da. kar-

şılaşmiş olduğum çetin olayın anıları silinmeye başladı; onlarla birlikte eve dönme konusundaki güçsüz isteğim de söndü, sonunda bu tür düşünceleri büsbütün bir yana bırakarak bir yolculuğa çıkmayı kafama koydum.

Beni ilkin babamın evinden uzaklara sürükleyerek, çok para kazanmak gibi yırtıcı, kaba bir düşünce ardında koşturan, gözümü kararterak bütün güzel öğütleri, babamın yalvarmalarını buyruklarını hiçe saydıran o uğursuz etki, şimdi de girişebileceğim en uğursuz şeyi çıkardı karşıma; Afrika'ya giden, ya da bizim gemicilerin kabaca deyimiyle, Gine yolculuğuna çıkan bir gemiye bindim.

Bütün bu serüvenlerde işlediğim en büyük yanlış, yolculuğa bir gemici olarak katılmayışımdır; gerçi biraz daha fazla çalışmak zorunda kalırdım, ama bu süre içinde bir lostromonun görgüsünü, bilgisini kazanır, zamanla kaptan değilse bile, hiç olmazsa bir ikinci kaptan olabilirdim. Ama hep kötüyü seçmek alınyazımdı benim, burada da öyle oldu; cebimde param, sırtımda iyi bir elbisem olduğu için, zengin bir bay gibi davranıyordum yolculukta; dolayısiyle gemide ne bir işe elimi sürdüm, ne de bir şey yapmayı öğrendim.

Neyse ki Londra'da iyi bir arkadaş çevresine düşmüştüm; bu da benim gibi başıboş, yolunu şaşırmış delikanlılara binde bir rastlayan bir mutluluktu; genel olarak şeytan böylelerini daha başlangıçta pusuya düşürüverir, ama benim için durum başka türlü oldu. Önce, Gine kıyılarına bir yolculuk yapmış, orada büyük başarılar elde ettiğinden gene gitmeye karar vermiş bir kaptanla tanışıklık kurdum; adam, yaşım için hiç de saçmasapan sayılmayacak konuşmalarımdan hoşlandı, düşüncemin dünyayı gezmek, görmek olduğunu öğrenince, kendisiyle birlikte yolculuğa çıkarsam para ödemek zorunda olmayacağımı; kendisine yol arkadaşlığı edeceğimi; istersem yanımda biraz öteberi götürerek alışveriş yapabileceğimi, belki de bir hayli kazanabileceğimi söyledi.

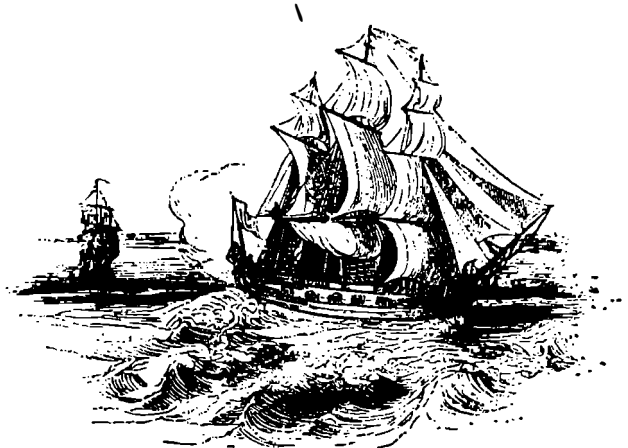
Bu işe kafam yattı; dürüst, açıksözlü bir adam olan bu kaptanla içli dışlı bir arkadaşlığa girişerek onunla birlikte yolculuğa çıktım, yanıma da birtakım şeyler alarak, onun gözütok dürüstlüğü yardımıyla bir hayli kazanç sağladım; kaptanın sözü üzerine kırk liralık oyuncak ile buna benzer ufak tefek almıştım. Bu kırk lirayı, kendileriyle yazışmakta olduğum akrabalarımın yardımıyla biriktirmiştim; sanırım, babamı, hiç değilse annemi kandırarak ilk serüvenime bu kadarcık bir yardımla olsun katılmalarını sağlamışlardı.

Bütün serüvenlerim içinde, başarıyla sonuçlandı diyebileceğim tek yolculuk bu olmuştur; bunu da arkadaşım kaptanın iyiliğine, dürüstlüğüne borçluyum; onun yardımıyla matematik konusunda, gemicilik kuralları konusunda sağlam bir bilgi kazandım, gemi yolunun nasıl hesaplandığını, gözetlemenin nasıl yapıldığını, kısacası, bir denizcinin anlaması gereken birçok şeyi öğrendim. Bana öğretmekten kıvanç duyduğu için, ben de kıvançla öğreniyordum; sözün kısası, bu yolculuk beni hem gemici, hem de tüccar yaptı; dönüşte aşağı yukarı iki buçuk kilo altın tozu getirdim, bu da Londra'da hemen hemen üç yüz İngiliz lirası etti; bu kazanç gözümü karartarak, içimi, ilerde beni büsbütün yıkacak aşırı bir tutkuyla doldurdu.

Ama bu yolculukta da başıma gene birtakım terslikler gelmişti; sürekli olarak hastaydım, aşırı sıcak iklimin etkisiyle, korkunç bir beyin hummasına tutulmuştum; çünkü bizim başlıca alışverişimizi yaptığımız kıyı, ekvatorun ancak on beş derece kuzeyinde bulunuyordu.

Bir Gine tüccarı olmak yolundaydım artık; ne yazık ki arkadaşım dönüşümüzden hemen sonra öldü; aynı yolculuğu bir daha yapmak kararındaydım, gene aynı gemiye bindim; birinci yolculuğumuzdaki ikinci kaptan şimdi geminin birinci kaptanı olmuştu. Böylesine uğursuz bir yolculuk hiç kimsenin başına gelmemiştir belki; yeni kazandığım paranın yalnız yüz lirasını üze-

rime almış, öbür iki yüzünü, ölen arkadaşımın bana karşı büyük bir dürüstlükle davranan karısının yanına bırakmıştım. Bu yolculukta, görülmedik işler geldi başıma; birincisi, Kanarya Adalarına doğru yol alırken, daha doğrusu bu adalarla Afrika kıyısı arasında, Sallee limanından bir Türk korsan gemisinin, sabahın alaca karanlığında arkamıza takılarak bizi tam takım yelkeniyle kovalaması oldu. Biz de kurtulmak için serenlerimizin kaldırabileceği sayıda yelken açtık; ama korsanın gittikçe yol kazandığını, birkaç saat geçmeden bize yetişebileceğini görünce kavgaya hazırlandık. Bizim gemide on iki, korsanlarınkinde de on sekiz top vardı. Öğleden sonra, saat üç sularında bize yetişti, gemimize kıçtan bindirmek isterken omuzluk alabandasından saldırdı, biz de toplarımızdan sekizini o yana sıraladık, hepsini birden ateşledik, biraz uzaklaşmak zorunda kaldı sonra top ateşimize karşılık verdi, ayrıca bordasındaki, aşağı yukarı iki yüz kişi de tüfekleriyle üstümüze ateş yağdırıyorlardı. Bununla birlikte, adamlarımızın hepsi siperde olduğu için hiç kimseye bir şey olmadı. Onlar yeniden saldırıya biz de savunmaya hazırlandık; bu kez öbür alabandadan gemimize yanaşarak, altmış adamlarını güvertemize indirdiler.

Hemen armalarımızı kesmeye, güvertenin orasını burasını parçalamaya başladılar. Biz de onları kurşunla, saçmayla, süngüyle karşıladık, iki kez güvertemizi gövdelerinden temizledik. Serüvenimizin bu acıklı bölümünü kısa geçersek, gemimizin işe yaramaz duruma gelmesi, adamlarımızdan üçünün ölüp sekizinin de yaralanması üzerine boyun eğmek zorunda kaldık, hepimiz tutsak edilerek, Mağriplerin bir limanı olan Sallee'ye götürüldük.

Orada karşılaştığım davranış önceden korktuğum gibi çıkmadı, öteki adamlarımız gibi ülkenin içlerine, imparatorun sarayına götürülmedim, hem genç hem de uyanık olduğum için korsan gemisinin kaptanı beni kendi işlerine uygun bularak, kendine ayırdı. Tüccarlıktan böyle aşağılık bir köle durumuna düşmekle uğradığım korkunç değişiklik beni iyice alt üst etmişti; şimdi babamın, çetin durumlara düşeceğimi, bana hiç kimsenin yardım elini uzatamayacağını, bilinmezi görürcesine belirten sözlerini düşünüyordum; söylediklerinin hepsi fazlasıyla doğru çıkmıştı. İşte şimdi Tanrı'nın öfkesine uğramış, hiçbir kurtuluş umudum olmaksızın son bulmuştum. Ama ne gezer! Anlatacaklarımdan da görüleceği üzere, çektiğim bu acılar ilerde çekeceklerimin yanında bir hiçti ancak.

Yeni efendim ya da sahibim beni kendi evine almıştı. Bir gün gene korsanlığa çıkarken beni de yanına alacağını umuyor, nasıl olsa en sonunda bir İspanyol ya da Portekiz savaş gemisine yakalanır ben de özgürlüğüme kavuşurum diye avunuyordum. Ama bu umudum çok sürmedi; çünkü denize çıktığı zamanlar beni bahçesine bakmak ya da öbür köleler gibi evin türlü işlerini görmek üzere karada bırakıyordu; dönüşünde de gemiye bakmam göreviyle gemideki kamarasında yatırıyordu.

Kaçmaktan başka hiçbir şey düşünmüyordum, türlü yollar geliyordu aklıma, ama hiçbirinde en ufak bir yol bulunacak gibi değildi; çünkü böyle bir düşünce-

yi açabileceğim, benimle birlikte kaçabilecek ne bir İngiliz, ne bir İrlandalı, ne de bir İskoçyalı dost köle vardı; böylece, tam iki yıl, bu kaçış düşüncesiyle oyalandım ama bu düşünceyi gerçekleştirebilmem için en ufak bir elverişli durum bile bulamadım.

İki yıl sonra, kendiliğinden beliren garip bir fırsat, özgürlüğümü kazanmak için bir şeyler yapmak düşüncesini gene kafamda uyandırdı. Efendim, işittiğime göre para darlığı çektiği için, gemisini donatamayarak, her zamankinden daha uzun bir süre karada kaldı. Hava güzel olunca, haftada bir iki gün, arasıra da daha sık, geminin filikasını alarak balığa çıkıyor, benimle genç bir *Moresko*'yu[1] kürek çekmemiz için birlikte götürüyordu. İkimiz onu çok eğlendiriyorduk; üstelik balık tutmakta da büyük ustalık gösteriyordum; öyle ki, arasıra beni akrabalarından bir arapla, bir de onların deyimiyle Moresko ile birlikte kendisi için balık tutmaya gönderiyordu.

Çok durgun bir sabahta gene balığa çıkmıştık; birdenbire öyle koyu bir sis çöktü ki yarım mil bile açıkta değilken karayı göremez olduk; nereye, hangi yöne gittiğimizi bilmeden bütün gün, bütün gece durmadan kürek çektik, ama ertesi sabah karaya yaklaşacağımız yerde kıyıdan en az iki mil açıkta olduğumuzu gördük. Bununla birlikte bir hayli çabaladıktan, sabahın erken saatlerinde oldukça sert esen rüzgârdan dolayı karaya dönebildik; hepimiz de epeyce acıkmıştık.

Bu olay, efendimizin gözünü korkuttu, bundan sonra biraz daha dikkatli olmayı gerekli görerek, bu iş için bizim İngiliz gemisinden ele geçirmiş olduğu uzun bir sandalı ayırdı, bir daha da pusulasız, azıksız balığa çıkmamaya karar verdi; bunun üzerine, geminin İngiliz bir köle olan marangozuna, bu uzun kayığın ortası-

1. Endülüs'ün Araplardan İspanyol yönetimine geçmesi üzerine orada kalarak Hıristiyan olmuş, sonra da İspanya'dan kovulmuş Araplara İspanyollarca verilen ad.

na saltanat kayıklarında olduğu gibi küçük bir kamara, kamaranın arkasına dümen tutacak, demir atıp çekecek, önüne de yelken kullanacak bir iki adamın durabileceği birer yer yapması buyruğunu verdi. Kayığa kırlangıç kanadı bir yelken takıldı, bu yelken kamaranın tepesinden kullanılıyordu; kamara da oldukça rahat, basık bir şeydi; içinde kendisi ile bir iki kölesinin yatabileceği yataklar, sevdiği içki şişelerini, özellikle ekmeğini, pirincini, kahvesini koyabileceği gözleri bulunan bir yemek masası vardı.

Bu kayıkla sık sık balığa çıkıyordu, balık tutmakta büyük bir ustalık gösterdiğim için, bensiz hiç çık-

mıyordu. Bir gün, o yerlerin ileri gelenlerinden iki Mağripli ile birlikte eğlenmek ya da balık avlamak için, denize çıkmayı kararlaştırdı, olağanüstü bir hazırlık yaptırdı; geceden kayığa her zamankinden fazla yiyecek yığdırdı; bana da biraz barutla saçma alarak kayığa götürmemi, çünkü balıkla birlikte kuş da avlamak niyetinde olduklarını söyledi.

Her şeyi istediği gibi hazırladım, kayığın her yanını yıkadım, temizledim, süs bayraklarını, sancağı çektim, konukların rahatı için ne gerekse yaptım; derken gele gele yalnız efendim geldi, konuklarının işi çıktığını, dolayısiyle gitmekten vazgeçtiklerini, her zamanki gibi kayığa Mağripli ile çocuğu alarak biraz balık tutmamı, çünkü konuklarını evde ağırlamak istediğini söyledi; biraz balık tutar tutmaz geri dönerek balıkları evine getirmem buyruğunu verdi; dediklerini yerine getirmeye hazırdım.

Hemen o anda buradan kurtulmak konusundaki düşüncelerim gene kafamda çakıverdi, çünkü şimdi komutam altında küçük bir gemi olacaktı; efendim gider gitmez kendimi balığa çıkmaya değil, bir yolculuğa hazırlamaya başladım; ama nereye gideceğimi bilmiyor, buna önem de vermiyordum; bu yerden kurtulayım da nereye gidersem gideyim, diyordum.

İlk işim, bir yolunu bularak Mağripli'nin biraz yiyecek getirmesini sağlamak oldu; kendisine efendimizin ekmeğinden bizim de yememizin ayıp kaçacağını söyledim. «Doğru,» diyerek kayığa üç kocaman sepet dolusu peksimetle, üç testi su getirdi. Efendimin İngiliz gemilerinden yağma ettiği apaçık olan şişe kasalarının da nerede olduğunu biliyordum; Mağripli'nin orada bulunmadığı sırada bu şişeleri de kayığa taşıyarak, önceden efendimiz için konmuş gibi yerleştirtim. Ayrıca büyük bir topak balmumu, bir yumak sicim, bir el baltası, bir de çekiç aldım. Bunların hepsi de sonradan çok işimize yaradı, özellikle balmumunu şamdan yapmakta kullandık. Mağripli'ye bir oyun da-

ha oynadım, büyük saflıkla gene kandı. Adı İsmail'di, Molla diye çağırırlardı; «Molla,» dedim, «efendimizin tüfekleri kayıkta; biraz saçmayla barut getiremez misin? Belki kendimiz için çulluk falan vururuz, çünkü büyük gemide bir hayli cephane olacak, biliyorum,» «Peki,» dedi, «getireyim»; bir meşin torba içinde aşağı yukarı bir buçuk kilo, belki de daha fazla barut getirdi, kayığa yerleştirdi. Bu arada ben de efendimin gemideki kamarasında biraz barut bulmuştum; nerdeyse boşalmış bir şişenin içindekini bir başka şişeye aktararak barutu şişeye doldurdum; böylece gerekli her şeyi hazırlayarak, balığa gitmek üzere limandan çıktık. Limanın ağzındaki kaleden, kim olduğumuzu bildikleri için hiçbir şey söylemediler; limandan bir mil açılır açılmaz yelkenleri indirerek balık avlamaya başladık. Rüzgâr, amacıma aykırı olarak yıldızdan esiyordu; birazcık güneyden esseydi İspanya kıyılarını tutabilir. hiç olmazsa Cadiz koyuna girebilirdim; ama rüzgâr ne yandan eserse essin kararım, bu iğrenç yerden uzaklaşmak, ötesini şansa bırakmaktı.

Hiçbir şey yakalayamadan bir süre avlandık, çünkü oltama gelen balıkları, onlar görmesin diye yukarıya çekmiyordum; Mağripli'ye, «Bu iş böyle olmaz, efendimiz böyle hizmet sevmez, daha açıkta durmamız gerek,» dedim. Bunda bir kötülük görmeyerek kabul etti, kayığın başında bulunduğu için yelkeni açmaya başladı; dümen bende olduğundan, kayığı aşağı yukarı üç mil daha açtım, sonra balık tutacakmışım gibi orada durdum; dümeni çocuğa vererek Mağripli'nin yanına yaklaştım, bir şeyler arıyormuşçasına arkasında durdum, kolumla belinden yakaladığım gibi küpeşteden denize fırlatıverdim. Bir mantar gibi yüzebildiği için hemen suyun yüzüne çıktı, bana seslenerek kendisini kayığa almam için yalvardı, benimle birlikte dünyanın her yerine gideceğini söyledi. Kayığın ardından öyle hızlı yüzüyordu ki, rüzgâr az olduğundan çabucak yetişebilecekti bize; bunun üzerine kamaraya daldım,

av tüfeklerinden birini getirerek kendisine doğrulttum, ardımı bırakırsa hiçbir şey yapmayacağımı, kendisini vurmayacağımı söyledim. «Karaya yetişebilmen için yeterince yüzme biliyorsun, deniz de durgun; kıyının yolunu tutarsan hiçbir zararım dokunmaz sana; ama kayığa yaklaşayım dersen beynini dağıtırım, çünkü özgürlüğüme kavuşmayı kafama koydum artık» dedim. Bu sözler üzerine, geri dönerek karaya doğru yüzmeye başladı, kıyıya sağ salim vardığından da hiç kuşkum yoktur; çok iyi bir yüzücüydü çünkü.

Mağripli'yi yanımda alıkoyarak çocuğu denize atmak benim için daha iyi olabilirdi, ama ona güvenmeyi göze alamadım. O gidince, adı Ksuri olan çocuğa döndüm, «Ksuri,» dedim, «bana bağlılık gösterirsen seni büyük bir adam yaparım, ama yüzünü elinle sıvazlamazsan, seni de denize atmak zorunda kalacağım.» Yüzünü sıvazlaması, Muhammed ile babasının sakalı üzerine yemin etmesi demekti. Çocuk yüzüme bakarak gülümsedi, öyle temiz duygularla konuştu ki ona güvenmemezlik edemedim, bana bağlı kalacağına, benimle birlikte dünyanın her yerine gideceğine yemin etti.

Karaya yüzmekte olan Mağripli'nin bizi görebileceği sürece, kayığı orsalayarak engine açtım; böylece benim boğaza doğru gittiğimi sanacaklardı (gerçekten de aklı başında olan herkesin böyle düşünmesi gerekirdi); bizim güneye doğru, bütün zenci soyunun bizi ufak sandallarıyla çepeçevre yokedecekleri bin bir güçlükle karaya çıksak bile, ya yırtıcı hayvanlara ya da onlardan daha korkunç yırtıcı insanların bizi parçalayacağı, gerçekten vahşi kıyılara doğru yol aldığımızı kim düşünebilirdi?

Ama, akşamleyin karanlık basar basmaz, yolu değiştirdim, kıyıyı gözden yitirmemek için yolu biraz gündoğusuna çevirerek dümeni batıya doğru kırdım; güzel serin bir rüzgâr esiyordu, deniz de durgun, oldukça düzgündü; öyle güzel yol aldık ki, ertesi gün öğleden sonra saat üçte karayı ilk gördüğüm zaman Sallee

limanının en az yüz elli mil güneyinde bulunuyorduk. Fas İmparatorluğunun, daha doğrusu, o çevredeki herhangi bir kralın ülkesinden iyice uzaktık artık, çünkü tek insana bile rastlamamıştık.

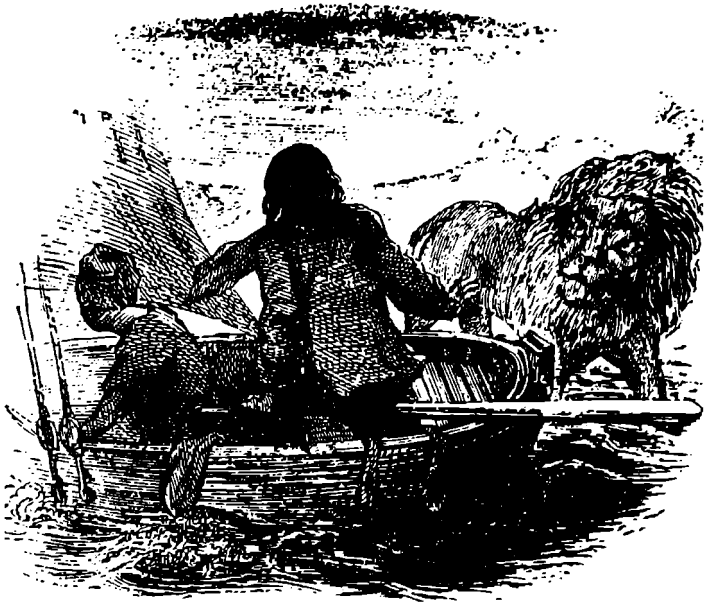
Bununla birlikte Mağripli'lerden öyle korkuyor, onların eline düşmekten öyle korkunç bir ürperti duyuyordum ki, buralarda ne durdum, ne karaya yanaştım, ne de demir attım; rüzgâr gene güzel esiyordu, dolayısiyle beş gün daha yol aldım, sonra rüzgâr güneye döndü, benim ardıma düşen bir gemi varsa rüzgârın bu dönüşünden dolayı vazgeçmiştir diye düşündüm, karaya yanaşmayı göze alarak küçük bir ırmağın ağzında demirledim. Burasının nere, nasıl bir iklim, hangi ülke, hangi ulus, ırmağın da hangi ırmak olduğunu bilmiyordum. Ne bir kimse gördüm, ne de görmek istiyordum; tek istediğim şey içilecek suydu. Bu koya akşam üzeri gelmiştik, niyetimiz karanlık çöker çökmez yüzerek karaya çıkmak, böylece çevreyi öğrenmekti, ama ortalık iyice kararır kararmaz ne idüğü belirsiz birtakım yaratıkların havlamaları, ulumaları hırlamalarıyla korkunç gürültüler işittik; zavallı çocuk korkudan düşüp ölecekti nerdeyse, sabah olmadan kıyıya çıkmamam için yalvarmaya başladı. «Peki Ksuri,» dedim, «gitmeyeceğim; ama gündüz de o aslanlardan daha kötü insanlar çıkacaktır karşımıza belki.» «O zaman var onlara tüfek vurmak,» dedi Ksuri gülerek, «sonra da hepsini kaçmak yapmak.» Ksuri'nin bizim gibi kölelerden öğrendiği İngilizce bu kadardı. Onu böyle keyifli görmek benim de hoşuma gidiyordu, daha da coşturmak için kendisine (efendimin kasasındaki şişelerden) bir yudum içki verdim. Ksuri'nin verdiği öğüt yabana atılacak gibi değildi, ben de dinledim; küçük demirimizi atarak bütün gece sessizce yattık. Sessiz diyorum, çünkü ikimiz de uyumadık; iki üç saat içinde, kocaman yaratıkların (adlarının ne olduğunu bilmiyorduk), kıyıya indiklerini, serinlemek için denize girerek yıkandıklarını, debelendiklerini gördük; öyle çir-

kin oluyor, öyle homurdanıyorlardı ki, böylesini gerçekten hiç görmemiştim.

Ksuri, çok korkmuştu, ben de korkmuştum doğrusu; ama ikimiz de gerçek korkuyu bu koca yaratıklardan birinin yüzerek kayığa doğru geldiğini işittiğimiz zaman duyduk. Göremiyorduk, ama solumasından ne kocaman, korkunç, azgın bir hayvan olduğunu anlıyorduk. Ksuri, bir aslan olduğunu söyledi, belki de aslandı, fazlasını ben de bilmiyordum; demiri çekip kürekle uzağa açılalım diye bağırdı. «Hayır Ksuri,» dedim, «şamandıra ederek halatımızı salıveririz, sonra da denize açılırız; pek fazla gelemezler ardımızdan.» Daha sözümü bitirmeye kalmadan hayvanın (her ne idiyse) iki kürek boyu ötemizde olduğunu gördüm; şaşkınlıktan donakaldım; bununla birlikte, hemen kamaraya koşarak tüfeğimi alıp ateş ettim; hayvan birden dönerek gene karaya doğru yüzmeye başladı.

Tüfeğin patlaması üzerine hem kıyıdan hem de içerlerden yükselen korkunç gürültü, tüyler ürpertici bağırmayla uluma, sözle anlatılabilecek gibi değildi; anlaşılan bu yaratıklar daha önce hiç tüfek sesi işitmemişlerdi. Geceleyin buradan karaya çıkamayacağımıza iyice inanmıştım artık; gündüz çıkmayı göze alabilmek de başka bir güçlüktü; vahşilerin eline düşmek aslanlarla kaplanların pençesine düşmekten de kötüydü; bu iki tehlikenin birbirinden kalır yanı yoktu.

Bununla birlikte, kayıkta hiç suyumuz kalmadığı için ne olursa olsun, karaya çıkarak su aramak zorundaydık; önemli olan, suyu ne zaman, nereden getireceğimizdi. Ksuri, testinin birini alarak kıyıya çıkmasına izin verirsem, su arayabileceğini, bana da biraz getirebileceğini söyledi. «Neden sen gidecek mişsin?» diye sordum, «sen kayıkta beklesen de ben gitsem daha iyi olmaz mı?» Çocuk bana öyle duygulu bir karşılık verdi ki, birdenbire daha çok sevdim onu. «Vahşi adam gelirse, var beni yemek, sen kurtulmak,» dedi. «Peki Ksuri,» dedim, «birlikte gidelim, vahşiler gelirse öldü-

rürüz, ne seni yiyebilirler ne beni.» Ksuri'ye bir parça peksimetle, efendimin daha önce sözünü ettiğim şişelerinden bir içki verdim; daha iyi olacağını düşünerek kayığı da elimizden geldiğince kıyıya çektik, yanımıza tüfeklerle iki su testisinden başka bir şey almayarak kıyıya atladık.

Vahşilerin küçük sandallarıyla ırmaktan aşağı gelebileceklerinden korktuğum için, kayığı gözden yitirmeyi pek istemiyordum; ama çocuk bir mil ötede çukur bir yer görerek oraya doğru gitti, bir süre sonra koşarak geri geldiğini gördüm. Bir vahşinin kendisini kovaladığını, ya da yırtıcı bir hayvandan korktuğunu sanarak yardım için koştum; ama yanına yaklaştığımda omuzuna asılı bir şeyin sallanmakta olduğunu gördüm; tüfekle vurduğu bir hayvandı bu, tavşana benziyordu ama rengi bambaşka, ayakları da tavşan aya-

ğından daha uzundu. Ne olursa olsun, çok sevindik buna, eti çok iyi çıktı; ama Ksuri'yi daha çok sevindiren, soluk soluğa bana koşturan şey, içilecek iyi bir su bulması, vahşilere de rastlamamış olmasıydı.

Sonradan, su için hiç de böyle yorulmak zorunda olmadığımızı anladık, çünkü bulunduğumuz koyun biraz ötesinde ırmak suyunun deniz çekildiği zaman çok güzel, tatlı olduğunu gördük; az yukarıda alabildiğine akıyordu; testilerimizi doldurduk, öldürdüğümüz tavşanla da kendimize güzel bir şölen çektik, çevrede hiçbir insan izine rastlamayarak, gene yola koyulmaya hazırlandık.

Bu kıyılara daha önce de bir yolculuk yapmış olduğum için Kanarya Adaları ile Yeşilburun Adalarının kıyıdan çok uzak olmadığını biliyordum. Ama hangi boylamda bulunduğumuzu gösterecek hiçbir âletimiz bulunmadığından, o adaların da hangi boylamda olduğunu bilmiyor, anımsayamıyordum; adalara varmak için nasıl bir yol tutmamız gerektiğini de kestiremiyordum; yoksa bu adalardan bir ikisini kolayca bulabilirdim. Ama tek umudum kıyıyı izleyerek İngilizlerin alışveriş yaptığı yerlere varmak, her zaman gelip geçtikleri bu yol üzerinde yardımımıza koşacak bizi kurtaracak bir gemiye rastlamaktı.

Benim hesabıma göre, şimdi bulunduğumuz yer, Fas İmparatorunun ülkesiyle, zenciler ülkesi arasında, yırtıcı hayvanlardan başka hiçbir canlının yaşamadığı çorak, ıssız bölgeydi; zenciler Mağripli'lerin korkusuyla buradan çekilmişler, Mağripli'ler de çoraklığından dolayı yerleşmeye değer görmemişlerdi; gerçekte her iki yan da, buralarda barınan sayısız kaplandan, aslandan, parstan, buna benzer azgın canavarlardan kaçmışlardı; böylece Mağripli'ler ancak, buralara iki üç bin kişilik bir ordu halinde avlanmaya geliyorlardı; gerçekten de aşağı yukarı yüz millik kıyı boyunca gündüzleri ıssız bir bozkırdan başka bir şey görmedik, geceleri de yırtıcı hayvanların ulumasından, havlamasın-

dan başka bir şey işitmedik.

Gündüzleyin bir iki kez Kanarya Adalarındaki Teneriffe dağının en yüksek tepesi olan Pico'yu görür gibi oldum, oraya ulaşmak umuduyla kayığı o yana yöneltmek düşüncesine kapıldım; ama bir iki denemeden sonra, rüzgârın aykırı yönden esmesi, dalgaların da küçücük teknem için çok büyük olması yüzünden başaramadım; gene önceden yaptığım gibi kıyıyı izlemeye karar verdim.

Son demirlediğimiz yerden ayrıldıktan sonra gene su bulmak için, sık sık karaya yanaşmak zorunda kaldık; bir sabah gene denizden oldukça yüksek bir kıyının altında demir atmıştık; suların yükselme zamanı olduğundan, daha içeri gidebilmek için bekliyorduk. Gözleri benimkilerden daha keskin olan Ksuri bana yavaşça seslenerek, kıyıdan uzak durmamızın daha

iyi olacağını söyledi; «bak,» dedi, «şu öteki tepenin yamacında bir canavar yatmış uyuyor.» Gösterdiği yere baktım, gerçekten de kocaman korkunç bir aslan kıyıdaki tepenin ileriye doğru sarkan bir çıkıntısının gölgesine yan gelmiş yatıyordu. «Ksuri,» dedim, «haydi bakalım, karaya çık da öldür şunu.» Ksuri korkuyla irkildi, «ben öldürmek, o beni bir ağızda var yutmak,» dedi, bir lokmada yutar, demek istiyordu. Daha fazla bir şey söylemedim, en büyük tüfeğimizi aldım, bolca barut koyarak iki kurşunla doldurdum, bir yana bıraktım; başka bir tüfeğe iki kurşun, üçüncü tüfeğe de (üç tüfeğimiz vardı) beş küçük kurşun koydum. Birinci tüfekle, bütün nişancılığımı göstererek hayvanın kafasına nişan aldım, ama burnunu pençesiyle kapamış olarak öyle biçimsiz yatıyordu ki, kurşunlar dizinin yanına rastlayarak ayağını kırdı. İlkin kükreyerek yerinden fırladı, ama ayağı kırılmış olduğundan gene yere düştü, sonra üç ayağı üzerinde doğrularak daha önce hiç işitmediğim çirkin bir kükreyiş kopardı. Başından vuramadığıma biraz şaşırmıştım. Hemen ikinci tüfeğe sarıldım, kımıldanmaya başladıysa da gene ateş ettim, başından vurdum, yere düştüğünü, gürültüsünün azaldığını, ama can çekişmekte olduğunu görerek sevindim. Ksuri, bunun üzerine yüreklenerek kıyıya gitmek istedi. «Peki, git bakalım,» dedim; çocuk suya atladı, bir eliyle tüfeğini tutarak, bir eliyle yüzerek karaya çıktı, hayvana yaklaşınca, tüfeğinin namlusunu kulağına koyarak kafasına bir el daha ateş etti, iyice işini bitirdi.

Bu iyi bir av oyunu oldu bizim için, ama yiyemeyeceğimiz, hiçbir işimize yaramayacak bir hayvana üç atım barutla kurşun harcadığımıza bir hayli üzüldüm. Ksuri gene de arslandan bir parça koparmak istiyordu. Kayığa gelerek benden el baltasını istedi. «Ne yapacaksın Ksuri?» dedim. «Var kafasını kesmek,» dedi. Ama kafasını ayıramadı yalnız bir ayağını keserek kayığa getirdi, kocaman bir canavar ayağıydı bu.

Belki bir gün, işimize yarar düşüncesiyle, becerebilirsem derisini yüzmeye karar verdim. Ksuri ile birlikte işe koyulduk; ama Ksuri'nin eli çok daha yatkındı bu işe, çünkü ben deri yüzmekten hiç anlamıyordum. Bu iş bütün bir günümüzü aldı ama, en sonunda deriyi yüzebildik, kamaranın üzerine serdik, güneş de iki günde iyice kuruttu, sonraları bu post, üzerinde yatmama yaradı.

Bu moladan sonra, daha on iki gün sürekli olarak güneye doğru gittik. Yiyeceğimiz bir hayli azaldığından çok tutumlu yiyor, karaya da ancak su almak zorunda olduğumuz zaman uğruyorduk. Niyetim Gambia ya da Senegal ırmaklarına, daha doğrusu, Avrupalı gemilere raslayabileceğim Yeşilburun dolaylarına varmaktı; bunu başaramazsam, adaları aramaktan ya da zenciler arasında yokolup gitmekten başka yolum yoktu. Avrupa'dan Gine'ye, Brezilya'ya, Doğu Hindistan'a giden bütün gemilerin bu burundan ya da adalardan geçtiğini biliyordum; sözün kısası, bütün talihim tek bir noktaya bağlıydı: ya bir gemiye raslamak ya da yokolmak zorundaydım.

Bu kararla, dediğim gibi, daha bir on gün gittikten sonra, karanın insandan yoksun olmadığını görmeye başladım; yolumuz üzerinde iki üç yerde, kıyıda oturmuş birtakım insanların bize baktıklarını gördüm; bunların, kapkara renkte, çırılçıplak olduklarını seçebiliyorduk. Birinde kıyıya onların yanına gitmek istedim, ama benim iyi danışmanım Ksuri, «Yok gitmek, yok gitmek,» dedi. Bununla birlikte, kendileriyle konuşabilmek için kayığı kıyıya yaklaştırdım, kıyı boyunca uzun bir süre ardımızdan koştuklarını gördüm.

Birinin elindeki ince uzun değnekten başka hiçbirinde silâh yoktu; Ksuri bunun bir mızrak olduğunu, bu mızrağı, çok iyi nişan alarak bir hayli uzağa atabildiklerini söyledi. Ben de uzak durmaya çalışarak, işaretlerle elimden geldiğince konuşmayı denedim, özellikle yiyecek istedim; kayığımı durdurmamı, bana yi-

yecek bir şeyler getireceklerini işaret ettiler. Bunun üzerine yelkeni yarı söndürdüm bekledim, aralarından iki kişi içerlere gitti, yarım saat geçmeden iki parça kuru et, biraz da buğdayla döndüler. Bölgelerinin ürünü olan bu yiyeceklerin ne olduğunu bilemedik. Gerçi almaya istekliydik ama, nasıl alacağımız yeni bir anlaşmazlık oldu, çünkü ben onlardan çekindiğim için karaya çıkmayı göze alamıyordum, onlar da bizden korkuyorlardı; sonunda her iki yanın da güvenebileceği bir yol buldular. Yiyecekleri getirip kıyıya bırakarak uzaklaşıp, biz alıncaya değin uzakta beklediler, sonra gene yakına geldiler.

El kol işaretleriyle teşekkür ettik, çünkü onlara karşılık olarak verecek bir şeyimiz yoktu. Ama tam o anda onları çok sevindirmemizi sağlayacak bir durum ortaya çıktı. Biz daha kıyıdayken iki kocaman yaratığın birbirlerini çılgınca kovalayarak dağdan denize doğru indiklerini gördük; erkek dişisini mi kovalıyordu, oynaşıyorlar mıydı, boğuşuyorlar mıydı, anlayamadık. Üstelik böyle bir duruma burada sık sık mı rastlandığını, yoksa seyrek görülen bir şey mi olduğunu da bilmiyorduk. Ama öyle sanıyorum ki seyrek görülen bir şeydi. Neden derseniz, birincisi, bu azgın yaratıklar gecenin dışında pek seyrek ortalığa çıkarlar. İkincisi, ordaki insanların, özellikle kadınların büyük bir korkuya kapıldıkları görülüyordu. Mızraklı adam kaçmaya davranmadı, ama ötekiler kaçtılar. Bununla birlikte, hayvanlar zencilere dokunmak niyetinde görünmüyorlardı; doğruca denize atlayarak, kendi kendilerine eğlenmeye gelmişler gibi, yüzmeye koyuldular. Sonunda birisi, bizim kayığa, umduğumdan daha çok yaklaşmaya başladı; ama böyle bir şeye karşı tetikteydim; tüfeğimi çabucak doldurmuş, öbür ikisini de doldurmasını Ksuri'ye söylemiştim. Tüfeğimin menziline girer girmez ateş ettim, tam kafasından vurdum; hemen suya gömüldü, sonra gene çıktı, ölümle boğuşuyormuş gibi battı çıktı, gerçekten de cançekişiyor-

du; karaya yöneldi, ama aldığı ölümcül yaradan, yuttuğu sudan dolayı, tam kıyıya ulaşmak üzereyken öldü.

Zavallı zencilerin, tüfeğimin ateşi ile gürültüsü karşısındaki şaşkınlığı, görülmüş şey değildi; kimisi korkudan öleyazmış, kimisi de ölü gibi yere seriliverm işti. Ama, hayvanın ölerek suya gömüldüğünü görünce, benim de yaklaşmalarını işaret etmem üzerine, yüreklenerek kıyıya geldiler; ölü yaratığı aramaya başladılar. Suyu bulandıran kanından yerini kestirerek, attığım bir ipi hayvana doladım, ipin ucunu da çekmeleri için zencilere verdim. Karaya sürüklediler; bir bakıma hayran bırakıcı güzellikte, garip, benekli bir parstı bu; zenciler onu ne ile öldürdüğümü düşünerek, hayranlıktan ellerini havaya kaldırıyorlardı.

Öteki yaratık, tüfekten çıkan ateşle gürültüden ürkerek karaya yüzmüş, ardına bakmadan, geldiği dağlara doğru kaçmıştı; uzaktan ne biçim bir hayvan ol-

duğunu bile anlamamıştım. Zencilerin bu yaratığın etini yemeye hazır olduklarını hemen anlayarak, benden bir iyilik olsun diye, kendilerine vermek istedim; alabileceklerini işaret ettiğimde çok sevindiler. Hemen hayvanın başına üşüştüler; bıçakları yoktu ama, keskin bir ağaç parçasıyla derisini bizim bıçakla yüzebileceğimizden çok daha büyük bir kolaylıkla yüzdüler. Etinden bir parçayı bana vermek istediler, almadım, yalnız deriyi almak istediğimi işaret ettim, seve seve verdiler, kendi yiyeceklerinden bana bir hayli daha getirdiler, ne olduğunu bilmemekle birlikte gene aldım. Sonra, testilerden birini başaşağı yukarı kaldırarak boş olduğunu, doldurtmak istediğimi belirttim. Hemen arkadaşlarından birkaçına seslendiler, iki kadın geldi. Topraktan yapılmış, sanırım güneşte pişirilmiş büyük bir tekne getirerek deminki gibi kıyıya bıraktılar. Ksuri'yi testilerle gönderdim, üçünü de doldurdu. Kadınlar da erkekler gibi çırılçıplaktı.

Her ne olursa olsun, yiyecek köklerden, buğdaydan, içecek sudan yana zengindim şimdi; arkadaş canlısı zencilerden ayrılarak, önümde üç dört mil uzakta denize doğru bir hayli uzun bir çıkıntı yapan bir kara parçası görünceye değin, tam on bir gün hiç karaya uğramadan yol aldım; sular çok durgun olduğundan, bu çıkıntıyı dolaşmak için denize bir hayli açıldım. Neden sonra burunu dönünce ardında karadan iki mil uzakta, denizden yana düzce bir kara parçası gördüm; bu burunun Yeşilburun, karşısındaki adaların da adlarını bu burundan alan Yeşilburun Adaları olduğu sonucuna vardım, gerçekte böyle olduğu da kesindi. Bununla birlikte, ikisi de bir hayli uzaktaydı, hangisine gitmemin daha iyi olacağını bir türlü kestiremiyordum; çünkü sert bir rüzgâra tutulursam ne birine, ne de ötekine varabilirdim.

Bu çekimserlik içinde bocalayarak kamaraya girdim, oturdum, dümeni Ksuri'ye bırakmıştım. Çocuk birden bağırmaya başladı, «Efendi, efendi, yelkenli

bir gemi!» Küçük budala, bunun, efendisinin bizim ardımıza taktığı gemilerden biri olması gerektiğini düşünmüş, korkudan allak bullak olmuştu. Oysa ben, artık onların ulaşabileceği yerlerden iyice uzaklaştığımızı bilmekteydim. Kamaradan dışarı fırladım, yalnız gemiyi görmekle kalmadım, hangi ülkenin gemisi olduğunu da anladım. Bir Portekiz gemisiydi; ilkin, zencilerle alışveriş için Gine kıyılarına gittiğini sandım. Ama tuttuğu yola bakınca başka bir yere gittiğini, kıyıya yaklaşmak niyetinde de olmadığını kesinlikle anladım; bunun üzerine, başarabilirsem onlarla konuşmak düşüncesiyle, alabildiğine denize açıldım.

Yelkenlimin var gücüyle yol alsam bile gene de onların suyuna çıkamayacağımı, kendilerine bir işaret bile vermeden geçip gideceklerini anladım; sesimin yettiğince bağırdım; tam umutsuzluğa düşmek üzereyken, anlaşılan beni dürbün yardımıyla görmüşler, bir Avrupalı kayık olduğumuzu anlamış, kazaya uğrayan bir geminin sandalı olabileceğimizi sanmışlardı. Yanlarına gidebilmemiz için yelkenlerinden kimisini söndürdüler. Bundan yüreklendim; efendimizin kayıktaki sancağını direğe çekerek bir tehlike işareti verdim, bir el de ateş ettim, ikisini de gördüler; çünkü sonradan söylediklerine göre, tüfeğin dumanını görmüşler, sesini işitmemişlerdi. Bu işaretler, üzerine gemi yelkenlerini faça ederek bekledi; üç saat içinde onlara yetiştim.

Kim olduğumu Portekizce, İspanyolca, Fransızca sordular, ama hiçbir şey anlamadım. En sonunda gemideki bir İskoçyalı benimle konuştu, ben de İngiliz olduğumu Sallee'deki Mağriplilerin elinden kölelikten kaçtığımı söyledim. Sonra, büyük bir yakınlık göstererek beni bütün eşyalarımla birlikte gemiye aldılar.

İçinde bulunduğum aşağılık, hemen hemen umutsuz kölelik durumumdan kurtulmakla duyduğum sevincin büyüklüğünü herkes anlayabilir; hemen bütün eşyalarımı, beni kurtarmasına bir karşılık olarak ge-

minin kaptanına sundum. Büyük bir gönlüaçıklıkla benden hiçbir şey istemediğini, neyim var neyim yoksa hepsinin Brezilya'ya varışımızda bana eksiksiz olarak verileceğini söyledi. «Çünkü,» dedi, «ben senin canını, sırasında kendim de böyle kurtulmak dileğinden başka hiçbir çıkar gözeterek kurtarmadım; olur ya, günün birinde aynı duruma ben düşerim bakarsın. Ayrıca, şimdi seni kendi yurdundan bunca uzaklara, Brezilya'ya götürürken, varını yoğunu elinden alırsam, oralarda açlıktan ölürsün, bu da kurtardığım canı geri almak olur. Hayır, hayır, Seignior İnglese, hayır Mister Englishman, seni hiçbir karşılık almadan götüreceğim; eşyalarını da orada satar, hem gereklilik duyacağın şeyleri alır, hem de yurda dönüş için yol harçlığı yaparsın.»

Sözle gösterdiği bu gönlüaçıklığı davranışıyla da kılı kılına gerçekleştirdi; benim eşyalarımdan hiçbir şeye dokunulmaması için gemicilere buyruk verdi; sonra, korumak üzere her şeyi kendisi aldı, bana bütün eşyalarımın tam bir listesini verdi; bu listede benim üç toprak testiye varıncaya dek her şey yer almıştı.

Kayığıma gelince, oldukça güzel bir şey olduğunu görerek, gemide kullanılmak üzere satın almak istediğini belirtti. Bana her konuda gösterdiği büyük iyilikten dolayı, kayığı parayla satamayacağımı, olduğu gibi kendisine armağan ettiğimi söyledim; bunun üzerine bana Brezilya'da seksen tane sekizlik ödemek üzere bir senet yazacağını, oraya vardığımızda kayığıma daha fazla verecek bir alıcı çıkarsa, bu parayı artıracağını söyledi: Uşağım Ksuri için de, altmış tane sekizlik vermek istedi, ama bu parayı almaya hiç de gönlüm yanaşmıyordu. Onu kaptana bırakmak istemediğimden değildi bu, ama kendi özgürlüğümü kazanmam için bana bunca bağlılıkla yardım eden zavallı çocuğu köle gibi satmaktan nefret ediyordum. Bununla birlikte, bu düşüncemi kaptana bildirdiğimde, bana hak vererek bir çözüm yolu ileri sürdü: Hıristiyan olursa,

on yıl içinde kendisini özgür bırakacağı konusunda çocuğa söz verdi. Bunun üzerine, Ksuri de onunla kalmak istediğini söyleyince, kendisini kaptana bıraktım.

Brezilya'ya yolculuğumuz çok iyi geçti, yirmi iki gün sonra Todos les Santos ya da Bütün Ermişler koyuna vardık. Böylece, yaşamanın en acıklı durumundan bir kez daha kurtulmuştum; şimdi ne yapacağım konusunda bir karar vermem gerekiyordu.

Kaptanın bana göstermiş olduğu iyilikleri nice anlatsam gene azdır. Yolculuk için benden hiçbir şey almaya yanaşmadı, kayıktaki pars derisi için yirmi, kaplan derisi için de kırk dört düka verdi, gemideki bütün eşyalarımın bana hiç eksiksiz geri verilmesini sağladı; şişe kasaları, iki tüfek, balmumundan bir parça —geri kalanından şamdan yapmıştım— gibi, satmak istediğim ne varsa, hepsini kendisi aldı; kısacası, kayıktaki bütün eşyalarımdan iki yüz yirmi tane sekizlik kazandım, cebimde bu parayla Brezilya'ya ayak bastım.

Oraya varışımız üzerinden çok geçmeden, kaptan beni bir *ingenio*'su, bizim deyimle, şeker kamışı yetiştirilen bir çiftliği olan, kendisi gibi dürüst bir arkadaşına salık verdi; bir süre onunla kalarak şeker kamışının yetiştirilmesi ile şeker yapımını öğrendim; şeker kamışı üreticilerinin nasıl birdenbire zengin olduklarını görerek, orada yerleşme izni alabilirsem şeker kamışı yetiştiricisi olmaya karar verdim, Londra'da bırakmış olduğum parayı getirtebilmek için de bir yol aramaya başladım. Bu düşünceyle yurttaşlık belgesi benzeri bir belge elde ederek, bütün paramla işlenmemiş toprak aldım, İngiltere'den gelecek parayı gözönünde tutarak, ona göre bir üretim, bir yerleşme tasarısı yaptım.

İngiliz ana babadan doğma, Wells adında Portekizli bir komşum vardı. Tıpkı benim durumumdaydı. Tarlaları benimkine bitişik olduğu, sık sık da görüştüğümüz için, ona komşu diyordum. Benim param

da onunki gibi azdı. İki yıl boyunca, ancak kendi ekmeğimizi çıkarabilecek ölçüde bir şeyler dikebildik. Bununla birlikte, yavaş yavaş kazancımızı artırdık, topraklarımız da bir düzene girmeye başladı; üçüncü yıl biraz tütün ektik, ertesi yıl şeker kamışı dikmek üzere geniş birer tarla hazırladık. Ama ikimize de yardım gerekiyordu. Ksuri'den ayrılmakla büyük bir yanlış işlediğimi, şimdi her zamankinden daha iyi anlıyordum.

Ne gelirdi elden! Her zaman yanlışlar işlemek benim için hiç de yadırganacak bir şey değildi. Bu işin dönüşü yoktu artık. Baştan düşünü kurduğum, uğrunda evimi, babamın bütün güzel öğütlerini hiçe saydığım tatlı yaşayışın tam tersine, yeteneklerimle hiç uzlaşmayan bir işe saplanmıştım; işte şimdi bir zamanlar babamın öğütlediği orta yaşayışın tam içine, ya da aşağı tabakanın en üstüne düşüvermiştim. Oysa, bu yaşayışı baştan benimsemiş olsaydım, hem yurdumda kalabilir, hem de dünyanın tanımadığım bucaklarında böylesine yıpranmazdım. Sık sık, yurdumdan böyle beş bin mil uzak bir bozkırda yabancılarla vahşiler arasında, dünyanın hiçbir köşesine ne yaptığım, ne olduğum konusunda en ufak bir haber bile ulaştıramayacağım bir yerde yaptığım bu işi, İngiltere'de dostlarım arasında da yapabilirdim diyordum kendi kendime.

İçinde bulunduğum duruma baktıkça kara kara düşünüyordum. Yeni komşumdan başka, ara sıra bir çift söz edecek hiç kimse yoktu; bütün işimi kendi ellerimle yapmak zorundaydım; ıssız bir adaya atılmış herkesten uzak bir adam gibi yaşadığımı düşünüyordum. Ama hak nasıl da yerini bulmuştu! İnsan; içinde bulunduğu durumu daha kötü durumlarla karşılaştırınca nasıl da Tanrı'dan bir değişiklik diliyor, eski durumunun mutluluğunu acı deneylerle nasıl da anlıyordu. Issız bir adada sürmeyi özlediğim, büyük bir haksızlıkla da, yetinip benimsemiş olsam beni mutluluğa, zenginliğe boğacak o zamanki yaşayışımla kar-

şılaştırdığım gerçek yalnızlık nasıl da karşıma dikilmişti.

Beni gemisine alarak kurtaran değerli dostum kaptanın geri dönüşünden önce, tarlalarımı aşağı yukarı bir düzene sokmuştum; çünkü gemi yük almak, yolculuk için gerekli hazırlıkları yapmak için hemen hemen üç ay orda kalmıştı. Londra'da bırakmış olduğum para için kaptan çok içten, arkadaşça bir öğüt verdi. «Seignior Inglese,» dedi —hep böyle çağırırdı beni—, «Bana bir vekillik belgesiyle mektup verir, Londra'da paranızın bulunduğu kimseye de, paranız karşılığında buralarda geçecek birtakım malları, Lizbon'da benim göstereceğim bir adama göndermesini yazarsanız, göndereceklerinin hepsini Tanrı'nın izniyle dönüşte size getiririm. Ama insanın başına binbir türlü umulmadık durumlar, sıkıntılar gelebilir. Dolayısıyla şimdilik,

söylediğinize göre, bütün paranızın yarısı olan yüz İngiliz lirasını getirtin, bir deneyelim; sağ salim gelir ulaşırsa, öbür yarısını da istersiniz, bir terslik olur da yiterse, öbür yarısı gene bir destek olarak kalır elinizde.»

Bu öyle yerinde, öyle dostça bir öğüttü ki, tutabileceğim en doğru yolun bu olduğuna inanmamak elde değildi; böylece, paramı bırakmış olduğum dul hanıma gerekli mektupları yazdım, Portekizli kaptana da dediği gibi, bir vekillik belgesi verdim.

Ölen İngiliz kaptanının dul karısına, bütün serüvenlerimi, köleliğimi, kaçışımı, denizde Portekizli kaptanın beni kurtarışını, gösterdiği insanca yakınlığı, şimdi içinde bulunduğum durumu, paranın gönderilmesiyle ilgili bütün gerekli bilgileri uzun uzun yazdım. Bu dürüst Portekizli kaptan Lizbon'a vardığında, orada bulduğu bazı İngiliz iş adamları aracılığıyla, Londra'daki bir tüccara yalnız haberimi değil, bütün serüvenimi de ayrıntılı olarak iletmiş, tüccar da her şeyi hiç eksiksiz, kaptanın karısına ulaştırmış. Bunun üzerine kadın, hem parayı, hem de Portekizli kaptana, bana gösterdiği iyilik ile yardımdan dolayı, kendi cebinden, çok güzel bir armağan göndermiş.

Londra'daki tüccar, bu yüz İngiliz lirasıyla kaptanın ısmarladığı İngiliz mallarını alarak doğrudan doğruya Lizbon'a göndermiş, kaptan da bunların hepsini Brezilya'ya bana getirdi. Gelen eşyalar arasında benim ısmarlamadığım (çünkü işimde, böyle şeyleri düşünemeyecek ölçüde toydum), tarlalar için gerekli her türlü gereç, demir âletler, takımlar vardı; kaptan hepsini beni düşünerek almıştı, çok da işime yaradı bu takımlar.

Bu mallar geldiğinde, artık sırtım yere gelmez diye düşündüm, sevinçten ne yapacağımı şaşırdım; benim iyi arkadaşım kaptan, Londra'daki kadının kendisine bir armağan olarak yolladığı beş İngiliz lirasıyla da altı yıl hizmet etmek üzere bana bir uşak tut-

muş, onu da getirmişti. Bütün bunlara karşılık, kendi ürünüm olduğu için zorla kabul ettirdiğim, azıcık tütünden başka hiçbir şey almadı.

Bununla da bitmiyordu; getirdiği malların hepsi bu ülkede pek aranan kumaş, elbise, fanila gibi İngiliz yapımı eşyalar olduğu için, bunları büyük bir kazançla satabildim; böylece bu eşyalara yatırdığım paranın dört katını kazanarak, tarlalarımın durumunu düzelttim, zavallı komşumu iyice geçtim. İlk işim kendime zenci bir köle ile Avrupalı bir uşak tutmak oldu; kaptanın Lizbon'dan getirdiği uşaktan başka demek istiyorum.

Ama hor kullanılmış bir mutluluk çoğunlukla en büyük yıkımlara yol açar. Benim için de durum bu oldu. Ertesi yıl çiftliğimde büyük bir başarı sağladım. Komşulara yardım olsun diye ayırdığımdan başka, elli büyük balya tütün elde ettim. Her biri yüz kilo

gelen bu elli balyayı da güzelce hazırlatarak Lizbon'dan gelecek filonun dönüşünü beklemek üzere alıkoydum. İşim ile kazancım arttıkça, kafam da gerçekte çoğunlukla en becerikli iş adamlarını bile yıkıma sürükleyecek gücümün ötesinde tasarılarla dolup taşmaya başladı.

İçinde bulunduğum durumu sürdürseydim, babamın rahat, patırtısız bir yaşayış diye gönülden öğütlediği orta yaşayışın bütün mutluluklarını tadabilecektim. Ama benim karşılaştığım şeyler başka oldu, başıma gelecek güçlükleri gene kendi elimle hazırladım. Gelecek üzüntülerimde, kendimde daha çok yanlış bulmamı, kendi davranışlarım üzerine daha çok eğilmemi gerektirecek ne varsa yaptım. Her şey gene başıboşça dolaşmak konusundaki dikbaşlı budalaca eğilime kapılmamla altüst oldu; kolayca birçok iyi şeyler elde edebilecek durumdayken, Doğa ile Tanrı'nın bana ortak olarak bağışladığı iyi bir yaşayışa hazırlanacak yerde. her şeyi teptim.

Bir zamanlar yurdumu yuvamı bırakıp kaçışım gibi, gene durumumla yetinmeyip, doğal akışın gerektirdiğinden daha kısa bir süre içinde yükselmek gibi alçakgönüllülükten uzak, yararsız bir isteğe uydum; yeni çiftliğimde zengin, mutlu bir adam olabilecekken, kendimi insanın düşebileceği ya da dünyadaki insan yaşayışıyla sağlığının katlanabileceği üzüntü uçurumlarının en derinine attım.

Gelelim serüvenimin bu bölümünün daha ince ayrıntılarına. Brezilya'da dört yıla yakın bir süre yaşadıktan, çiftliğimle de bir hayli başarı kazanmaya başladıktan sonra, yalnız oranın dilini öğrenmekle kalmayıp hem çiftçi arkadaşlarımla, hem de limanımız olan St. Salvador'daki tüccarlarla tanışıklıklar kurdum. Onlarla konuşmalarım sırasında çoğunlukla Gine kıyılarına yaptığım iki yolculuktan, orada zencilerle nasıl alışveriş edildiğinden, boncuk, oyuncak, bıçak, makas, el baltası, cam parçaları gibi ufak tefek şeylerle, yal-

nız altın tozu, fildişi, Gine baharatı değil, Brezilya'da çalıştırılmak üzere birçok zenci köle bile alınabileceğinden söz ederdim.

Söylediklerimi, özellikle zenci köleler satınalma konusundaki sözlerimi cankulağıyla dinlerlerdi. O zamanlar zenci alım satımı daha alıp yürümemişti; ancak Portekiz kıralı ile İspanya kıralının *assiento*'su, ya da özel izniyle yapılabildiği için pek az zenci getirebiliyor, bunlar da çok pahalıya satılıyordu.

Bir gün, çiftçilerle tüccarlardan kurulu bir toplulukta, bu konulardan ateşli ateşli söz etmem üzerine, ertesi sabah içlerinden üçü bana gelerek, anlattığım şeylere büyük bir ilgi duyduklarını, bana bu konuda gizli bir teklifte bulunmak istediklerini belirttiler. Kimseye açmamamı söyledikten sonra, bir gemi hazırlayarak Gine'ye göndermeyi düşündüklerini; kendilerinin de benim gibi çiftçi olduklarını, ırgat yokluğundan çektikleri güçlüğü hiçbir şeyden çekmediklerini; Gine'ye tek bir yolculuk yaparak gizlice zenci getireceklerini, bu zencileri açık açık satamayacaklarına göre kendi çiftiklerine pay edeceklerini anlattılar. Kısacası, bu yolculuğa, Gine kıyılarındaki alışverişi yönetmek üzere geminin yük sorumlusu olarak katılıp katılamayacağımı öğrenmek istiyorlardı. Buna karşılık da, hiçbir şey koymadan, gelecek zencilerden tıpkı kendileri gibi pay almamı öneriyorlardı.

Doğrusu ya bu öneri, yerleşmemiş, kendine bir düzen, bir çiftlik kurmamış bir kimsenin iyi bir kazanç sağlayabilmesi, ilerlemesi için eşi bulunmaz bir yoldu. Ama ben düzenimi kurmuş, işlerimi yoluna koymuşum, başladığım gibi üç dört yıl daha çalışmaktan, İngiltere'de kalan öbür paramı getirtmekten başka yapacağım bir şey yoktu; bu yüz İngiliz lirasını da getirtince varlığım üç dört bin lirayı bulacak, bu para daha da artacaktı. Dolayısıyla, benim durumumdaki bir kimsenin böyle bir yolculuğa yeltenmesi yapılabilecek en büyük mantıksızlıktı.

Ama kendi kendimi yıkmak üzere doğmuş olan ben, tıpkı bir zamanlar dünyayı gezip görme özlemime karşı babamın öğütlerini dinlemeyişim gibi, bu öneriye de dayanamadım. Uzun sözün kısası, ben yokken tarlalarıma bakmayı, başıma bir iş gelirse önceden belirteceğim yolda davranmayı üzerlerine alırlarsa, bu yolculuğa bütün gönlümle hazır olduğumu söyledim. Bunu yapacaklarına hepsi söz verdiler; bu konuda senetler, anlaşmalar bile yazdılar. Bir vasiyet belgesi yaptım, ölecek olursam bütün çiftliğimle gelirini, bir zamanlar canımı kurtarmış olan geminin kaptanına bırakıyor, mallarımın yarısını kendisi için almasını, yarısını da İngiltere'ye göndermesini istiyordum.

Kısacası, çiftliğimi ayakta tutmak, mallarımı korumak için önceden gereken her şeyi yaptım. Gerçek çıkarlarım konusunda da bu sağduyunun yarısını gösterseydim; yapmam gereken şeylerle yapmamam gereken şeyleri ayırdedebilseydim; böyle güzel bir işi, çok kazançlı olabilecek kurulu düzenimi bırakarak deniz yolculuğuna çıkmaz, kendi başıma gelecek sıkıntılar bir yana, denizin bin türlü sakıncasını göze almazdım.

Ama kendimi kaptırmıştım artık, mantığa sırt çevirmiş, düşgücümün buyruklarına körükörüne uymuştum. Gemi hazırlanmış, yükleme bitmiş, yolculukla ilgili her şey, anlaşmamız gereği ortaklarımca sağlanmıştı. 1659 yılı eylülünün birinci günü uğursuz bir saatte, sekiz yıl önce babamla annemin isteklerine başkaldırıp kendi çıkarım yönünden de büyük bir budalalık işleyerek Hull'dan denize açılışımın tam yıldönümünde gemiye bindim.

Gemimiz aşağı yukarı yüz yirmi tonluktu, içinde altı top, on dört gemici, kaptan, kaptanın kamarotu bir de ben vardım. Gemide çok eşya yoktu. Yalnız zencilerle alışverişimizde işe yarayacak boncuk, cam parçaları, sedef, ufak tefek, özellikle küçük aynalar, bıçaklar, makaslar, el baltaları, buna benzer şeyler vardı.

Gemiye bindiğim gün yola çıktık, Afrika kıyılarına yönelmek üzere, kendi bulunduğumuz kıyıdan kuzeye açıldık. Anlaşılan o günlerde Afrika'nın alışılmış yolu 10 - 12 derece kuzey enlemlerinden geçiyordu. Hava çok güzeldi, ama St. Augustino burnuna varıncaya dek, bütün Brezilya kıyıları boyunca bunaltıcı bir sıcak vardı. Burundan sonra denize daha çok açılarak kıyıyı gözden yitirdik, Fernando de Noronha adasına gidecekmiş gibi bir yol tuttuk, sonra bu adaları doğumuzda bırakarak poyraza yöneldik. Bu yolla, on iki gün içinde Ekvator'u geçtik, son gözlemlerimize göre 7 derece 22 dakika kuzey enleminde yol aldığımız bir sırada korkunç bir kasırga ya da fırtınayla neye uğradığımızı şaşırdık. Fırtına ilkin keşişlemeden başladı, sonra karayele, daha sonra da poyraza çevirdi. Öyle azgın esiyordu ki tam on iki gün, rüzgârın oyun-

cağı olmaktan başka hiçbir şey yapamadık, kendimizi alınyazısıyla fırtınanın istediği yere sürüklenmeye bıraktık; bu on iki gün boyunca her an batmayı beklediğimizi söylemek gereksiz olur, gerçekte gemide hiç kimse canını kurtarabilmeyi ummuyordu.

Fırtınanın azgınlığı yanısıra düştüğümüz bu acı umutsuzluktan dolayı gemicilerimizden biri beyin hummasından öldü, başka bir gemiciyle kamarot da bordadan denize uçtu. On ikinci güne doğru fırtına biraz dindi, kaptan bulunduğumuz yeri elden geldiğince kestirmeye çalıştı, 11 derece kuzey enleminde, bununla birlikte St. Augustino burnunun 22 boylam derecesi batısında bulunduğumuz sonucuna vardı. Brezilya'nın kuzey kıyılarına, ya da Guiana dolaylarına, Amazon ırmağının ötesinde Kocaırmak diye anılan Orinoko ırmağı yakınlarına düştüğümüzü anladı. Gemimiz bir hayli hırpalanmış, su almaya başlamış olduğu için ne yapmamız gerektiğini bana danışmaya başladı, kendisi doğru Brezilya'ya dönmekten yanaydı.

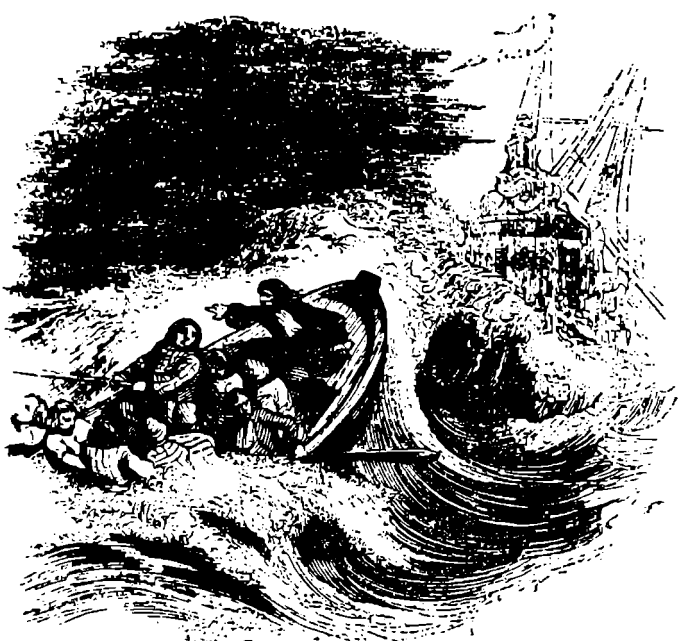
Ben ise böyle bir düşünceye kesinlikle karşıydım; birlikte Amerika kıyılarının haritalarını inceleyerek, Karayib Adalarına varıncaya değin sığınabileceğimiz yerleşilmiş bir kara parçası bulunmadığı sonucuna vardık, dolayısıyla Meksika koyunun ya da körfezinin ağzına düşmemek için Barbados'a doğru açılmaya karar verdik. Bu yolu on beş gün içinde kolayca alabilirdik; nasıl olsa, hem kendimizin hem de geminin birtakım eksiklerini gidermeden, Afrika kıyılarına yolculuk yapabilmemiz, olacak şey değildi.

Bu düşünceyle yolumuzu değiştirdik, bize yardım edeceklerini umduğumuz İngiliz adalarından birine gitmek için dümeni karayele doğru kırdık; ama yolculuğumuz hiç de umduğumuz gibi olmadı; 12 derece 18 dakika enlemi üzerindeyken ikinci bir fırtına gelerek bizi aynı azgınlıkla batıya attı, insanların uğrağı olan bütün yolların öyle uzağına sürüklendik ki, denizden sağ çıksak bile vahşilere yem olmak, bir daha ülke-

mize geri dönememek tehlikesiyle karşı karşıyaydık.

Biz bu korkular içinde çırpınırken, rüzgârın azgınlığı da sürmekteydi. Bir sabah erkenden adamlarımızdan biri «Kara!» diye bağırdı, daha biz dünyanın neresinde bulunduğumuzu görmek üzere kamaradan dışarı fırlamaya kalmadan, gemi bir kum tepesine çarparak hemen durakladı, dalgalar öyle bir azgınlıkla üzerinden aşmaya başladı ki, hepimiz sonumuzun geldiğini, kısa zamanda yokolacağımızı anladık. Denizin azgın köpükleriyle serpintisinden korunmak için her birimiz bir yere sokulduk.

Bu durumu yaşamamış bir kimsenin, böyle anlarda insanların düştüğü bocalamayı anlatması ya da anlaması kolay değildir. Nereye düştüğümüzü, üzerine sürüklendiğimiz yerin kara mı ada mı, insanlı mı in-

sansız mı olduğunu hiç bilmiyorduk; rüzgâr da başladığı zamankinden biraz daha az olmakla birlikte gene azgınlığını sürdürdüğünden, bir mucizeyle rüzgârın birden değişmediği sürece, geminin parçalanmadan uzun boylu yaşayabileceğine pek umudumuz kalmamıştı. Kısacası hepimiz birbirimize bakıyor, her an ölümü bekleyerek başka bir dünyaya hazırlanıyorduk; çünkü artık bu dünyada yapabileceğimiz pek az şey kalmıştı, ya da hiçbir şey kalmamıştı. Şimdi tek avuntumuz, duyduğumuz tek iç rahatlığı, korktuğumuzun tersine, geminin daha parçalanmamış olması, kaptanın da rüzgârın dinmeye başladığını söylemesiydi.

Gerçi rüzgâr biraz dinmişti, ama kuma sertçe çarparak saplanmış olan gemimizi yerinden kımıldatıp kurtarmak, üstesinden gelebileceğimiz bir iş değildi; gerçekten de korkunç bir durumdaydık, elimizden gelirse canımızı kurtarmaktan başka yapacak hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Fırtınadan önce geminin kıçında bir sandal vardı, ama dümene çarpa çarpa kırılmış, yerinden koparak ya batmış ya da sürüklenip gitmişti, dolayısıyla ondan bir umut yoktu. Güvertede başka bir sandalımız vardı, onu da denize indirebilmek pek şüpheli bir işti. Ama tartışacak zaman yoktu, çünkü geminin her an parçalanabileceğinden korkuyorduk, kimisi parçalandığını bile ileri sürüyordu. Bu şaşkınlık içinde, gemimizin ikinci kaptanı sandala yapıştı, öteki gemicilerin yardımıyla sandalı geminin bordasından denize attı; on bir kişi sandala dolarak kendimizi Tanrı ile azgın denizin eline bıraktık. Rüzgâr bir hayli kırılmışsa da deniz gene korkunç bir azgınlıkla karayı dövmekteydi, Hollandalıların azgın denize verdikleri adla *den wild zee* diye anılabilirdi.

Durumumuz gerçekten de içler acısıydı, çünkü sandalın bu yüksek dalgalara dayanamayacağını, eninde sonunda batacağımızı açıkça görüyorduk. Yelken açalım desek, yelkenimiz yoktu, olsa da neye yarardı? Küreklerle karaya doğru gitmeye çabalıyorduk,

ama yüreklerimiz ölüme giden adamlarınki gibi dopdoluydu, sandalın karaya yaklaşır yaklaşmaz bir dalgayla bin parça olacağını hepimiz biliyorduk. Bununla birlikte canımızı Tanrı'ya ısmarlayarak, rüzgârın da bizi kıyıya sürüklemesiyle, karaya doğru var gücümüzle kürek çekiyor, sonumuzu kendi elimizle hızlandırıyorduk.

Kıyının kayalık mı kumluk mu, sığ mı derin mi, neyin nesi bir yer olduğunu bilmiyorduk; bize mantığa uygun en küçük bir umut ışığı sağlayabilecek tek düşünce, bir koya ya da körfeze, herhangi bir ırmağın ağzına girerek rüzgârdan kurtulmak, belki de durgun bir suda yol alabilmekti. Ama işler umduğumuz gibi çıkmadı; kıyıya yaklaştıkça kara, denizden daha korkunç gözüküyordu.

Kürek çekerek, daha doğrusu sürüklenerek aşağı yukarı bir buçuk mil gitmiştik, kudurmuş bir dalga dağ gibi gelerek arkamızdan bindirdi, artık sonumuz gelmişti. Kısacası, bize öyle bir hızla çarptı ki, sandalımız hemen devrildi, hepimiz çil yavrusu gibi dağıldık, «Tanrım!» demeye kalmadan koca dalga hepimizi bir anda yutuverdi.

Denizin dibine giderken kafamda duyduğum bocalamayı ne yapsam anlatamam; çok iyi yüzme bilmekle birlikte, dalgalardan göz açıp da soluk bile alamadım; en sonunda, beni kıyıya doğru bir hayli uzağa sürükleyen, daha doğrusu taşıyan dalga kırılarak geri çekildiğinde, kendimi hemen hemen kupkuru ama yuttuğum sulardan dolayı yarı ölü bir durumda kumsalda buldum. O anda kıyıya umduğumdan daha yakın olduğumu görüp, yeni bir dalga beni geriye sürüklemesin diye ayağa kalkarak kıyıya doğru alabildiğine koşmayı akıl edebilecek güç ile soluğu kendimde ancak bulabildim. Ama dalgalardan kurtulamayacağımı hemen anladım; çünkü dağ gibi yüksek, bir düşman gibi kudurmuş bir dalganın ardımdan yetişmek üzere olduğunu gördüm. Karşı koymak için ne gücüm ne de

bir dayanağım vardı. Yapabileceğim tek şey soluğumu tutmak, elimden gelirse kendimi suyun üstüne öylece bırakıvermek, sonra soluk kazanıp, başarabilirsem yüzerek kendimi karaya doğru yöneltmekti. En büyük dileğim, beni karaya doğru bir hayli uzağa götüren dalganın, geri dönüşü sırasında gene denize çekmesiydi.

Gene ardımdan yetişen dalga beni bir anda kendi içinde yirmi otuz ayak boyu derine yuvarladı, çok büyük bir güçle karaya doğru hızla alabildiğine sürüklendiğimi duydum; ama soluğumu tuttum, var gücümle daha da ileri yüzmeye çalıştım. Tam soluğum tükeneceği sırada yukarıya doğru yükseldiğimi duydum, kafamla ellerimin suyun yüzüne çıktığını görerek birden rahatladım; bu durumda iki saniye bile kalamadım ama, yeni bir güç, bir soluk kazanarak epeyce canlandım. Bir süre yeni bir dalganın altında kaldım, ama bunu da atlattım; dalganın kırılarak geri çekilmeye başladığını görünce, ileriye doğru fırladım, ayağımın yere bastığını duydum. Soluk almak için kısa bir süre olduğum yerde kaldım, sular üzerimden süzülünce bütün gücümle karaya doğru koşmaya başladım. Ama bu çabam da beni denizin azgınlığından kurtaramadı, dalgalar gene ardımdan yetişerek, kıyı dümdüz olduğu için beni önceki gibi iki kez daha ileriye taşıdılar.

Bu son iki dalga nerdeyse işimi bitirecekti; çünkü deniz beni önceki gibi ileriye sürükledikten sonra karaya bırakmış, daha doğrusu bir kayaya öyle bir hızla çarpmıştı ki bayılmış, hiç kımıldayamayacak bir durumda kalmıştım. Bu çarpma göğsümle boş böğrüme rastladığı için soluğum tıkanıvermişti. Az bir süre daha soluk alamasaydım, suyun altında boğulacaktım. Dalgaların gene gelişinden az önce biraz kendimi toparladım, yeniden su altında kalacağımı görünce bir kaya parçasına sıkıca yapışmaya, dalga geri dönünceye dek soluk almamaya karar verdim. Kıyı yakın ol-

duğu için dalga öncekiler gibi büyük gelmiyordu. Dalga geri çekilinceye dek tuttuğum kayayı bırakmadım, sonra karaya doğru hızla bir daha koştum, ikinci bir dalga yetişerek üstümden aştıysa da öncekiler gibi beni yutup ileriye sürükleyemedi. Böylece bir daha koşarak kendimi karaya attım, kıyıdaki kayalara tırmandım, dalgaların hiç yetişemeyeceği bir yerde, çimenlere oturarak, tehlikeden uzak, geniş bir soluk aldım.

Sağ olarak karaya ayak basabilmiştim; gözlerimi yukarıya kaldırarak, daha birkaç dakika önce hiçbir umut bile yokken, şimdi kurtulmuş olmamdan dolayı Tanrıya şükrettim. Böyle, mezarın eşiğinden dönercesine kurtulan bir ruhun yaşayacağı coşkunluklarla sevinçleri gerçeğe uygun olarak anlatmak başarılabilecek bir şey değildir sanırım; boynuna ip geçirilmiş de tam asılmak üzere olan bir caniye suçunun bağışlandığı bildirilecek olursa, şaşkınlıktan kendini yitirip, yüreği durmasın diye, gerektiğinde kan alacak bir cerrahın o anda hazır bulundurulması yasasına hiç şaşmıyorum artık:

Apansız gelen sevinçler, acılar gibi, sarsar ilkin.

Kurtulmaktan dolayı duyduğum şaşkınlıkla ellerimi, daha doğrusu bütün varlığımı göğe kaldırarak, şimdi tanımlayamayacağım bin bir türlü eylemle işaretler yapıyor, kıyı boyunca dolaşıyor, boğulan bütün arkadaşlarımı, benden başka tek canın kurtulmadığını düşünüyordum. Çünkü bir daha hiçbirini görmedim; üç şapka, bir kasket, tekeş iki ayakkabıdan başka hiçbir izlerine raslamadım.

Gözlerimi batık gemiye çevirdim, denizin serpintisi ile köpüğü öyle çoktu ki, gemiyi güçlükle görebiliyordum. Çok uzaktaydı. Tanrım! nasıl olmuş da karaya ulaşabilmişim ben? diye şaşkınlıkla düşünmeye başladım.

İçinde bulunduğum durumun iyi yanlarıyla biraz

avuntu bularak, ne biçim bir yerde olduğumu, ne yapabileceğimi görmek için çevreme bir göz attığımda bu avuntudan iz kalmadı, çünkü tek sözle, benim için korkunç bir kurtuluştu bu; ıslanmıştım, ne değişecek üstbaşım ne de birazcık güç kazanmak için yiyecek ya da içecek bir şeyim vardı; ya açlıktan ölmek, ya da yırtıcı hayvanlara yem olmak zorundaydım. Beni en çok tasalandıran şey, etini yemek için bir hayvan avlayabilecek ya da beni yemeye gelecek bir hayvana karşı kendimi savunabilecek bir silâhım olmamasıydı. Üzerimde bir çakı, bir pipo, bir kutudaki biraz tütünden başka hiçbir şey yoktu. Varım yoğum buydu. Bunu düşündükçe aklım başımdan gidecekmiş gibi oluyordum, böylece bir süre deli gibi oraya buraya koştum. Ortalık kararmaya başlayınca, burada geceleyin avlanmaya çıkan yırtıcı canavarlar varsa halim nice olur diye bir kaygıdır aldı beni.

Kafamda beliren tek çıkar yol, yakınımda bulunan, dikenli, sık çalılı, çama benzer bir ağaca tırmanmak, geceyi orada oturarak geçirmek oldu. Hangi ölümle öleceğimi ertesi gün düşünürüm diyordum, yaşama umudum kalmamıştı çünkü. Biraz içecek su bulabilir miyim diye kıyıdan aşağı yukarı çeyrek mil içerlere yürüdüm. Su bulabildim, benim için büyük bir sevinç oldu bu. Su içtikten sonra, açlığımı gidersin diye ağzıma biraz tütün koydum, ağaca doğru gittim. Tırmandım, uyursam düşmeyeyim diye güzelce yerleşmeye çalıştım. Gerekirse kendimi korumak için sopa gibi kısa bir değnek keserek yanıma aldım, evciğime çekildim; çok fazla yorgun olduğum için hemen uykuya dalmışım. Bu durumda böylesine rahat bir uyku çekecek pek az kimse vardır sanırım. Sabahleyin iyice dinlenmiş duydum kendimi, böyle bir durumda bunca rahat edebildiğimi hiç hatırlamıyorum.

Uyandığımda gün hayli ilerlemişti, hava açmış, fırtına dinmiş, deniz de önceki hırçınlığını, azgınlığını yitirmişti. Ama beni en çok şaşırtan şey, kabaran

suların gece gemiyi oturduğu kumdan sürükleyerek, daha önce sözünü ettiğim, üzerine çarpıp ezildiğim kayanın yanına getirmiş olmasıydı. Şimdi gemi, bulunduğum kıyıdan ancak bir mil açıkta, sağlam bir durumda görünüyordu. Hiç olmazsa kendime gerekli birkaç şey alabilirim diye gemiye gitmek geçti içimden.

Ağaçtaki evciğimden aşağı indiğimde gene çevreme bir göz attım; ilk gördüğüm şey, aşağı yukarı iki mil sağımda, rüzgârla dalgaların karaya atmış olduğu kayıktı. Oraya gidebilmek için kıyı boyunca bir hayli yürüdüm, ama karşıma kayık ile aramızda uzanan yarım mil genişliğinde bir küçük körfez çıktı; şimdilik kayığa gitmekten vazgeçerek, şu anda daha çok işime yarayabilecek şeyler bulmayı umduğum için gemiye gitmek niyetiyle geri döndüm.

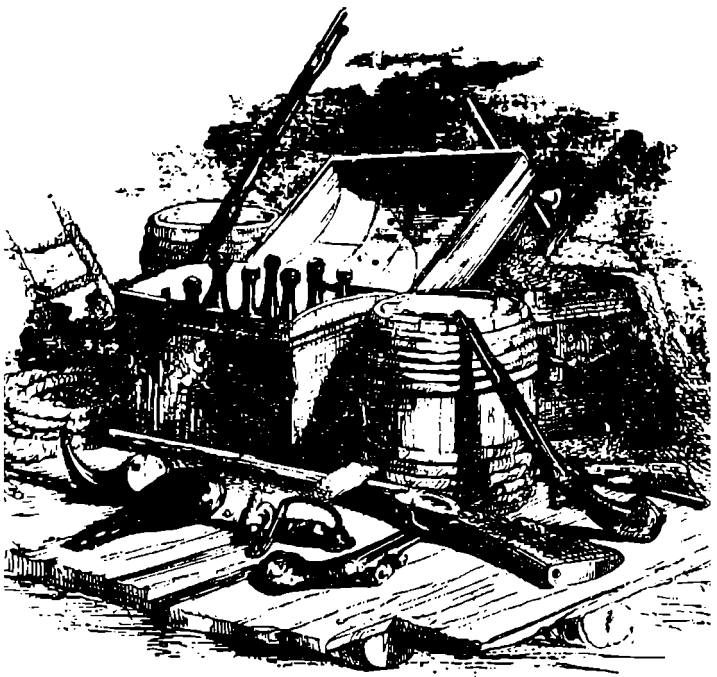
Öğleden biraz sonra denizin çok durgun olduğunu gördüm, sular da gemiye bir çeyrek mil sokulmama elverecek ölçüde çekilmişti; üzüntüm birdenbire yenilendi, çünkü gemide kalsaydık hepimizin kurtulabileceğini, daha doğrusu, şimdiki gibi arkadaştan, avuntudan böyle büsbütün yoksun kalmayacağımı açıkça görüyordum. Bu düşünce gözlerimi yaşarttı, ama olan olmuştu artık. Elimden gelirse gemiye gitmeye karar verdim; böylece, hava çekilmez derecede sıcak olduğu için üstümü çıkardım, sonra suya daldım. Ama geminin yanına vardığımda, güçlüğüm daha da arttı, gemi tırmanılabilecek gibi değildi; çünkü sığa oturmuş, küpeşteleri çok yüksekte kalmıştı, yakalayıp da tırmanabileceğim hiçbir şey yoktu. Yüzerek geminin çevresini iki kez dolaştım. İkincisinde çarmıhtan aşağı doğru sarkan küçük bir halat gözüme çarptı. Halatı daha önce göremediğime şaşırdım, denize bir hayli yakın olmasıyla birlikte, gene de bin bir güçlükle yakalayabildim, sonra tırmanarak geminin baş kasarasına çıktım. Geminin kırılmış, ambarının da bir hayli su almış olduğunu gördüm. Ama sert bir kum topuğunun yanına, daha doğrusu toprağa oturmuş olduğu için ba-

şı hemen hemen denize gömülmüş, kıçı da sudan epeyce yukarı kalkmıştı. Dolayısiyle kıç yanına hiç su dokunmamış, orda bulunan her şey kupkuru kalmıştı; çünkü anlayacağınız gibi, ilk işim nelerin bozulmuş, nelerin bozulmamış olduğunu araştırmak oldu. İlkin gemideki bütün yiyeceklerin kuru, hiç ıslanmamış olduğunu gördüm; ceplerimi peksimetle doldurdum, boşa geçirecek zamanım olmadığı için, bir yandan yemeye, bir yandan da öteki eşyaları yoklamaya koyuldum. Büyük kamarada biraz rom buldum, birkaç yudum çektim; önümdeki işler için biraz şenlenip güçlenmem gerekiyordu. Şimdi, bana çok gerekli olan şeyleri taşıyabilmem için tek istediğim şey bir kayıktı.

Olmayacak şeyi isteyerek boş oturmak zamanı değildi, iş başa düşünce kolları sıvadım. Gemide birçok tahtalar, iki üç büyük direk, bir ya da iki yedek gemi direği vardı. Bunlardan taşıyabileceğim ağırlıkta olanları geminin bordasından aşağı atmaya, dağılmasınlar diye de bir halatla bağlamaya karar verdim. Bunu yaptıktan sonra geminin yanına indim, direkleri kendime doğru çekerek dördünü bir sal biçiminde, bir araya getirdim, iki uçtan da sıkıca bağladım; üstlerine çaprazlamasına iki üç kısa tahta da uzatınca üzerlerinde iyice yürüyebiliyordum, ama bu ağaç parçaları biraz hafif olduklarından, ağır bir yük taşıyabilecek durumda değildi. İşe girişerek bir serenlik direğini testereyle üçe ayırdım, bir hayli çabaladıktan sonra bunları da salıma ekledim; kendime gerekli olan şeyleri elde etmek isteği, beni her zamankinden daha çok şeyler yapmaya itiyordu.

Artık sal küçümsenemeyecek her yükü çekebilecek güçteydi. Şimdiki düşüncem, ona neler yükleyebileceğim, onu denizden, dalgalardan nasıl koruyabileceğim konusuydu; ama bu düşüncem çok uzun sürmedi. İlkin taşıyabileceğim bütün kerestelerle tahtaları salın üzerine attım. En gerekli şeyler hangileri olabilir diye iyice düşünüp taşındıktan sonra denizcilerin sandık-

larından üç tane buldum, kırarak açtım, içlerini boşaltarak salın üzerine indirdim. Birisini, ekmek, pirinç, üç kelle Hollanda peyniri, gemide çok yediğimiz kurutulmuş beş parça keçi eti, gemiye almış olduğumuz sonradan kesilen tavuklardan kalma Avrupa buğdayı gibi yiyeceklerle doldurdum. Karışık biraz arpayla buğday vardı ama ne yazık ki farelerin hepsini yemiş ya da bozmuş olduğunu gördüm. İçkilere gelince, bizim kaptandan kalma birçok şişe kasası buldum. Bunların kimisinde rom, beş damacana da rakı vardı. Gereklik duymadığım, yer de olmadığı için bunları sandıklara koymadım. Ben bu işlerle uğraşırken deniz durgun olmakla birlikte, suların yavaş yavaş yükselmeye başladığını gördüm. Kıyıda kumun üzerinde bıraktığım gömleğimin, ceketimin, yeleğimin su üstünde yüzdüğünü görünce büyük bir umut kırıklığına kapıldım. Ney-

se ki dizden boğma keten pantolonumla çoraplarımı çıkarmamıştım. Bu durumda, gemide elbise aramak zorunda kaldım, yeterince de buldum, ama şimdi kullanacağımdan fazlasını almadım; çünkü gözüm karada ilk işime yarayacak belli başlı aletlerle takımlardaydı; bir hayli aradıktan sonra, içinde bulunduğum durumda benim için altın yüklü bir gemiden bile daha değerli olan, çok işime yarayacak marangoz sandığını buldum. İçinde neler olduğunu aşağı yukarı bildiğimden, kapağını bile açmadan, olduğu gibi sala indirdim.

İkinci düşündüğüm şey biraz cephane ile silahtı; büyük kamarada çok iyi iki av tüfeği ile iki tabanca vardı. İlkin bunları, boynuzdan birkaç barutluk, küçük bir torba saçma, iki eski paslı kılıç ile birlikte bir köşeye koydum. Gemide üç fıçı barut olduğunu biliyordum, ama bizim topçunun fıçıları nereye sakladığını bilmiyordum. Bir hayli aradıktan sonra bulabildim, fıçılardan ikisi kuru, biri ise su almıştı. Bu iki fıçıyı silahlarla birlikte sala götürdüm. İyice yükümü almıştım artık, şimdi bu yükü yelkensiz, küreksiz, dümensiz nasıl karaya götürebileceğimi düşünüyordum; rüzgârın küçük bir üfürüğü bile her şeyi altüst edebilirdi.

Beni yüreklendiren üç şey vardı: 1. Ayna gibi durgun bir deniz. 2. Suların yükselmesiyle akıntının karaya doğru oluşu. 3. Esmekte olan hafif bir rüzgârın beni karaya doğru atacağı. Böylece, sandalın iki üç kırık küreğiyle, sandıktaki aletlerden başka bulduğum iki testere, bir balta, bir de çekici alarak bu yükle salı denize açtım. Aşağı yukarı bir iki mil, sal çok iyi gitti, ancak akıntının beni önce çıktığım yerden biraz daha öteye attığını gördüm, önümde karaya doğru giren bir birikinti vardı, bunun küçük bir koy ya da akarsu ağzı olduğu sonucuna vararak, kıyıya yanaşmamda, yükümü indirmemde bana limanlık edebileceğini düşündüm.

Düşüncem doğru çıktı. Önümde bir su girintisi var-

dı, deniz de o yana doğru hızlı bir akıntı yapıyordu. Salı elimden geldiğince akıntının ortasında tutmaya çalışarak ilerledim. Burada ikinci bir kazaya uğruyordum nerdeyse. Başıma bu da gelseydi üzüntüm gerçekten çok büyük olacaktı. Kıyıları tanımadığım için salın bir ucu kuma oturuverdi, az kalsın bütün yükler havada kalan öbür uca kayarak denize dökülecekti. Sırtımı sandıklara yaslayarak, onları yerlerinde tutabilmek için var gücümle dayandım, ama bu durumda ne salı ileriye doğru kımıldatabiliyor, ne de sırtımı sandıklardan ayırabiliyordum. Öylece yarım saat bekledim. Bu arada suların yükselmesiyle sal biraz kalktı; az sonra sular daha da yükselince gene yüzmeye başladı, elimdeki kürekle salı su girintisine doğru yönelttim, ilerleyerek sonunda kendimi küçük bir derenin ağzında buldum, iki yanımda kara uzanıyor, gelgitle kabaran sular karaya doğru hızla akıyordu. İki yakaya da bakarak yanaşabilecek bir yer arıyordum, çünkü denizde bir gemi görebileceğimi umarak, derenin yukarlarına sürüklenip kıyıdan pek uzaklaşmak istemiyordum. Böylece, kıyıya elimden geldiğince yakın kalmaya karar verdim.

En sonunda, sağ yakada küçük bir koy çarptı gözüme, salı bin bir güçlükle oraya yönelttim, kıyıya öyle yaklaşmıştım ki, küreğimi dibe daldırarak kaktıra kaktıra doğruca koyun içine girebilecektim; ama burada da gene bütün yükümü denize dökmek tehlikesiyle karşılaşabilirdim. Kıyı bir hayli dik, daha doğrusu eğimli olduğu için salın bir ucu karaya oturacak, deminki gibi karaya gelen uç yukarı kalkacak, öteki uç alçalacak, böylece bütün yüküm tehlikeye girecekti. Yapabileceğim tek şey, suların iyice yükselmesini beklemek, küreği demir gibi kullanarak salı, kabaran suların kaplayacağını umduğum düz bir kıyı parçası yakınında sıkıca durdurmaktı. Öyle yaptım. Sular bir ayak boyu daha yükselerek yüzülebilecek duruma gelince, salı düzlüğe getirdim, iki kırık küreği

toprağa sokarak salı bağladım ya da demirledim; kürreklerinden birini salın bir yanına, ötekini de öbür yanına çaktım; böylece suların çekilmesini bekledim. Sular çekilince hem sal hem de bütün eşyalar olduğu gibi karada kaldı.

Sonra ilk işim çevreyi dolaşarak, barınabileceğim, herhangibir duruma karşı eşyalarımı güvenle saklayabileceğim bir yer aramak oldu. Nerede olduğumu daha bilmiyordum, bir kara parçasında mı bir adada mıydım? Buralarda insan var mıydı yok muydu? Yırtıcı hayvan tehlikesi var mıydı? Bilmiyordum. Bir mil ötede bir tepe vardı. Oldukça dik, bir hayli yüksekti, kuzeye doğru sıralanan dağlar içindeki birkaç tepenin en yükseği gibi gözüküyordu. Bir av tüfeği, bir tabanca, bir de boynuzdan barutluk aldım; böylece silâhlanarak, çevreyi tanımak için tepeye doğru gezintiye çıktım. Tepeye bir hayli güçlükten sonra tırmanabildim, oradan dörtbir yana bir göz atınca alınyazımın karanlığını içim burkularak gördüm. Denizin çepeçevre kuşattığı bir adada bulunuyordum, görünürlerde kara falan yoktu, çok uzaklarda kayalıklar, dokuz mil batıda da bundan daha küçük iki ada göze çarpıyordu.

Ayrıca, üzerinde bulunduğum adanın çorak, pek doğal olarak düşündüğüm gibi insansız, daha hiç raslamadıysam da yırtıcı hayvanlarla dolu bir yer olduğunu anladım. Ama ortalıkta bir sürü kuş vardı, ne kuşu olduklarını bilmediğim gibi, öldürsem etlerinin yenip yenmeyeceğini de bilmiyordum. Dönüşte büyük bir ormanın kıyısında bir ağaçta duran kocaman bir kuşa ateş ettim. Öyle sanıyorum, dünyanın yaradılışından beri burada atılan ilk tüfek buydu. Çünkü daha ateş eder etmez korunun dörtbir bucağından birçok türden sayısız kuş havalandı, her biri kendi havasıyla öterek, bir yaygaradır kopardılar; ama içlerinden bir tekini olsun tanımıyordum. Vurduğum yaratığa gelince, bir tür şahin olduğu sonucuna vardım, rengiyle

gagası şahini andırıyordu ama pençeleriyle tırnaklarının basbayağı bir kuşunkinden ayrı bir yanı yoktu, eti de leş kokulu, hiçbir işe yaramaz bir şeydi.

Bununla yetinerek salın olduğu yere döndüm, eşyamı karaya çıkarmak için işe koyuldum, bu iş bütün günümü aldı; geceleyin ne yapacağımı, nerde yatacağımı da bilmiyordum; yırtıcı hayvanların beni parçalayacağından korkarak yerde yatmaya çekiniyordum. Ama böyle korkulara hiç de yer olmadığını sonradan anlamıştım. Gemiden getirdiğim sandıklarla tahtaları çevreme dizerek o gece için kendime kulübemsi bir barınak yaptım; yiyecek işine gelince, ne yoldan, nasıl çözebileceğimi bilemiyordum, ancak kuşu vurduğum koruda tavşana benzer iki üç yaratığın koştuğunu görmüştüm.

Gemiden işime yarayabilecek daha birçok şeyi, özellikle ip, yelken gibi karaya taşınabilecek eşyaları getirmeyi düşünmeye başladım. Başarabilirsem gemiye bir daha gitmeye karar verdim. Geminin çıkacak ilk fırtınada parça parça olacağını bildiğim için, getirebileceğim her şeyi karaya taşıyıncaya değin başka hiçbir işe girişmemeye karar verdim. Sonra, salı gene kullanabilir miyim diye bir araştırdım, daha doğrusu kendi kendime düşündüm, ama kullanılabilecek gibi görünmüyordu; böylece gemiye gene suların alçaldığı zaman gitmeyi kararlaştırdım; öyle de yaptım, yalnız bu kez denize girmeden önce kulübemde soyundum, üzerimde kareli bir gömlekle keten bir pantolondan, ayağımda da bir çift ayakkabıdan başka hiçbir şey bırakmadım.

Gene önceki gibi gemiye gittim, ikinci bir sal hazırladım, birinciden edindiğim deneylerle yeni salı ne öyle çok ağır yaptım, ne de fazla yükledim; ama gene de kendime gerekli birçok şeyi taşıyabildim. İlk olarak, marangozun eşyaları içinde iki üç çuval dolusu çivi ile mıh, büyük bir burgu, bir iki düzine el baltası, en önemlisi de biley taşı denen o en yararlı şeyi bul-

dum. Bütün bunları geminin topçusundan kalma birçok şeylerle, özellikle üç demir küskü, iki fıçı saçma, yedi misket, bir başka av tüfeği, biraz daha barut, büyük bir top yaprak kurşunu ile birlikte bir yana ayırdım. Ama bu sonuncusu öyle ağırdı ki, bir türlü kaldırıp da geminin küpeştesine taşıyamadım. Bunlardan başka, bulabildiğim bütün giyecek eşyasını, yedek bir yelken bezini, bir hamağı, yatak takımlarını aldım; bunları ikinci sala yükleyerek büyük bir kolaylıkla sağ salim karaya çıkardım.

Karadan uzak kaldığım sürece türlü türlü şeyler geliyordu aklıma, en azından, bıraktığım yiyeceklerin yenmiş olabileceğini düşünüyordum; ama geri döndüğümde hiçbir konuk izine raslamadım, yalnız yaban kedisi gibi bir yaratık sandıklardan biri üzerine oturmuştu. Yanına yaklaştığım zaman az öteye kaçtı, kımıldamadan durdu. Oturdu, kılını bile kıpırdatmadan öylece yüzüme bakmaya başladı, sanki benimle tanışmak istiyordu. Tüfeğimi gösterdim, anlamadığı gibi hiç oralı da olmadı, kaçmaya falan kalkışmadı. Bunun üzerine, yiyeceğim sınırlı olduğu için fazla eli açıklık edecek durumda olmamakla birlikte, bir parça peksimete kıyarak kendisine attım. Yaklaştı, kokladı, yedi, daha yok mu der gibi yüzüme baktı, hoşlanmıştı. Sevindim, ama daha fazla veremedim, o da çekti gitti.

İkinci salı da yüküyle birlikte karaya çıkardıktan sonra, barut fıçıları çok ağır olduğu için barutu parça parça taşımak zorunda kaldımsa da, yelken beziyle özel olarak kestiğim direklerden kendime küçük bir çadır kurdum; güneşten ya da yağmurdan bozulabilecek her şeyi bu çadıra yerleştirdim; boş sandıklarla fıçıları da çadırın dörtbir yanına çepeçevre sıralayarak hayvanlardan ya da insanlardan ansızın gelebilecek saldırılara karşı hazırlık yaptım.

Bunu yaptıktan sonra, çadırın kapısını içerden tahtalar, dışardan da dikine bir sandık dayayarak sıkıca kapadım. Yataklardan birini yere yaydım, iki tabanca-

mı başucuma, tüfeğimi de yanıbaşıma aldım, ilk olarak, yatağa girip bütün gece deliksiz bir uyku çektim, çünkü çok bitkin, çok yorgundum; bir önceki gece çok az uyumuştum, bütün gün boyunca da hem eşyaları gemiden almak, hem de karaya çıkarmak için bir hayli yorulmuştum.

Şimdi her türlü eşyayla dolu bir ambarım vardı; tek kişi için böyle bir yığmak hiçbir zaman görülmemiştir sanırım; ama gene de gözüm doymamıştı, gemi ayakta kaldığı sürece getirebileceğim her şeyi getirmek zorunda duyuyordum kendimi. Dolayısıyle, her gün sular alçalınca gemiye gidiyor, bir şeyler getiriyordum; özellikle üçüncü gidişimde, bulabildiğimce küçük halat, ip, sicim, yelken onarımında kullanılan bir parça bez, bir de ıslak barut fıçısını getirmiştim; kısacası, bulabildiğim bütün yelken bezlerini taşıdım, yalnız bunları keserek parça parça getirmek zorunda kaldım; çünkü bunları yelken olarak değil, bayağı bez niyetine kullanacaktım artık.

Ama beni daha da sevindiren şey, gemiye beş altı kez gidip geldikten sonra, artık alabileceğim hiçbir şeyin kalmadığını düşündüğüm bir anda, kocaman bir fıçı ekmek, üç küçük fıçı rom ya da ispirto, bir sandık şeker, bir fıçı da iyi un bulmam oldu; şaşırmıştım, çünkü gemide artık sudan bozulanlar dışında yiyecek bir şey bulabileceğimi ummuyordum. Ekmek fıçısını hemen boşaltarak ekmekleri daha önce kesmiş olduğum yelken bezleriyle ayrı ayrı çıkın yaptım, bunları da eksiksiz karaya çıkardım.

Ertesi gün gemiye bir yolculuk daha yaptım. Gemide ele geçirebildiğim taşınmaya elverişli her şeyi yağma etmiş olduğumdan, şimdi de halatlara başladım; büyük halatı taşınabilecek parçalara ayırdıktan sonra, iki küçük halatla palamarı, ele geçirdiğim bütün demirleriyle birlikte bir araya topladım; mizana ile küçük sereni, işe yarayabilecek her şeyi keserek büyük bir sal yaptım, bütün bu ağır şeyleri yükleyerek

gemiden ayrıldım. Ama talih benden gene yüz çevirmişti; çok hantal, çok da fazla yüklü olan bu yeni salı, önceleri eşyalarımı çıkardığım o küçük koya girdiğimde öteki sallar gibi kolaylıkla yönetemedim. Sal devrildi, bütün yükle birlikte ben de suya düştüm. Kıyıya yakın olduğum için bana pek bir şey olmadı; ama eşyaların çoğu gitti, hele çok işime yarayacağını umduğum demirlerden hiçbir şey kalmadı. Bununla birlikte, sular çekildiğinde çok büyük bir güçlükle de olsa halatlardan birçoğu ile birtakım demirleri gene kurtarabildim; bu işi yaparken suya dalmak zorunda kaldım, bu da beni bir hayli yordu. Bundan sonra her gün gemiye gittim, elime ne geçtiyse getirdim.

Şimdi buraya düşeli on üç gün olmuştu, bu süre içinde gemiye on bir yolculuk yapmış, bir çift elin tek başına getirebileceği her şeyi kıyıya taşımıştım. Öyle sanıyorum ki hava iyi gitseydi bütün gemiyi parça parça taşıyacaktım. Ama gemiye on ikinci yolculuğumu yapmaya hazırlanırken rüzgâr da kabarmaya başladı. Bununla birlikte, gelgitte sular çekildiğinde gene gemiye gittim; kamarayı iyice arayıp taradığımı, artık hiçbir şey bulamayacağımı sanırken, gözüme çekmeceli bir dolap ilişti; çekmecelerden birinde iki üç ustura, bir büyük makas, on, on iki iyi çatal bıçak, bir başkasında da otuz altı İngiliz lirasıyla, Avrupa, Brezilya paraları, birkaç sekizlik, biraz altın, biraz da gümüş buldum.

Bu paralara bakınca kendi kendime gülümsedim, «Ah gözü körolası!» dedim yüksek sesle, «şimdi neye yararsın? Benim için hiçbir değerin kalmadı, yere eğilip alınmaya bile değmezsin; şu bıçaklardan biri senin tomarından daha değerlidir. Hiçbir işime yaramazsın, olduğun yerde kal, kurtarılmaya değmez bir yaratık gibi denizin dibini boyla.» Ama ne olur ne olmaz diye gene de aldım; bütün bu bulduklarımı bir beze çıkın yaparak yeni bir sal yapmayı düşünmeye koyuldum; tam bu işe hazırlanırken hava kararmaya, rüzgâr kalk-

maya, on beş dakika sonra da kıyıdan sert bir meltem esmeye başladı. Rüzgâr böyle kıyıdan estikçe yeni bir sal yapmanın boşuna olacağını düşündüm, sular yükselmeye başlamadan karaya varmak zorundaydım, yoksa hiç varamazdım. Böylece kendimi denize attım, gemi ile kumsal arasındaki açıklığı yüzerek geçtim, biraz yanıma aldığım eşyaların ağırlığından, biraz da dalgalardan dolayı bir hayli güçlük çektim; çünkü rüzgâr oldukça sert esiyordu, daha sular iyice yükselmeden azgın bir fırtınaya dönüştü.

Ama bu arada ben, bütün eşyalarımın ortasında güvenle oturabileceğim çadırıma ulaşmıştım. Fırtına bütün gece esti, sabahleyin denize göz attığımda artık gemi görünmüyordu. Biraz üzüldüm, ama zaman yitirmeden, yılgınlık göstermeden bana yarayabilecek her şeyi karaya taşıdığımı, gerçekte hava iyi gitseydi bile gemiden alabileceğim pek az şey kaldığını düşünerek avunuyordum.

Şimdi artık gemiyi düşünmüyordum, ancak dalgalar gemiden birtakım kalıntıları kıyıya atabilirdi, nitekim birçok parçalarını da attı, ama bunlar çok az işime yaradı.

Şimdi tek düşündüğüm şey, karşılaşabileceğim vahşilerden ya da adada bulunabilecek yırtıcı hayvanlardan korunabilmek için bir şeyler yapmaktı; ne yapabileceğim konusunda birçok düşünce beliriyordu kafamda, bir mağara mı kazmam gerekirdi, yoksa toprak üstünde bir çadır mı kurmalıydım? Düşündüm taşındım, ikisini de yapmaya karar verdim, nasıl yaptığım konusunda bilgi vermenin de yersiz olmayacağını sanıyorum.

Önce, şimdi bulunduğum yerin denize yakın, bataklık bir bölgede olduğunu görerek, buraya yerleşmenin sağlığa aykırı düşeceğini anladım; üstelik yakınında içecek su da yoktu. Daha sağlıklı, daha uygun bir yer bulmaya karar verdim.

Bu konuda birçok şeyi gözönünde tutmam gerekiyordu. Birincisi, az önce söylediğim gibi sağlık durumu ile su. İkincisi, güneşin sıcağından uzaklık. Üçüncüsü, insan olsun hayvan olsun, yırtıcı yaratıkların saldırılarına karşı güven altında olmak. Dördüncüsü, Tanrı buralara bir gemi gönderirse, kurtulma şansımı yitirmemek için, denizi görebilmek. Büsbütün umut kesmek istemiyordum çünkü.

Bu niteliklere uygun bir yer aradım, yüksek bir tepenin eteğinde, yani tepeden hiçbir şeyin inmesine elvermeyecek biçimde ev duvarını andıran dik bir ka-

yayla çevrili bir düzlük buldum; bu kayanın eteğinde biraz içerlek, mağara ağzını andıran bir oyuntu vardı; ama gerçekte mağara ya da kayanın içine bir geçit falan yoktu.

Bu oyuğun önündeki yeşil düzlükte çadırımı kurmaya karar verdim. Bu düzlük, yüz yarda genişliğinde, iki yüz yarda uzunluğunda vardı; kapımın önünde yeşil bir çimenlik gibi uzanıyor, bittiği yerde her yandan dik yarlarla deniz kıyısındaki düzlüğe iniyordu. Tepenin kuzeybatısına düşüyordu, bu bakımdan her gün, güneş aşağı yukarı güneybatıya dönünceye dek, kızgın sıcaktan korunabilecektim; buralarda güneş güneybatıya yaklaşınca da çok geçmeden batıyordu.

Çadırımı kurmadan önce, oyuğun önüne yarıçapı kayadan on yarda, başlangıcı ile bitimi arasındaki uzaklık da yirmi yarda olan bir yarımdaire çizdim. Bu yarımdairenin çevresine iki sıra sağlam direk diktim, direkleri yere iyice çaktım; toprağın dışında kalan parçalarının boyu beş buçuk ayak yüksekliğindeydi, uçlarını da sivrilttim. İki sıra arasındaki uzaklık da altı parmağı geçmiyordu. Gemide kestiğim halat parçalarını iki sıra direk arasına üstüste dizdim, içten de direklere iki buçuk ayak yüksekliğinde kazıklar dayadım; artık bu çiti insan da hayvan da aşamaz, geçemezdi. Bu iş, hele direkleri kesmek, taşımak, yere çakmak, bana uzun bir zamana, bir hayli çabaya maloldu.

Bu yere bir giriş kapısı yapmadım, küçük bir merdivenle tepeden girip çıkıyor, içerde olduğum zamanlar merdiveni kaldırıyordum. Böylelikle çepeçevre berkitilmiş bu korunakta bütün dünyaya karşı güven altında olduğumu düşünüyor, geceleri gönül rahatlığıyla uyuyabiliyordum, yoksa gözüme uyku girecği yoktu; bununla birlikte sonraları, tehlikeli düşmanlardan korunmak için gösterdiğim çabaların bütünüyle yersiz bir kuruntu sonucu olduğunu anladım.

Bu korunağın içine, büyük emeklerle, yukarda sö-

zünü ettiğim bütün eşyalarımı, yiyeceğimi, cephanemi, yığınaklarımı taşıdım; buralarda yılın bir mevsiminde düşen aralıksız sağnak yağışlardan korunmak için kocaman bir çadır kurdum, içine bir küçük çadır daha kurarak çift kat yaptım, üstteki çadırı geminin yelkenlerinden kalan katranlı bir muşambayla örttüm. Şimdi bir süredir gemiden getirdiğim yatakta da yatmıyordum artık, geminin ikinci kaptanının hamağında yatıyordum, gerçekten de çok güzeldi bu hamak.

Bu çadırın içine bütün yiyeceğimi, ıslanınca bozulabilecek bütün eşyaları taşıdım; hepsini güzelce yerleştirdikten sonra şimdiye değin açık bulundurduğum giriş kapısını iyice kapadım, dediğim gibi, kısa bir merdivenle girip çıkmaya başladım.

Bu işleri yaptıktan sonra kayanın içine doğru bir oyuk açmaya giriştim; çıkardığım taşı toprağı da çadırımın içinden direklerle çevrili korunağa taşıyarak bir taraça gibi yığdım, böylece korunağın tabanı yerden aşağı yukarı bir buçuk ayak boyu yükseldi; çadırımın tam arkasında bir mağaram olmuştu şimdi, evime kilerlik edecekti bu mağara.

Bütün bu işleri bitirmek için günlerce emek çektim, dolayısıyle bu süre içinde düşüncemi oyalayan birtakım şeylere dönmek zorundayım. Daha çadırımla korunağı, sonra da mağarayı yapmayı tasarladığım sıralarda bir gün kara bir buluttan korkunç bir sağanak inmeye başladı, ansızın bir şimşek çaktı, şimşeğin doğal sonucu olarak da büyük bir gök gürültüsü işitildi. Şimşekten pek korktuğum yoktu, gerçekte kafamda şimşek gibi çakan bir düşünce beni daha çok korkuttu. «Aman barutum!» dedim. Yalnız savunmamda değil, karnımı doyuracak bir şeyler bulmamda da başlıca dayanağım olan barutun bir anda parlayıp yanıvereceğini düşününce yüreğim buza kesti. Kendimi düşündüğüm yoktu, oysa barut bir ateş alsa neye uğradığımı bile anlayamazdım.

Bu düşünce içimde öyle bir korku uyandırdı ki,

fırtına geçtikten sonra, bütün öbür işlerimi, yapıyı, korunma çalışmalarımı bir yana bırakarak, bir daha böyle bir şey olursa hepsi birden ateş almasın diye barutu azar azar çuvallara, ayrı kutulara böldüm; böylece hepsi bir arada bulunmayacak, bir parçası ateş alsa bile ötekiler kurtulacaktı. Bu işi aşağı yukarı on beş günde bitirdim; hepsi şöyle böyle 120 kg. olan barutumu, en az yüz parçaya ayırmıştım. Islak barut fıçısından bir tehlike görmediğim için onu sözde mutfağım olan yeni mağaraya yerleştirdim. Ötekileri ıslanmaya-

cak bir biçimde kayanın koğuklarına sakladım, sakladığım her yere de özenle bir nişan bıraktım.

Bu işleri gördüğüm sırada, her gün en azından bir gezinti yaparak, hem yiyecek bir şeyler vurabilmek, hem de, adada neler yetiştiğini görmek için tüfekle dolaşıyordum. İlk çıkışımda adada keçiler bulunduğunu görerek çok sevindim; ama bu keçilerin çok ürkek, çevik, tez ayaklı olduğunu, yanlarına yaklaşmanın büyük güçlüğünü anlayınca sevincim yarıda kaldı. Ama umutsuzluğa da kapılmadım. Nasıl olsa birkaçını vurabileceğimden hiç kuşkum yoktu. Nitekim öyle de oldu. Toplu dolaştıkları yerleri öğrendikten sonra, bir süre bekleyerek gözetledim. Kayaların üzerinde oldukları zaman dere içinden geldiğimi görünce büyük bir korkuya kapılarak kaçıyorlar, ama dere içinde otlarlarken ben kayaların üzerinde olursam hiç aldırmıyorlardı. Bundan, gözlerinin yaradılışından dolayı, hep aşağıdaki şeyleri görebildikleri, yukarılarındaki nesneleri kolay kolay seçemedikleri sonucuna vardım. Bu durumu anlayınca şöyle bir yol tuttum; her zaman onlardan daha önce kayaların tepesine çıkıyor, ordan hepsini iyice gözetleyebiliyordum. Bunların içinde ilk vurduğum, memede bir yavrusu olan, bu yüzden de acısı yüreğime işleyen bir dişi keçi oldu; anası yere düşünce zavallı yavru hiç kımıldamadan gene orda kaldı, ben anasını almaya gittiğimde bile kaçmadı, üstelik anasını omuzlayıp götürdüğüm zaman o da arkamdan ta evime geldi. Bunun üzerine avımı yere bıraktım, yavruyu kollarıma alarak belki alıştırırım diye içeriye aldım; ama hiçbir şey yemeye yanaşmadı, böylece ben onu yemek zorunda kaldım. Bu iki keçinin eti bana uzun bir süre yetti; çünkü yiyeceklerimi, özellikle ekmeğimi, elimden geldiğince kısarak, büyük bir tutumlulukla kullanıyordum.

Evimi böylece kurup yerleştirdikten sonra ateş yakabilmek için bir ocak yapmak, biraz yakacak bulmak zorunluluğunu duydum. Bu konuda ne yaptığımı, sonra

mağaramı nasıl genişlettiğimi, ne gibi kolaylıklar yarattığımı, yeri geldikçe uzun uzun anlatacağım. Ama ilkin size kısaca kendimden yaşayışımla ilgili düşüncelerimden söz etmem gerekir; bu düşüncelerimin de pek az sayıda olmadığını anlamışsınızdır sanırım.

Durumumu pek karanlık görüyordum; çünkü bu adaya, korkunç bir fırtınayla, gitmek istediğimiz yolun büsbütün dışına, insanların ticaret için gelip geçtikleri suların yüzlerce mil uzağına sürüklenerek düşüşümü, böyle ıssız bir yerde, yapayalnız bir yaşayış sürerek ölmemi uygun gören Tanrı'nın istemine bağlamam için yeterince nedenim vardı. Bu düşüncelere daldığımda gözlerimden yaşlar boşanıyor, arasıra kendi kendime, Tanrı kendi yaratıklarını neden böylesine yerden yere çalıyor, böyle hiçbir yardım elinin uzanamayacağı korkunç umutsuz, yürekler acısı bir durumun içine atıyor, sonra da hırpaladığı yaratıkların böyle bir yaşayış için kendisine şükredebilmesini büsbütün mantıkdışı kılıyor, diye soruyordum.

Ama içimden gelen bir ses hemen beni azarlıyor, düşüncelerimi tartmamı söylüyordu; bir gün tüfeğim elimde, düştüğüm bu durumu kara kara düşünerek deniz kıyısında dolaşırken kafamda apayrı sorular belirdi: «Evet yürekler acısı bir durumda bulunduğum doğru, ama ne olursun bir an düşünüver, nerde ötekilerin hepsi? Kayıkta on bir kişi değil miydiniz? Nerde o öteki on kişi? Neden onlar kurtulmadı da sen kurtuldun? Neden yalnız sen seçildin içlerinden? Burda mı olmak daha iyi, orda mı?» O zaman denize doğru döndüm. Her kötülük, iyi yönüyle, birlikte getirdiği daha kötü durumlarla ölçülmelidir.

Sonra, yaşayabilmem için gerekli şeylerden hiç de yoksun olmadığını düşündüm, kendi kendime, eğer gemi yüz binde bir görülen bir biçimde, ilk oturduğu yerden sürüklenerek, içindeki bütün eşyaları boşaltabileceğim ölçüde kıyıya yaklaşmamış olsaydı ne yapardım, diye sordum. Karaya ilk çıktığım zamanki gibi yaşa-

mak için gerekli şeylerden ya da bunları elde etmeme yarayacak araçlardan yoksun olsaydım ne yapardım? «Hele,» dedim yüksek sesle (kendi kendime), «tüfeksiz, cephanesiz, bir şey yapacak ya da çalışacak aletsiz, giyeceksiz, yataksız, çadırsız, örtüsüz kalsaydım ne yapabilirdim.» Şimdi bunların hepsi de yetecek ölçüde vardı. Cephanem bitse, tüfeksiz yaşamak zorunda kalsam bile kendi kendimi geçindirebilecek durumdaydım. Böylece, yaşadığım sürece hiçbir şeyin yokluğunu çekmeden geçinebileceğime az çok inanıyordum. Daha başlangıçta başıma gelebilecek kazalara karşı neler yapabileceğimi düşünmüş, yalnız barutumun biteceği değil, sağlığımın bozulacağı, gücümün kesileceği günleri de gözönünde tutmuştum.

Bununla birlikte, barutumun bir anda yokoluvermesi, daha doğrusu yıldırımla birden ateş alması düşüncesine hiç de katlanamadığımı açıkça söylemeliyim; onun için, gök gürlediği, şimşek çaktığı zamanlar böyle bir şeyden korkarak irkiliyordum.

Şimdi, daha önce belki de hiç eşi görülmemiş sessiz bir yaşayışın acıklı bir dönemine girdiğim için baştan başlayarak her şeyi sırayla anlatacağım. Bu uğursuz adaya, hesaplarıma göre 30 eylülde, yukarda anlattığım biçimde ayak bastım; o zaman güzdönümünde olan güneş aşağı yukarı tam tepemdeydi, bundan çıkardığıma göre, 9 derece 22 dakika kuzey enlemi üzerinde bulunuyordum.

Gelişimin on, on ikinci günü, defter, kalem, mürekkep yokluğu yüzünden günlerimin sayısını şaşıracağımı, belki pazar günlerini de çalışma günleriyle karıştırabileceğimi düşündüm; bunu önlemek için, kocaman bir tahtanın üzerine bıçakla, büyük harflerle «Buraya 30 Eylül 1659'da ayak bastım,» diye yazdım, bunu bir direğe çakarak, karaya ilk çıktığım yere bir haç gibi diktim. Bu dörtköşe tahtanın üzerine her gün bıçağımla bir çizik çekiyor, her yedinci çiziği ötekilerden uzun, her ayın ilk gününü de ötekilerden daha uzun ya-

pıyordum; böylece, günleri, haftaları, ayları, yılları saymama yarayacak bir takvim yaptım kendime.

Gemiye yukarda da anlattığım gidiş gelişlerimde getirdiğim birçok eşya arasında değeri büyük olmamakla birlikte çok işime yarayacak şeyler de vardı. Daha önce sözünü etmediğim bu şeyler arasında, kalemler, mürekkep, kâğıt, kaptanla ikinci kaptanın, topçunun, marangozun kamaralarından aldığım birçok paketler, iki üç pusula, birtakım matematik araçları, dürbün, haritalar, gemicilik kitapları vardı. İşime yarar mı yaramaz mı demeyip hepsini üstünkörü alıvermiştim. Ayrıca, İngiltere'den eşyalarımla birlikte gelen, yanıma aldığım çok güzel üç kutsal kitap, aralarında iki üç katolik dua kitabı, birkaç başka kitap bulunan birtakım Portekizce kitaplar da vardı; hepsini özenle saklamıştım. Gemide bir köpeğimizle iki kedimizin de olduğunu unutmamalıyım, yeri geldikçe onlardan da söz edeceğim; çünkü iki kediyi de birlikte karaya çıkarmıştım; köpeğe gelince, karaya ilk eşya taşıdığımın ertesi günü, kendiliğinden denize atlayarak yüze yüze yanıma geldi, sonra bana yıllarca büyük bir bağlılıkla hizmet etti. Ondan tek istediğim, bana şunu bunu kapıp getirmesi, eşlik etmesi değil, benimle söyleşebilmesiydi, ama bunu beceremiyordu. Az önce de dediğim gibi kalem, mürekkep, kâğıt bulmuştum; bunları büyük bir tutumlulukla kullanıyordum. Mürekkebim olduğu sürece, her şeyi hiç eksiksiz yazdığımı göreceksiniz; ama mürekkep bitince iş değişti, çünkü düşünebildiğim yollardan hiçbiriyle mürekkep yapmayı başaramadım.

Bundan da, toplayıp getirdiğim birçok şeyle birlikte, daha bir hayli eksiğim olduğunu anladım; bu eksiklerden biri mürekkepti; sonra toprağı kazmak için kürek, kazma, bel gerekiyordu; iğne ipliğim de yoktu; beze kumaşa gelince, bunlardan kolayca vazgeçmeyi kısa zamanda öğrenmiştim.

Bu alet yokluğu, giriştiğim her işin çok yavaş iler-

lemesine yol açıyordu; çevresi kapalı küçücük barınağımı tam bitirebilmem hemen hemen bir yıllık zaman aldı. Kolay kolay kaldıramayacağım ağırlıktaki kazıklarla direklerin koruda kesilip hazırlanması, hele bir de eve taşınması uzun süreyi gerektiriyordu; zaman zaman yalnız bir direğin kesilip getirilmesi iki gün, yere çakılması da bir gün istiyordu. Kazıkları çakmakta ilkin ağır bir odun parçası kullanıyordum, sonra demir küskülerden birini kullanmayı düşündümse de bu işin güçlüğünden, yoruculuğundan gene de kurtulamadım.

Ama yapmak zorunda olduğum bir şeyin yoruculuğunu düşünecek durumda değildim, nasıl olsa yeterince zamanım vardı. Yapacak başka işim de yoktu; çok çok yiyecek bulmak için adada gezip dolaşıyordum ancak, bu da hemen hemen her gün yaptığım bir şeydi.

İçinde bulunduğum durumu, düştüğüm çıkmazı enine boyuna düşünmeye başladım; durumumu, başımdan geçenleri yazdım; niyetim, bunları benden sonra geleceklere bırakmak değildi, çünkü hemen hemen hiç kalıtçım yok gibiydi, düşüncelerimi onlara günü gününe aktarmaya çalışmak, böyle bir şeye kafa yormak boşunaydı. Kafam da kötümserliğimi dizginlemeye başladığından, elimden geldiğince kendimi avutmaya, durumumu daha kötü durumlardan ayırdedebilmek için iyi ile kötüyü karşılaştırmaya yöneldim; tattığım rahatlıklarla çektiğim acıları, hiç yan tutmaksızın, bir alacak verecek defteri işler gibi böylece sıraladım:

Kötü	İyi
Her türlü kurtuluş umudundan yoksun olarak korkunç, ıssız bir adaya düştüm.	Ama yaşıyorum, öbür gemi arkadaşlarım gibi boğulmadım.

Bütün dünya içinden, böyle sürünmek üzere seçilip ayırdedildim.	Ama bütün arkadaşlarım içinden, kurtulmak üzere seçilip ayırdedilen de gene benim; beni bir mucizeyle ölümden kurtaran, düştüğüm bu durumdan da kurtarabilir.
İnsanlıktan ayrılmış, insan toplumundan kovulmuş bir yalnızım ben.	Ama çorak bir yerde yiyecek içecekten yoksun kalarak açlıktan ölmüş, yok olmuş değilim.
Üstüme giyecek bir şeyim yok.	Ama sıcak bir yerdeyim, giyecek bir şeyim olsaydı bile taşıması güç olacaktı.
İnsanlardan ya da hayvanlardan gelecek bir saldırıya karşı ne bir savunmam, ne de aracım var.	Ama düştüğüm adada Afrika kıyılarında gördüğüm yırtıcı hayvanlardan hiçbiri yok; ya o kıyılara düşmüş olsaydım?
Benimle söyleşecek, beni avutacak hiç kimsem yok.	Ama gemiyi olağanüstü bir biçimde iyice kıyıya sokarak, kendime gereken bunca eşyayı almamı sağlayan Tanrı, yaşadığım sürece gene geçimimi sağlayacak, ya da bana kendi geçimimi sağlayabilme yeterliliğini verecektir.

Bütün olarak bakılırsa, böylesine kötü bir durumun bir eşine daha pek seyrek raslanacağı apaçık bir şeydi, ama bu durumun olumsuz yönleri yanısıra ge-

ne de şükredilecek olumlu yönleri de vardı; bu dünyadaki en kötü durumlardan edindiğimiz yaşantılara dayanarak, şu kuralı benimsemeliyiz: insan, her kötü durumda, avunacak, iyi yönlerle kötü yönler hesabında defterin alacak bölümüne yazacak olumlu noktalar bulabilir.

Durumuma biraz alışmaya, belki bir gemi görürüm diye hep denize bakmaktan yavaş yavaş vazgeçmeye başladım; daha doğrusu, kendimi bir yaşama düzeni kurmaya, işleri elimden geldiğince kolaylaştırmaya verdim.

Bir kayanın yamacında çevresi sağlam kazıklarla kuşatılmış bir çadır olan barınağımdan daha önce söz etmiştim. Kazıklardan yapılma bu çite şimdi duvar adını vermem daha yerinde olurdu, çünkü dışına çim kesekleriyle iki ayak kalınlığında bir duvar örmüştüm. Bir süre —sanıyorum bir buçuk yıl— sonra bu duvardan kayaya doğru direkler dizdim, direklerin üzerini ağaç dallarıyla, yılın belli mevsimlerinde pek fazla yağan yağmurun geçmesini önleyecek birtakım şeylerle örttüm.

Bütün eşyamı bu çadıra, arkada yaptığım mağaraya nasıl taşıdığımı anlatmıştım. Ama başlangıçta eşyaların darmadağınık bir durumda olduğunu, dolayısıyla bir hayli yer tuttuğunu da söylemeliyim; bana kımıldayacak yer kalmamıştı. Böylece kayayı daha çok oyarak mağaramı genişletmeye başladım; kaya gevşek, kumlu bir taştı, kolayca işlenebiliyordu. Yırtıcı hayvanların saldırılarından korunabilecek durumda olduğuma iyice güven getirdikten sonra kayayı sağa doğru bir hayli oydum; sonra gene sağa dönerek dışarı varıncaya dek bir daha oydum, böylece çadırdan doğrudan doğruya duvarların dışına çıkabileceğim bir kapı yaptım. Bu bana yalnız bir giriş çıkış yolu olmakla kalmadı, çadırımla yığınağımın arkasında eşyalarımı yerleştirecek bir yer de sağladı.

Şimdi, en başta bir masayla sandalye olmak üze-

re kendime çok gerekli şeyleri yapmaya koyuldum; çünkü bunlarsız, dünyada payıma düşen pek sınırlı rahatlıktan bile yararlanamıyordum. Masam olmadan ne doğru düzgün yemek yiyebiliyor, ne yazı yazabiliyor, ne de kıvançla yapabileceğim birçok başka işi görebiliyordum.

Böylece işe başladım; burada şunu belirtmeliyim ki, insan aklı matematiğin özü ile temeli olduğundan, her şeyi aklın ölçülerine vurarak, nesneleri aklın aydınlığında iyice kavrayarak her insan zamanla her türden elişinde ustalık kazanabilir. Ben daha önce elime tek alet bile almamıştım; ama gerekince, yılgınlığa düşmeden çalışmakla, emekle, biraz beceriklilikle, hele aletim olduğu zaman, her şeyi yapabileceğimi gördüm. Bununla birlikte, aletsiz olarak bile birçok şeyler yaptım; bunlardan çoğunu, belki de şimdiye dek hiç görülmemiş bir yolla, yalnız bir keser, bir balta, bir de sonsuz emek yardımıyla başardım. Sözgelişi, tahta gerekince, kestiğim koca bir ağacı önüme yatırarak bir tahta gibi inceltinceye değin iki yanını baltayla yontmaktan sonra da üstünü keserle düzeltmekten başka çıkar yolum yoktu. Gerçi bu yöntemle koca bir ağaçtan tek bir tahta çıkarabiliyordum; ama zamanımla emeğimin değersizliğinden dolayı, buna sabırla katlanmaktan başka elimden gelen bir şey yoktu. Zamanımı ya da emeğimi şu işe ya da bu işe harcamam bir değişiklik yaratmıyordu.

Bununla birlikte, gemiden salın üstüne atarak getirdiğim kısa tahtalardan, yukarıda da belirttiğim gibi, ilkin kendime bir masayla sandalye yaptım. Ama dediğim gibi tahta yapmaya başlayınca bir buçuk ayak genişliğindeki tahtaları üstüste sıralayarak mağaramın bütün duvarlarına raflar yaptım, aletlerimi, çivileri, demir takımları bu raflara yerleştirdim. Kısacası her şeyi, kolayca bulabileceğim bir biçimde, ayrı ayrı yerlere düzenli olarak koydum. Tüfekleri, asılabilecek bütün öbür şeyleri, asmak için duvarlara çi-

viler çaktım. Mağaram böylece bütün gerekli şeylerin bir yığınağı durumuna geldi. Her şey öyle yerli yerindeydi ki, eşyamı böyle bir düzen içinde görmek, özellikle bunca çok şeye sahip olduğumu bilmek bana büyük kıvanç veriyordu.

Şimdi artık her günkü uğraşmamla ilgili bir günlük tutmaya sıra gelmişti; çünkü ilk zamanlar pek çok işim vardı, hem işim başımdan aşkın hem de kafam allak bullaktı; o zaman günlük tutmaya kalksam bir sürü cansıkıcı şeyden söz etmek zorunda kalacaktım. Şöyle bir şeyler yazacaktım sözgelişi : *30 Eylül* Boğulmaktan kurtularak karaya çıktığımda, Tanrı'ya şükredecek yerde, yuttuğum bir hayli tuzlu suyu kusarak biraz kendime geldikten sonra ellerimi oğuşturup başımı, yüzümü yumruklayarak, yorgunluktan bitkin düşüp bayılıncaya dek «bittim, bittim artık,» diye bağırdım, yere yığılıp kaldım; ama paralanmak korkusundan uyuyamadım.

Bundan birkaç gün, daha doğrusu gemiye gidip bütün eşyaları getirdikten sonra, her gün küçük bir tepeye çıkarak belki bir gemi görürüm umuduyla hep denize bakmaktan kendimi alamıyordum; sonra çok uzaklarda bir yelken görür gibi oluyor, o noktaya gözlerim kararıncaya dek bakıyor, yanıldığımı anlayınca oturup bir çocuk gibi ağlayarak, acılarımı çılgınlığımla arttırıyordum.

Ama bu çocukça davranışları belli bir ölçüde yendikten, evimi, eşyalarımı güzelce düzene soktuktan, kendime bir masayla sandalya yaptıktan sonra, burada bir örneğini de size vereceğim (belki önceden anlattıklarıma gene yer veren) şu günlüğü tutmaya başladım. Mürekkebim olduğu sürece günlüğümü aksatmadan yazdım, ama mürekkep bitince bırakmak zorunda kaldım.

30 Eylül 1659 — Ben, zavallı Robinson Crusoe, açık denizde korkunç bir fırtına sırasında kazaya uğrayarak, bu sıkıntılı uğursuz adaya sürüklendim, öbür gemi arkadaşlarımın hepsi öldü, ben de ölümün eşiğinden döndüm.

Günün geri kalan saatlerini düştüğüm bu korkunç durumdan dolayı sızlanıp döğünmekle geçirdim, ne yiyeceğim, ne evim, ne giyeceğim, ne silâhım, ne de kaçmak zorunda kalınca sığınabilecek bir yerim vardı; bu umutsuz durumda önümde ölümden başka bir şey görmüyordum; ya yırtıcı hayvanlara yem olacak, ya vahşilerce öldürülecek, ya da açlıktan ölüp gidecektim. Gece yaklaşınca yırtıcı yaratıkların korkusuyla bir ağaca çıktım, bütün gece yağmur yağdı, ama gene de derin bir uyku çektim.

1 Ekim — Sabahleyin, geminin kabaran sularla kıyıya doğru sürüklenerek adaya çok yaklaştığını şaşırarak gördüm: bir bakıma sevindim buna, çünkü gemi dik duruyordu, üstelik parçalanmamıştı da. Rüzgâr kesilirse, gemiye giderek biraz yiyecekle, işime yarayacak birtakım eşyalar getirebilecektim. Öte yandan, gemide kalmış olsaydık belki de gemiyi kurtarabileceğimizi, hiç olmazsa arkadaşlarımın böyle boğulup gitmeyeceğini düşününce, üzüntüm yenilendi; adamlar kurtulsaydı belki geminin kalıntılarından, bizi dünyanın başka bir köşesine taşıyacak bir tekne yapabilirdik. Bugünü çoğunlukla böyle düşüncelerle geçirdim; ama gemiyi böyle denizin üstünde, hemen hemen kupkuru görünce, sığlıktan yürüyerek gidebildiğimce yakınına sokuldum, sonra da yüzerek gemiye gittim; bugün hiç rüzgâr yoktu, ama gene durmadan yağmur yağdı.

1 Ekim'den *24 Ekim*'e — Bütün bu günlerde gemiye birçok yolculuk yaptım, alabildiğim her şeyi alarak, suların her yükselişinde sallarla karaya taşıdım. Bu günlerde, hava arada bir açmakla birlikte gene hep

yağmur yağdı; anlaşılan şimdi yağmur mevsimi.

20 Ekim — Sal ile üzerindeki eşyaların topunu birden devirdim; ama su sığ, eşyalar da çoğunlukla ağır olduğu için sular çekilince birçoğunu kurtarabildim.

25 Ekim — Bütün gün bütün gece, arada bir esen rüzgârla karışık yağmur yağdı, rüzgâr daha da artınca gemi parçalandı, sular çekildiğinde göze çarpan birkaç kalıntısı dışında, artık hiç görünmez oldu. Bugünü gemiden kurtardığım eşyaları yağmurdan korumak için örtmekle, yerleştirmekle geçirdim.

26 Ekim — Bugün hemen hemen bütün kıyıyı dolaşarak, kendime geceleri yırtıcı hayvanlarla vahşilerden gelebilecek bir saldırıya karşı güven altında olabileceğim bir yerleşme yeri aradım. Akşama doğru bir kayanın dibinde uygun bir yer buldum, bu yerin çevresini, çizdiğim bir yarım daire ile belirleyerek, bir duvarla ya da dışı çim keseklerle berkitilmiş, araları halatlarla doldurulma iki sıra kazıkla kuşatmaya karar verdim.

26 Ekim'den *30 Ekim*'e — Zaman zaman bardaktan boşanırcasına yağan yağmura aldırmadan, bütün eşyalarımı yeni yerime taşımak için var gücümle çalıştım.

31 Ekim — Sabahleyin biraz yiyecek bulabilmek, çevreyi öğrenmek için elimde tüfekle adanın içlerine doğru yürüdüm; bir dişi yaban keçisi vurdum, yavrusu ardıma takıldı geldi, hiçbir şey yemeye yanaşmadığı için, sonra yavruyu da kestim.

1 Kasım — Çadırımı bir kayanın dibine kurdum, orada ilk gece olarak yattım, çadırı alabildiğine büyük yaptım, içine de direkler dikerek hamağımı kurdum.

2 Kasım — Duvar yapmak için önceden çizdiğim yarım dairenin biraz içine bütün sandıklarımı, tahtalarımı, sallarımda kullandığım kereste parçalarını sıralayarak çepeçevre bir parmaklık yaptım.

3 Kasım — Tüfeğimle dolaşmaya çıktım, ördeğe benzer iki kuş vurdum, etleri çok güzeldi. Öğleden son-

ra kendime bir masa yapmakla uğraştım.

4 Kasım — Bu sabah çalışma, tüfeğimle dolaşma, uyuma, dinlenme saatlerimi bir düzene sokmaya başladım. Her sabah, yağmur yağmıyorsa tüfeğim elimde ilki üç saat dolaşıyordum; sonra saat on bire dek çalışıyor, sonra da ne bulmuşsam karnımı doyuruyor, saat on ikiyle iki arası bunaltıcı bir sıcak olduğu için uyuyor; akşamleyin gene çalışmaya başlıyordum. Hem bugünkü hem ertesi günkü çalışmam hep masamı yapmakla geçti; çünkü daha pek zavallı bir işçiydim. Ama zaman ile zorunluluk, aynı durumdaki herkesi yapabileceği gibi, beni de kısa bir süre içinde tam bir usta yaptı.

5 Kasım — Bugün köpeğimi de alarak tüfekle dolaşmaya çıktım, bir yaban kedisi öldürdüm; derisi çok yumuşak, etiyse işe yaramaz bir şeydi. Öldürdüğüm her yaratığın derisini yüzerek saklıyordum. Deniz kıyısına dönüşümde ne olduğunu anlayamadığım bir sürü deniz kuşları gördüm; ama ne olduklarını bilemediğim için şaşkın şaşkın baktığım sırada denize dalarak kaçıveren iki üç ayı balığı beni çok şaşırttı, neredeyse korkuttu.

6 Kasım — Sabah gezintimden sonra gene masamı yapmakla uğraştım; bitirdim, ama çok beğenmedim, bununla birlikte çok geçmeden, masayı istediğim gibi düzeltmeyi de öğrendim.

7 Kasım — Havalar güzelleşmeye başladı. 7, 8, 9, 10'uncu günlerle 12'nci günün çoğunu (11'i pazardı) kendime bir sandalye yapmakla geçirdim. Bir hayli uğraşarak az çok bir biçime soktumsa da bir türlü istediğim gibi olmadı; üstüste birkaç kez söktüm, gene yaptım.

Not: Çok geçmeden pazar günlerini ötekilerden ayırdetmez oldum, çünkü takvim direğime gün adlarını işaret etmeyi unuttuğumdan hangi günün hangisi olduğunu iyice karıştırdım.

13 Kasım — Bugün yağan yağmur hem beni hem

de toprağı bir hayli serinletti; ama bu arada şimşekler çaktı, gümbür gümbür gök gürledi, barutum tutuşacak diye korkudan ödüm koptu. Yağmur diner dinmez, barutumu azar azar parçalara ayırarak gelecek herhangi bir tehlikeyi önlemeye karar verdim.

14, 15, 16 Kasım — Bu üç günü her biri bir ya da iki libre barut alabilecek küçük sandıklar, kutular yapmakla geçirdim. Barutu bu kutulara böldüm, hepsini elimden geldiğince birbirinden uzak yerlere sakladım. Bu üç günün birinde, eti çok güzel olan kocaman bir kuş vurdum, ama adını bilmiyorum.

17 Kasım — Bugün, ilerde rahat edeyim diye yerimi genişletebilmek için, çadırımın arkasından kayayı oymaya başladım.

Not Bu iş için üç şey çok gerekliydi. Bir kazma, bir kürek, bir de el arabası ya da küfe. İşi bir yana bırakarak bunların yerine ne kullanacağımı ya da bu aletleri nasıl yapabileceğimi düşünmeye başladım. Kazma yerine demir küskü kullandım, ağır olmakla birlikte gene de işimi gördü; bundan sonra kürek ya da bel geliyordu. Bunlar öyle çok gerekliydi ki, gerçekte bunlarsız doğru dürüst çalışabilecek durumda değildim, ama bunların yerine ne kullanacağımı da bilmiyordum.

18 Kasım — Ertesi gün ormanda aranırken, Brezilya'da sertliğinden dolayı demir ağacı denilen ya da ona benzer bir ağaç buldum. Büyük bir çabayla, nerdeyse baltamın ağzını bozarcasına bu ağaçtan bir parça keserek eve getirdim. Çok ağır olduğu için taşınması da güçtü.

Bu ağacın işlenmesi, sertliğinden, bir yandan da aletsizlikten dolayı bir hayli zaman aldı, çünkü ona bin bir güçlükle yavaş yavaş bir kürek ya da bel biçimi vermeye çalıştım; sapı tıpkı bizim İngiltere'dekiler gibi yontulmuştu, yalnız geniş ucu demirden olmadığı için pek fazla dayanacağa benzemiyordu. Gene de epeyce işime yaradı. Ama hiçbir gün küreğin bu biçim-

de, böylesine uzun süren bir çalışmayla yapıldığını sanmıyordum.

Ama gene eksiğim vardı, çünkü bir el arabası ya da küfe gerekliydi. Sepet yapmak için bükülmeye, örülmeye elverişli dal ya da benzeri şeyler yoktu, varsa da daha bulamamıştım. El arabasına gelince, tekerlekten başka her şeyini yapabileceğimi sanıyordum, ama tekerleğin nasıl yapıldığını bilmediğim için, nasıl yapılabileceğini de kestiremiyordum; üstelik dingilin demir millerini yapabilecek bir aletim de yoktu, bu yüzden vazgeçtim. Böylece, mağaradan kazdığım toprağı dışarı taşımak için ırgatların yapılarda duvarcılara harç taşımakta kullandıkları tekne gibi bir şey yaptım.

Bunu yapmak benim için kürek yapmak gibi güç olmadı. Ama bu tekne, kürek, bir de yapmayı boşuna denediğim el arabası en az dört günümü aldı. Dört gün derken, hiç aksatmadığım, hepsinden de yemeye elverişli bir şeyle geri döndüğüm tüfekli sabah gezintilerimi çalışma saatlerim dışında tutuyordum.

23 Kasım — Bu aletleri yapmak için ara verdiğim öteki işe aletler bittikten sonra gene dönerek, gücümle zamanımın elverdiği ölçüde hergün çalıştım, mağarayı bütün evyalarımı rahatça alabilecek bir biçimde hem derinliğine hem genişliğine büyütmek için tam on sekiz gün uğraştım.

Bütün bu süre içinde mağarayı hem ambar, hem mutfak, hem kiler, hem de yemek odası olarak kullanabileceğim ölçüde genişletmeye çalıştım. Kendi oturma yerim olarak çadırı seçtim, ancak yılın çok yağmurlu mevsiminde ıslanmaktan kurtulamadığım için, çadırdan kayaya doğru direkler dayadım, bu direklerin üstünü saz damı gibi, geniş yapraklı ağaç dallarıyla, otlarla örttüm.

10 Aralık — Mağaramı ya da kilerimi bitmiş sayıyordum artık. Ama bir gün ansızın (anlaşılan fazlaca geniş yapmışım) tavandan koca bir toprak yığını aşağı iniverdi, çok korktum. Korkmakta da haksız değildim. Çünkü altında kalsaydım mezarcı falan gerekmezdi hani. Bu terslik üzerine gene bir hayli çalışmak zorunda kaldım. Çöken toprağı dışarıya taşımak zorundaydım, daha da önemlisi, bir daha çökmesin diye tavanı desteklerle sağlamlaştırmam gerekiyordu.

11 Aralık — Bugün mağaranın tavanıyla uğraştım, iki direk dikerek her direğin üstüne birer tahta koydum. Bu iş ertesi gün bitti; bir hafta boyunca başka direkler dikerek üzerlerine koyduğum tahtalarla tavanı iyice sağlamlaştırdım; sırayla diktiğim direkler, mağaramı bölmelere ayırmama da yaradı.

17 Aralık — Bugünden ayın yirmisine dek raflar yaptım, asılabilecek her şeyi asmak için direklere çi-

viler çaktım; şimdi evimin içi biraz düzene girmişti artık.

20 Aralık — Her şeyimi mağaraya taşıdım, evimi de biraz döşemeye başladım, tahtaları raflı bir dolap gibi dizdim, üzerlerine yiyeceklerimi yerleştirdim, ama tahtam iyice azaldı artık. Kendime bir masa daha yaptım.

24 Aralık — Bütün gün bütün gece bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı; dışarıya çıkmadım.

25 Aralık — Bütün gün yağmur yağdı.

26 Aralık — Yağmur dindi, ortalık öncekinden çok daha serin şimdi, çok da güzel.

27 Aralık — Körpe bir keçi vurdum, bir başkasını da bacağından yaraladım, boynuna bir ip takarak eve getirdim. Eve gelince, kırılmış olan bacağını tahta parçalarıyla sardım.

Not : Ona çok iyi baktım, yaşadı; bacağı da iyileşti, hiçbir şeyi kalmadı; kendisine bunca uzun süre baktığım için bana alıştı, kapımın önündeki çimenlikte yayılıyor, hiçbir yere gitmiyordu. Bunun üzerine ilk olarak, barutumla saçmam bittiği zaman yiyecek bir şeyler bulabilmek için birtakım hayvanları evcilleştirip beslemeyi düşündüm.

28, 29, 30 Aralık — Bunaltıcı bir sıcak, hiç rüzgâr yok. Akşamları yiyecek aramaya gidişim bir yana, hiç dışarıya çıkmadım. Bu süreyi evimin içini yerleştirmekle geçirdim.

1 Ocak — Gene çok sıcak var, ama sabah erkenden bir de akşamüstü tüfeğimle dışarı çıktım, gündüz uzanarak dinlendim. Akşam üzeri adanın ortasındaki derelere doğru gittiğimde orada birçok keçiler gördüm, ama hepsi de çok ürkek, yanlarına sokulmak çok güçtü. Belki hepsini önüne kadar da aşağı doğru sürer getirir diye köpeğimle birlikte gelmeye karar verdim.

2 Ocak — Bu karar üzerine ertesi gün köpeğimle birlikte gittim, köpeği keçilerin üzerine saldım; ama yanılmışım, bütün keçiler köpeğe doğru dönüverdiler; köpek de tehlikeyi çok iyi gördüğü için, yanlarına yaklaşmayı bile göze alamadı.

3 Ocak — Duvarımı ya da çiti yapmaya başladım; daha içimde hep bir saldırıya uğrama korkusu bulunduğu için, duvarı çok kalın, çok sağlam yapmaya karar verdim.

Not : Bu duvar daha önce anlatıldığı için, bu konuda söylenenleri günlüğüme almıyorum. Yalnız, uzunluğu yirmi dört yardayı geçmeyen, kayanın bir yanından başlayarak mağaranın kapısı merkez olmak üzere

bir yarım daire yaptıktan sonra sekiz yarda ötede kayanın başka bir yeriyle birleşen bu duvarın yapılması, bitirilmesi, düzeltilmesi için 3 Ocak'tan 14 Eylül'e, uzun bir süre uğraştığımı söylemekle yetineceğim.

Bütün bu süre içinde çok çalıştım, arada yağmur günlerce, daha doğrusu haftalarca bir iş yapabilmemi engelledi; ama bu duvar bitmeden hiçbir zaman güven altında olamayacağımı da biliyordum. Bütün bunların ne büyük bir emekle yapıldığını söylesem kolay kolay inanılamaz; hele ormandan ağaçları getirmek, yere çakmak her şeyden daha güçtü; çünkü direkleri gereğinden de büyük yapmıştım.

Duvarı bitirip de dışını çim kesekleriyle kapladığımda, kıyıdan gelecek herhangi bir kimsenin burada eve benzer bir şeyi bulunduğunu anlayamayacağına kesinlikle inandım; duvarı böyle yapmakla da çok iyi ettiğim, burada geçecek çok ilgi çekici bir olay üzerine daha iyi anlaşılacaktır.

Bu süre boyunca yağmurlar elverdikçe, her gün avlanmak için koruda dolaşmaya gidiyor, bu dolaşmalarım sırasında, bana yararı dokunabilecek birçok şeyler de buluyordum; hele rasladığım bir tür yaban güvercini, yuvasını koru güvercini gibi ağaçlara değil de ev güvercini gibi kaya koğuklarına yapıyordu. Yavrularından bir kaçını evcilleştirmeyi denedim, ama büyüdükleri zaman hepsi kaçtı; belki de yem aramak için kaçmışlardı, çünkü kendilerine verecek hiçbir şeyim yoktu. Bununla birlikte, sık sık yuvalarını buluyor, palazlarını yakalıyordum; etleri çok iyi oluyordu.

Şimdi ev işlerimle uğraşırken birçok eksiklerim bulunduğunu, bunlardan kimisini hiçbir zaman yapamayacağımı görüyordum. Sözgelişi bir fıçının çemberlenmesini hiç beceremiyordum. Daha önce de belirttiğim gibi, bir iki küçük fıçım vardı, ama haftalarca uğraştımsa da onlara benzer bir şeyler yapabilecek yeterliğe bir türlü ulaşamadım. Ne dibini tutturabiliyordum, ne de tahtaları suyu tutabilecek biçimde sımsıkı birbi-

rine yapıştırabiliyordum; böylece bundan da vazgeçtim.

Ayrıca, mumsuzluktan çok sıkıntı çekiyordum, karanlık çöker çökmez —çoğunlukla saat yedide çöküyordu— yatağa girmek zorundaydım. Afrika'da bulunduğum zaman şamdan için kullandığım kocaman balmumu topağını hatırladım, şimdi böyle bir şeyim yoktu. Bulduğum tek çıkar yol, vurduğum bir keçinin içyağını ayırmak, çamurdan yapıp güneşte kuruttuğum küçük bir çanağa koyarak üstüpüden yapılma bir de fitille kendime iyi kötü bir lâmba uydurmak oldu; gerçi bu lâmbanın ışığı mum ışığı gibi düzgün değildi, ama gene de bana biraz aydınlık veriyordu.

Bütün bu işlerle uğraştığım sırada bir gün, eşyalarımı karıştırırken, daha önce de belirtmiş olduğum gibi, gemideki tavukları beslemek üzere bu yolculukta değil de, öyle sanıyorum geminin Lizbon'dan gelişinde buğdayla doldurulmuş bir çuval buldum. Çuvalın içinde kalan birazcık buğdayı hep fareler yemiş, geriye yalnız tozla kepek kalmıştı; çuvalı başka bir işte, sanıyorum yıldırım korkusuyla barutumu böldüğüm zaman barut koymakta, ya da buna benzer bir işte kullanmak istediğim için, buğday kalıntılarını duvarın bir yanına, kayanın dibinde bir yere silkeleyiverdim. Bu iş şimdi anlattığım büyük yağmurlardan hemen önce olmuştu, çuvalı silkelerken hiçbir şeye dikkat etmediğim gibi, nereye silkelediğimi de unutmuştum; bir ay sonra orada bir şeylerin göğerdiğini görünce, tanımadığım bir ot sandım; ama bir süre sonra tıpkı Avrupa türünden, daha doğrusu bizim İngiliz arpası türünden, yemyeşil on, on iki arpa başağı görünce şaşakaldım.

Bu olay karşısında duyduğum şaşkınlığı, bocalamayı ne desem anlatamam. Ben bugüne dek hiçbir zaman din ilkelerine göre davranmamıştım; gerçekte kafamda dinle ilgili pek az bilgi vardı, başıma gelen her şeyi talihe bağlar ya da düşüncesizce söylediğimiz gibi, Tanrı böylesinden hoşlanıyormuş, derdim; büyük

Tanrı'nın bu işlerden amacını, dünya işlerini yöneten buyruğunu hiç düşünmezdim. Ama tahıl yetiştirmeye elverişli olmadığını bildiğim bir iklimde oraya nasıl geldiğini bile anlamadığım bu arpanın yetiştiğini görünce şaşkınlıktan ürperdim, Tanrı'nın bu başakları, tohum falan ekmeksizin, bir mucizeyle, ancak bu uğursuz yerde beslenebilmem için göğerttiğini düşünmeye başladım.

Bu durum beni biraz duygulandırarak gözlerimi yaşarttı; böyle olağanüstü bir şeyin benim uğruma gerçekleşmesinden dolayı kendi kendimi kutsamaya başladım; beni daha da şaşırtan şey, aynı yerin yakınında, kayaların dibinde çepeçevre, sonradan pirinç olduğunu anladığım başka şeylerin de çıkmaya başladığı-

nı görmekti. Pirinci tanıyordum, Afrika'dayken nasıl yetiştiğini görmüştüm.

Bunların benim geçimim için Tanrıca gönderilmiş şeyler olduğunu düşünmekle kalmadım, çevrede başka yerlerde de bulunabileceklerine kesinlikle inandım, adanın önceden tanıdığım her yerini, her bucağı, her kayanın dibini araştırarak adım adım dolaştım; ama bir şey bulamadım. Neden sonra, buraya içinde tavuk yemi bulunan bir çuvalı silkelemiş olduğumu hatırlayınca, şaşkınlığım geçmeye başladı; bunun hiç de olağanüstü bir şey olmadığını anlayınca, Tanrı'nın bağışına karşı duyduğum dinsel borçluluk duygusu da azalmaya başladı; ama gerçekten böylesine garip, eşi görülmedik bir bağış karşısında, bir mucize karşısındaymışım gibi şükretmem gerekirdi; çünkü bu on, on iki arpa tanesinin bozulmamış olması bile (geri kalanının hepsini fareler yemişti) gökten inme bir şeydi benim için; hele tohumları o zaman rahatça göğerecekleri gölgelik kaya dibine değil de başka bir yere atmış olsaydım, sıcaktan kavrulup gitmeleri işten bile değildi.

Bu başakları haziran sonuna doğru tam zamanında, inanın ki büyük bir özenle topladım. Bir gün gelir ekmeğime yetecek ölçüde çoğalır diye bütün tohumları yeniden ektim. Ama kendime çok az bir şey ayırabilmem için bile dört yıl beklemem gerekti; bu ayırdığımı da ne büyük bir tutumlulukla yediğimi sırası gelince anlatacağım. Çünkü ilk ektiğimde mevsime pek dikkat etmediğim için bütün tohumlarım boşa gitti; kurak mevsimden hemen önce ekmişim, hiç göğermedi bile, hiç değilse umduğum gibi göğermedi; yeri gelince anlatacağım.

Bu arpadan başka yukarıda sözünü ettiğim yirmi otuz pirinç sapı vardı; onları da aynı özenle, ekmek yapmak ya da yemek yapmak için aynı düşünceyle korudum; çünkü ocaksız yemek pişirme yolunu bulmuştum, bununla birlikte sonraları ocak da yaptım. Ama şimdi günlüğüme dönelim.

Bu üç dört ay, duvarımı bitirmek için var gücümle çalıştım; nisanın 14'ünde kapadım, burasının evim olduğu dışardan anlaşılmasın diye içerisine kapıyla değil, bir merdivenle duvardan aşarak girmeyi düşünüyordum.

16 Nisan — Merdiveni bitirdim, duvarın tepesinden aşarak merdiveni de içeri aldım. Burası bana tam bir sığınak oldu; içerde yeterince yerim vardı, dışardan da duvarı aşmadan hiç kimse eve giremezdi.

Duvarı bitirdiğimin hemen ertesi günü az kalsın bütün emeklerim bir anda boşa gidecek, kendim de ölecektim. Olay şuydu: çadırımın arkasındaki mağaranın hemen ağzında bir işle uğraşırken birdenbire çok şaşırtıcı bir gürültüyle büyük bir korkuya kapıldım; mağaramın tavanıyla tepenin kıyısından toprak ansızın tepeme doğru inmeye başladı, mağaraya dikmiş olduğum direklerden ikisi de korkunç bir sesle çatırdadı. Korkudan yüreğim ağzıma gelmişti, ama bu işin gerçek nedenini anlayamadım, ancak gene geçen günkü gibi mağaranın tavanı çöküyor sandım; toprak altında kalacağım korkusuyla merdivene doğru koştum; kendimi orada da güvence altında duymayarak, tepeden üzerime taş toprak yuvarlanabilir diye duvardan dışarı tırmandım. Ayağım yere basar basmaz bunun korkunç bir deprem olduğunu anladım; bastığım yer sekiz dakika içinde üç kez üstüste öyle sarsıldı ki, yeryüzünde en sağlam bilinen yapı bile bu sarsıntıyla altüst olabilirdi; benden yarım mil uzakta denize yakın bir kayanın tepesinden kopan kocaman bir kaya, bu yaşa değin hiç işitmediğim korkunç bir gürültüyle yuvarlanıverdi. Denizin de korkunç bir çalkantı içinde olduğunu gördüm; öyle sanıyorum, deniz dibindeki sarsıntı adadakinden çok daha fazlaydı.

Böyle bir şeyi daha önce hiç görmediğim, gören bir kimseye de raslamadığım için, ölü gibi donakalmış, alıklaşmıştım; yerin sallanması, gemide yalpaya tutulmuşum gibi midemi bulandırmıştı. Ama yuvarlanan

kayanın gürültüsü beni uyandırarak aklımı başıma getirdi; büyük bir korkuya kapıldım, tepenin çadırımın üstüne yıkılarak her şeyimi bir anda yokedivereceğini düşündüm; bu da gene yüreğimi hoplattı.

Üçüncü sarsıntı da geçtikten sonra bir süre hiçbir şey duymayınca, biraz yüreklenmeye başladım; bununla birlikte diri diri toprak altında kalmaktan korktuğum için duvardan içeri inmeyi gene de göze alamadım, büyük bir bitkinlikle üzüntü içinde, ne yapacağımı bilmeyerek, olduğum yere oturdum. Bütün bu olay sırasında dinle ilgili bir düşünce aklımın kıyısından bile geçmedi, yalnız alışkanlıkla «Tanrım bana acı» diye bağırdım, ama deprem sona erince bu da aklımdan çıktı gitti.

Böyle otururken, havanın bozulmaya, bulutlanmaya başladığını gördüm, yağmur yağacak gibiydi. Hemen sonra rüzgâr yavaş yavaş çoğaldı, yarım saat bile geçmeden korkunç bir kasırga koptu. Denizin üstü bir anda köpüklerle, dalgalarla doldu; kıyıyı sular kapladı; ağaçlar köklerinden uğradı; bu korkunç fırtına aşağı yukarı üç saat sürdü, sonra dinmeye başladı; iki saat sonra ortalık iyice durgunlaşmış, bardaktan boşanırcasına bir yağmur başlamıştı.

Bütün bunlar olup biterken ben, büyük bir korku, üzüntü içinde oturduğum yerde öylece kalakalmıştım; birden bu rüzgârla yağmurun depremin bir sonucu olduğunu, depremin kendisinin artık iyice sona erdiğini düşünerek, mağarama dönebilirim dedim. Bu düşünceyle biraz kendimi toparlamaya başladım; yağmur da her şeyin bittiğini inancımı desteklediği için çadırıma giderek oturdum. Ama yağmur öyle azgındı ki çadır devrilecek gibi oluyordu; bunun üzerine başıma yıkılacağından korka korka mağarama geçmek zorunda kaldım.

Bu azgın yağmur başıma yeni bir iş çıkararak, beni, nerdeyse mağaramı basacak suların dışarı akması için yeni duvarıma bir delik açmak zorunda bıraktı. Bir

süre mağarada kalarak, depremin bittiğine, artık yeni bir sarsıntının daha gelmeyeceğine iyice güven getirdikten sonra, yüreğim biraz yatışmaya başladı. İçime biraz güç gelsin diye, küçük kilerime giderek bir yudum rom içtim (gerçekten de çok gerekliydi bu bana şimdi); ama biterse bir daha bulamayacağımı bildiğim için büyük bir tutumlulukla hep böyle yudum yudum içiyordum.

Yağmur bütün gece, ertesi gün de uzun bir süre aralıksız yağdı, böylece hiç dışarıya çıkamadım; biraz kendime gelmiştim, adada böyle sık sık deprem oluyorsa bir şeyler yapmam gerektiğini, mağarada yaşayacağıma, kendime açık bir yerde, yırtıcı hayvanlarla insanlardan korunmak için çevresini şimdiki gibi bir duvarla kapatacağım küçük bir kulübe yapmayı düşünmeye başladım; mağarada kalacak olursam günün birinde diri diri gömüleceğim kesin bir şeydi artık.

Bu düşüncelerle, şimdi tepenin ikinci bir depremde tam üzerime yuvarlanacak bir çıkıntısı altındaki çadırımı başka bir yere kurmaya karar verdim; ertesi günü, nisanın ondokuzuyla yirmisini, nereye taşınacağımı düşünmekle geçirdim. Diri diri gömülmek korkusundan gözüme uyku girmiyordu; ama açıkta, bir savunmasız yatmanın da bundan kalır yanı yoktu. Çevreme bir göz attığımda, burada her şeyimi nasıl yerli yerinde düzenlediğimi, ne güzel gizlenmiş olduğumu, bir saldırı tehlikesine karşı nasıl güven altında bulunduğumu görerek, başka yere taşınma düşüncesinden iyice soğudum.

Bir yandan da böyle bir değişikliğin çok uzun bir zamanı gerektireceğini görerek, kendime sağlam, korunaklı bir yer yapıp taşınıncaya dek, tehlikeyi göze alarak burada kalmak zorunda olduğumu düşündüm. Bu düşünceyle bir süre oyalandım, sonra en kısa zaman içinde, önceki gibi direklerle halatlardan çember biçiminde bir duvar yaparak çadırımı bu duvarın içine kurmaya, ama orası bitip de taşınıncaya değin

olduğum yerde kalmayı göze almaya karar verdim. Bu, ayın yirmi birindeydi.

22 Nisan — Ertesi sabah bu kararımı gerçekleştirmenin yollarını araştırmaya başladım; ama alet yönünden eksiğim çoktu. Üç büyük baltam ile birçok el baltalarım (bunları kızılderililerle değiş tokuş için götürüyorduk) vardı, ama budaklı sert ağaçları kesmekten hepsinin ağzı bozulmuş, körelmişti; bir bileğitaşım vardı gerçi, ama çeviremediğim için kullanamıyordum. Bu konu beni bir devlet adamının çok önemli bir politik noktayı, bir yargıcın bir adamın ölüm kalımıyla ilgili bir kararı düşündüğü ölçüde uğraştırdı. En sonunda bir tekerlek yaparak çevresine ip geçirdim; tekerleği ayağımla çevirebiliyordum, böylece ellerim serbest kalıyordu.

Not : Daha önce böyle bir şeyi İngiltere'de hiç görmemiştim, ya da hiç değilse nasıl yapıldığına dikkat etmemiştim, ama sonradan bunun orada da çok yaygın olduğunu gördüm; üstelik benim bileğitaşım hem çok büyük hem de ağırdı. Bu çarkı yapıp ortaya çıkarmak tam bir haftamı aldı.

28, 29 Nisan — Bu iki günü yalnız aletlerimi bilemekle geçirdim, bileğitaşımı döndürmek için yaptığım çark çok güzel işliyordu.

30 Nisan — Bir süreden beri ekmeğimin azalmakta olduğunu görüyordum, bugün yokladım, azığımı günde bir peksimete indirdim, ama buna bir hayli canım sıkıldı.

1 Mayıs — Sabahleyin denize doğru bakarken, sular alçak olduğu için, kıyıda büyücek bir şey ilişti gözüme, bir fıçıya benziyordu. Yanına vardığımda bunun son kasırganın kıyıya attığı gemiden kopma birkaç tahta parçasıyla bir fıçı olduğunu gördüm; geminin kendisine baktığımda, suyun üzerine her zamankinden daha çok çıkmış gibi geldi bana. Kıyıya vuran fıçıyı inceleyince hemen bunun bir barut fıçısı olduğunu anladım; ama içerisi su almış, barut da taş gibi kaska-

tı kesilmişti. Gene de şimdilik kıyıdan uzak bir yere yuvarladım, daha başka bir şeyler bulabilmek için kumsaldan geminin elimden geldiğince yakınına sokuldum.

Gemiye yaklaştığımda durumunun değişmiş olduğunu görerek şaşırdım. Önceleri kumda gömülü olan burnu en azından altı ayak yüksekteydi. Son gidişimden hemen sonra denizin azgınlığıyla darmadağın olarak öteki parçalardan ayrılan kıçı şimdi yana yatmış çevresine de kum yığılmıştı. Şimdi suların çekildiği zamanlar gemiye hiç yüzmeden yürüyerek gidebiliyor-

dum, oysa eskiden orası öyle derindi ki, yüzmeden geminin bir çeyrek mil yakınına bile sokulamıyordum. İlkin bu işe çok şaşırdım, ama az sonra bunun depremden dolayı böyle olduğu sonucuna vardım. Depremin etkisiyle gemi eskisinden daha çok dağılmıştı; böylece denizin kopardığı birçok parçayı her gün rüzgârla dalgalar yavaş yavaş kıyıya atıyordu.

Bu durum evimi değiştirme tasarısını bana iyice unutturdu; o gün hep gemiye girebilmek için bir yol aramakla uğraştım. Ama umutsuz bir çabaydı bu, çünkü geminin içi tıkabasa kumla dolmuştu. Bununla birlikte, hiçbir şeyden umut kesmemeyi artık öğrendiğim için, getirebileceğim her şeyin bir işime yarayacağını düşünerek, gemiyi gücümün yettiğince parçalamaya karar verdim.

3 Mayıs — Testeremle, kıç güvertesinin üst parçalarından birini tutan bir direği kesmeye başladım; bunu kestikten sonra; en yüksekte olan yandan gemideki kumu elimden geldiğince açtım; ama sular kabarınca, bugünlük işi bırakmak zorunda kaldım.

4 Mayıs — Balık avlamaya gittim, ama yiyebileceğim tek balık bile tutamadım, bıkmıştım bu eğlenceden; tam vazgeçmek üzereyken yavru bir yunus tuttum. Kendime uzun bir balık sicimi yapmıştım, ama oltam yoktu; gene de çoğunlukla bana yetecek sayıda balık tutabiliyordum; tuttuğum balıkları güneşte kurutuyor, kuru kuru yiyordum.

5 Mayıs — Gemide çalıştım, bir kemer direği kestim, güverteden de üç büyük köknar tahtası sökerek hepsini birbirine bağladım, sular yükselmeye başlayınca kıyıya doğru yüzdürdüm.

6 Mayıs — Gemide çalıştım, birçok civatalar, başka demir parçaları söktüm; çok çalışmıştım, eve adamakıllı yorgun döndüm, artık bu işten vazgeçmeyi düşünüyordum.

7 Mayıs — Gene gemiye gittim, ama çalışmamak niyetindeydim; bununla birlikte güverte kemerleri ke-

sildiğinden geminin kendiliğinden parçalanmış olduğunu gördüm. Birçok parçalara dağılmış durumdaydı, ambar da öylesine açılmıştı ki, hemen içerisini görebiliyordum, ama içi suyla, kumla dolmuştu.

8 Mayıs — Gemiye gittim, su ile kumdan kurtulmuş olan güverteyi sökmek için bir de demir küskü götürdüm. İki tahtayı sökerek onları akıntıyla karaya çıkardım. Küsküyü ertesi günkü iş için gemide bıraktım.

9 Mayıs — Gene gemiye gittim, küskü ile yol açarak içine girdim; içerde birçok fıçılar vardı, kimisini küsküyle yerinden oynattım ama kıramadım. İngiliz kurşunu tomarına da bir dokundum, çok ağır olduğu için kımıldatamadım bile.

10, 11, 12, 13, 14 Mayıs — Her gün gemiye gittim, birçok kereste, tahta, ağaç, bir hayli de demir getirdim.

15 Mayıs — Gemiye iki el baltasıyla gittim; birinin ağzını kurşun tomarına dayayıp ötekiyle de onun üzerine vurarak kesmeyi deneyecektim; ama tomar suyun aşağı yukarı bir buçuk ayak altında olduğundan, baltayı hızla indiremiyordum.

16 Mayıs — Gece sert bir rüzgâr esti, gemi dalgaların zoruyla daha çok parçalanmış gözüküyordu; ama güvercin yakalamak için koruda öyle uzun süre oyalandım ki, dönüşte suların yükselmesi beni o gün gemiye gitmekten alıkoydu.

17 Mayıs — Geminin kalıntılarından birtakım parçaların çok uzakta, aşağı yukarı iki mil ötede karaya vurduğunu gördüm, ne olduklarını anlamak için gidip baktım, geminin başıymış. Ama çok ağır olduğundan taşıyamadım.

24 Mayıs — Bugünlerde hep gemide çalıştım, bir hayli çabalayarak küsküyle birtakım şeyleri öyle gevşettim ki, suların ilk yükselişinde birçok fıçıyla iki gemici sandığı yüzerek ortaya çıktı. Ama rüzgâr kıyıdan denize estiği için karaya tahta parçalarıyla içinde Brezilya domuzu tuzlaması bulunan bir fıçıdan başka bir şey çıkmadı; o da tuzlu suyla kumdan bozulmuştu.

Bu işe, suların çekiliş saatlerinde gemiye gidebilmem için şimdi hep denizin kabardığı zamana rastlattığım yiyecek arama saatlerim dışında, on beş temmuza dek Tanrının günü çalıştım. Bu süre içinde, iyi bir kayık yapmak için bol bol yetecek tahta, kereste, demir vardı, ama kayık yapmasını bilmiyordum; ayrıca, birçok gidişlerimde parça parça epeyce kurşun yaprağı da getirdim.

16 Haziran — Kıyıya doğru inerken kocaman bir deniz kaplumbağası buldum. Gördüğüm ilk kaplumbağaydı bu, ama şimdiye dek hiç raslamayışım bunların burada çok az bulunuşundan değil de benim talihsizliğimdendi anlaşılan; çünkü adanın öteki yanında olsaydım bunlardan günde yüzlerce tutabileceğimi sonradan anladım; ama, bir hayli pahalıya oturdu bu iş bana.

17 Haziran — Zamanımı kaplumbağayı pişirmekle geçirdim. Karnında altmış yumurta buldum; bu pis adaya düştüm düşeli keçi etiyle kuş etinden başka et yemediğim için, kaplumbağanın eti bana şimdiye dek tattığım etlerin en güzeli, en tadımlısı gibi geldi.

18 Haziran — Bütün gün yağmur yağdı, dışarıya çıkmadım. Yağmurla ortalığın soğumakta olduğunu anladım, biraz ürperdiğimi duyuyorum; oysa bu iklimde böyle bir şeyin pek olamayacağını biliyorum.

19 Haziran — Çok hastayım, sanki hava soğumuş gibi üşüyorum.

20 Haziran — Bütün gece rahatsızdım; kafamda korkunç bir ağrı var, ateşler içindeyim.

21 Haziran — Çok hastayım, bu kimsesizlik içinde hastalanmak gibi acıklı bir durumu düşündükçe, nerdeyse ölüm korkuları geçiriyorum. Hull'daki fırtınadan bu yana ilk olarak Tanrı'ya yakardım, ama kafam allak bullak olduğu için ne dediğimi niçin dediğimi de pek bilmiyordum.

22 Haziran — Biraz daha iyiceyim, ama bu hastalıktan çok korkuyorum.

23 Haziran — Durumum gene kötüleşti. Titremeler geçiriyorum, başım çatlayacak gibi ağrıyor.

24 Haziran — Çok daha iyiyim.

25 Haziran — Çok korkunç bir sıtma; yedi saat nöbet yaptı; bir üşüyorum, bir yanıyorum, ardından buz gibi bir ter basıyor.

26 Haziran — Daha iyiyim. Yiyecek hiçbir şeyim olmadığı için tüfeğimi alarak çıktım, ama pek güçsüzdüm. Gene de bir dişi keçi vurdum, binbir güçlükle eve getirdim. Birazını kızartıp yedim. Haşlayıp biraz et suyu yapmak istiyordum ama tencerem yoktu.

27 Haziran — Sıtma gene öyle bir tuttu ki, bütün gün bitkin olarak yatakta kaldım, ne yedim ne de içtim. Susuzluktan ölecek gibiydim; ama öyle bitkindim ki, yataktan kalkıp da içecek bir yudum su aramaya gücüm yoktu. Gene Tanrı'ya yakardım, ama aklım ba-

şımda değildi; başımda olduğu zaman da bu konudaki bilgisizliğimden dolayı ne diyeceğimi şaşırıyor, ancak yattığım yerden: «Tanrım, gör durumumu! Tanrım acı bana! Tanrım yardımını esirgeme benden!» diye bağırıp duruyordum. Ateşim düşüp de uykuya dalıncaya dek hep böyle söylendim durdum, uyandığında gece hayli ilerlemişti. Bu uykuyla çok dinlenmiş buldum kendimi, ama oldukça bitkin durumdaydım, adamakıllı da susamıştım. Evimde hiç su olmadığı için, sabahı beklemek zorundaydım, böylece yeniden uyudum. Bu ikinci uykuda şu korkunç düşü gördüm :

Duvarların dışında depremden sonraki fırtına sırasında oturduğum yerde, toprağın üstüne oturmuştum, kocaman kapkara bir buluttan şavkı yere vuran parlak bir alev içinde bir adamın indiğini gördüm. Tepeden tırnağa alev gibi parlıyor, gözlerim kamaştığı için kendisine güçlükle bakabiliyordum. Yüzü kolay kolay anlatılamaz, hiçbir söze sığmaz korkunçluktaydı. Ayağını yere bastığı zaman yerler tıpkı depremdeki gibi sarsılıyor sandım, bütün havayı da ateşli şimşekler dolduruyordu sanki.

Yere iner inmez elindeki uzun mızrak ya da buna benzer silâhla beni öldürmek için üzerime doğru gelmeye başladı; biraz ötede bir tümseğe vardığı zaman bana bir şeyler söyledi, işittiğim o sesin korkunçluğunu ne desem anlatamam. Anladım diyebileceğim sözlerin hepsi şuydu: «Başından geçen bunca şey sende gene de pişmanlık uyandırmadı, artık öleceksin»; bu sözler üzerine mızrağını beni öldürmek için havaya kaldırdı.

Bu satırları okuyan hiç kimse, bu yıldırıcı düşün içimde yarattığı korkuları sözle anlatabileceğimi ummaz sanırım; bu bir düş bile olsa, ben bu korkuları düşümde olsun yaşadım; uyanıp da bütün bunların düş olduğunu anladığım zaman bile kafamda bıraktığı izlenimleri dile getirebilmek de gücümün ötesindedir.

Ne yazık ki, Tanrı'nın işleri konusunda bir bilgim

yoktu; babamın verdiği o iyi eğitimden kazandığım şeyler, sekiz yıldır ardı arkası kesilmeyen deniz haylazlıklarından, kendim gibi son derece aşağılık, bayağı kimselerle sürekli olarak düşüp kalkmaktan dolayı kökten silinmişti. Bu süre içinde bir kez olsun gözlerimi yukarı kaldırıp Tanrı'ya yöneldiğimi, ya da içime bakarak davranışlarımın doğruluğunu yanlışlığını araştırdığımı hatırlamıyorum; iyilik isteğinden, kötülük bilincinden yoksun bir ruh körelmesi bütün varlığımı sarmıştı; bizim gemiciler arasındaki, akla gelebilecek en

dikbaşlı, en düşüncesiz, en bayağı yaratık olup çıkmıştım; ne tehlike anlarında en ufak bir Tanrı korkusu duyuyordum, ne de kurtuluşlarda şükretmek aklımın kıyısından geçiyordu.

Şimdiye dek anlattığım serüvenlerde başıma gelen bütün acı olayların Tanrı'nın bir buyruğu, işlediğim günahın sonucu; babamın isteklerine başkaldırmanın, sayısı pek çok olan şimdiki günahlarımın ya da bütün yaşayışımla tuttuğum yanlış yolun cezası olduğunu hiçbir zaman düşünmediğimi söylersem, Tanrı karşısındaki bu saygısızlığım daha kolay anlaşılabilir. Afrika'nın ıssız kıyılarında yaptığım o umutsuz yolculukta, başıma ne geleceğini düşünmediğim gibi, gideceğim yere sağ salim gitmek, çevremi apaçık kuşatan tehlikelerden, yırtıcı canavarların, gözü kararmış vahşilerin pençesinden korunmak için bir kez olsun Tanrı'dan dilekte bulunmadım. Tanrı diye Yaratıcı diye bir şeyi kafamdan bile geçirmiyordum; bir hayvan gibi yalnız doğal yasalarla, içgüdünün buyruklarıyla yaşıyordum, gerçekte daha da aşağıydım belki.

Portekizli kaptan beni denizden kurtararak gemisine alıp insanca, dürüst, canayakın bir davranış gösterdiği zaman gönlümde Tanrı'ya karşı en ufak bir borçluluk bile bildirmemişti. Sonra gene kazaya uğrayarak, boğulma tehlikesini atlatıp bu adaya çıktığımda, davranışlarımdan dolayı bir iç ezikliği duymaktan ya da bunu Tanrı'nın bir cezası olarak görmekten çok uzaktım; yalnız, durmadan kendi kendime talihsiz köpeğin biri olduğumu, her zaman sürünmek üzere doğduğumu söyleyip duruyordum.

Evet, bu adaya ilk çıktığımda, bütün gemi arkadaşlarımın boğulup da yalnız kendimin kurtulduğunu görünce, şaşkınlıkla öyle bir kendimden geçmiştim ki Tanrı'nın bağışı erişseydi bu duygum gerçek bir borçluluğa, boyun eğişe dönüşebilirdi; ama bütün ötekiler boğulurken beni kurtaran, hepsinin içinden korunmak üzere beni seçen elin, bana karşı neden böyle iyi dav-

randığını, Tanrı'nın neden beri koruduğunu düşünmeden; tıpkı bir kazadan kurtulup sağ salim karaya çıktıklarında, bu kurtuluş sevincini ilk punç bardağıyla ıslatarak her şeyi bir anda unutuveren gemicilerinkine benzer, sıradan bir kıvançla, duygularım başladığı yerde bitti; sonraki yaşamımda da bu hep böyle oldu.

Sonraları, insanlardan, bütün kurtuluş umutlarından uzak bu korkunç yere nasıl sürüklendiğimi düşünerek, bu durumdan dolayı duygulanırken, bir yaşama umudu görüp de açlıktan ölmeyeceğimi anlar anlamaz, bütün üzüntüm geçiverdi, içim rahata kavuşmaya başladı; kendimi yaşamamla, korunmamla ilgili işlere verdim; durumumu Tanrı'nın bir cezası, bana yönelen öfkesinin sonucu olarak görmekten çok uzaktım; böyle düşünceler kafama bile uğramıyordu.

Günlüğümde de belirtildiği gibi, arpanın göğermesi ilkin beni biraz olsun etkilemiş, bunun bir mucize olduğunu düşündüğüm sürece önemli ölçüde duygulandırmıştı; ama önceden de söylediğim gibi, bu mucize düşüncesi silinir silinmez, bu düşüncenin uyandırmış olduğu bütün o izlenimlerden de hiçbir şey kalmadı.

Daha korkunç nitelikte, bir eşi daha bulunmayan böyle şeyleri yöneten görünmez Güç'ün varlığını hemen kavratabilecek olan deprem bile, o ilk korku silindikten sonra, gelip geçici bir şey oldu benim için. Sanki içinde bulunduğum durumdan çok daha iyi bir durumdaymışım gibi, ne Tanrı'yı, ne de başıma gelen şeylerin onun buyruğu olduğunu düşündüm.

Ama şimdi hastalanmaya başlayıp da ölümün acıları şöyle bir gözümün önüne gelince; ruhum ağır bir hastalığın yükü altında ezilmeye, gövdem de sıtmanın ateşiyle erimeye başlayınca; uzun süredir uyumakta olan bilincim yavaş yavaş uyandı, beni eşi görülmedik bir biçimde yerden yere vuran, böyle öç alırcasına davranan Tanrı'nın cezalarını göz göre göre üzerime çekmekle eşi görülmedik bir kötülük işlediğim geçmiş yıllarımdan dolayı kendimi suçlandırmaya başladım.

Bu düşünceler hastalığımın ikinci ya da üçüncü gününde beni ezmeye başladı; içimden gelen korkunç suçlamaların baskısı ile ateşi altında, umutla istekle karışık, ağzımdan Tanrı'ya yakarış diyemeyeceğim, yakarışa benzer sözler çıktı; bu sözler daha çok korkuyla umutsuzluğun dile gelişiydi belki. Düşüncelerim karmakarışık olmuş, suçlamaların, bana böyle düşkün bir durumda ölüp gitmek düşüncesinin etkisi altında kafam kaygularla dumanlanmıştı; ruhumun bu çırpınışı içinde dilimin ne söyleyebileceğini bilemiyordum; ama ağzımdan çıkan şöyle bir çığlıktı daha çok: «Tanrım! Ne aşağılık bir yaratığım ben! Bir hasta olursam, bakımsızlıktan yüzde yüz öleceğim; ne olacak durumum böyle?» Sonra gözlerimden yaşlar boşandı, bir süre başka hiçbir söz söyleyemedim.

Bu sırada, babamın bu serüveninin başında anlattığım güzel öğütleri, bu çılgınca adımı atacak olursam Tanrı'nın benden yüz çevireceğini, ilerde de öğütlerini hatırlayacağım durumlarla karşılaşacağımı, ama o zaman iş işten geçmiş olacağını, beni hiç kimsenin kurtaramayacağını, çok önceden belirten sözleri aklıma geldi. «İşte,» dedim yüksek sesle, «babacığımın dedikleri doğru çıktı; Tanrı'nın cezasına uğradım, ne sesimi işitecek ne de yardımıma gelecek bir kimse var. Beni gözeten, mutlu olabileceğim kolay bir yaşam düzeni içine koyan Tanrı'nın buyruğunu dinlemedim; bu yaşamın değerini ne kendim gördüm, ne de anamın babamın sözlerinden öğrendim. Çılgınlığımla onları gözyaşları içinde bıraktım, şimdi de bu çılgınlığın sonuçlarından dolayı kendim gözyaşı döküyorum. Onların beni kolayca yükseltecek, mutlu kılacak yardımlarını, desteklerini teptim; şimdi ise Doğa'nın kendisinin bile kolay kolay başedemediği güçlüklerle savaşmak zorundayım, ne bir yardım var, ne destek, ne rahatlık, ne öğüt artık.» Sonra, «Sen yardımcım ol Tanrım, büyük sıkıntıdayım,» diye bağırdım.

Bunca yıldır Tanrı'ya ilk yakarışımdı bu, yakarış

denebilirse buna tabiî. Ama şimdi gene günlüğüme dönüyorum.

28 Haziran — Uyuduğum uykuyla iyice dinlenmiştim, sıtma nöbeti de iyice geçmiş olduğu için, ayağa kalktım; gördüğüm düşün uyandırdığı yılgınlık ile korku çok büyüktü, ama sıtmanın ertesi gün gelebileceğini, hastalığımda içimi serinletecek, beni biraz güçlendirecek birkaç şey bulmanın tam sırası olduğunu düşündüm. İlk yaptığım şey, dört köşe bir şişeye su doldurarak yatağımın yanıbaşındaki masanın üzerine koymak oldu; suyun soğukluğunu gidermek, sıtmasını kırmak için içine biraz da rom koyarak karıştırdım. Sonra bir parça keçi etini kömürde pişirdim, ama pek az yiyebildim. Biraz dolaştım, ama hem çok güçsüzdüm, hem de ertesi gün sıtmanın geleceği korkusuyla çok üzgündüm. Akşama kaplumbağa yumurtalarından üçünü külde pişirdim, bizim deyimle rafadan yaptım yedim. Yanılmıyorsam bütün yaşamımda, bitirince Tanrı'ya şükrettiğim ilk yemek budur.

Yemeğimi yedikten sonra biraz gezmek istedim, ama pek güçsüzdüm, tüfeği bile (çünkü hiçbir zaman tüfeksiz çıkmazdım) güçlükle taşıyordum; biraz gittikten sonra oturdum, önümde çarşaf gibi uzanan durgun denize baktım. Orada otururken kafamdan şunlar geçti:

Gördüğüm şu deniz şu kara neyin nesidir? Nereden doğmuşlar? Ben neyim; evcil yırtıcı, iyi kötü, insan hayvan bütün öbür yaratıklar nerden gelmişiz? Şüphesiz gizli bir Güç var bizi yapan, yeri, göğü, denizi, havayı yaratan. Kimdir o güç?

Sonra büyük bir doğallıkla düşündüm: Tanrı'dır bunların hepsini yapan. Bunları, bunlarla ilgili her şeyi o yönetir; çünkü bütün bu şeyleri yaratan Güç'te, bunları yönetebilecek yetenek de vardır.

Öyleyse yarattığı şeylerin büyük evreninde hiçbir şey O'nun buyruğu O'nun bilgisi dışında olamaz. Hiçbir şey O'nun bilgisi dışında değilse, benim burada ol-

duğumu, içinde bulunduğum korkunç durumu o da bilmektedir. Hiçbir şey O'nun buyruğu dışında olmuyorsa, bütün bunların başıma gelmesi de O'nun buyruğudur.

Aklıma, vardığım bu sonuçlarla çelişecek tek düşünce gelmiyordu; yalnız beni değil bu dünyada olup biten her şeyi yöneten O'nun gücüdür, öyleyse bütün başıma gelen bu sıkıntılar, çektiğim acılar O'nun buyruğuyla olmuştur, düşüncesi kafamda iyice yer etti. Sonra hemen kendi kendime sordum: Tanrı neden böyle yaptı bana? Böyle yapmasını gerektirecek ne suç işledim?

Bu soruyu sormakla sanki sövmüşüm gibi, içimden gelen bir ses hemen beni uyardı, bu ses sanki: «Aşağılık adam bir de ne yaptığını mı soruyorsun? Geriye dön de kötü yollarda geçmiş yıllarına bak, neler yapmadığını bir sor kendi kendine. Niçin çok önce yokolmadığını sor. Yarmouth sularında niçin boğulmadığını, geminiz Sallee korsanlarının eline geçtiğinde kavga sırasında niçin ölmediğini, Afrika kıyılarında niçin yırtıcı hayvanlara yem olmadığını, burada gemideki bütün adamlar boğulurken senin niçin kurtulduğunu sor? Hangi yüzle ben ne yaptım diye soruyorsun?» diyordu.

Bu düşünceler beni şaşkınlığa düşürmüş, iyice bocalatmıştı. Söylenecek sözüm, kendi kendime verebileceğim bir karşılık yoktu; üzgün, düşünceli ayağa kalktım, yerime döndüm, yatmaya gidiyormuşum gibi duvarın üzerinden içeri girdim. Ama üzüntüyle kafam iyice karışmıştı, uykum da yoktu; iskemleye oturdum, karanlık çökmeye başladığı için de lâmbamı yaktım. Hastalığımın geri gelme düşüncesi beni çok korkuttuğundan, Brezilyalıların hemen hemen bütün hastalıklarda hiç ilâç kullanmadıkları, yalnız tütün çiğnedikleri aklıma geldi. Sandıklardan birinde bir parça işlenmiş tütün, biraz da daha yeşil olan, tam işlenmemiş tütün vardı.

Beni oraya Tanrı göndermiş olacak; çünkü bu sandıkta hem ruh hem de gövde için ilâç buldum. Sandığı

açtım, aradığım tütünü de buldum; gemiden kurtardığım birkaç kitap da oradaymış; daha önce sözünü ettiğim, bugüne dek gözatmaya hem zaman bulamadığım hem de istek duymadığım Kutsal Kitap'lardan birini çıkardım. Kitabı da tütünü de getirip masanın üzerine bıraktım.

Tütünü ilâç olarak nasıl kullanacağımı, hastalığıma iyi gelip gelmeyeceğini bilmiyordum; ama bir türlüsü yaramazsa öteki türlüsü yarar diye değişik yollar sınamaya karar verdim. İlkin ağzıma bir parça yaprak alarak çiğnedim; tütün hem yeşil hem sert olduğundan, böyle bir şeye daha önceden alışık bulunmayışımdan dolayı nerdeyse beynimi uyuşturdu. Sonra, yatarken içmek üzere biraz tütünü bir iki saat romla kaynattım. En sonunda birazını da kömür ateşinde yakarak, hem sıcağa hem de dumana dayanabildiğim ölçüde, boğulacak gibi olana dek burnumu üzerine tuttum.

Bu işleri yaparken bir ara Kutsal Kitabı alarak okumaya başladım, ama tütünle kafam öyle allak bullak olmuştu ki, hiç değilse o an için okuyacak durum-

da değildim; yalnız kitabı rasgele açınca ilk gözüme çarpan şu sözler oldu: «Sıkıntılı günlerinde Bana sığın, Ben seni kurtarırım, sen de şükredersin.»

Bunlar tam benim durumuma uygun sözlerdi, okuduğum anda bir hayli etkilendim, bununla birlikte bu etkinin gücü sonradan azaldı; çünkü kurtarılma sözü, içinde bulunduğum durum için öyle anlamsız, gerçekleşebilmekten öyle uzaktı ki, İsrailoğullarının kendilerine yiyecek et söz verildiği zaman «Tanrı çölün ortasında bir sofra kurabilir mi?» diye sordukları gibi, ben de Tanrı beni bu yerden kurtarabilir mi? demeye başladım. Yıllarca bu konuda hiçbir umudun belirmemesi de bu düşüncenin kafamda iyice yer etmesine yol açtı. Ama gene de beni bir hayli etkileyen bu sözleri sık sık düşünüyordum.

Epeyce geç olmuştu, tütün de dediğim gibi kafamı öyle uyuşturmuştu ki, uykum gelmişti; belki gece bir şey gerekir diye lambayı mağarada yanar bırakarak yatağa girdim. Ama yatmazdan önce şimdiye dek hiç yapmadığım bir şeyi yaptım. Yere diz çöktüm, sıkıntılı günlerimde beni kurtaracağına söz veren Tanrı'ya bu sözünü gerçekleştirmesi için yakardım. Bu kırık dökük yakarış sona erdikten sonra, içine tütün koyup kaynattığım romu içtim; tütünle öyle ağırlaşmış, öyle acılaşmıştı ki boğazımdan güçlükle indi. Sonra hemen yatağa girdim. Bu ilaç iyice başıma vurdu, derin bir uykuya dalarak ertesi gün, güneşten anladığıma göre ancak öğleden sonra saat üçte uyandım. Ama şimdi, o geceden başka bir gün bir gece daha uyumuş olduğumu, ancak öbür gün üçte uyandığımı sanıyorum; yoksa birkaç yıl sonra öğrendiğim üzere, haftanın günlerini sayarken bir günü kaçırmış olmamı başka neyle açıklayabilirdim? Çünkü direğe yonttuğum çentikleri unutmuş olsaydım, bir gün değil, birkaç gün kaçırırdım. Ama yalnız bir gün kaçırmıştım, nasıl kaçırdığımı da bir türlü kesinlikle anlayamıyordum.

Her ne olursa olsun, uyandığımda kendimi son de-

rece dinlenmiş, dinç, iyi buldum. Ayağa kalktığımda bir gün öncekinden çok daha güçlü duydum kendimi, midem de daha iyiydi, çünkü acıkmıştım; sözün kısası, ertesi gün de sıtma geldi ama, çok daha hafiflemiş olarak sürdü. Ayın yirmidokuzuydu.

Otuzunda iyileşmiştim, tüfeğimi alarak dolaşmaya çıktım, ama çok uzağa gitmedim. Yaban kazına benzer bir iki deniz kuşu vurdum eve getirdim ama yemeyi pek göze alamadım; gene kaplumbağa yumurtalarından yedim, çok güzeldi. Akşamleyin, bana iyi geldiğini düşündüğüm ilacı, rom içinde kaynamış tütünü gene yaptım; yalnız bu kez daha az hazırladım, yanısıra da ne tütün çiğnedim ne de kafamı tütün dumanıyla tütsüledim. Bununla birlikte, temmuzun ilk günü olan ertesi gün, kendimi umduğum ölçüde iyi bulma-

dım; çünkü gene hafif bir üşüme geldi, ama pek uzun sürmedi.

2 Temmuz — İlacın üç türlüsünü de yaptım; tütünlü romu da iki kata çıkardım.

3 Temmuz — Sıtmanın iyice üstesinden geldim, ama gücümü toplayabilmem gene birkaç hafta sürdü. Bir yandan böyle yavaş yavaş toparlanırken, bir yandan da kafam sık sık, gerçekleşmesi yolunda hiçbir umut göremediğim «Seni kurtaracağım,» sözüne takılıyordu. Ama böyle düşüncelerle umudumu yitirirken, başlıca kaygumun bu büyük yıkımdan kurtulmak oluşundan dolayı daha önceki kurtuluşlarımı unutmakta olduğumu anladım. Kendi kendime şöyle birtakım sorular sordum: O en acı durumlardan biri olan, beni de çok korkutan hastalığı olağanüstü bir kurtuluşla yenmedim mi? Hiç önem verdim mi buna? Bana düşen ödevi yaptım mı? Tanrı beni kurtardı, ama ben ona şükretmedim; başka deyimle, bunun bir kurtuluş olduğunu ne benimsedim, ne de karşılığında Tanrı'ya bir borçluluk duydum; şimdi daha büyük bir kurtuluşu nasıl bekleyebilirim?

Bu düşünceler gönlüme dokundu; hemen yere diz çökerek, iyileşmemden dolayı Tanrı'ya şükrettim.

4 Temmuz — Sabahleyin Kutsal Kitabı elime aldım; İncil'den başlayarak ağırbaşlılıkla okudum, bundan böyle her sabah her gece, bölümlerin sayısına bağlı olmadan, kafamın dayanabildiği sürece okumayı zorunlu bir ödev olarak benimsedim. Bu işe başlayışımdan kısa bir süre sonra, geçmiş yıllarımdaki kötülüğümden dolayı gönlümde derin, içten bir eziklik duymaya başladım. Gördüğüm düşün etkisi yenilendi, «Bütün bunlar sende pişmanlık uyandırmadı,» sözü kafamda yankılanmaya başladı. Tanrı'dan beni doğru yola çevirmesini bütün gönlümle dilerken, hemen o gün, Kutsal Kitabı okuduğum sırada, «O, doğru yola çeviren, bağışlayan yüce bir Kurtarıcı'dır,» sözlerine rasladım. Kitabı yere fırlattım, hem ellerimi hem de gön-

lümü göğe kaldırarak, kendimden geçercesine bir sevinç içinde, sesimin yettiğince, «Ey İsa, Sen Davud'un oğlu! İsa, sen doğru yola çeviren, bağışlayan yüce Kurtarıcı, bana pişmanlık bağışla!» diye bağırdım.

Bütün yaşayışım boyunca, Tanrı'ya gerçek anlamıyla ilk yakarışım budur; çünkü şimdi Kutsal Kitabın gösterdiği yolda Tanrı sözünün verdiği yürekliliğe dayanan bir umutla, içinde bulunduğum durumu da bilerek yakarıyordum; diyebilirim ki ancak bundan sonra, Tanrının beni işiteceğini umut etmeye başladım.

Yukarda geçen «Bana sığın, Ben seni kurtarırım,» sözüne eskisinden bambaşka bir anlam vermeye başladım; çünkü önceleri, içinde bulunduğum tutsaklıktan kurtulmaktan başka hiçbir şeyin kurtuluş diye adlandırılabileceğini sanmıyordum; bulunduğum yerde özgürsem de, bu ada benim için, en kötü anlamıyla bir hapisaneydi. Ama şimdi duruma başka bir anlam vermeyi öğrenmiştim; artık geriye, geçmiş yıllarıma öyle bir irkilerek bakıyordum, günahlarım bana öyle korkunç görünüyordu ki, gönlüm Tanrı'nın beni bütün rahatımı dirliğimi kaçıran bu suçların ağır yükünden kurtarmasından başka hiçbir şey dilemiyordu. Çektiğim yalnızlığa gelince, o hiçbir şey değildi; bu yalnızlıktan kurtulmak için pek fazla yakarmıyor, bunu pek düşünmüyordum; çünkü günahlarımın yanında bu hiç kalırdı. Bunları, durumların gerçek anlamını kavrayanların günahlardan kurtulmayı, üzüntüden kurtulmaktan çok daha büyük bir mutluluk olarak göreceklerini, bu satırları okuyan kimselere belirtmek üzere anlattım.

Şimdi işin bu yanını bırakarak gene günlüğüme dönüyorum.

Durumum, yaşayışımdaki çetinlik yönünden pek değişmemişse de, içim biraz daha rahat etmeye başlamıştı; sürekli olarak Kutsal Kitabı okumakla, Tanrı'ya yakarmakla düşüncelerim daha yüce nitelikteki şeylere yönelmiş, gönlümü daha önce hiç tatmadığım bir esenlik doldurmuştu. Öte yandan, gücümü, sağlığımı yeniden kazandığımdan, gerekli gördüğüm her şeyi kendi kendime edinmeye, yaşayışıma elimden geldiğince çeki düzen vermeye uğraşıyordum.

4 Temmuz'la 14 Temmuz arası, elimde tüfeğimle, hastalıktan sonra yavaş yavaş güç toplayan bir adam gibi, her gün süreyi biraz daha arttırarak çevrede dolaşmakla uğraştım; çünkü sağlık yönünden nasıl düştüğümü, ne güçsüz bir duruma geldiğimi tasarlayabilmek bile güçtür. Kullandığım ilaç her bakımdan ye-

ni, belki de daha önce hiçbir sıtmalının iyileştirilmesinde uygulanmamış bir ilaçtı; bununla birlikte hiç kimseye denemesini öğütlemem; gerçi sıtmanın geçmesini sağladı ama, benim güçsüz düşmeme de oldukça yardım etti; çünkü uzun bir süre, sinirlerimde, gövdemde sık sık sarsıntılar oldu.

Bundan, yağmurlu mevsimde dışarı çıkmanın sağlığım için en tehlikeli şey olduğunu, özellikle fırtınalarla kasırgayla karışık yağmurlardan kaçınmam gerektiğini iyice öğrendim; çünkü kurak mevsimden sonra gelen yağmurlar, eylül, ekim aylarında düşen yağmurlardan çok daha tehlikeli oluyordu.

Bu uğursuz adaya geldiğimden bu yana on aydan fazla oluyordu; bu durumdan kurtulabilmem için hiçbir yol gözükmüyordu; bu adaya insan ayağının basmadığına da kesinlikle inanıyordum. Evimi istediğim gibi korunaklı bir biçime soktuktan sonra, adayı iyiden iyiye öğrenmeyi, şimdiye dek tanımadığım başka ne gibi ürünler bulabileceğimi düşünmeye başladım.

15 Temmuz'da adayı daha dikkatli incelemeye başladım. İlkin, yukarıda söylediğim üzere salları karaya yanaştırdığım koya gittim. Koyun ağzından yukarı doğru şöyle böyle iki mil çıktığımda, kabaran deniz sularının buralara yetişmediğini, koyun da tatlı bir akarsuyun ağzından başka bir şey olmadığını anladım; mevsim kurak olduğundan, yer yer derenin yatağında hiç su yok, ya da derenin aktığını belli etmeyecek ölçüde az su vardı.

Derenin iki yakasında çimenlerle kaplı birçok güzel, dümdüz, geniş çayırlar vardı; bu çayırların yüksek kesimlerinde, bayırlara doğru suyun hiç basmadığı yerlerde büyük kalın saplı birçok yeşil tütün fidanları gördüm. Benim bilmediğim, tanımadığım, belki anlayamadığım birtakım özellikleri olan başka bitkiler de vardı.

Bütün bu iklimdeki kızılderililerin kökünden ekmek yaptıkları özel bitkiyi aradım ama bulamadım. Koca-

man sarısabır bitkileri gördüm, ama o zaman bu bitkiyi tanımıyordum. Birçok şeker kamışları gördüm, yabanıl, bakımsız oldukları için işe yarayacak durumda değildiler. Şimdilik bu incelemelerle yetindim, bulduğum bitkilerin ya da yemişlerin iyiliklerini, neye yarayacaklarını anlamak için nasıl bir yol tutmam gerektiğini düşünerek, geri döndüm, ama bir sonuca varamadım; kısacası, Brezilya'da bulunduğum zaman bitkilerle öyle az ilgilenmiştim ki, kır otlarını pek az tanıyordum; tanıdığım birkaç bitki de şimdi bu sıkıntıda işime yarayabilecek gibi değildi.

Ertesi gün ayın on altısında gene aynı yere gittim; bir gün önce gittiğim yerden biraz daha ötelere uzanınca, dere ile çayırın bittiğini; buraların önceki yerden daha çok ağaçlıklı olduğunu gördüm. Buralarda türlü yemişler gördüm; özellikle yerlerde birçok kavun, ağaçlarda da üzüm vardı. Asmalar gerçekten de ağaçlara tırmanmıştı, üzüm salkımları şimdi tam olgun bir durumda, iyice dolgun, tatlıydı. Bu benim için şaşılacak bir buluştu, beni çok sevindirdi; ama bunları sakınarak yemenin gerektiğini deneyle biliyordum, çünkü Berberistan kıyılarındayken orada köle olarak bulunan bizim İngilizlerin birçoğunun üzüm yiyerek sıtma ile ishalden öldüklerini biliyordum. Ama ben bu üzümlerden yararlanmak için çok iyi bir yol buldum; bu da onları güneşte kurutarak kuru üzüm olarak saklamak, taze üzüm bittiğinde, güzelce ağız tadıyla yemekti; gerçekten de öyle oldu.

Bütün akşamı orada geçirerek, gece eve dönmedim; evimden başka bir yerde yattığım ilk geceydi bu. Gene ilk günkü gibi yaptım, bir ağaca çıkarak güzelce uyudum. Ertesi gün araştırmalarımı sürdürdüm, derenin uzunluğundan kestirebildiğime göre şöyle böyle dört mil, doğruca kuzeye gittim, güneyimle kuzeyimde dağ sırtları vardı.

Bu yürüyüşün sonunda batıya doğru eğilimli bir ovaya geldim. Tepenin benim bulunduğum yanında kü-

çük bir tatlı su kaynağı öteki yana, doğuya akıyordu; burada çevre öyle taptaze, öyle yeşil, her şey öyle sürekli bir bahar yeşilliği içindeydi ki, işlenmiş bir bahçe gibi görünüyordu.

Bu güzel derenin kıyısına doğru biraz indim; bütün bu yerlerin kendi malım sayıldığını, buraların kralı, tek efendisi olduğumu, her şeyi gönlümün istediğince kullanabileceğimi, tıpkı İngiltere'de bir lordun yurtluğunda olduğu gibi, belki ileride bu toprakları yakınlarıma bırakabileceğimi düşünerek, üzüntüyle karışık olmakla birlikte, gizli bir sevinç duyarak dörtbir yana bakıyordum. Burada birçok kakao, ağaçkavunu, portakal ağaçları vardı; ama hepsi yabanıl, pek az yemiş veren, ya da o mevsimde hiç yemişi kalmamış ağaçlardı. Bununla birlikte, topladığım yeşil misket-limonlarının hem yemesi çok güzel, hem de sağlığa yararı büyüktü; sonradan bu limonları sıkarak suyla karıştırdım; böylece su soğuyor, iç serinletici bir özellik kazanıyordu.

Şimdi bana bir hayli iş çıkmıştı; bunları toplayıp eve götürecektim. Yaklaştığını bildiğim yağmur mevsimi için kendime üzümden, misket-limonundan, limondan biraz toplayıp saklamaya karar verdim.

Böylece biri büyük öteki küçük iki üzüm yığını yaptım, başka bir yere de limon ile misket-limonu yığdım; her birinden yanıma biraz alarak eve döndüm; geri kalanını taşımak için de bir çuval, bir torba, ne bulursam getirmek üzere buraya gene gelmeye karar verdim.

Üç gün süren bu dolaşmadan sonra eve döndüm (çadırımla mağarama evim diyeceğim artık); ama daha eve varmadan üzümler bozuldu; tanelerin dolgun, uslu oluşu yüzünden üzümler ezilmiş nerdeyse yenmeyecek bir duruma gelmişti. Misket limonları iyiydi, ama onlardan da pek az getirmiştim.

Ertesi gün ayın on dokuzuydu, ürünlerimi eve getirmek için iki küçük çuval yaparak gene oraya gittim; ama üzüm yığınlarının yanına yaklaşınca, topladığım

zaman öylesine dolgun, sulu, güzel olan üzümlerin çiğnenmiş, dağılmış, öteye beriye saçılmış, çoğunun da yenmiş olduğunu görerek şaşırdım. O zaman, buralarda birtakım yaban hayvanları bulunduğu, bu işi onların yapmış olabileceği sonucuna vardım; ama ne tür hayvan olduklarını kestiremedim.

Bununla birlikte, üzümleri orada yığın olarak bırakamayacağımı, çuvalla da taşıyamayacağımı anladım; çünkü birinci durumda yokolacaklar, ikinci durumda da kendi ağırlıklarıyla ezileceklerdi. Başka bir yol tuttum. Bir hayli üzüm topladım, güneşte kurumaları için ağaçların uç dallarına astım; limonlarla misket-limonlarına gelince, taşıyabildiğim kadar doldurup eve götürdüm.

Bu yolculuktan eve döndüğüm zaman, derenin verimliliğini, oraların fırtınadan saklı oluşunu, sulaklığını, ağaçlığını kıvançla düşündüm, yerleşmek için adanın en kötü yerini seçmiş olduğumu anladım. Sonunda, yerimi değiştirmeyi düşünmeye, adanın bu verimli kesiminde, şimdi bulunduğum yer gibi korunaklı bir yer aramaya başladım.

Bu düşünce kafamda uzun süre dolaştı; bir süre iyice kararlıydım, o yerin güzelliği beni büyülemişti; ama konuyu daha yakından inceleyince, şimdiki yerimin deniz kıyısında olduğunu, buradayken benim yararıma bir olayın belirebileceğini, beni buraya atan karayazgının belki başka mutsuzları da bu adaya sürükleyebileceğini; böyle bir olasılığın gerçekten çok uzak bulunmakla birlikte, adanın ortasında dağlarla ormanlar arasına kapanmanın, yalnız tutsaklığımı iyice benimsemek değil, böyle bir olayın gerçekleşmesi umudunu da kesinlikle yoketmek olacağını düşünerek, ne olursa olsun şimdiki yerimi değiştirmemek zorunda bulunduğum sonucuna vardım.

Bununla birlikte, orayı öyle sevmiştim ki, temmuz ayının geri kalan günlerinde zamanımın çoğunu orada geçirdim; evimi değiştirmeme konusunda verdiğim son

kararla birlikte, kendime orada küçük, çardak gibi bir şey yaptım; çevresini de boyum yüksekliğinde, sağlam, iki kat çitle çevirdim. İki kat çitin arasını tıkabasa çalılarla doldurdum. Bu çitin üzerinden de gene merdivenle işliyor, arasıra burada iki üç gece üstüste rahatça uyuyabiliyordum. Şimdi kendimi hem bir yalım hem de kır evim varmış gibi duyuyordum; bu iş beni ağustos başlarına dek uğraştırdı.

Daha çiti yeni bitirmiş, verdiğim emeklerin sonucundan yararlanmaya başlamıştım, yağmurlar öyle bir bastırdı ki uzun süre ilk kez evime kapanmak zorunda kaldım; gerçi bir yelken parçasını iyice gererek kendime tıpkı öteki gibi güzel bir çadır kurmuştum ama burada ne beni fırtınalardan koruyacak bir dağ eteği, ne de yağmurlar çok fazlalaştığında sığınabileceğim bir mağara vardı.

Ağustosun sonlarına doğru, dediğim gibi çardağı bitirmiş, sevinçle kullanmaya başlamıştım. Ağustosun üçünde, astığım üzümlerin kurumuş olduğunu gördüm, güneşte çok güzel olmuşlardı. Hepsini ağaçlardan indirmeye başladım. Böyle yaptığım da iyi olmuş, yoksa gelen yağmurlar hepsini bozmuş olacak, kışlık yiyeceğimin bu en güzel parçasını yitirecektim; çünkü hepsi iki yüz büyük salkımı geçiyordu. Üzümleri toplayıp çoğunu mağarama taşıdıktan hemen sonra yağmurlar da bastırdı. Ağustosun yirmi birinden ekim ortalarına dek aşağı yukarı her gün yağdı, zaman zaman da öyle hızlandı ki, günlerce mağaramdan dışarı çıkamadım.

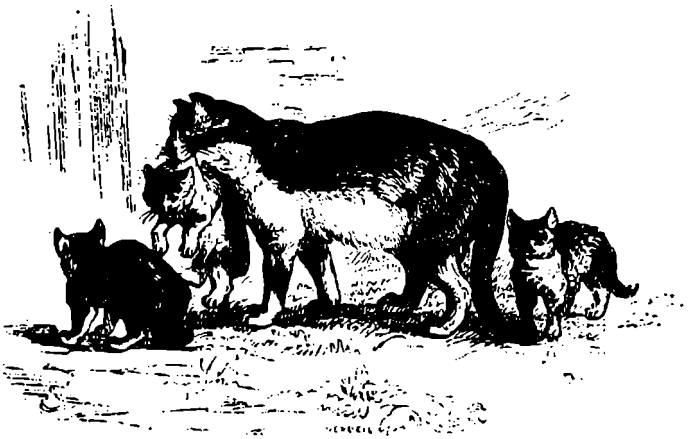
Bu mevsimde, ailemin sayıca artması çok şaşırtıcı bir şey oldu benim için. Kedilerimden biri beni bırakıp gitmiş, bir hayli üzülmüştüm, öldüğünü sanıyordum, ne sesi kalmıştı ortalıkta ne de izi. Ağustosun sonuna doğru ardından üç yavruyla çıkageldiğini görünce şaşırdım kaldım. Yavruları görünce şaşkınlığım daha da arttı; gerçi yaban kedisi dediğim bir kediyi vurmuştum ama, onun bizim Avrupa kedilerinden çok daha başka bir türden olduğunu sanıyordum; oysa yavrular

lar tıpkı anaları gibi ev kedisiydi; kedilerimin ikisi de dişi olduğundan bu yavruların ortaya çıkışı beni çok şaşırttı. Ama bu üç kedi öyle hızla çoğaldı ki, artık rahatsız olmaya başladım, sonradan onları böcek ya da zararlı hayvan gibi öldürmek, elimden geldiğince evden uzaklaştırmak zorunda kaldım.

Ağustosun on dördüyle yirmi altısı arası hiç durmadan yağmur yağdı; öyle ki, evimden dışarı adım atamadım, çünkü şimdi ıslanmaktan çok korkuyordum. Bu eve kapanışım sırasında yiyecek bakımından da sıkılmaya başlamıştım; iki kez dışarı çıkmayı göze alarak, birincide bir keçi vurdum, ayın yirmi altısına raslayan ikinci çıkışımda da çok büyük bir kaplumbağa yakaladım; bu benim için eşi bulunmaz bir şey oldu, böylece yiyecek işim de düzene girdi: Sabahları kahvaltıda bir salkım üzüm, öğle yemeğimde keçi ya da kaplumbağa kebabı —çünkü kaynatacak bir kabım yoktu,— akşama da iki üç kaplumbağa yumurtası yiyordum.

Kendi kabuğuma çekildiğim bu süre boyunca, günde iki üç saat mağaramı genişletmeye çalışıyordum; mağarayı bir yana doğru tepenin dışına varıncaya dek kazdım, duvarımın ötesinde açılan bir kapı ya da çıkış yolu yaptım; bu kapıdan işlemeye başladım. Ama böyle apaçık kalmaktan dolayı biraz rahatsızlık duydum; çünkü daha önce çepeçevre korunaklı, güven altındaydım; şimdi ise dışardan gelecek herhangi bir saldırıyla hemen karşı karşıyaydım; ama korkulacak bir şey olduğunu da sanmıyordum, çünkü adada bugüne dek gördüğüm yaratıkların en büyüğü keçiydi.

30 Eylül — Bu adaya ayak basışımın mutsuz yıldönümü. Direkteki çentikleri saydım, buraya çıkalı tam üç yüz altmış beş gün olmuş. Bugünü öteki dinsel günlerden ayrı olarak bir yortu günü saydım, bütün gönlümle küçülüp yere kapanarak Tanrı'ya günahlarımı açıkça sayıp döktüm, benimle ilgili yargılarının doğruluğunu benimsedim, beni yüce İsa aracılığıyla bağış-

laması için yalvardım. Günbatımına dek on iki saat ağzıma hiçbir şey koymadım, sonra bir peksimetle bir salkım üzüm yedim, günümü başladığım gibi bitirerek yatağa girdim.

Bütün bu süre boyunca pazar günlerini öteki günlerden hiç ayırdetmemiştim, çünkü ilkin kafamda dinle ilgili hiçbir düşünce yoktu; bir süre sonra da, haftaları birbirinden ayırmak için pazar günü çentiklerini ötekilerden daha uzun kesmeyi unutmuştum, bu yüzden gerçekte hangi günün ne olduğunu da bilmiyordum. Ama şimdi çentikleri sayıp toplayarak buraya geleli tam üç yüz altmış beş gün olduğunu gördükten sonra, günleri haftalara böldüm, en sonunda çentiklerin beni bir iki gün yanılttığını anlamakla birlikte, her yedinci günü pazar olarak ayırdım.

Bundan biraz sonra mürekkebim azalmaya başladı, bunun üzerine her şeyi günü gününe yazmaktan vazgeçerek, mürekkebimi daha tutumlu kullanmaya, ancak yaşayışımdaki önemli olayları yazmaya karar verdim.

Yağmur mevsimiyle kurak mevsimi birbirinden dü-

zenli olarak ayırdedebiliyordum artık, kendimi buna göre hazırlamayı da öğrenmiştim. Ama bunu ancak bana pahalıya malolan deneylerden sonra öğrenebilmiştim; şimdi anlatacağım, bu deneylerimin en acısıdır. Kendi kendine yetiştiğini sanarak aşağı yukarı otuz pirinç, yirmi arpa sapını nasıl sakladığımı yukarıda anlatmıştım; yağmurlardan sonra güneşin de güney burcuna girmesiyle, bunları ekmenin zamanıdır diye düşündüm.

Bir parça toprağı ağaç küreğimle elimden geldiğince belledim, sonra bu yeri ikiye ayırarak, tohumları saçtım; neyse ki ekerken bir ara, ekilme zamanını tam bilmediğimi, tohumun hepsini ekmenin doğru olmayacağını düşündüm de, her birinden birer avuç alıkoyarak, tohumun yalnız üçte ikisini saçtım.

Böyle yapmakla çok iyi etmiş olduğumu sonradan gördüm, çünkü bu ilk ektiğim tohumlardan hiçbiri göğermedi. Tohumlar ekildikten hemen sonra kurak aylar başladı, hiç yağmur düşmediği için toprak, tohumların göğermesini sağlayacak nemlilikten yoksun kaldı. Yağmur mevsimi yeniden başlayıncaya dek hiçbir şey göğermedi, sonra yağmurlarla daha yeni ekilmiş gibi çıkmaya başladı.

İlk ektiğim tohumların göğermediğini görünce, bunun kuraklıktan ileri geldiğini anladım, yeni bir deneme için daha nemli bir yer aradım; yeni çardağımın yanında küçük bir yeri belleyerek kalan tohumu şubatta bahar görünümünden hemen az önce oraya ektim. Bu tohumlar mart ile nisan aylarının yağmurlarıyla sulandığı için çok güzel göğerdi, iyi de ürün verdi; ama tohumun hepsini birden ekmeyi göze alamayarak ancak birazını ektiğim için, aldığım bütün ürün, her iki türden de yarımşar ölçeği geçmiyordu. Ama bu denemeyle artık işimin ustası olmuş, tohum ekmenin tam zamanını öğrenmiş, yılda iki ekim iki de harman yapabileceğimi anlamıştım.

Bu tohumların göğerdiği sırada sonradan işime ya-

rayan küçük bir buluş yaptım. Yağmurlar sona erip de hava düzelmeye başlar başlamaz, kasım ayı sıralarında çardağıma doğru bir gezinti yaptım; birkaç aydır uğramamakla birlikte herşeyi tam bıraktığım gibi buldum. İki katlı çiti yalnız sağlam, eksiksiz bulmakla kalmadım, üstelik çevredeki birtakım ağaçlardan kestiğim kazıkların, genel olarak dikildiği yıl sürgün veren söğüt ağaçları gibi, dallanıp budaklandıklarını gördüm: Bu kazıkları kestiğim ağaçların ne ağacı olduğunu bilemiyordum. Bu genç fidanların böyle sürgün vermesine hem çok şaşırdım, hem de sevindim; hepsini budayarak düzelttim, birbirlerine benzer bir biçimde büyümeleri için elimden geleni yaptım. Bunların üç yıl içinde nasıl güzelleştikleri, inanılacak şey değildi; yuvarlak çitin çapı yirmi beş yarda olmakla birlikte, ağaçlar —çünkü şimdi ağaç diyebilirdim bunlara,— çitin üstünü kısa zamanda örtmüş, burası bütün kurak mevsimin geçirilebileceği tatlı bir gölgelik olmuştu.

Bu durum beni daha başka kazıklar keserek, duvarımın çevresine (ilk evimin duvarı demek istiyorum) bir yarımdaire boyunca, tıpkı bunun gibi bir çit yapmaya yöneltti; yaptım. Fidanları ya da kazıkları duvarımdan sekiz yarda öteye iki sıra olarak diktim, hepsi de tuttu. İlkin evime güzel bir gölgelik oldular, sonra da sırası gelince söyleyeceğim üzere, savunmamda işe yaradılar.

Yılın mevsimlerinin Avrupa'daki gibi yaz ile kış değil, yağmurlu mevsim kurak mevsim olarak ayrılabileceğini anlamıştım. Buna göre mevsimler genellikle şöyleydi:

Şubat'ın yarısı *Mart* *Nisan'ın yarısı*	Yağmurlu. Güneş gündönümünde ya da gündönümüne yakın.
Nisan'ın yarısı *Mayıs* *Haziran* *Temmuz* *Ağustos'un yarısı*	Kurak. Güneş kuzey burcunda.
Ağustos'un yarısı *Eylül* *Ekim'in yarısı*	Yağmurlu. Güneşin geri gelişi.
Ekim'in yarısı *Kasım* *Aralık* *Ocak* *Şubat'ın yarısı*	Kurak. Güneş güney burcunda.

Yağmur mevsimi rüzgârın esişine göre daha uzun ya da daha kısa olabiliyordu, ama bu benim kendi gözlemlerimin bir sonucuydu. Yağmur yağarken dışarda

bulunmanın acı sonuçlarını deneyle anladıktan sonra, yağmurlu havalarda dışarı çıkmak zorunda kalmayayım diye yiyeceğimi önceden hazırlıyor, yağmur aylarında elimden geldiğince evde kalıyordum.

Bu süre içinde birçok işler yapıyor, zamanım da elverişli olduğundan, ancak güçlükle, uzun çalışmayla edinebileceğim şeyleri yapmak için fırsat buluyordum; sözgelişi, bir sepet örebilmek için birçok yollar denedim, ama bu iş için bulabildiğim dalların hepsi de çok sert, gevrek olduğundan bir türlü başaramıyordum. Çocukken oturduğumuz kasabadaki bir sepetçi dükkânının önünde durarak, sepet örenleri büyük bir ilgiyle seyretmiş olmam şimdi çok işime yaradı; o zaman her çocuk gibi yardım etmeye çok istekli olduğumdan, bu işin nasıl yapıldığını canla başla izler, arada bir yardım ederdim; böylece sepet örmeyi iyice öğrenmiştim, şimdi istediğim tek şey, kullanacağım gereci bulmaktı; sürgün veren kazıklar kestiğim ağacın dallarının İngiltere'deki söğüt dalları ya da kamışlar gibi dayanıklı olabileceğini düşünerek bir denemeye karar verdim.

Ertesi gün, kır evim dediğim çardağa gittim; küçük dallardan biraz keserek, bunların istediğim iş için tam elverişli olduğunu gördüm; bunun üzerine ertesi gidişimde daha çok kesmek için bir el baltası götürdüm; dallardan yeterince buldum, çünkü çok vardı. Bunları korumak üzere yuvarlak çitin ortasına serdim, kullanılabilecek duruma geldikleri zaman mağarama taşıdım; ertesi mevsim bunlarla uğraşarak hem toprak ya da başka bir şey taşımama, hem de gerektiği zaman bir şey koymama yarayacak birçok sepet yaptım. Gerçi dış görünüşleri pek güzel olmadı, ama işimi yeterince görebilecek durumdaydılar. Bundan sonra da hiç sepetsiz kalmamaya dikkat ettim, eskidikçe yenilerini yapıyordum; elde ettiğim ürünün bir gün çoğalacağını düşünerek arpa koymak üzere çuval yerine büyük derin küfeler de yaptım.

Bu güçlüğü, dünyanın zamanını harcayarak yendikten sonra, iki eksiğimi giderebilmek için uğraşmaya başladım. Hemen hemen ağızlarına dek romla dolu iki fıçı, orta büyüklükte birkaç şişe, içlerinde su, ispirto, vb. bulunan dört köşe şişeler dışında sıvı şeyler koyacak hiçbir kabım yoktu. Gemiden çıkardığım, bir parça et haşlamak, ya da buğulamak için çok büyük gelen bir kazandan başka, yemek pişirmemde işe yarayacak bir tencerem de yoktu. Çok istediğim ikinci bir şey de bir pipoydu; ama pipo yapabileceğimi hiç sanmıyordum. Bununla birlikte, en sonunda bunun da bir yolunu buldum.

Başka bir iş çıkıp da beni oyalamadığı sürece bütün bir yaz, ikinci sıra kazıkları dikmekle, bir de sepet örmekle uğraştım.

Adanın her yanını görmeye büyük bir istek duyduğumu, derenin yukarılarına değin çıktığımı, orada kendime bir çardak yaptığımı, o yerlerden adanın öteki yanı ile denizi çepeçevre görebildiğimi daha önce anlatmıştım. Şimdi doğruca adanın o yanındaki kıyılarına inmek istiyordum; yanıma bir tüfek, bir el baltası, köpeğimi, bir de her zamankinden daha fazla barutla saçma aldım, azık torbama da iki peksimetle kocaman bir salkım üzüm koyarak yola çıktım. Çardağımın olduğu dereyi geçer geçmez, önceki gibi, batıdan denizi görmeye başladım; dupduru bir gün olduğu için uzakta bir kara gördüm; ada mıydı, büyük bir kara parçası mıydı bilmiyorum; çok uzakta, bir hayli yüksek görünüyor, batıdan güneybatıya doğru uzanıyordu; bence uzaklığı şöyle böyle altmış yetmiş mil vardı.

Gördüğüm bu yerin dünyanın neresi olduğunu bir türlü kestiremedim, ama ancak Amerika'nın İspanyol sömürgelerine yakın, belki de vahşilerle dolu bir parçası olabileceğini düşündüm; oralara düşmüş olsaydım şimdikinden çok daha kötü bir duruma sürüklenebilirdim, dedim kendi kendime. Tanrı'nın neylerse güzel eylediği inancını bir daha benimseyerek, boyun eğmeyi

ödev saydım. Bununla avuntu bularak, orada olmayı düşünmekle boşu boşuna üzülmekten vazgeçtim.

Biraz daha düşündükten sonra, eğer dedim orası İspanyolların olsaydı, bir gün nasıl olsa oraya gelen ya da giden bir gemi görürdüm; görmediğime bakılırsa, buralar en azından vahşilerin yurdu olan, İspanyol sömürgeleriyle Brezilya toprakları arasındaki kıyılardı; buralardaki vahşiler, yamyam ya da insan yiyici türden olduklarından, ellerine düşen her insanı parçalayıp yemekten geri kalmazlardı.

Bunları düşünerek ağır ağır ilerliyordum. Adanın bu yanının, çimenlerle, öbek öbek çiçekli gözalıcı çayırlarla, şirin korularla, benim oturduğum yerden çok daha güzel olduğunu gördüm.

Sürüyle papağan gördüm; içlerinden birini tutup alıştırmayı, bir kaç çift söz öğretmeyi istiyordum. Epeyce çabaladıktan sonra bir yavru papağan tuttum; ilkin değnekle vurarak yere düşürdüm, sonra alıp eve getirdim; ama ona konuşmayı öğretebilmem bir kaç yıl sürdü. En sonunda beni adımla çağırmayı öğrendi. Ama bu yüzden başıma açtığı bir olay, önemsiz olmakla birlikte, sırası gelince anlatacağım üzere, bir hayli eğlencelidir.

Bu gezintiden sonsuz derecede hoşlanmıştım. Aşağı ovalarda tavşana benzer hayvanlarla tilkiler gördüm; şimdiye dek gördüğüm türlere hiç benzemiyorlardı, içlerinden birkaçını vurdumsa da yemeyi bir türlü göze alamadım. Bilmediğim şeyleri yiyerek durup dururken başıma iş açmanın anlamı yoktu; şimdilik yiyecek bakımından sıkıntı da çekmiyordu; çünkü yiyeceğim vardı, hem de çok güzel şeyler. Hele keçi, güvercin, kaplumbağa etine bir de üzüm eklenince, tek kişilik bir sofrayı Leadenhall Pazarı bile benden daha iyi donatamazdı. Durumum kötü olmakla birlikte, gene de şükredeceğim birçok yönler vardı; sözgelişi, yiyecek bakımından hiç sıkıntı çekmiyordum; en pahalı çerezlere varıncaya dek, büyük bir bolluk içindeydim.

Bu gezi sırasında hiçbir zaman bir günde iki milden fazla gitmiyordum; ama yeni bir şeyler bulabilir miyim diye bir hayli dönüp dolaşıyor, gecelemek üzere seçtiğim yere oldukça yorgun geliyordum; sonra ya bir ağaçta yatıyor, ya da yırtıcı hayvanlar gelirse uyanayım diye bir ağaçtan ötekine kazıklar çakarak dörtbir yanımı çevirip ortada uyuyordum.

Deniz kıyısına gelince, adanın en kötü kesimine yerleşmiş olduğumu görerek şaşırdım, çünkü bu kıyı sayısız kaplumbağayla doluydu; oysa benim orada bir buçuk yıl içinde ancak üç kaplumbağa yakalayabilmiştim. Burada türlü türlü, birçok kuş da vardı; bu kuşlardan kimisini tanıyordum, ama kimisini daha önce hiç görmemiştim; çoğunun da eti iyiydi; penguenlerden başka hiçbirinin adını bile bilmiyordum.

Bu kuşlardan canımın istediği sayıda vurabilirdim, ama barutla saçmaya kıyamadım; çünkü yenmesi daha güzel bir keçi vurmak, benim için bunları vurmaktan yeğdi. Burada benim ordakinden daha çok keçi vardı, ama çevre dümdüz ova olduğundan yanlarına yaklaşmam daha güç oluyor, beni tepeden yaklaştığım zamankinden çok daha çabuk görüyorlardı.

Adanın bu yanlarının benim oturduğum yerden çok daha güzel olduğunu da söylemeliyim; gene de buralara taşınmak için en küçük bir istek bile duymadım; çünkü yerleştiğim yere iyice alışmış, evimi benimsemiştim artık; bütün bu gezi sırasında kendimi, evden ayrılmış da bir yolculuğa çıkmış gibi duyuyordum. Bununla birlikte, kıyı boyunca doğuya doğru şöyle on iki mil ilerledim, bir işaret olmak üzere kumsala kocaman bir direk diktikten sonra, eve dönmeye karar verdim; gelecek yolculuğumda da evimden doğuya yürüyerek öbür yandan dolanacak, bu direğe vardığım zaman adanın çevresini dolaşmış olacaktım. Bunu da sırası gelince anlatacağım.

Adanın her yanını aşağı yukarı tanıdığımı, geçtiğim yerlere baka baka evimi kolayca bulabileceğimi düşü-

nerek dönüşte başka bir yolu denedim. Ama yanılmışım; iki üç mil gittikten sonra kendimi tepelerle çevrili bir derenin içinde buldum; tepeler de ormanla kaplıydı. Yönümü bulabilmek için güneşten başka yararlanabileceğim hiçbir şey yoktu. Günün bu saatinde güneşin hangi noktada olacağını bilmediğimden, güneşle de doğru düzgün yol bulamıyordum.

Bu yetmiyormuş gibi, benim bu dere içinde bulunduğum süre boyunca, hava da üç dört gün sis yaptı. Artık güneşi de göremeyince, canım sıkılarak biraz dolaştım, sonra deniz kıyısına giderek, diktiğim direği bulmak, gene geldiğim yoldan eve dönmek zorunda

kaldım; hava aşırı sıcak, tüfek, cephane, balta, üzerimdeki öbür şeyler çok ağır olduğundan, sık sık mola vererek, yavaş yavaş eve doğru yol aldım.

Bu yolculukta köpeğim bir keçi yavrusu yakaladı; koştum, köpeği tutup yavruyu sağ olarak kurtardım. Bu keçi yavrusunu eve götürmek istiyordum; çünkü böyle bir iki yavru tutarak, ilerde barutum bittiği zaman beslenmeme yarayacak bir evcil keçi türü yetiştirebilir miyim, diye öteden beri düşünüp duruyordum. Bu küçük yaratığa bir tasma yaptım, bir halattan çıkarmış olduğum, her zaman üzerimde taşıdığım bir sicimi de boynuna takarak, güçlükle de olsa çardağa varıncaya dek arkamdan getirdim, içeriye kapadım. Çünkü evimden ayrılalı bir aydan fazla olmuştu, dönmek için çok sabırsızlanıyordum.

Eve varıp da hamağıma şöyle bir uzandığım zaman ne büyük bir kıvanç duyduğumu anlatamam. Bu yersiz yurtsuz dolaşmadan öyle sıkılmıştım ki, kendi evim bana eşsiz bir yer gibi geliyordu; buradaki her şeyden öyle bir rahatlık duyuyordum ki, alınyazımın beni bu adada bıraktığı sürece, bir daha evimden böylesine uzaklaşmamaya karar verdim.

Bu uzun yolculuğun yorgunluğunu çıkarmak, biraz da kendimi beslemek için bir hafta evde dinlendim; bu sürenin çoğunu, artık eve alışmaya benimle de iyice tanışıklık kurmaya başlayan papağanım Poll'a bir kafes yapmak gibi önemli bir işle geçirdim. Sonra çitin içine kapattığım zavallı keçi yavrusu aklıma geldi; gidip onu getirmeye ya da biraz yiyecek vermeye karar verdim. Gittiğimde keçiyi bıraktığım yerde buldum, gerçekte başka yere de gidemezdi, ama açlıktan ölecek duruma gelmişti. Ağaç dallarından, yumuşak fundalardan elime ne geçerse kestim önüne attım. Yedirdikten sonra gene boynuna ip takarak çektim; açlık onu öyle uysallaştırmıştı ki, bağlamasam bile, köpek gibi ardımdan gelecekti. Sonra bu yavruyu sürekli olarak besledim; öylesine sevimli, uysal, bağlı bir yaratık o-

du ki, zamanla evcil hayvanlarımın arasına katılarak bir daha benden hiç ayrılmadı.

Güzdönümünün yağmurlu mevsimi gene gelmişti; 30 Eylül'de, adaya çıkışımı geçen yılki gibi büyük bir ağırbaşlılıkla andım. Şimdi tam iki yıldır burada bulunuyordum, kurtulma umudum da ilk gündekinden daha fazla değildi. Bütün bu günümü, çektiğim yalnızlığın yanısıra bana bağışlanan birçok olağanüstü şeyler için Tanrı'ya büyük alçakgönüllülükle şükrederek geçirdim; bu bağışlar olmasaydı sonsuz güçlük çekerdim. Yüce Tanrı'nın bu yalnız durumumda, insanlar arasında özgürken bile tadamayacağım birçok mutluluğu bağışlayarak beni gözetmesinden; varlığıyla bana yoldaş olarak, insanlara duyduğum özlemi, çektiğim bütün yoksullukları gidermesinden; ruhuma bağışladığı esenliklerle, bu dünyada büyüklüğüne öteki dünyada da sonsuz varlığına sığınmam için beni avutarak yüreklendirmesinden dolayı, bütün gönlümle teşekkürde bulundum.

Şimdi artık, bütün düşkünlüğümle birlikte buradaki yaşayışımın, geçmiş günlerimdeki o aşağılık, bayağı, iğrenç yaşayışımdan bin kat daha mutlu olduğunu açıkça duymaya başlamıştım. Artık üzüntülerim de sevinçlerim de değişmişti; isteklerim başkalaşmış, duygularım ilk geldiğim günkü, daha doğrusu iki yıl önceki duygulardan ayrılmış, bütünüyle yenilenmişti.

Önceleri, avlanırken ya da adada dolaşırken, içinde bulunduğum bu durumdan dolayı gönlüme birdenbire bir karartı çöker, çevremdeki ormanlara, dağlara, bozkırlara baktıkça, okyanusun dörtbir yanına kilitler sürgüler vurmuş olduğu bu ıssız çölde hiçbir kurtuluş umudum olmadan tutsak bulunduğumu düşünür, bayılacak gibi olurdum. Kafamın en rahat olduğu anlarda bile bu duygular bir fırtına gibi birden patlak verir, o zaman ellerimi oğuşturur bir çocuk gibi ağlamaya başlardım. Arasıra da bu durum tam işimin ortasında üzerime çöküverir, o zaman hemen bir ah çekerek otur

saatlerce yere bakar dururdum; bu benim için daha da kötüydü, çünkü ağlayabilsem ya da sözle içimi dökebilsem, biraz açılırdım; boşandıkça üzüntüm de yavaş yavaş dinerdi.

Ama şimdi kendimi başka düşüncelerle oyalamaya başlamıştım. Her gün Tanrı Sözü'nü okuyor, onun verdiği bütün avuntuları, içinde bulunduğum duruma uyduruyordum. Bir sabah, gönlümde büyük bir üzüntüyle Kutsal Kitabı açtığımda şu sözlerle karşılaştım: «Seni hiçbir zaman bırakmayacağım, unutmayacağım da.» Hemen bu sözlerin benim için söylenmiş olduğunu düşündüm; yoksa, tam Tanrı'nın unuttuğu ya da bıraktığı bir kimse gibi, durumuma ağıt tuttuğum bir anda bu sözler böyle karşıma çıkar mıydı? «Peki öyleyse,» dedim, «Tanrı beni unutmadıktan sonra, bütün dünya unutsa ne çıkar? Dünyayı kazanıp da, öte yandan Tanrı'nın esirgeyişini, bağışını yitirmek, şimdiki durumumla oranlanamayacak ölçüde büyük bir zarar olmaz mıydı?»

Bunu düşündüğüm andan sonra, şu unutulmuş yalnız durumumda bile, dünyada bulunabileceğim herhangi bir başka durumdakinden daha mutlu olabileceğim sonucuna vardım, böylece Tanrı'ya beni bu yere getirdiği için şükretmeye hazırlandım.

Ne olduğunu bilmiyorum ama, tam o anda bir şey düşüncemi sarıverdi, ağzımı açmayı bile göze alamadım. «Nasıl böyle iki yüzlü olabiliyorsun?» dedim. Hem de işitilebilecek bir sesle söyledim bunu. «Ne denli hoşnut olsan da, gene de kurtulmak için bütün gönlünle yakaracağın bir durumdan dolayı şükretmeye nasıl yelteniyorsun?» Bunun üzerine durdum; ama burada bulunuşumdan dolayı Tanrı'ya şükrettiğimi söyleyemezsem de, acı olaylarla da olsa gözümü açarak eski yaşayışımın durumunu, işlemiş olduğum günahları göstermekle, bende üzüntü, pişmanlık yarattığı için O'na teşekkürde bulundum. Eskiden Kutsal Kitabı ne açardım ne okurdum; şimdi ise İngiltere'deki arkadaşımı, ben

kendisine bu konuda hiçbir şey söylemeden, eşyalarım arasma bir Kutsal Kitap koymaya yönelten, sonra da onu gemiden kurtarmama yardım eden Yüce Tanrı'yı bütün gönlümle kutsamaktaydım.

Böylece, bu düşünceler içinde üçüncü yılıma başladım; bu yıl yaptığım işleri, ilk yıldaki gibi teker teker anlatarak okuru yormak istemedimse de, genel olarak hiç de tembellik etmediğim, zamanımı yapacağım günlük işlere göre düzenli olarak şöyle böldüğüm görülecektir: birincisi, Tanrı'ya karşı ödevim, Kutsal Kitabı okumak; bu iş için her gün üç ayrı zaman ayırmıştım.

İkincisi, yiyecek bulmak için tüfekle dolaşmak: bu işe de yağmur yağmadığı günler genel olarak üç saatimi ayırıyordum. Üçüncüsü yemek, vurduğum ya da yakaladığım şeyi temizlemek, düzenlemek, hazırlamak, pişirmek, kotarmak; bu işler de günün önemli bir kesimini dolduruyordu. Ayrıca, öğleyin güneş tam tepemde olduğu zamanlar, dışarı çıkılamayacak ölçüde aşırı bir sıcağın çalışmamı engellediği de gözönünde tutulmalıdır. Bu durumda ancak akşama doğru dört saat çalışabiliyor, arasıra da çalışma saatlerimle avlanma satlerimi değiştirerek sabahleyin çalışıyor, öğleden sonra da tüfeğimle dolaşmaya çıkıyordum.

Çalışmaya ayırdığım zamanın kısalığına, işlerimin aşırı güçlüğü ile aletsizlik, arkadaşsızlık, beceriksizlik yüzünden, yaptığım her işin gereğinden fazla uzadığını da eklemek isterim. Sözgelişi, mağaramın içine istediğim bir rafı yapmak için tam kırk iki gün çalıştım; oysa, aletleri avadanlıklarıyla iki bıçkı aynı ağaçtan böyle altı rafı yarım günde biçerdi.

Benim için durum başkaydı: kesilecek ağacın büyük olması gerekiyordu, çünkü raf için geniş bir tahta istiyordum. Bu ağacı üç günde devirdim, iki günde dallarından temizledim, bir tomruk durumuna getirdim. Bir hayli kestikten yonttuktan sonra iki yanını yongaya dönüştürerek yerinden oynatabilecek hafifliğe getirdim; sonra çevirerek bir yüzünü boydan boya tahta gibi dümdüz yaptım, öteki yüzünü de düzelttim, böylece koca ağaç iki buçuk parmak kalınlığında, iki yüzü de dümdüz bir tahta durumuna geldi. Böyle bir işte ellerimin verdiği emeği herkes kestirebilir; ama birçok başka işlerde olduğu gibi, emekle sabır, bu işin de üstesinden gelmemi sağladı. Bu örneği vermekten amacım, az bir iş için neden bunca çok zaman harcadığımı, aletlerin yardımıyla kolayca yapılabilecek bir şeyin elle yapılmasının sonsuz zamanı gerektirdiğini göstermektir. Ama gene de, sabırlı çalışmayla birçok şeyle başa çıkabiliyor, aşağıda da görüleceği üzere duru-

mun gerektirdiği her şeyi yapabiliyordum.

Şimdi, kasım, aralık aylarında arpa ile pirinç ürününü bekliyordum. Bunlar için kazdığım, gübrelediğim yer pek geniş değildi; çünkü, dediğim gibi her birinin tohumu yarım ölçeği geçmiyordu; daha önce, kurak zamanda ektiğim için mevsimlik ürün boşa gitmişti. Ama şimdi ekinim çok iyi görünüyordu. Ne var ki, türlü düşmanlar yüzünden bütün ürünümü gene yitirmek tehlikesinde olduğumu gördüm; en başta keçilerle yaban tavşam dediğim yaratıklar geliyordu. Ekinin tadını almışlar, gece gündüz içinde yatıyorlar, yaprakları göğerir göğermez ta kökünden öyle bir kemiriyorlardı ki, sap vermesine zaman bile bırakmıyorlardı. Buna karşı tarlamın çevresine çit çekmekten başka çıkar yol bulamadım; bu çit beni bir hayli uğraştırdı, çünkü hemen yapmam gerekiyordu. Bununla birlikte tarlam da ekinim gibi küçük olduğundan üç hafta içinde bütün çevresini iyice kapadım; gündüzleyin yaratıklardan kimisini vuruyor, gece de beklesin diye köpeğimi çit kapısının önüne bağlıyordum. Köpek bütün gece orada durup havlıyordu. Böylece kısa zamanda düşmanların ayağı kesildi, ekin de yetişerek hızla olgunlaştı.

Ekinin göğerdiği sıralarda hayvanların bana verdiği zararı, şimdi de başaklar dolmaya başlarken kuşlar veriyordu; çünkü ekinin nasıl olduğunu görmeye gittiğim zaman bilmem kaç türlü kuşun ortalıkta uçuşarak benim uzaklaşmamı beklediğini gördüm. Yanımdan hiç eksik etmediğim tüfeğimle üzerlerine ateş ettim. Ateş eder etmez ekinin arasından, önceden görmediğim bir kuş bulutu daha havalandı.

Bu durum bana çok dokundu; çünkü bunların birkaç gün içinde bütün umutlarımı silip süpüreceklerini, hiçbir zaman ürün elde edemeyeceğimi anlamıştım; ne yapacağımı da bilemiyordum. Ama gece gündüz bekleme pahasına bile olsa, ne yapıp yapıp ekinimi kurtarmaya karar verdim. İlkin, şimdiye dek verilen zararları anlamak için ekinin arasında dolaştım, önem-

li bir kesiminin bozulduğunu gördüm; ama ekin daha epeyce yeşil olduğundan, zararı pek de büyük sayılmazdı; kurtarılabilirse geri kalanından çok iyi bir ürün alınabilirdi.

Tüfeğimi doldurmak için orada durdum; sonra yaklaştığımda bütün hırsızların, sanki benim gitmemi bekliyorlarmış gibi çevredeki bütün ağaçlarda olduklarını gördüm. Sonraki olay bunun böyle olduğunu gösterdi; çünkü oradan gidiyormuş gibi yaparak biraz uzaklaşınca, ben daha gözlerinden yiter yitmez teker teker ağaçlardan ekine indiler. Buna iyice öfkelendim; yedikleri her tanenin bir bakıma ekmeğimden bir parça olduğunu bildiğim için, dafa fazlasının inmesine bile sabrım kalmadı; çite yaklaşarak gene ateş ettim, üçünü vurdum. Benim istediğim de buydu; vurulanları topladım, İngiltere'de azılı hırsızlara yapılanı ben de onlara yaptım; ötekilere gözdağı olsun diye, öldürdüklerimi sırıklara astım. Bunun ne büyük bir etki yaptığını anlatamam; çünkü kuşlar yalnız ekinden uzaklaşmakla kalmadılar, adanın bu yanına bir daha hiç uğramaz oldular. Korkuluk asılı kaldığı sürece oralarda tek kuş bile görmedim.

Bu işe nasıl sevindiğimi anlayabilirsiniz; yılın ikinci harman zamanı olan aralığın sonuna doğru ekinimi kaldırdım.

Ekini biçmek için bir orak ya da tırpan yokluğu çekiyordum, tek yapabildiğim şey gemiden kurtardığım silâhlardan büyük bir kılıcı tırpan yerine kullanmak oldu. Ama ilk ürünüm az olduğu için, biçmekte pek güçlük çekmedim. Bambaşka, kendime göre bir yoldan yalnız başakları kestim, yaptığım büyük bir küfeyle taşıdım, ellerimle de ovalayarak taneleri çıkardım; harman sonunda, yarım ölçek tohumdan iki kile pirinçle iki buçuk kileden fazla arpa elde ettiğimi gördüm. Bunu göz kararıyla söylüyorum, çünkü o zaman ölçü kabım falan yoktu.

Ne olursa olsun bu beni oldukça yüreklendiren bir

şeydi, Tanrı'nın yardımıyla bir gün ekmek de yiyebileceğimi aklım kesti. Ama gene şaşırmış kalmıştım, çünkü ne ürünümü nasıl temizleyip ayıracağımı, nasıl öğüteceğimi, nasıl un yapacağımı; ne de un yapsam nasıl ekmek yapacağımı, ekmek yapsam bile, nasıl pişireceğimi biliyordum. Çok ürün elde etmek, yiyeceğimi sürekli olarak güvenceye bağlamak düşüncelerine bu güçlük de eklenince, bu kez kaldırdığım ürünü hiç elimi bile sürmeden gelecek mevsim için tohumluk olarak ayırmaya, bu arada var gücümle, ekmek edinmek gibi büyük bir işi gerçekleştirmek için çalışmaya karar verdim.

Şimdi artık gerçekten ekmeğimi kazanmak için çalıştığım söylenebilirdi. Bir parça ekmeği hazırlamak, temizlemek, ayırmak, biçime sokmak, yapmak, bitirmek için gerekli birtakım garip, ufak tefek noktalara pek az kimsenin kafa yormuş olması biraz olağanüstü bir şeydir. En ilkel bir duruma indirgenmiş olan yaşayışımla ben, bu ufak tefek noktalardaki bilgisizliğimi her gün biraz daha duyuyor, yukarıda söylediğim üzere, hiç beklemediğim bir zamanda, gerçekte şaşılacak bir yoldan bir avuç tohum elde ettiğim günden beri bunun önemini her saat biraz daha anlıyordum.

Birincisi, ne toprağı sürecek sabanım ne de belleyecek bel ya da küreğim vardı. Evet, önceden de belirttiğim gibi bu güçlüğü ağaç bir kürek yapmakla yenmiştim, ama ağaç küreğin görebileceği iş de belliydi; yapılması günlerce zamanımı alan bu kürek, demirli olması yüzünden, çabucak aşınmakla kalmıyor, üstelik hem işimi güçleştiriyor, hem de pek iyi sonuç vermiyordu.

Ama bununla da yetiniyor, sonucun kötülüğüne katlanarak, sabırla çalışıyordum. Tohumu ektikten sonra toprağı düzeltecek tırmığım da yoktu; kocaman ağır bir dalı toprağın üzerinden sürdüm, bu da tarlayı tırmıklamaktan sürgülemekten daha çok tırmalamak oldu. Ekin çıkarken de çıktıktan sonra da, çevresini ka-

pamak, korumak, biçmek, kaldırmak, ayıklamak, eve taşımak, döğmek, savurmak, samandan ayırmak, ambara koymak için, dediğim gibi, birçok şey yapmam gerekti. Öğütecek bir değirmenim,eleyecek eleğim, ekmek için tuz ile maya, ekmeği pişireceğim bir fırın yoktu; ama aşağıda belirtileceği üzere, bütün bunlar olmadan da ben gene işimi gördüm; aldığım ürün son derece işime yaradı. Aletsizlik yüzünden, önceden de söylediğim gibi, her şey daha güç, daha yorucu oluyordu, ama başka çıkar yolum yoktu. Çok zaman da yitirmiş olmuyordum, çünkü zamanımı bölmüş her gün birkaç saatimi bu işlere ayırmıştım; daha çok ürün elde edinceye dek ekmek yapmamaya karar verdiğim için önümdeki altı ay içinde kendimi var gücümle, ürünümden tam yararlanabilmem için gerekecek takımları hazırlamaya, bulup buluşturmaya verdim.

İlkin daha büyük bir yer hazırlamam gerekiyordu, çünkü şimdi bir dönümden daha fazla toprağı ekebilecek tohumum vardı. Bu işe girişmeden önce en azından bir hafta uğraşarak kendime bir kürek yaptım, ama çok ağır, zavallı bir kürek oldu; bununla çalışmak iki kat daha yorucu oluyordu. Ama işimi gördü; evimin yakınında uygun gördüğüm iki geniş düzlüğe tohumları ekerek, dört yanını güzelce çitle çevirdim; bu çitin kazıklarını daha önce diktiğim ağaçlardan kestim; böylece bir yıl içinde çabuk büyüyen yeşil bir çit olacağını, pek az onarım gerektireceğini biliyordum. Bu iş benim üç ayımı aldı, çünkü bu sürenin çoğu yağmur mevsimine rasladığından dışarı çıkamıyordum.

Yağmurlu havalarda dışarı çıkamayarak evde kaldığım süre içinde aşağıda sözünü edeceğim işlerle uğraştım. Çalışırken bir yandan da papağanımla konuşarak eğleniyor, ona birtakım sözler öğretiyordum; kısa zamanda kendi adını oldukça yüksek sesle söylemesini öğrendi; bu «Poll» sözü adada kendiminkinden başka bir ağızdan işittiğim ilk söz oldu. Gerçi papağana konuşmayı öğretmek benim için bir iş sayılmazdı ama,

işime yardımcı olan bir eğlenceydi; çünkü şimdi, dediğim gibi, elimde bir sürü işler vardı; sözgelişi kendime, çok yokluğunu duyduğum toprak çanaklar yapmayı öteden beri düşünüyordum, ama bu işi nasıl becereceğimi bir türlü bilemiyordum. Ama iklimin sıcaklığına bakarak, bu işe elverişli killi toprağı bulabilirsem, güneşte kurutularak kullanılmaya, kuru saklanması gereken şeyleri koymaya yarayacak, dayanıklı, sert kaplar yapabileceğimden hiç kuşku duymuyordum. Arpa, pirinç, un vb. gibi kafamı oyalayan şeylerin saklanmasında kullanılmak üzere yapacağım kapların, elden geldiğince büyük, küp gibi ayakta duracak, içine konulan şeyin ağırlığına dayanacak kaplar olmasına karar verdim.

Çamura bir biçim vermek için düştüğüm beceriksizlikleri anlatsam, okurları kendime acındırmış, daha doğrusu güldürmüş olurum; ne garip, çarpık çurpuk, çirkin şeyler yapmıştım; çamur kendi kendini tutacak güçte olmadığı için birçoğu yıkıldı, birçoğu devrildi, birçoğu kıvamına gelmeden güneşe konduğu için sıcağın fazla gelmesiyle çatladı; çoğu da kurumadan önce ya da sonra azıcık bir kımıldatmayla parçalandı gitti. Uzun sözün kısası, killi toprak bulmak, kazıp çıkarmak, kıvamına getirmek, eve taşımak, işlemek için bir hayli çalışıp çabaladıktan sonra, iki ayda ancak iki büyük çirkin şey (küp demeye dilim varmıyor) yapabildim. Bununla birlikte kızgın güneş bu iki kabı iyice pişirmiş kupkuru etmişti. Bunları yavaşça kaldırarak, kırılmamaları için özel olarak yaptığım sepetlerin içine yerleştirdim, sepetle küp arasında kalan boşluğu da arpa, pirinç saplarıyla sıkı sıkı doldurdum. Bu küpler her zaman kuru kalacağından içlerine arpa, arpayı öğütürsem belki de un koymayı düşünüyordum.

Büyük küpler yapma tasarımı gerçekleştiremedimse de küçük yuvarlak çömlekler, düz tabaklar, testiler, güveçler gibi ufak tefek şeyleri elimin döndüğünce yapmayı başardım; güneş de bu yaptıklarımı oldukça

sert pişiriyordu. Ama benim amacım bunlar değil, içinde sıvı şeylerin durabileceği, ateşe dayanıklı kaplar yapmaktı; bu yaptıklarımın hiçbiri bu işi görmezdi. Bir süre sonra, bir gün et pişirmek için büyük bir ateş yakmıştım; işim bitince ateşi söndüreceğim sırada, yaptığım toprak çanaklardan kopma kırık bir parçanın, ateşte pişerek taş gibi sertleşmiş, kiremit gibi kızarmış olduşunu gördüm. Bu iş hoşuma gitti; kendi kendime, bu kırık parça piştikten sonra, yaptığım kaplar bütün olarak da pişebilir, dedim.

Çanak çömlek pişirmek için ne biçim bir ateş hazırlasam diye düşünüp taşınmaya başladım. Çömlekçilerin, içinde çömlek pişirdikleri fırınların nasıl yapıldığı konusunda, biraz kurşunum olmakla birlikte, çanakların kurşunla nasıl sırlandığı konusunda en ufak bir bilgim bile yoktu; üç güveçle öteki çanakların birkaçını üstüste dizdim, çevrelerine odun, altlarına da kızgın kor yığdım. İçerdeki çanaklar kıpkızıl kesilinceye dek ateşi hem yanlardan hem de ortadan çalı, çırpı, odun ile besledim. Bu kapları kor kırmızısı oluncaya, içlerinden birinin eriyip aktığını görünceye dek beş altı saat o ısıda tuttum; çünkü kille karışık olan kum yüksek ısının etiskiyle eriyip akmaya başlamıştı, daha fazla ısıtsaydım belki de cam olacaktı; çanakların kızıl rengi açıldıkça, yavaş yavaş ateşi azalttım. Olur da ateş birden sönüverir diye bütün gece başında bekledim; sabahleyin, istenildiği gibi pişmiş, adamakıllı sertleşmiş, güzel denemezse de çok iyi üç güveçle, iki başka toprak çanak elde etmiştim; içlerinden biri de eriyip akan kumla iyice sırlanmıştı.

Bu deneyden sonra toprak kap yönünden hiçbir eksiğim kalmadığını söylemem gerekir mi bilmem; ama biçimlerine gelince, herkesin de anlayabileceği gibi, bu yaptıklarımın pek bayağı olduğunu, çocukların kirli çamur oyunlarından, hiç hamur işi bilmeyen bir kadının yaptığı çöreklerden geri kalmadığını açıkça söylemeliyim.

Önemsiz, sıradan bir şey hiçbir zaman, ateşe karşı dayanıklı bir kap yaptığımda duyduğum sevincin bir eşini daha uyandırmamıştır. İçine su doldurarak ateşe oturtup biraz et kaynatmak için kabın soğumasını güçlükle bekleyebildim; kab da bu işimi eksiksiz gördü; bir parça oğlak etinden kendime bir etsuyu çıkardım, gerçi tam istediğim gibi olması için yulaf ezmesi, birtakım başka şeyler gerekiyordu ama, gene de çok güzeldi.

Bundan sonraki işim, içinde bir şeyler döğebileceğim, ezebileceğim bir dibek uydurmak oldu; değirmene gelince, yalnız bir çift elle bu derece incelikli bir

şeye ulaşacağımı düşünmüyordum bile. Dibeği sağlama işi bile beni bir hayli bocalatmıştı; çünkü dünyanın bütün işlerinden elimin en az yatkın olduğu iş taşçılıktı; bu işi yapmak için aletim de yoktu. İçini oyarak dibek yapabileceğim büyük bir taş bulmak için günlerce arandım, kesip çıkarmayı ya da oymayı aklımdan bile geçiremeyeceğim büyük kayadan başkasını bulamadım. Adadaki kayalar da yeterince sert değildi, hepsi kumlu, gevşek taşlardı; ne ağır bir tokmağın vuruşuna dayanabilir, ne de içlerinde kumlanmadan bir şey dövülebilirdi. Bu işe uygun bir taş bulmak için uzun süre çabaladıktan sonra, umudumu keserek aramaktan vazgeçtim, sert bir ağaç kütüğü bulmaya karar verdim, gerçekten kolayca da buldum; yerinden zorla kımıldatabileceğim büyüklükte bir kütüğü seçtim; baltayla, keserle dışını güzelce düzelttim, yuvarlattım, sonra Brezilya'daki Kızılderililerin kayıklarını yaptıkları gibi ateşle, bin bir güçlük çekerek içini oydum. Bundan sonra, demir ağacı denilen ağaçtan bir dibek eli ya da tokmak yaptım; bütün bunları, önümüzdeki mevsim alacağım ürünü döğerek ya da öğüterek önce un sonra da ekmek yapmak üzere hazırladım, bir yana bıraktım.

Başka bir güçlüğüm de unu kepeğinden, kabuklarından temizleyecek bir elek yapmak oldu; bunsuz ekmek hiç yapılamazdı. Bu da öyle güç bir işti ki düşünmek bile canımı sıkıyordu, çünkü elimde elek yapmak için kullanılabilecek hiçbir gereç yoktu; unu geçirebilecek ince bir bez ya da kumaş bulamıyordum. Aylarca öyle durdum kaldım, gerçekte ne yapacağımı da bilmiyordum; bende kumaş diye bir şey kalmamıştı artık, kalanlar bayağı paçavralardı; gerçi keçi kılı vardı ama bunun nasıl iğrildiğini, nasıl büküldüğünü hiç bilmiyordum bilsem bile bu iş için gerekli âletim yoktu. Sonunda bulabildiğim tek çıkar yol, gemiden çıkardığım denizci elbiseleri arasında pamuklu bezden ya da tülbentten boyun atkıları bulunduğunu hatırlamak oldu; bunların birkaçından, oldukça işime yarayabilecek üç

küçük elek yaptım; birkaç yıl bunları kullanarak işimi gördüm; sonraları nasıl yaptığımı sırası gelince anlatacağım.

Bundan sonra düşünülmesi gereken şey, yeterince ürün aldığım zaman nasıl ekmek yapabileceğimdi. Birincisi, maya yoktu. Bu eksiği giderebilmek için hiçbir yol bulunamayacağından, buna pek kafa yormadım; ama fırınımın olmaması gerçekten bir üzüntüydü. Sonunda bunun için de bir deneye giriştim: çok geniş birkaç yayvan tabak yaptım, bunların genişliği iki ayak derinliği ise ancak dokuz inçti; öteki toprak çanaklar gibi bunları da ateşte pişirerek bir yana koydum; ekmek pişirmek istediğim zaman, kendi yaptığım dört köşe tuğlalarla —tam da dört köşe sayılmazdı ya— döşeli ocağımda büyük bir ateş yakıyordum.

Odunlar yanarak kızgın kor ya da köz durumuna gelince ateşi, her yanını kaplayacak biçimde bu ocağın içine yayıyor, ocak iyi kızıncaya dek orada bekletiyordum; sonra közleri dışarıya süpürüyor, pişecek ekmeği ya da ekmekleri ocağın içine yerleştirerek üzerlerine, yaptığım yayvan tabağı kapatıyordum. Tabağın çevresini de ateşin külleriyle örtüyordum. Böylece, arpa ekmeğimi dünyanın en iyi fırınını bile aratmayacak bir başarıyla pişirdim, üstelik kısa zamanda bu ocakta başka şeyler de yapmaya başladım; kendime pirinçten türlü türlü çörekler, pudingler yapıyordum; börek gibi şeyler yapamıyordum, yapsam da keçi etiyle kuş etinden başka içine koyacak bir şeyim yoktu.

Bütün bu işlerin, buradaki üçüncü yılımı hemen hemen bütünüyle doldurduğuna şaşılmamalıdır. Bu işler arasında yeni ürünümü kaldırdığımı, tarlamla uğraştığımı da gözden kaçırmamak gerekir; ekinimi mevsiminde biçtim, gücümün yettiğince eve taşıdım, başakları elimle oğmaya zaman buluncaya değin kocaman sepetlerde sakladım, çünkü harman döğmek için ne bir yerim ne de aletim vardı.

Şimdi ürünüm gitgide arttığı için daha büyük am-

barlar yapmam gerekiyordu. Yeni harmandan şöyle böyle yirmi kile arpa, gene yirmi kile, belki de daha fazla pirinç kaldırmıştım; artık şimdi bolca kullanabilirdim. Ekmeğim biteli bir hayli zaman oluyordu; ayrıca, bana bir yılda gerekli olan yiyeceği öğrenmeye, yılda bir kez ekin ekmeye karar vermiştim.

Bir yılda kırk kile arpa ile pirincin benim tüketebileceğimden çok daha fazla olduğunu anladım. Ekmeğime bol bol yeter umuduyla artık her yıl, son ektiğim kadar tohum atmaya karar verdim.

Bütün bu işleri yaparken sık sık düşüncemin adanın öbür yanından gördüğüm kara parçasında dolaştığına kesinlikle inanabilirsiniz; orasının yerleşilmiş bir kara parçası olduğunu düşünerek, nasıl olsa oradan daha ileri gitmek için bir yol, belki en sonunda kurtuluş fırsatı bulurum diye oraya gitmek için gönlümde gizli bir istek duyuyordum.

Ama bu isteği duyarken böyle bir şeyin tehlikelerini aklıma bile getirmiyor, Afrika'nın aslanlarıyla kaplanlarından çok daha kötü olduklarını sanmakta haklı olduğum vahşilerin eline düşebileceğimi; bir ellerine düşersem yüzde bin kesinlikle öldürüleceğimi, belki de diri diri yeneceğimi hiç düşünmüyordum. Çünkü Karayibler denizi kıyısında yaşayanların yamyam ya da insan yiyici olduklarını işitmiştim, bulunduğum iklim kuşağına bakılırsa, oralardan pek de uzak değildim. Yamyam olmadıkları düşünülse bile, ellerine düşen birçok Avrupalılara on on beş kişi oldukları zamanlarda da yaptıkları gibi, tek başıma beni haydi haydi öldürürlerdi; on beş kişi kendilerini savunamadıktan sonra ben hiç savunamazdım. Önceden iyiyen iyiye düşünmem gerekirken ancak sonradan aklıma gelen bu şeyler bile beni bir gün o kıyılara gitmek gibi güçlü bir özlemden alıkoyamadı.

Şimdi uşağım Ksuri'yi, Afrika kıyısında bin milden fazla yolculuk yaptığım kırlangıç kuyruklu uzun kayığı öyle arıyordum ki. Ama bu boş bir şey-

di. O sırada gidip, bizim geminin, ilk karaya oturduğumuz zaman fırtınanın kıyıya doğru hayli uzaklara atmış olduğunu söylediğim sandalına bakmayı düşündüm. Sandal olduğu yerde duruyordu, ama sağlam değildi; rüzgârla dalgaların zorundan, yüksek bir kum yığının üstünde tepetaklak dönmüş yatıyordu; çevresinde önceki gibi su dolu değildi.

Sandalı onaracak, suya indirecek bir yardımcım olsaydı, iyice düzeltebilir, onunla kolayca Brezilya'ya dönebilirdim; ama sandalı altını üstüne getirerek düz çevirmek, adayı yerinden oynatmak gibi güçtü benim için. Bununla birlikte, gene koruya gittim, birtakım direkler, yuvarlak ağaçlar kestim kayığa getirdim; ne yapabileceğimi bir denemeye karar vermiştim; bir çevirebilsem, kırılan yerlerini kolayca onarabileceğime, çok iyi bir kayık olacağına, onunla kolayca denize açılabileceğime inanıyordum.

Bu boş işten hiçbir çabayı esirgemeden, sanıyorum üç dört hafta uğraştım. En sonunda bu küçük gücümle onu hiçbir zaman kaldıramayacağımı anlayınca altındaki kumları kazarak, düşünce doğrulması için altına ağaç parçaları sıralayarak kaydırmaya çalıştım. Ama bütün bu işleri yaptımsa da, kayığı iterek denize indirmek şöyle dursun, yerinden oynatmayı, altına girmeyi bile başaramadım; vazgeçmek zorunda kaldım. Kayık umudundan vazgeçtimse de, karşıdaki karaya gitmek için duyduğum istek, gidişin olanaksızlığı oranında, azalacak yerde arttı.

En sonunda, bu iklimdeki yerliler gibi, büyük bir ağaç tomruğundan, alete, yardıma bile gereklik duymadan bir ilkel kayık ya da *perigua** yapıp yapamayacağımı düşünmeye başladım. Bunun yalnız yapılabilecek bir şey değil çok da kolay bir şey olduğuna inanıyor, bir kayık yapma düşüncesinden son derece hoşlanıyordum;

---

* **Perigua**: Ağaç gövdesinden oyulmuş kayık.

çünkü elimdeki kolaylıklar bakımından buna bir kızılderiliden ya da zenciden çok daha yeterliydim; ama beni kızılderililerden de geri bırakan noktaları, sözgelişi kayık bittiği zaman denize indirmek için duyacağım yardımcı yoksunluğunu aklımdan bile geçirmiyordum; oysa benim karşılaşacağım bu güçlük, vahşilerin aletsizlik yüzünden karşılaşacağı bütün güçlüklerden daha çetindi. Gerçekten de yapacağım kayığı denize indirmeye gücüm yetmeyip olduğu yerde bırakacaksam, ormanda kocaman bir ağaç arayıp bulmak, ağacı bin bir güçlükle kesmek, aletlerimle ağacın dışını kayık biçiminde yontmak, düzeltmek, içini de yakarak ya da yontarak oymak gibi bir sürü çaba neye yarardı?

Bu kayığı yapışım sırasında, onu nasıl denize indireceğimden başka hiçbir şey düşünmemem gerektiği sanılır; ama kayıkla denize açılmak düşüncesi kafamı öylesine oyalıyordu ki, onu karadan denize nasıl indirebileceğimi bir an olsun düşünmedim; oysa gerçekte benim için kayığı denizde kırk beş mil götürmek, şimdi bulunduğu yerden denize kırk beş kulaç götürmekten çok daha kolay bir işti.

Bu kayığı yaparken duyuları uyanık bir adamdan daha çok bir deli gibi işe sarıldım. Altından kalkıp kalkamıyacağımı aklıma bile getirmediğim bu işi yalnız tasarlamak bile hoşuma gidiyordu. Kayığı denize indirmekte karşılaşacağım güçlük kafama takılmıyor değildi, ama kendime verdiğim şu budalaca karşılıkla bu düşünceyi susturuyordum: «Hele önce bir yapayım; yapılıp ortaya çıkınca nasıl olsa bir yolunu bulurum.»

Bu çok mantıksızca bir düşünceydi; ama içimdeki istek ağır bastı, işe başladım. Bir sedir ağacı devirdim: Süleyman'ın Kudüs'teki tapınağını yaptırırken bile böylesine kocaman bir ağaç bulabildiğini sanmıyorum. Kökten ayırdığım yerde dibinin çapı beş ayak on iki inç, yerden yirmi iki ayak uzunluktan sonra da dört ayak on bir inçti; sonra biraz inceliyor, dallara ayrılıyordu. Bu ağacı devirmek hiç de öyle kolay olmadı.

Tam yirmi gün kazmayla baltayla dibini açmak yontmak için; on dört gün de bir hayli ter dökerek baltayla nacakla dallarını budaklarını keserek kocaman yayvan tepesini gövdesinden ayırmak için uğraştım. Sonra bu kütüğü yontarak belli bir biçime sokmak, suyun üstünde dik durabilmesi için dibini bir yığınınkine benzetmek bir ayımı aldı. İçini oyarak tam bir kayık biçimine sokmak için de şöyle böyle üç ay uğraştım. Bu işi ateş falan kullanmadan bir keski kalemi bir de tokmakla, bir hayli el emeği vererek yaptım; en sonunda yirmi altı kişiyi, daha doğrusu hem beni hem de bütün eşyalarımı rahatça taşıyabilecek büyüklükte çok güzel bir *periagua* kayığı ortaya çıktı.

Bu işi bitirdiğimde sonsuz kıvanç duydum. Yaptığım kayık daha önce gördüğüm tek ağaçtan yapılma ilkel kayıkların hepsinden büyüktü. Bu işin bana büyük bir çabaya malolduğuna kesinlikle inanabilirsiniz; artık kayığın denize indirilmekten başka işi kalmamıştı; bir denize indirebilsem, gelmiş geçmiş yolculukların en çılgıncasına başlayacağıma hiç kuşku yoktu.

Ama kayığı denize indirme için gösterdiğim sonsuz çabanın hepsi boşa gitti. Sudan çok değil yüz ayak uzaktaydı; ama birinci güçlük, körfezle arasında bir yokuşun bulunmasıydı. Bu güçlüğü ortadan kaldırmak için toprağı kazarak denize doğru bir iniş yapmaya karar verdim. Giriştiğim bu iş çok ağır bir çabayı gerektirdi; kurtuluş için çalışan bir kimse, işin ağırlığını falan düşünür mü? Ama bu işi bitirip bu güçlüğü de yendikten sonra, çok büyük bir güçlük daha kalmıştı; çünkü yaptığım bu kayığı geminin sandalından fazla kımıldatamıyordum.

Sandalı suya götüremeyeceğimi anlayınca, suyu sandala getirmek için bir havuz ya da kanal gibi bir şey açmaya karar verdim, aradaki uzaklığı ölçtüm. İşe başladım; işe giriştiğim zaman yerin hangi derinlikte, hangi genişlikte kazılacağını, dışarı atılması gereken toprağı hesapladım; her iş yalnız benim elleri-

me baktığına, başka yardımcım olmadığına göre, bunu ancak on iki yılda bitirebileceğimi anladım; çünkü kıyı yüksekte kalıyordu, bu durumda kazacağım kanalın ya da havuzun yukarı ucunun en az yirmi ayak derinliğinde olması gerekiyordu; en sonunda, istemiye istemiye, bu işten de vazgeçtim.

Buna çok üzülmüştüm; kendi gücümüzü ölçmeden, neye malolacağını kestirmeksizin bir işe başlayıp bitirmeye çalışmanın delilik olduğunu çok geç de olsa anlamıştım.

Bu işler arasında buradaki dördüncü yılımı da bitirdim; bu yıldönümünü de öncekiler gibi Tanrı'ya büyük bir bağlılıkla, büyük bir iç rahatlığıyla geçirdim; çünkü Tanrı Sözü'nü sürekli olarak okumakla, ağırbaşlılık içinde uygulamakla, Tanrı'nın da bağışıyla, önceki bildiklerimden çok daha başka bilgiler edinmiştim. Olup biten şeyleri başka gözle görüyordum. Şimdi dünyaya benden uzak, hiçbir şey beklemediğim, kendisiyle hiçbir alışverişim kalmamış bir şey gözüyle bakıyor, dünya işleriyle ilgili hiçbir istek beslemiyordum. Kısacası, ne onunla yapılacak bir işim kalmıştı, ne de bir şeyini istiyordum; bence bu durumda dünya, belki öbür dünyadan baktığımızda gözükeceği gibi, bir zamanlar yaşayıp da şimdi ayrıldığım bir yer gibi geliyordu bana; tıpkı İbrahim'in zengin adama dediği gibi; «Seninle aramızda büyük bir uçurum var,» diyebilirdim.

En başta, burada dünyanın bütün bayağılıklarından uzak bulunuyordum. Ne ten tutkusu duyuyordum, ne göz tutkusu; yaşayışımla kibirlenecek durumum da yoktu. İstek duyabileceğim hiçbir şey yoktu, çünkü şu durumumda beni hoşnut edebilecek her şeyim vardı. Kocaman bir yerim yurdum vardı; gönlüm dilese kendime sahibi olduğum bütün bu yerlerin kralı ya da imparatoru diyebilirdim. Karşımda benimle boy ölçüşmeye yeltenecek hiç kimse yoktu; ne bir karşıtım, ne de saltanatıma burnunu sokacak ya da buyruklarıma ka-

rışacak biri vardı. Canım istese gemiler dolusu ürün yetiştirebilirdim, ama kullanacak yerim olmadığı için yalnız kendime yetecek ölçüde yetiştiriyordum. Yeter sayıda kaplumbağalarım vardı, ama şimdi bir tanesi bile bana fazlasıyla yetiyordu. Bir donanma yapmama yetecek kerestem vardı. Şarap yapacak, kurutacak, bir donanma yapılsa bütün gemilerini yüklemeye yetecek üzümlerim vardı.

Ama bütün bunlardan ancak bana gerekli olduğu ölçüde yararlanıyordum. Yiyeceğimin, isteklerime yetecek kadarından fazlası ne işime yarardı? Kendi yiyebileceğimden fazla et kessem çok çok köpeğe ya da zararlı böceklere yarayacaktı. Yiyebileceğimden fazla ekin eksem, çürüyecekti. Devirdiğim ağaçlar yere yatmış çürüyordu; bunları ancak yakacak olarak kullanabilirdim, yakacağa da yalnız yemeğimi pişirmek için gereklik duyuyordum.

Sözün kısası, her şeyin özünü deneylerle öğrenmek, bana kesin bir doğrulukla, dünyadaki bütün güzel şeylerin, bize gerekli olanından fazlasının hiçbir işimize yaramayacağını anlatmıştı; bu güzel şeylerden, gerçekte gene başkalarına bırakmak üzere, nice çok yığarsak yığalım, bizim yararlanabileceğimiz, ancak kendi kullanabileceğimizdir, fazlası değil. Benim yerimde dünyanın en açgözlü, en doymak bilmez adamı bile olsa, bu hastalığından kurtulurdu; çünkü bana gerekenden kat kat daha fazla şeye sahiptim. Çok işime yarayacak şeyler olmakla birlikte, birkaç ufak tefek eksik dışında, hiçbir şeyin yokluğunu çekmiyordum. Önceden de söylediğim gibi, hem altın hem de gümüş olmak üzere, otuz altı İngiliz lirası tutarında bir çıkın param vardı. Neye yarar? Pis, üzgün, işe yaramaz bir çıkın olarak köşede duruyordu; bu parayı hangi işte kullanacaktım? Zaman zaman bir düzine pipo ya da arpamı öğütecek bir el-değirmeni için bundan bir avuç dolusu verebiliyordum; üstelik, İngiltere'de bir kaç para değeri olan bir tutam havuç, şalgam tohumu ya da bir avuç bezel-

ye ile fasulye, bir şişe mürekkep için bu paranın hepsini seve seve verirdim. Öyle durdukça o paranın bana bir yararı, sağladığı hiçbir çıkar yoktu; ama çekmecede bekliyordu işte, yağmur mevsiminin mağaraya verdiği nemlilik içinde küfleniyordu; bu çekmece pırlanta ile dolu olsaydı bile durum aynı olacak, işime yaramadığı için pırlanta da gözümde hiçbir değer taşımayacaktı.

Şimdi artık yaşayışımı ilk zamankinden çok daha kolay bir duruma getirmiştim; hem kafaca hem de gövdece çok daha kolay yaşıyordum. Sık sık bin şükürle soframa oturuyor, bu ıssız yerde bana bunca nimeti veren Tanrı'nın bağış gücüne hayran kalıyordum. Durumumun karanlık yanlarından daha çok iyi yanlarına bakmayı, eksiklerimi düşünmektense eldekilerle kıvanç duymayı öğrenmiştim. Bu bana zaman zaman öyle gizli avuntular veriyordu ki, anlatamam; bunu, yalnız Tanrının kendilerine vermediği şeyleri düşünerek, verdiği şeylerden yararlanmasını bilmeyen yetinmek bilmez kimseler için söylüyorum. Eksikliğini duyduğumuz şeyler yüzünden bizde beliren hoşnutsuzluk, elimizdeki şeylerle yetinmezlikten ileri geliyordu bence.

Bana çok yararı dokunan, benim durumuma düşecek herhangi bir kimseye de aynı yararı sağlayacak başka bir düşünce, şimdiki durumumu, buraya ilk geldiğim zaman başıma gelmesinden korktuğum durumla karşılaştırmaktı; eğer Tanrı geminin olağanüstü bir sürüklenişle karaya bunca yaklaşmasını buyurmamış olsaydı, yalnız buraya çıkmamakla kalmaz, bana burda bolluk ile rahatlık sağlayan birçok şeyi de gemiden çıkaramazdım; bunları çıkaramayınca da işleyecek aletten, kendimi savunacak silâhtan, yiyeceğimi elde etmem için gerekli barutla saçmadan yoksun kalırdım. İşte o zaman her şey çok daha kötü olabilirdi.

Gemiden hiçbir şey çıkarmamış olsaydım ne yapmak zorunda kalacağımı her yönüyle, en renkli bir biçimde kafamda canlandırmaya çalışarak saatler, diye-

bilirim ki günler geçirdim. O zaman kaplumbağayla balıktan başka yiyecek hiçbir şey bulamayacaktım; bunları bulmam için de uzun bir süre gerekeceğinden, açlıktan ölecektim; herhangi bir yöntemle bir keçi ya da kuş öldürseydim; karnını yaramayacak, derisini yüzemeyecek, bağırsaklarını çıkaramayacak, etini kesip ayıramayacak, bir hayvan gibi onu dişlerimle kemirmek, tırnaklarımla paralamak zorunda kalacaktım.

Bu düşünceler beni Tanrı'nın bana gösterdiği yardıma karşı borçluluk duygusuyla dolduruyor, bütün güçlükleri sıkıntılarıyla birlikte şimdiki durumuma şükrediyordum. Bu noktayı da, başları sıkıştığı zaman, «Benim sıkıntım gibi bir sıkıntı daha var mıdır?» diyenlerin düşüncesine sunarım. Bu gibiler, bir çok kimselerin kendilerinden daha kötü durumda bulunduğunu, Tanrı isteseydi kendi durumlarının da çok daha kötü olabileceğini düşünmelidirler.

Bana destek olan, içimi umutla rahatlatan başka bir düşünce de, benim gerçekte hakettiğim çok daha kötü durumla, Tanrı'nın bir bağışı sayılan şimdiki durumumu karşılaştırmaktı. Önceleri Tanrı korkusu duymadan, Tanrı'yı hiç tanımadan korkunç bir yaşayış sürmüştüm. Babamla annem bana iyi bir eğitim vermişler, dini, Tanrı korkusunu, sorumluluk duygusunu, yaradılışımdaki, varlığımdaki amacının gerektirdiği şeyleri kafama yerleştirmek için ellerinden geleni esirgememişlerdi. Ama ne yazık ki, erken yaşta, Tanrı'nın her türlü tehlikesiyle karşı karşıya bulunmakla birlikte gene de Tanrı korkusundan en uzak bir yaşayış süren gemicilerin arasına katılmıştım; dediğim gibi, pek erken yaşta gemici yaşayışına, gemiciler arasına düşmekle; arkadaşlarım gibi tehlikeyi de ölümü de kaskatı bir yürekle karşılamaya alışmakla; kendim gibilerden başkasıyla görüşme olanaklarından yoksun kalmakla; iyilikle ilgili hiçbir şey işitememekle, arkadaşlarıma alay konusu olan bendeki yarım yamalak din duygusu da silinip gitmişti.

İyi olan her şeyden, ne olduğundan ne olacağımdan öylesine habersizdim ki, Sallee limanından kaçışım, Portekizli kaptanın beni gemisine alışı, Brezilya'da güzelce yerleşmem, İngiltere'deki eşyalarımın gelişi gibi en sevinçli kurtuluş zamanlarımda bile ne dilimden ne gönlümden «Tanrı'ya şükür,» sözü çıkmadığı gibi, ne düştüğüm büyük sıkıntılarda Tanrı'ya yalvarmak aklıma geldi ne de «Tanrım, acı bana » dedim; Tanrı'nın adını yalnız yemin ederken, bir de söverken ağzıma alıyordum.

Daha önce de söylediğim gibi, eskiden sürdüğüm o aşağılık, günah dolu yaşam konusunda kafam aylarca korkunç düşüncelerle doldu taştı; çevreme baktıkça, buraya geldiğimden beri ermiş olduğum bağışları, Tanrı'nın bana ne büyük bir cömertlikle davrandığını, haketmiş olduğum cezayı vermemekle kalmayarak, beni bolluk içinde yaşattığını görüyor; Tanrı'nın kötülüklerimi bağışladığını, beni gene esirgeyeceğini yürekten umuyordum.

Bu düşünceler sonunda, şimdiki durumumda Tanrı'nın her buyruğuna boyun eğmeyi, ayrıca da bu duruma gönülden şükretmeyi; işlediğim günahlar karşılığında haketmiş olduğum cezayı görmediğim için, yaşadığım sürece hiçbir şeyden yakınmaya hakkım olmadığını; burada, hiç de haketmediğim bir çok bağışlardan yararlandığımı; durumumdan yakınmam değil, tam tersine kıvanç duymam, mucizeden başka hiçbir şeyin sağlayamayacağı günlük ekmeğim için yatıp kalkıp Tanrı'ya şükretmem gerektiğini; böyle ardarda gelen bitmez tükenmez mucizelerle beslenmemin İlyas'ı kargaların beslemesinden daha büyük bir şey olduğunu; dünyanın hiçbir ıssız köşesine atılmanın benim için buraya atılmaktan daha hayırlı olamayacağını; burada insan yokluğundan sıkılıyorsam da, yaşamamı tehlikeye sokacak kurtların, kapanların, yırtıcı yaratıkların, beni ısıracak ağulu hayvanların, parçalayıp yiyecek vahşilerin bulunmadığını düşünerek durumla

yetinmeyi iyice kafama yerleştirdim.

Sözün kısası, yaşamım bir bakıma üzücü olmakla birlikte, Tanrı'nın bağışını kazanmış bir yaşamdı; rahatça yaşayabilmek için hiçbir şeyim eksik değildi; bana düşen tek şey, bu durumda Tanrı'nın yardımlarını anlamak, O'nun beni esirgediğini görerek avunmaktı; bunu da iyiden iyiye kavradıktan sonra, öylece yaşadım; bir daha da hiç tasalanmadım.

Buraya geleli uzun bir süre olduğu için, karaya çıkardığım işime yarar şeylerin bir çoğu ya bitmiş ya yıpranmış, ya da bitmek üzereydi. Dediğim gibi mürekkebim çoktandır bitmiş, pek az kalmıştı; sulandıra sulandıra öyle renksiz bir duruma gelmişti ki, kâğıt üzerinde bıraktığı siyahlık güç görülüyordu. Tükenmediği sürece, her ay, başımdan önemli bir şeyin geçtiği günleri kaydetmek için bu mürekkebi kullandım. Geçmiş günleri gözden geçirirken, ilk olarak, başımdan önemli olayların geçtiği günler arasında garip bir ilişki olduğunu gördüm; günler için uğurlu uğursuz diye körükörüne bir ayrım yapsaydım, bu ilişkiyi büyük bir şaşkınlıkla inceleyebilirdim.

Birincisi, denize açılmak için babamdan, anamdan yakınlarımdan kaçarak Hull'a geldiğim günle aynı günde Sallee'li korsanların eline düşerek tutsak edildim.

Yarmouth körfezinde batan gemiden kaçıp kurtuluşumuzun bir yıldönümünde, aynı günde Sallee'den kaçtım.

Doğduğum günle aynı günde, tam yirmi altı yıl sonra 30 Eylül'de bu kıyılara düştüm, mucizeyle kurtuldum; böylece hem günah dolu yaşamım hem de yalnızlık yaşamım aynı günde başlamış oldu.

Mürekkebimden sonra ilk biten şey ekmeğim, daha doğrusu gemiden çıkardığım peksimetler oldu. Bir yıldan daha fazla bir süre, kendime günde ancak bir peksimet ayırarak bunu son derece tutumlu kullanmıştım; bununla birlikte kendi ürünüm yetişinceye değin hemen hemen bir yıl hiç ekmeksiz kaldım; ekmeğe ka-

vuşmamdan dolayı şükretmemi gerektiren en büyük neden, daha önce de söylediğim gibi, onu hiç ummadığım bir anda, nerdeyse mucizeyle elde etmiş olmamdır.

Üstüm başım adamakıllı eskimeye başlamıştı. Çamaşıra gelince, uzun bir süre, öbür gemicilerin sandıklarında bulduğum, çoğunlukla gömlekten başka saklayıp kullandığım damalı gömleklerden başka çamaşırım olmadı; gemicilerin giyecekleri arasında kırka yakın gömleğin bulunuşu çok işime yaradı; gemicilerin kalın kaputları da vardı ama burası böyle şeyler giymek için çok sıcaktı; bu bunaltıcı sıcaklarda elbisenin hiç de gerekli olmadığı bir gerçekse de bir türlü çırılçıplak dolaşamıyordum; çıplak gezmeyi düşünmedim değil, ama yapamıyordum; burada yapayalnız olmakla birlikte, çıplak dolaşmaya gönlüm bir türlü yanaşmıyordu.

Çırılçıplak dolaşamayışımın nedeni, çıplakken güneşin sıcaklığına, elbiseli olduğum zamanki gibi katlanamamamdı; sıcaktan derim su topluyordu; gömlek giydiğimde ise, hava gömleğin arasına girerek esiyor, kendimi gömleksiz olduğum zamankinden iki kat daha serin duyuyordum. Güneşin altında şapkasız ya da kasketsiz gezmeye de bir türlü alışamadım. Bu yerlerde güneşin sıcağı öyle keskin geliyordu ki, şapkam ya da kasketim olmayınca, doğrudan doğruya tepeme vurduğu için hemen başıma ağrılar giriyordu; şapkamı giyince ağrı falan kalmıyordu.

Bu düşünceler üzerine; elimde bulunan, çamaşır adını verdiğim eski püskü paçavraları bir düzene sokmayı düşünmeye başladım. Bütün yeleklerimi eskitmiştim, şimdi işim elimdeki büyük kaputlarla başka şeylerden ceket yapıp yapamayacağımı denemeye kalmıştı; böylece terziliğe, daha doğrusu yamacılığa başladım, çünkü bu işi pek acınacak bir halde yapıyordum. Bununla birlikte, bu kaputları bozarak bana uzun süre dayanacağını umduğum iki üç yeni yelek yaptım. Pantalona gelince, bunu yapmayı uzun bir süre doğru

dürüst beceremedim.

Öldürdüğüm bütün hayvanların —dört ayaklı hayvanların demek istiyorum,— derilerini sakladığımı söylemiştim; bunları sırıklara gererek güneşe asıyordum; kimisi çok kuru, sert oluyor işe yaramıyor, kimisi de çok işe yarayabilecek gibi görünüyordu. Bunları ilk kullandığım yer, üzerinden yağmur süzülsün diye tüyleri dışa gelmek üzere yaptığım büyük şapkadır; bu şapka öyle iyi oldu ki, bu derilerden kendime bir kat elbise yapmaya karar verdim; diz boyu bir pantalon, bir de yelek yaptım; ikisini de bol yapmıştım, çünkü bunların beni sıcak tutmaktan daha çok serin tutması gerekiyordu. Ama biçimlerinin çok kötü olduğunu da eklemeyi unutmamalıyım; marangozluğum kötüydü ya, terziliğim daha da kötüydü. Bununla birlikte, bu işi iyi kötü gene de becermiştim; dışarda olduğum zamanlar yağmur yağarsa, yeleğimle şapkamın tüyleri yağmuru dışa akıtıyor, ben de kupkuru kalıyordum.

Bundan sonra kendime bir şemsiye yapmak için uzun süre uğraştım. Bir şemsiyeye gerçekten de çok gereklilik duyuyor, yapmayı da çok istiyordum. Brezilya'da sıcaklarda çok işe yarayan şemsiyenin nasıl yapıldığını görmüştüm; burada da aynı sıcaklığı duyuyordum; burası ekvatora yakın olduğu için, belki daha bile sıcaktı. Üstelik de sık sık dışarıda dolaşmak zorunda olduğum için bir şemsiyenin bana hem yağmurda hem de sıcakta büyük yararı olacaktı. Şemsiyeye benzer elle tutulabilecek bir şeyi yapmak için dünyanın zamanını, çabasını harcadım; yapmayı başardığımı düşündükten sonra bile gönlüme göre bir şey yapıncaya dek iki üç tane bozdum; ama en sonunda iyi kötü bir şey yapabildim. Karşılaştığım başlıca güçlük, şemsiyeyi kapayabilmekti. Açmasına açıyordum ama kapanacak, toplanacak gibi yapılmazsa taşıyabileceğim bir şey olmaz, ancak tepemde açık tutar gezerdim; bu da olacak şey değildi. Bununla birlikte, dediğim gibi, en sonunda istediğim gibi bir tane yaptım, tüyler dı-

şarı gelmek üzere üstünü deriyle kapladım; böylece bu deri bir sundurma gibi yağmur sularını dışarı akıtıyor, beni güneşten de öyle güzel koruyordu ki en sıcak havalarda bile serin havalardakinden daha rahat dolaşabiliyordum; kullanmadığım zamanlar da kapatıyor, koltuğumun altında taşıyordum.

Böylece, kendimi bütünüyle Tanrı'nın isteğine bıraktıktan, O'nun her buyruğuna boyun eğmeyi iyice kafama yerleştirdikten sonra büyük bir rahatlık içinde yaşayıp gidiyordum. Bu durum, yaşayışımı toplum yaşamından daha iyi bir biçime sokmuştu; konuşamamak-

tan dolayı sıkıldığım zamanlar, kendi kendime düşünmeyi, yakarmalar yoluyla Tanrı'nın kendisiyle söyleşmeyi, dünyada insanlarla görüşmenin verebileceği en yüksek kıvançtan bile daha büyük bir kıvanç sayıyordum.

Bundan sonraki beş yıl içinde başımdan olağanüstü bir şeyin geçtiğini pek söyleyemem; tıpkı eskisi gibi, aynı koşullar altında, aynı biçimde, aynı yerde yaşadım. Arpa ile pirinç ekmek, üzümlerimi kurutmak gibi ancak bir yıl için gerekli yiyeceğimi önceden hazırlamak, bu yıllık işimin yanısıra her gün tüfekle ava gitmek dışında gördüğüm tek iş kendime bir kayık yapmak olmuştu; sonunda onu da bitirdim. Altı ayak genişliğinde, dört ayak derinliğinde bir kanal açarak hemen hemen yarım millik yerden getirip denize indirdim. İlk yaptığım kayık, nasıl denize indireceğimi önceden gerektiği gibi düşünmediğim için çok büyük olmuştu. Ne onu denize götürmeyi ne de denizi ona getirmeyi başaramayınca, bundan sonra daha düşünceli iş yapmam için bana ders olsun diye, olduğu yerde bırakmak zorunda kaldım. Gerçekte sonradan, dediğim gibi, denize yarım milden daha yakın bir yerde amacıma uygun bir ağaç bulamadımsa da, bu işin üstesinden gelebileceğimi anladığım için, kayık yapma düşüncesinden hiçbir zaman vazgeçmedim; iki yıla yakın bir süre uğraşmakla birlikte, eninde sonunda denize açılabileceğim bir kayığa kavuşmak umuduyla, hiçbir zaman işten yılmadım.

Yeni yaptığım küçük sandal bitmişse de, ilk sandalı yaparken kurduğum tasarıları gerçekleştirebilecek büyüklükte değildi; demek istediğim, bununla şöyle böyle kırk mil uzaktaki o kara parçasına gitmeyi göze alamazdım. Kayığımın küçüklüğünden dolayı o tasarıyı unutmak zorunda kaldım, bir daha da aklımdan geçirmedim. Ama artık bir kayığım olduğu için, adanın çevresini dolaşmaya karar verdim; çünkü önceden anlattığım gibi, karadan adanın öbür yanına gitmiştim; bu

küçük yolculukta gördüğüm şeyler, içimde adanın öbür kıyılarını da görmeye büyük bir istek uyandırmıştı; şimdi artık bir kayık sahibi olunca, adanın çevresini dolaşmaktan başka hiçbir şey düşünmüyordum.

Bu amaçla, her şeyi enine boyuna düşünerek hazırlık yaptım, kayığıma küçük bir direk, elimde fazlasıyla bulunan gemiden kalma yelken bezlerinden de bir yelken uydurdum.

Direkle yelkeni taktıktan, kayığın da denemesini yaptıktan sonra, hiç çekinmeden denize çıkabileceğimi anladım. Sonra azığımı, cephanemi, buna benzer gerekli şeyleri hem yağmurdan hem de denizin serpintisinden koruyabilmek için sandalın iki ucuna birer dolap ya da sandık yaptım; içine de uzun bir yer oydum; buraya tüfeğimi koyuyordum, ıslanmasın diye üzerine bir de kapak yapmıştım.

Şemsiyemi de kıçtaki bir basamağın üstüne diktim, böylece bir tente gibi kafamı güneşten koruyordu; şimdi sık sık denize çıkıyordum, ama hiçbir zaman fazla açılmıyor, koydan uzaklaşmıyordum. Ama küçük krallığımın çevresini görmeye can attığımdan adayı dolaşmaya karar verdim; yanıma iki düzine arpa ekmeği (bunlara çörek desem daha doğru olur), bir çömlek dolusu kavrulmuş pirinç —bu çok yediğim bir şeydi,— küçük bir şişe rom, yüzülmüş bir keçinin yarısını, gerekirse gene keçi vurabilmek için yeterince barutla saçma, gemicilerin sandığında bulduğumu önceden söylediğim büyük kaputlardan ikisini alarak kayığımı bu yolculuk için donattım; bu kaputlardan birini yatarken altıma sermek ötekini de geceleri üstüme örtmek için almıştım.

Krallığımın, siz isterseniz tutsaklığımın deyin, altıncı yılı kasım ayının altıncı günü bu yolculuğa çıktım, yolculuk umduğumdan da uzun sürdü; çünkü adanın kendisi pek büyük değilse bile, doğusuna geldiğimde denize doğru aşağı yukarı iki mil uzayan, kimisi suyun altında kimisi üstünde birtakım kayalar, kayala-

rın bittiği yerde de yarım mil süren sığ bir kumluk bulunduğunu gördüm; bu çıkıntıyı dolaşmak için denize bir hayli açılmak zorunda kaldım.

Bu kayaları ilk gördüğümde, beni denize ne kadar açılmak zorunda bırakacaklarını iyice kestiremediğim gibi geriye dönebileceğimden de kuşku duyduğum için yolculuktan vazgeçmeyi düşünerek demir attım; çünkü gemiden çıkardığım küçük bir kancadan kendime demire benzer bir şey yapmıştım.

Kayığı bağladıktan sonra tüfeğimi alarak karaya çıktım, burunu kuşbakışı gören bir tepeye tırmanarak, kayalarla kumsalın uzunluğunu kendi gözümle gördüm; bunun üzerine burnu dolaşmaya karar verdim.

Bulunduğum tepeden denize bakarken, büyük, üstelik oldukça azgın bir akıntının doğuya doğru aktığı-

nı, burunun da çok yakınına sokulduğunu gördüm; bu akıntıyı iyice inceledim, çünkü benim için tehlikeli olabileceğini, beni aldığı gibi açıklara sürükleyebileceğini, sonra belki bir daha adaya dönemeyeceğimi düşünüyordum. Gerçekten de ilkin bu tepeye çıkmamış olsaydım sonuç böyle olacaktı sanırım; çünkü aynı akıntı adanın öteki yanında da vardı, ama orada daha açıktan geçiyordu; kıyının yakınında büyük bir anafor olduğunu da gördüm; bu durumda ilk akıntıdan kurtulmak için anafora girmekten başka yol yoktu. Bununla birlikte, gündoğusundan oldukça sert esmekte olan, doğrudan doğruya akıntıya karşı estiği için, denizin kıyıyı azgınca dövmesine yol açan rüzgâr yüzünden burada iki gün demirlemek zorunda kaldım; dalga olduğu için kıyıya fazla sokulmak, akıntı olduğu için de fazla açılmak sağlam bir iş değildi.

Üçüncü gün sabahleyin rüzgâr geceden dinmiş, deniz de yatışmış olduğundan, yola çıkmayı göze aldım. Ama bu davranışımla bütün atılgan, bilgisiz gemicilere de örnek oldum; çünkü buruna gelir gelmez, daha burundan bir sandal boyu açılmaya kalmadan, kendimi derin bir suda, değirmen savağından boşanır gibi hızlı bir akıntının ortasında buldum. Akıntı kayığı öyle bir hızla sürüklüyordu ki, ne yaptımsa akıntının dışına çıkmayı başaramadım; solumda kalan anafordan gitgide daha fazla uzaklaşıyordum. Bana yardımcı olabilecek bir rüzgâr esmiyordu, küreklerle görebildiğim iş ise hiç de önemli sayılmazdı. Artık kendime yitmiş gözüyle bakıyordum; çünkü akıntı adanın her iki yanında da olduğu için, iki ucun birkaç mil ötede birleşeceğini biliyordum; oraya bir düşersem işim bitikti. Bundan kurtulmak için hiç bir yol da göremiyordum; artık önümde ölümden başka hiçbir şey yoktu; korkum denizden değildi, çünkü deniz yeterince durgundu, ama açlıktan ölmek kesin gibi bir şeydi. Gerçekte kıyıda, ancak taşıyabileceğim büyüklükte bir kaplumbağa bulmuş, kayığa atmıştım; kocaman bir testi, daha doğrusu, yapmış

olduğum toprak kaplardan bir kap dolusu içme suyum vardı; ama en az bin mil gitmedikçe ne bir kıyıya, ne karaya ne de bir adaya rastlanılabilecek koca Okyanusa sürüklenecek olursam bunların ne önemi olabilirdi?

Tanrı'nın gücü için, insanları en büyük bir sıkıntıdan daha büyüğüne atmanın ne kolay bir şey olduğunu şimdi anlıyorum. Issız, herkesten uzak adamı şimdi dünyanın en güzel yeri gibi görüyordum; gönlümün dileyebileceği tek mutluluk oraya gene dönebilmekti. Büyük bir özlemle ellerimi uzattım. «Ey mutlu bozkır!» dedim, «artık seni hiç göremeyeceğim!» Kendi kendime de, «Ey düşkün yaratık, nereye bu gidiş böyle?» diye söylendim. Yetinmek bilmez huyumdan dolayı kendime kızıyor, orada nasıl yalnızlıktan yakındığımı, şimdi de oraya dönmek için neler verebileceğimi düşünerek kendimi suçlandırıyordum. Biz böyleyiz işte. Tam tersi bir durumla karşılaşmadıkça, içinde bulunduğumuz durumun değerini hiçbir zaman anlayamayız; durumumuzun bize sağladığı yararları da ancak bunları yitirince görürüz. Sevgili adamdan (şimdi orası artık bana böyle görünüyordu) engin okyanusa şöyle böyle iki mil açılmaktan, artık oraya bir daha hiç varamamaktan duyduğum büyük korkuyu ne yapsam anlatamam. Gene de var gücümle, bitkin düşünceye dek sandalı elimden geldiğince akıntının kuzeyine, anaforun bulunduğu yana doğru götürmeye çalıştım; öğleye doğru gün dönmeye başladıktan sonra, batıdan gelen hafif bir esintiyi yüzümde duyar gibi oldum. Biraz sonra tatlı bir batı yeline dönüşen bu rüzgâr gönlüme biraz su serpti. Bu sırada, adadan korkunç bir uzaklıkta bulunuyordum; hava biraz bulutlansa ya da sislenseydi yolumu yitirerek gene yokolacaktım; çünkü sandalımda pusula yoktu, adayı bir gözden yitirecek olursam, o yana doğru nasıl yol alabileceğimi bilmiyordum. Neyse ki hava açık kaldı, direği kaldırdım, yelkenimi de açarak akıntıdan kurtulmak için elimden gel-

diğince kuzeye doğru yol almaya çalıştım.

Tam direği kaldırdığım, sandalın yol almaya başladığı sırada, suların duruluğundan akıntının değişmek üzere olduğunu anladım; çünkü akıntının olduğu yerlerde sular bulanıktı. Suların duruluğunu görünce akıntının da kesildiğini anladım; ayrıca, şöyle böyle yarım mil ötede denizin birtakım kayaları dövdüğünü, bu kayaların akıntıyı ikiye ayırdığını gördüm; akıntının ana kolu, kayaları kuzeydoğuda bırakarak güneye akıyor, öteki kolu da kayaların karşı koymasıyla hızlı bir anafor yaparak, çok güçlü bir akışla gene kuzeybatıya dönüyordu.

Darağacına çıkmak üzereyken asılmaktan kurtulmanın, ya da tam öldürüleceği sırada haydutların elinden kaçmanın, ne demek olduğunu bilenler, ya da buna benzer ölüm kalım anlarını yaşamış olanlar, yelkenimi açarak, altımda hızlı bir akıntıyla oldukça sert esen rüzgârın önüne düştüğüm, sandalımı anaforun akıntısına bıraktığım zaman, ne büyük bir sevinç, bir şaşkınlık duyduğumu anlayabilirler.

Bu anafor beni adaya doğru şöyle böyle iki mil geri götürdü, ama ilk akıntının beni sürüklediği yerden de iki mil kuzeye attı; adanın yakınına geldiğimde kendimi kuzey kıyıda, başka deyimle, yola çıktığım yerin tam karşısına düşen öbür uçta buldum.

Bu akıntı ya da anaforun yardımıyla bir milden biraz daha fazla yol aldıktan sonra, akıntının etkisinin kesildiğini, artık bana yardımı dokunmayacağını gördüm. Ama iki büyük akıntının arasında, daha doğrusu beni hızla açıklara sürükleyen güney akıntıyla, bir mil ötedeki kuzey akıntı arasında adanın eteğinde denizi çok durgun buldum; bununla birlikte, rüzgâr gene güzel esmekte olduğundan dümeni dosdoğru adaya tuttum, ama önceki gibi hızlı yol alamıyordum.

Akşam saat dört sularında, adadan daha bir mil uzaktayken, başıma bütün bu işleri açan kayaların önceden de söylediğim gibi akıntıyı güneye atarak kuzey-

de başka bir anafor yaptığını, bu akıntının daha hızlı olduğunu gördüm. Neyse ki yolumun üstüne düşmüyor, iyice kuzeyde kalıyordu; ben ise batıya yönelmiştim. Bununla birlikte, rüzgâr güzel estiğinden kuzeybatıya doğru kayarak anaforun ortasından geçtim; bir saat içinde kıyının bir mil yakınına sokuldum, burada sular durgun olduğu için çok geçmeden karaya yanaştım.

Karaya ayak basar basmaz diz çöktüm, bu sandalla buradan kurtulmak düşüncesini iyice kafamdan silmeye karar vererek, tehlikeyi atlattığım için Tanrı'ya şükrettim; yanımdaki yiyecek içeceklerle biraz gücümü yeniledikten sonra, sandalı kıyıda ağaçların altında gizlenmiş gibi gözüken küçük bir koya çektim; kendim de yol yorgunluğundan, çabalamaktan bitkin bir durumda, uyumak üzere yere uzandım.

Kayığımla eve nasıl döneceğim diye kara kara düşünmeye başladım. Geldiğim yoldan geri dönmeyi göze almama geçirdiğim tehlikeler engel oluyordu; o yolu iyice tanıyordum artık. Öteki yanda —adanın batısında demek istiyorum— ne olduğunu da bilmiyordum; yeni serüvenlere girişmeye niyetim yoktu. Ancak ertesi sabah, kayığımı sonra gerektiği zaman gene almak üzere şimdilik güvenle bağlayabileceğim bir koy bulur bulamaz mıyım diye kıyı boyunca batıya doğru yürümeye karar verdim. Deniz kıyısında iki milden biraz fazla ilerleyince, gitgide daralarak küçük bir çay ya da dereyle son bulan bir mil derinliğinde çok güzel bir koya rasgeldim; kayığım, sanki kendisi için özel olarak yapılmış bir havuzu andıran bu koyda rahatça kalabilirdi. Kayığı buraya bağlayıp güven altına aldıktan sonra, çevremi görmek, nerede olduğumu anlamak için karaya çıktım.

Çok geçmeden, eskiden yaya olarak geldiğim yerin biraz daha ötesinde bulunduğumu anladım; çok sıcak olduğu için sandaldan tüfeğimle şemsiyemden başka hiçbir şeyi almayarak yürümeye başladım. Yaptığım yorucu deniz yolculuğundan sonra bu yol çok rahat gel-

di, akşam üzeri yazlık çardağıma yetiştim; her şey bıraktığım gibi duruyordu. Burası benim kır evim olduğu için her zaman düzenli, derli toplu tutuyordum.

Çitin üzerinden atladım, dinlenmek için gölgeye uzandım; çok yorgun olduğumdan, hemen uyumuşum. Ama uykudan beni hiç durmadan «Robin, Robin, Robin Crusoe, zavallı Robin Crusoe! Nerdesin? Neredeydin?» diye çağıran bir sesle uyandığım zaman ne büyük bir şaşkınlık geçirdiğimi, bu serüveni okuyanlar, anlayabilirseniz anlayınız.

Günün çoğunu kürek çekmekle, kalanını da yürümekle geçirdiğim için öyle yorgundum ki, bu sesi ilk duyduğumda bir türlü tam uyanamadım; uyku ile uyanıklık arasında bocalıyordum, ama düşümde birisinin bana seslendiğini duyar gibiydim. Bu ses hiç aralıksız «Robin Crusoe, Robin Crusoe,» diye sürüp gidince, en sonunda adamakıllı uyanmaya başladım, ilkin büyük bir korkuyla irkilerek yerimden fırladım. Gözlerimi açar açmaz Poll'un çitin tepesinde durduğunu görünce, bana seslenenin o olduğunu hemen anladım; çünkü onunla böyle acıklı şeyler konuşmak, ona böyle şeyler öğretmek benim huyumdu; bunu öyle iyi öğrenmişti ki, parmağıma konar, gagasını yüzüme yaklaştırır, «Zavallı Robin Crusoe! Nerdesin? Neredeydin? Buralara nasıl düştün?» diye bağırarak, kendisine öğrettiğim bu gibi şeyleri söyler dururdu.

Bana seslenenin papağan olduğunu, gerçekte başka bir kimse olamayacağını bildimse de, kendime gelebilmem için gene hayli zaman geçti. En başta, bu hayvanın nasıl olup da burada bulunduğuna, başka bir yere gitmeyip de doğruca buraya geldiğine şaşmıştım. Her neyse, konuşanın bizim dürüst Poll olduğuna kesinlikle inanınca şaşkınlığım da geçti; elimi uzatarak Poll diye çağırdım; sokulgan yaratık geldi, gene her zamanki gibi başparmağıma konarak, beni gördüğüne sevinmişcesine, «Zavallı Robin Crusoe! buraya nasıl geldim? nerdeydim?» diye konuşmaya başladı; onu da

alarak birlikte eve götürdüm.

Bu deniz yolculuğu artık bana uzun bir süre yeterdi, bir kaç gün hiçbir iş yapmadan oturup atlattığım tehlikeyi düşünsem bile yeriydi. Kayığım adanın benim bulunduğum kesiminde olsaydı çok iyi olacaktı, ama onu bu yana getirmek için hiçbir yol göremiyordum. Adanın, dolaşmış olduğum doğu kıyılarını bir daha oralara gitmeyi göze alamayacak ölçüde iyi tanıyordum; bunu düşünmek bile yüreğimi irkiltiyor, kanımı donduruyordu.

Adanın batı kıyısına gelince, oraların ne biçim yerler olduğunu bilmiyordum; ama akıntı orada da öbür yandaki hızıyla akıyorsa, gene sürüklenerek adadan açılmak tehlikesine düşebilirdim. Bu düşüncelerle, ya-

pılması aylarca süren, denize indirilmesi de gene beni aylarca uğraştıran kayığımdan vazgeçmeye boyun eğdim.

Böyle düşüncelerle, sizin de kestirebileceğiniz gibi, bir yıla yakın bir zaman hayli rahat, uslu bir yaşayış sürdüm; düşüncelerim bütünüyle içinde bulunduğum duruma yönelmiş, kendim de Tanrı'nın buyruklarına boyun eğmiş olarak, insansızlık bir yana, büyük bir iç rahatlığıyla, her bakımdan büyük bir mutlulukla yaşadığımı sanıyordum.

Bu süre içinde de yoklukların beni yönelttiği bir çok el ustalıklarını geliştirmeye çalıştım; aletlerimin azlığını gözönünde tutarak, gerekirse sırasında çok iyi bir marangoz olabileceğimi düşünüyordum. Bunun yanısıra çömlekçilikte de hiç umulmadık bir ustalığa ulaştım; artık çömlekleri çarkla yapıyordum, böylesi hem daha kolay hem de daha iyi oluyordu; eskiden yaptıklarım yüzüne bakılmayacak derecede kötüyken şimdikiler biçimli, yuvarlak şeyler oluyordu. Ama bir pipo yapmayı başardığım zaman duyduğum gururla sevinci daha önceki hiçbir başarımdan, yaptığım hiçbir buluştan duymamıştım. Pipom epeyce çirkin, çarpık, öbür çömlekler gibi kırmızı olmakla birlikte, oldukça dayanıklı, sağlam bir şeydi, dumanı da çok iyi çekiyordu; çok hoşuma gitmişti. Çünkü tütüne öteden beri alışkındım, gemide bir çok pipolar vardı ama, ilkin adada tütün bulunduğunu bilmediğim için onları almayı unutmuş, sonra gene aradığım zaman gemide bir tanesini olsun bulamamıştım.

Sepetçilikte de bir hayli ilerleyerek, canımın istediği değişik biçimlerde, işe yarar bir çok sepet yaptım; çok güzel değillerdi ama, içine bir şey koymakta, eve birtakım şeyler taşımakta çok kullanışlıydılar. Sözgelişi kırda bir keçi vuracak olsam, bir ağaca asıyor, yüzüyor, içini temizliyor, parçalayarak eve getiriyordum; kaplumbağaları da böyle yapıyordum; önce parçalıyor, yumurtalarını çıkarıyor, bana yetecek bir iki parçası-

nı ayırarak sepetle eve taşıyor, kalanını orda bırakıyordum. Her zaman ekin kurur kurumaz döğerek, savurup büyük küfelerde sakladığım arpa ile pirinç için de geniş, derin küfeler yapmıştım.

Barutumun gitgide göze çarpar ölçüde azaldığını görüyordum; barut benim için eksikliği giderilemiyecek bir şeydi; barutum olmazsa ne yapacağımı, daha doğrusu keçileri nasıl vuracağımı kara kara düşünmeye başladım. Gerçi önceden de söylediğim gibi buraya gelişimin üçüncü yılı körpe bir keçi tutmuş alıştırmıştım; bir gün bir erkek keçi de elde edebilmek umudundaydım. Ama yavru keçi büyüyüp kocadı, ben gene de bir türlü bir erkek keçi ele geçiremedim; keçimi kesmeye gönlüm yanaşmadı, en sonunda yaşlanarak kendiliğinden öldü.

Buraya geleli on bir yıl olmuştu; dediğim gibi cephanem de gitgide tükendiğinden, keçilerin birkaçını canlı yakalayabilmek için bir tuzak ya da kapan kurmanın yollarını araştırmaya başladım; özellikle yavrulu büyük bir dişi keçi istiyordum.

Böylece, keçi tutabilmek için bir çok tuzak kurdum; sanıyorum, birden fazla keçi de bu tuzaklara düştü; ama ağlarını sağlam değildi, tel de yoktu; ağları hep koparılmış, koyduğum yemleri de yenmiş buluyordum. Sonunda bir de çukur tuzağı denemeye karar verdim. Keçileri otlarken görmüş olduğum yerlere bir çok geniş çukurlar kazdım, bu çukurların üzerini kendi yaptığım çitlerle örttüm, üstlerine de büyük ağırlıklar yerleştirdim; kapanı kurmadan önce bir çok kez arpa başaklarıyla kuru pirinç koydum, keçilerin gelerek yemi yiyip gittiklerini ayaklarının izlerinden anladım. Sonra bir gece üç tuzak birden kurdum, ertesi sabah gittiğimde tuzakları gene kurulu yemleri de yenmiş buldum; bu çok umut kırıcı bir şeydi. Bununla birlikte, kapanları değiştirdim; uzun sözle başınızı ağrıtmayayım, bir sabah bakmaya gittiğimde çukurların birinde kocaman bir teke, bir başkasında da biri oğlak ikisi dişi üç yavru buldum.

Bu koca tekeyle ne yapacağımı bilemedim, öyle azgındı ki, bulunduğu çukura inmeyi bile göze alamadım; daha doğrusu, çok istemekle birlikte canlı olarak ele geçiremedim. Onu öldürebilirdim, ama bu benim işim değildi, amacıma da uymazdı; salıverdim, korkusundan çıldırmış gibi kaçtı. Ama açlığın bir aslanı bile yola getirebileceğini düşünmemiş; sonradan öğrenmiştim. O tekeyi orada bir kaç gün susuz bırakıp da, sonra biraz yem ile su götürseydim yavrular gibi uysallaşır, alışırdı; çünkü iyilik görünce çok kurnaz, sokulgan yaratıklar oluyorlardı.

Bununla birlikte, o zaman bu işleri pek iyi bilmediğim için, onu salıvermiştim. Sonra üç yavrunun yanına gittim, birer birer çukurdan çıkardım, iple hepsini

bir araya bağlayarak, oldukça güçlükle eve getirdim.

Bir süre hiçbir şeye ağızlarını sürmediler, ama önlerine tatlı yemler koyunca kendilerini tutamayarak alışmaya başladılar. Şimdi artık barutumla saçmam tükendiği zaman da keçi eti yemek istiyorsam bunları üretip evcilleştirmekten başka çıkar yolum olmadığını biliyordum; belki evimin yakınında bunlardan bir sürü bile besleyebilirdim.

Ama hemen sonra, evcilleştirdiğim keçileri yaban keçilerinden uzak tutmam gerektiğini, yoksa büyüdükleri zaman gene kaçıp gideceklerini düşündüm; bunun için de tek çıkar yol, dışardakilerin içeriye giremeyeceği, içindekilerin de dışarıya çıkamayacağı iyi bir duvar ya da çitle çevrili bir yer yapmaktı.

Bu, bir çift el için büyük bir işti; ama bu işi yapmanın kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu görünce, ilk işim, keçilere yiyecekleri otu, içecekleri suyu sağlayabilecek gölgelik bir yer aramak oldu.

Bu iş için, iki üç küçük pınarı bulunan, bir yanı oldukça ağaçlıklı geniş bir çayırlığı ya da savanayı (bizim batı sömürgelerinde çayırlara verilen ad) seçmekle işlediğim yanlışı, buna benzer ağıl işlerini bilenler anlarlar; bu yerin çevresini kapamak için en az iki mil uzunluğunda olması gereken bir çiti yapmaya başladığımı söylersem, buluşuma gülerler. Bu işteki deliliğim, seçtiğim yerin büyük oluşundan değildi; çünkü çevresine çekeceğim çit on mil de olsa, yapmaya yetecek zamanım vardı. Ama böylesine geniş bir ağıl içinde keçilerimin, bütün adada başıboş kalmış gibi gene yabanıl olacaklarını, bu kocaman yerde onları yakalayabilmenin güçlüğünü hiç düşünmemiştim. Bu düşünce kafamda belirdiği zaman çite başlamış, sanıyorum şöyle böyle elli yardasını da yapmış durumdaydım; bunun üzerine kısa kestim, başlangıç olmak üzere ilkin yalnız yüz elli yarda uzunluğunda, yüz yarda genişliğinde bir yer çevirmeye karar verdim; böylece bu yer şimdilik uzun bir süre keçilerime rahatça yeter, sürü büyüdük-

çe ağıla yeni yerler de ekleyebilirdim.

Şimdi bu iş daha ölçülü bir çaba sayılırdı; var gücümle gene çalışmaya başladım. Bu ağılı ilk üç ayda çitledim, işim bitinceye dek keçi yavrularını çayırın en güzel yerine bağlayarak, alıştırmak için elimden geldiğince yakınımda besledim; çoğunlukla onlara biraz arpa başağı ya da bir avuç pirinç götürüyor, elimle yediriyordum. Çiti bitirip onları salıverdikten sonra bile, bir avuç yem için arkamdan meleyerek o yana bu yana koşuşup durdular.

Bu ağıl işimi gördü, bir buçuk yıl içinde yavrularla birlikte on iki keçilik bir sürüm oldu; iki yıl daha geçince, yemek için kestiklerimden başka kırk üç keçim vardı. Sonra keçileri yerleştirmek için beş ağıl daha yaptım; ağılların içine keçileri istediğim gibi tutabilmeme yarayacak küçük bölmeler, bir ağıldan ötekine kapılar yaptım.

Hepsi bununla kalmadı, çünkü şimdi yalnız canımın istediği zaman keçi eti yemekle kalmıyor, süt de içiyordum; gerçekte ilkin bunu hiç düşünmemiştim, sonradan aklıma gelince pek sevindim. Bir sağım yeri yaptım, ara sıra günde bir iki galon süt aldığım oluyordu; her yaratığa yiyeceğini veren doğa o yiyecekten nasıl yararlanılacağını da doğal bir yolla öğretiyor; böylece daha önce hiç inek ya da keçi sağmamış, yağla peynirin nasıl yapıldığını hiç görmemiş olmakla birlikte ben de birçok deneylerden, başarısızlıklardan sonra hem yağ hem de peynir yaptım, bir daha da bunların hiç yokluğunu çekmedim.

Bizim o büyük Yaradan'ımız kullarına böyle yıkılıp bittiklerini sandıkları durumlarda bile nasıl da acıyor, yardım ediyor! En acı lokmaları bile nasıl tatlandırıyor, zindanları, hapishaneleri bile kendisinin övülmesine bir neden yapabiliyor; başlangıçta aç ölmekten başka bir şey beklemediğim bu bozkırda bana nasıl da sofralar bağışlanıyor!

Küçücük ailemle birlikte sofraya oturuşumuzu bir

gören olsa gülmekten kendini alamazdı. Baş köşede bütün adanın sahibi, yüce efendisi zatı şahanelerim yer alıyordu; bütün uyruklarımın yaşaması kesinlikle benim buyruğuma bağlıydı. Astığım astık, kestiğim kestikti; istediğime özgürlük verir, istediğimi sürer istediğimi de köle edebilirdim; uyruklarım arasında hiç başkaldıran yoktu.

Dörtbir yanımda sıralanan hizmetçilerimle krallar gibi yemek yiyişim görülmeye değer bir şeydi. Gözdem olduğu için yalnız Poll benimle konuşmaya yetkiliydi. Şimdi iyice kocamış, bunamış bir durumda olan, üremek için kendine bir eş bulamayan köpeğim her zaman sağımda yer alıyor, iki kedimden biri masanın bir yanında öteki de öbür yanında oturarak, özel bir yakınlık belirtisi olmak üzere kendilerine ara sıra bir lokma yiyecek atan elime bakıyorlardı.

Bu kediler gemiden çıkardıklarım değildi; onların ikisi de çoktan ölmüş, evimin yakınına kendi elimle gömülmüştü. Ama bir tanesi bilmem hangi yaratıkla çiftleşerek yavrulamış, o yavrulardan bu ikisini alıkoyarak evcilleştirmiştim. Ötekiler ormana kaçıp yabanlaşarak sonradan başıma belâ kesilmişlerdi; çünkü her zaman evime girerek her şeyimi çalıp çırpıyorlardı; en sonunda onları vurmak zorunda kaldım, birçoğunu da öldürdüm; bir daha uğramaz oldular. İşte böyle bolluk içinde yaşayıp gidiyordum; diyebilirim ki insansızlıktan başka hiçbir eksiğim yoktu; ama bir süre sonra çevrem istediğimden de fazla insanla dolacaktı.

Yeni tehlikelere atılmaktan çok çekinmekle birlikte, kayığımdan yararlanmak için bir bakıma sabırsızlanıyordum; bunun için arasıra onu adanın çevresinden dolaştırarak bu yana getirmenin yolunu araştırıyor, arasıra da ondan büsbütün vazgeçmek düşüncesini benimsiyordum. Ama adanın, son yolculuğunda kıyıların, akıntının durumunu görmek, ne yapacağımı kararlaştırmak için tırmandığım tepesine gitmeye içimde sürekli bir istek vardı. Bu istek her gün biraz daha artı-

yordu; en sonunda deniz kıyısından yürüyerek oraya gitmeye karar verdim. Gittim; ama İngiltere'de bir kimse benim gibi bir adama raslasaydı ya korkar, ya da gülmekten katılırdı; ben bile ikide bir durarak kendime bakıyor bu kılıkla, üzerimdeki bu donanımla Yorkshire'da dolaştığımı gözönüne getirince gülümsemekten kendimi alamıyordum. Görünüşümü çizeyim de biraz gülün.

Başımda, beni hem güneşten korumak hem de enseme yağmurun girmesini önlemek üzere arkasından kocaman bir parça sarkan, keçi derisinden yapılma, yüksek, partal bir şapka vardı; buralarda yağmurun elbiseden geçerek teninize sızmasından daha zararlı hiçbir şey yoktu.

Sırtımda etekleri aşağı yukarı kalçalarımın yarısına inen keçi derisinden bir kısa ceket vardı; dizlerimin boyunda bir de pantalon giyiyordum. Kart bir teke postundan yapılmış olan bu pantalonun kılları öyle uzundu ki, şalvar gibi bacaklarımın yarısına varıyordu. Çorabımla ayakkabım yoktu; kendime, ne ad vereceğimi bilmediğim, yanlardan bağlanan, çarık gibi bir şeyler yapmıştım; ama bu da öbür giyeceklerim gibi kabasaba bir şeydi.

Belimde kurutulmuş keçi derisinden, toka yerine iki parça sırımla bağlanan bir kemer vardı; kemerin iki yanına kılıçla kama yerine bir testereyle bir el baltası takmıştım. Daha dar olan, gene sırımla bağlanan bir başka kemeri de omuzumdan geçirmiştim; bu kemerin sol kolumun altına gelen ucunda gene keçi derisinden yapılma iki kese asılıydı; bunlardan birinde barutum birinde de saçmam vardı. Sırtımda bir sepet, omuzumda tüfeğimi, tepemde de keçi derisinden yapılmış o kocaman, çirkin şemsiyeyi taşıyordum; bu şemsiye gene de üzerimde taşıdığım şeylerin tüfekten sonra en gerekli olanıydı. Yüzüme gelince, ekvatorun on dokuz derece yakınında yaşayan, kendine de pek dikkat etmeyen bir kimseden beklenebileceği ölçüde kararma-

mış, bir zenci melezi görünüşünü almamıştı. Sakalımı bir ara aşağı yukarı çeyrek yarda uzatmıştım; ama yeter sayıda makasım, usturam olduğu için sonradan oldukça kısaltmış, yalnız üst dudağımda çıkan kıllara dokunmamış, onları Salle'de kimi Türklerde gördüğüm gibi kocaman müslüman bıyığı biçimine sokmuştum; çünkü Mağripli'ler Türkler gibi bıyık bırakmıyordu. Gerçi bıyığımın, uçlarına şapkamı asabileceğim uzun lukta olduğunu söyleyemeyeceğim ama, gerek uzunluk gerek biçim bakımından İngiltere'de korkunç sayılacak derecedeydi.

Bütün bunları sırası geldi diye söylüyorum; çünkü çevremde görünüşüme bakacak kimse bulunmadığı için, bunun hiçbir önemi de yoktu; onun için bundan bir daha söz etmeyeceğim. İşte böyle bir kılıkla yeni yolculuğuma çıkarak beş altı gün dışarda kaldım. Önce deniz kıyısından yürüyerek, kayalara çıkmak için, doğruca sandalı demirlediğim yere gittim. Şimdi beni uğraştıracak sandal falan olmadığı için, karadan kestirme olarak, daha önce tırmandığım o tepeye çıktım; oradan, kayıkla dolaştığımı söylediğim o kayaların ucundaki buruna bakınca denizin cam gibi durgun olduğunu, hiçbir yanda ne çalkantı, ne bir kaynaşma, ne de akıntı bulunduğunu görerek çok şaşırdım.

Bu duruma bir türlü akıl erdiremedim, bunun gelgitin sonucu olup olmadığını anlamak için bulunduğum yerden bir süre aşağıları gözlemeye karar verdim. Çok geçmeden de her şeyi anladım; anlaşılan, deniz batıdan alçalmaya başlarken kıyıda büyük bir ırmağın sularıyla birleşerek bu akıntıyı yapıyordu; rüzgârın batıdan ya da doğudan daha sert esişine göre bu akıntı da kıyının yakınından ya da uzağından geçiyordu; akşama dek oralarda oyalanarak akşam gene kıyılara tırmandım; deniz alçalmaya başlayınca akıntının da yeniden başladığını açıkça gördüm; yalnız şimdi kıyının aşağı yukarı bir mil açığından geçiyordu; oysa geçenlerde çok yakından geçtiği için beni de sandalımı da sürük-

leyerek uzaklara atmıştı. Başka zamanlar hiç de böyle bir şey olmayabilirdi.

Bunu görünce, denizin alçalışı ile yükselişini kollayarak sandalı adanın çevresinden kolaylıkla dolaştırabileceğime kesinlikle inandım. Ama bu işi gerçekleştirmeyi düşünmeye başlayınca, daha önce geçirdiğim tehlikeleri hatırlayarak, öyle bir korkuya kapıldım ki, ne olursa olsun bir daha bu işe girişemeyeceğimi anladım; tam tersine, daha çetin ama daha sağlam bir yol düşündüm; bu da kendime yeni bir sandal, bir *periagua* yapmak, daha doğrusu oymak, böylece adanın bu yanı için bir, öteki yanı için de başka bir sandal edinmekti.

Şimdi adada, çiftlik demek doğru olursa, iki çiftliğim olduğunu siz de biliyorsunuz; birincisi, kayanın dibindeki, arkasında mağara ile, çevresi duvarlı korunağım ya da çadırımdı; bu arada mağarayı içiçe birtakım yeni bölmelerle genişletmiştim. Bu bölmelerden, çok kuru olan, duvarın dışında kaya ile duvarın birleştiği yerin ötesine bir kapıyla açılan bir tanesi, içlerine eşyalarımı, yiyeceğimi, sapından kısaca koparılmış başaklarla birlikte elle ovalanmış arpamı, pirincimi koyduğum, daha önce de sözü edilen büyük toprak kaplarla, her biri beşer altışar kilelik on dört on beş küfeyle doluydu.

Duvarımı yaparken çaktığım kazıklarla direklerin hepsi tutmuş, şimdi ev boyunu aşan öyle büyük birer ağaç olmuştu ki, bunların ardında bir ev bulunduğunu gösterecek en ufak bir belirti bile kalmamıştı.

Evimin yanında, adanın biraz daha içerlerinde, bir ova üzerinde, düzenli olarak sürüp ektiğim, mevsimi gelince de ürününü kaldırdığım iki parça tarlam vardı; daha fazla ürüne gereksinme duyacağım bir durum ortaya çıkarsa, bu tarlalara eklenmeye elverişli daha bir toprak vardı.

Bundan başka bir de yazlık kır evine sahiptim; şimdi artık orası da bir çiftlik olmuştu; ilkin, çardak

adını verdiğim, her zaman onardığım yer vardı; demek istediğim, çevresindeki çiti her zaman aynı yükseklikte tutuyor, merdiveni hep içerde bırakıyordum. Önceleri birer kazıktan başka bir şey olmayan, sonra iyice büyüyüp gelişen ağaçları her zaman, yaygın, sık, yabanıl bir gölgelik yapabilecek bir biçimde buduyordum; onlar da tam istediğim gibi yetişiyordu. Bunların ortasında da her zaman kurulu duran, dört direğe gerilmiş bir yelken parçası olduğu için hiçbir zaman yenilenmeyi, onarımı gerektirmeyen çadırım vardı; çadırın altına, vurduğum hayvanların derilerinden, başka yumuşak şeylerden bir sedir ya da yatak yapmış, üze-

rine bizim gemici yataklarında kullandığımız, gemiden çıkardığım battaniyelerden birini yaymıştım; üstümü örtmek için de bir büyük gemici kaputu vardı; büyük konağımdan ayrılmak istediğim zamanlar, işte burada yazlığa çıkıyordum.

Bunun bitişiğinde hayvanlarımın, daha doğrusu keçilerimin ağılları vardı. Bu ağılın çevresini kapamak için sonsuz emek vermiş, keçiler kaçabilir diye sonra gene içim rahat etmemiş, bin bir çabayla çitin dışını küçük kazıklarla çevirmiştim. Bu kazıklar birbirine öyle yakındı ki, yaptığım şey çitten çok bir tahta perdeyi andırıyordu; kazıklar arasında el geçecek aralık bile yoktu; bu kazıklar ertesi yağmur mevsiminden sonra yeşerince çit, bir duvar gibi sağlam, gerçekte duvardan da sağlam bir duruma geldi.

Bütün bunlar tembel olmadığımı, rahat yaşamam için gerekli her şeyi yapmakta hiçbir çabadan kaçınmadığımı göstermeye yeter; çünkü bu sürüyü burada yaşadığım sürece, kırk yıl bile olsa, elimin altında hazır, canlı bir et, süt, yağ, peynir yığınağı bulunsun diye besliyordum; bunun yetiştirilmesi de ağılın, keçilerin bir arada tutulabileceği bir biçimde sağlamca kapatılmasına dayanıyordu; bu yöntemle, istediğimi öylesine gerçekleştirdim ki, sık sık diktiğim kazıklar göğermeye başlayınca aralarından birçoğunu söküp atmak zorunda kaldım.

Burada, kışlık üzümümü elde ettiğim, yiyeceklerim arasında üzüm en iyi, en güzel şey olduğu için, özenle korumaktan, bakmaktan hiç geri kalmadığım üzüm bağım da vardı. Gerçekten de üzüm yalnız hoş bir yemiş değil, aynı zamanda son derece yararlı, güçlendirici, besleyici, serinletici bir besindi.

Burası öteki evimle sandalı bıraktığım yer arasında tam yarı yolda olduğundan, bir yandan öteki yana gider gelirken çoğunlukla burada yatardım; çünkü sandalımı sık sık görmeye gidiyor, hem sandalı hem de onunla ilgili şeyleri çok düzenli bir durumda tutuyor-

dum. Arasıra eğlenmek için sandalımla gezmeye de çıkıyordum ama, akıntıdan, rüzgârdan, ya da herhangi başka bir kazadan gözüm yıldığı için kıyıdan bir taş atımı uzağa ancak açılıyordum. Ama şimdi yaşamımın yeni bir dönemecine geçiyorum.

Bir öğle üzeri kayığımın olduğu yere doğru giderken, kıyıda, kum üzerinde seçiklikle görülen çıplak bir insan ayağı izine raslayınca büyük bir şaşkınlığa düştüm. Yıldırımla vurulmuş ya da bir hayâlet görmüş gibi olduğum yerde donakaldım. Çevreme bakındım, kulak verdim, ne bir şey görebildim, ne de işitebildim. Daha uzaklara bakabilmek için yüksek bir yere çıktım. Kıyıda bir o yana bir bu yana yürüdüm, tek ayak izinden başka hiç bir belirti göremedim; bir tek ayak izi. Daha başka izler var mı, yoksa bir düş mü gördüm diye gidip bir daha baktım; ama kuşkuya hiç yer yoktu, bu tam bir ayak iziydi —parmakları, topuğu, her şeyiyle bir insan ayağı. Bunun buraya nasıl geldiğini ne biliyor ne de düşünebiliyordum. Darmadağın düşüncelerle, şaşkınlıktan kendini yitirmiş bir adam gibi, bizim deyimle bastığım yeri bile bilmeden, son derece korku içinde, her ağacı her çalıyı, gördüğüm her ağaç kütüğünü insan sanarak, her üç adımda bir dönüp ardıma baka baka evime, güvenilir barınağıma geldim; yolda giderken korkuyla düşüncemin gördüğüm her nesneye ne türlü biçimler yakıştırdığını, her an ne çılgınca kuruntulara kapıldığımı, kafamda ne garip, ipe sapa gelmez düşünceler belirdiğini ne yapsam anlatamam.

Bundan sonra şato diye anmaya başladığım evime vardığım zaman, ardımdan kovalıyorlarmış gibi, kendimi içeriye zor attım. İçeriye ilk anda düşündüğüm gibi merdivenden mi yoksa kayadaki kapı dediğim delikten mi girdim, hiç anımsamıyordum; ertesi sabah da anımsayamadım, çünkü hiçbir tavşan, hiçbir tilki, yer altındaki kovuğuna kaçarken benim buraya girişte kapıldığım korkuya düşmemiştir.

O gece gözüme uyku girmedi. Korkuma yol açan

olaydan uzaklaştıkça, kuşkularım da çoğalıyordu; oysa bu durumum böyle olayların niteliğine, özellikle korkuya kapılan bütün yaratıkların alışılmış duygularına aykırı bir şeydi. Ama kendi korkunç kuruntularımla öyle büyük bir şaşkınlığa sürüklenmiştim ki, olay hayli geride kalmış olmakla birlikte, gene de kötü şeylerden başkasını düşünemiyordum. Zaman zaman bunun şeytan olması gerektiğini kuruyordum, aklım da bu kuruntumu destekliyordu; yoksa insan kılığındaki herhangi başka bir varlık buraya nasıl gelebilirdi? Hangi tekneyle gelmişlerdi? Öbür ayak izleri nerdeydi? Hele bir insan buraya nasıl gelmiş olabilirdi? Sonra şeytanın, ortada hiçbir şey yokken, yalnız ardında bir ayak izi bırakmak için insan kılığına büründüğünü, bu izi görüp görmeyeceğimi kestiremediğinden, bunda herhangi bir niyet gütmüş olamayacağını düşündüm; bu bana bir yandan da eğlence oluyordu. Şeytanın beni korkutmak için bir tek ayak izinden başka türlü yollar bulabileceğini, çoğunlukla adanın bu yanında bulunduğum için, ancak on binde bir olasılıkla görebileceğim bir yerde, hem de sert bir rüzgârla denizin ilk dalgada silivereceği bir biçimde kumun üstüne iz bırakacak budalalığı hiçbir zaman göstermeyeceğini düşündüm. Bütün bunlar hem olayın kendisine, hem de şeytanın kurnazlığı konusundaki bilgilerimize aykırı görünüyordu.

Buna benzer birçok düşünce, bunun şeytanın işi olmadığına inanmamı sağladı; sonra izi bırakanın şeytandan daha tehlikeli bir yaratık olabileceğini, sözgelişi o karşıda gördüğüm kara parçasından bir takım vahşilerin ilkel kayıklarıyla denize çıkarak ya da akıntıyla ya da ters bir rüzgârla buraya gelmiş olmaları, benim onları görmekten irkileceğim gibi, onların da bu ıssız adada kalmaktan irkilerek geri dönmüş olabileceklerini düşündüm.

Kafam bu gibi düşüncelerle doluyken, onların geldiği sırada orada bulunmadığıma, sandalımı görmemiş olmalarına yürekten seviniyordum; çünkü sandalı görse-

lerdi burada birisinin yaşadığını anlar, belki de ardıma düşerlerdi. Sonra, sandalımı görmüş, burada insan bulunduğunu anlamış olabileceklerini, dolayısıyla da buraya daha kalabalık olarak gene gelip beni yiyebileceklerini; beni bulamasalar bile ağılımı göreceklerini, bütün ekinimi yakıp yıkacaklarını, evcil keçilerimi sürüsüyle alıp götüreceklerini, sonunda yokluk çekerek açlıktan öleceğimi düşünerek, korkular içinde kıvranıyordum.

Böylece, duyduğum korku dinle ilgili bütün umutlarımı da yoketti. Daha önce Tanrı'ya beslediğim, bunca olağanüstü deneylere dayanan inanç, sanki bugüne dek beni aç bırakmayan Tanrı bana bağışladığı şeyleri korumaya yeterli değilmiş gibi, şimdi kökten silindi. Ertesi mevsim için toprağa bana gerekli olandan daha fazla tohum atmadığımdan kendi kendime kızıyordum; sanki atmış olsam, ekinimi kaldırmamı engelleyecek hiçbir kaza ortaya çıkamazmış gibi. Bu durumdan ders alarak, bundan sonra iki üç yıllık yiyeceğimi önceden hazır bulundurmam gerektiğine karar verdim; böylece, ne olursa olsun, hiç değilse ekmeksizlikten ölmeyecektim.

İnsan yaşayışı Tanrı'nın ne garip bir cilvesidir! İnsan duyguları, değişen olaylarla nasıl gizli, bambaşka bir akış kazanıyor! Bugün sevdiğimizden yarın tiksiniyoruz; bugün aradığımızdan yarın kaçıyoruz; bugün istediğimizden yarın korkuyoruz; korkudan titriyoruz üstelik. İşte ben bu durumların en canlı bir örneği olmuştum; çünkü daha önce, başlıca üzüntüm insan toplumundan uzak, yapayalnız, sonsuz denizlerle çevrili sessiz bir yaşayışa yargılı olmak; Tanrı'nın yaşayan kulları ya da öbür yaratıkları arasına katılabilecek değerde görmediği bir kimse olmaktı; insan soydaşlarımdan birini görmenin, benim için ölümden dirilmek gibi bir şey olacağını, bunun Tanrı'nın sonsuz bağışıyla kurtuluşa ermekten sonra, en büyük kutsama sayılacağını düşünüyordum; şimdi ise bunların tam tersine, bir

insan görmek korkusuyla titremeler geçiriyordum; bir insanın gölgesi ya da sessiz görüntüsü adaya ayak bastı diye, korkudan nerdeyse yerin altına gizlenecektim!

İnsan yaşayışının hep değişen özelliği böyledir işte; bu durum beni, o ilk şaşkınlığım geçtikten sonra bir çok garip düşüncelere yöneltti. Sonsuz bilgeliği sugötürmez Tanrı'nın bana uygun gördüğü yaşayışın bu olduğunu; Tanrısal bilgeliğin bütün bunlardan amacını anlayamayacağım için O'nun egemenliği konusunda hiçbir soru sormaya yeltenmemem gerektiğini; O'nun bir kulu olduğum için beni gönlünün istediği gibi, nasıl uygun görürse öyle yönetmeye tartışma götürmez bir hakkı bulunduğunu; ben O'nu gücendirmiş bir yaratık olduğumdan, şimdi bana istediği cezayı vermeye, beni yargılamaya yetkili bulunduğunu; Tanrı'ya karşı suç işlemiş bir kul olarak bana düşen tek şeyin O'nun öfkesine boyun eğmek olacağını düşündüm.

Sonra Tanrı'nın yalnız doğrudan yana değil, aynı zamanda her şeye yeterli olduğunu, bana böyle ceza vermeyi uygun gördüğü gibi kurtuluşumu da sağlayabileceğini; beni kurtarmayı uygun görmemişse, kendimi bütünüyle O'nun buyruklarına bırakmanın benim için tartışılmaz bir ödev olduğunu; öte yandan, Tanrı'dan umut kesmememin, O'ndan gelen her şeye her buyruğa boyun eğmenin de bir ödev sayılacağını düşündüm.

Bu düşüncelerim saatlerce günlerce, hayır hayır, haftalarca aylarca sürdü gitti; bu olayla ilgili düşüncelerin ortaya çıkardığı garip bir sonucu anlatmadan geçemeyeceğim. Bir sabah erkenden yatağımda yatıyor, vahşilerin görünmesiyle başıma gelebilecek tehlikeleri düşünüyordum; öyle bir şeyi düşünmek beni altüst ediyordu. O arada Kutsal Kitaptaki «Sıkıntılı günlerinde Bana sığın, Ben seni kurtarırım, sen de Beni yüceltirsin,» sözü aklıma geldi.

Bunun üzerine sevinçle yataktan fırladığımda, yalnız gönlüm rahatlığa kavuşmakla kalmamış, kurtu-

luşum için Tanrı'ya yalvarmaya yüreklenmiştim. Yalvardıktan sonra Kutsal Kitabı aldım, okumak için açtığımda ilk karşılaştığım sözler şu oldu: «Tanrı'ya kulluk et, şen kal, Tanrı senin yüreğine güç verecektir; Tanrı'ya kulluk et derim sana.» Bu sözlerin nasıl yüreğime su serptiğini anlatamam. Kitabı kıvançla bıraktım, artık tasadan kurtulmuştum, hiç olmazsa bu olaydan sonra tasalanmıyordum.

Bu bocalamaların ortasında bir gün bütün bunların boş bir kuruntu olabileceğini düşündüm; belki bu iz sandaldan karaya çıkışım sırasında benim ayağımdan kalmıştır, dedim kendi kendime. Bu içimi biraz rahatlattı; her şeyin bir kuruntu olduğuna, bunun kendi ayağımın izinden başka bir şey olamayacağına kanmaya başladım. Sandala o yoldan gidiyordum, gene o yoldan gelmiş olamaz mıydım? Sandala giderken nerelere bastığımı, nerelere basmadığımı kesinlikle söyleyebilecek durumda değildim; bu iz en sonunda kendi ayağımın izi ise, tıpkı hayâletler, hortlaklar gördüklerini uydurup da, sonra bundan herkesten daha çok korkan budalalara benzemişim demekti.

Yavaş yavaş yüreklenmeye, kaçamak gözle gene dışarıya bakmaya da başlamıştım; çünkü üç gün üç gecedir evimden dışarıya adım atmamıştım, neredeyse yemeksizlikten ölecektim; evde birkaç arpa ekmeğiyle sudan başka hiçbir şey yoktu, ya da pek az şey vardı. Sonra keçilerimin de sağılması gerektiğini biliyordum; bu benim her akşamki eğlencemdi; zavallı hayvanlar sağılmadıkları için çok acı çekmiş, rahatsız olmuşlardı. Gerçekten de kimisi bir hayli kötülemiş, kimisinin de sütü kaçmıştı.

Böylece, bunun kendi ayak izimden başka bir şey olamayacağı inancıyla kendi kendimi yüreklendirerek; gerçekten de kendi gölgesinden korkan bir adam sayılacağımı düşünerek gene dışarıya çıkmaya başladım, sürüyü sağmak için yazlık çardağıma gittim. Ama nasıl korka korka ilerlediğimi, ikide bir dönüp arkama

baktığımı, her an sepetimi yere bırakarak canımı kurtarmak için kaçmaya hazır olduğumu gören birisi, kötü bir suç işlemiş ya da az önce büyük bir korku geçirmiş bir adam olduğumu sanırdı; gerçekten de böyleydim ya.

İki üç gün böyle gidip geldikten sonra hiçbir şey görmeyince biraz yüreklenmeye, bütün olayın kendi kuruntumdan başka bir şey olmadığına inanmaya başladım. Ama gene deniz kıyısına giderek o tek ayak izini kendi ayağımla ölçüp, aynı büyüklükte olup olmadığını görmedikçe, izin benden kalmış olabileceğine inanamıyordum. Oraya gittiğimde, sandalımı bıraktığım zaman bu izin bulunduğu yere adımımı bile atmış olamayacağımı kesinlikle gördüm; ikincisi, izi ayağımla ölçtüğümde, ayağımdan çok daha büyük çıktı. Bu iki şey kafamı yeni kaygularla doldurdu, son derece canım sıkıldı; sıtma tutmuş gibi titremeler geçirdim, ürperdim; bir insanın ya da insanların kıyıya çıkmış olduğuna iyice inanmıştım; kısacası adada insan vardı, bir gün bunu öğrenmek için çok geç kalmış olabilirdim. Güven altında olmak için ne yapmam gerektiğini bilemiyordum.

Korku içinde bulunan insanlar ne gülünç kararlar veriyor! Korku, onları kurtuluş için aklın gösterdiği yollardan yararlanmaktan alıkoyuyor. Kendi kendime ilk düşündüğüm şey, düşman bulup da yağmaya dadanmasın diye ağılımı bozarak bütün evcil keçilerimi ormana salıvermek oldu; sonra, ekinimi görerek sık sık gelmemeleri için iki tarlamı da bozmayı düşündüm; burada bir ev olduğunu görüp, bu evde yaşayanı aramaya kalkışmasınlar diye çadırımı da bozacaktım.

Bu düşünceler eve döndüğüm ilk gecenin kuruntularıydı; o zaman içimi kaplayan korku daha yepyeni, kafam da dediğim gibi allak bullaktı. Bir tehlikeyle karşılaşmak korkusu, gözönünde bulunan bir tehlikenin kendisinden bin kat daha yıldırıcı bir şeydi; bir kötülükten duyulan kuşkunun sıkıntısı, o kuşkuyu uyan-

dıran kötülükten daha korkunç oluyordu; daha da kötüsü, bu sıkıntı içinde bana güç ile avuntu verebilecek boyun eğişten de yoksundum. Yalnız Filistinlilerin kendisine karşı gelmesinden değil, Tanrı'nın da kendisinden yüz çevirdiğinden yakınan Saul gibi duyuyordum kendimi; çünkü bu kez, önceleri yaptığım gibi beni kurtarması, koruması için Tanrı adını anmamış, O'nun bağışına sığınmamış, içimi rahatlatacak yolu tutmamıştım; oysa bunu yapmış olsaydım, hiç olmazsa bu yeni korkuyu daha bir yüreklilikle karşılar, belki rahatça üstesinden gelirdim.

Kafamdaki bu düşünceler bütün gece beni uyutmadı, ama sabaha karşı uyuyakalmışım; kafam bir hayli yorgun, düşüncem de bitkin olduğundan deliksiz bir uy-

ku çektim, sabahleyin de her zamankinden daha dinlenmiş olarak uyandım. Şimdi daha derli toplu düşünmeye başladım, kendi kendimle uzun uzadıya tartıştıktan sonra, karadan pek uzak bulunmayan bu son derece verimli güzel adanın, benim sandığım gibi büsbütün ıssız olamayacağı; burada sürekli yaşayan insanlar olmasa da, arasıra isteyerek, ya da ters rüzgârlara kapılıp belki de istemeyerek başka yerlerden bu kıyılara sandallar gelebileceği; bu adada on beş yıldır yaşamakla birlikte hiçbir insanın ne kendisine ne de gölgesine raslamadım; bu süre içinde buraya gelmişlerse bile burasını yerleşmeye hiç de elverişli görmeyerek geri dönmüş olabilecekleri; düşünülebilecek en büyük tehlikenin, uzakta gördüğüm kara parçasından denizde yolunu yitirmiş kimselerin, anlaşılan zaman zaman buraya ters rüzgârlar ya da akıntı yüzünden istemeyerek yanaşmak zorunda olduğu; sabahın aydınlığını, ya da akıntının dönmesini beklemek için burada çok çok bir gece kaldıkları, ertesi gün de ellerinden geldiğince çabucak geri döndükleri; bu bakımdan, vahşilerin buraya çıkmasına karşı yapacağım tek şeyin kendime güvenli bir gizlenme yeri bulmak olduğu, sonucuna vardım.

Mağarayı çok büyüttüğüme, dışarıya duvarla kayanın birleştiği yere açıldığını söylediğim kapıyı oyduğuma iyice pişman olmaya başlamıştım. Bu işi enine boyuna düşündükten sonra duvarın biraz ilerisine, yukarıda söylediğim üzere bundan on on iki yıl önce iki sıra ağaç diktiğim yere, gene yarım daire biçiminde ikinci bir korunak yapmaya karar verdim. Bu ağaçlar zamanında çok sık dikilmiş olduğundan korunağımın daha sağlam, daha dayanıklı olması için aralarına birkaç direk koymam yetecek, böylece bu iş çabucak bitecekti.

Şimdi artık iki katlı bir duvarım vardı; dıştaki duvarı tahtalarla, eski halatlarla, sağlamlaştıracağını düşündüğüm her şeyle iyice berkitmiş, ancak kolumun

girebileceği yedi küçük delik açmıştım. Mağaradan çıkardığım toprakları araya doldurup üzerini de çiğneyerek duvarı on ayaktan daha fazla kalınlaştırdım; deliklere de gemiden çıkarmış olduğum yedi misket tüfeğini yerleştirdim. Bunları top arabasını andıran bir takım ayaklara oturtarak top gibi dizdim; iki dakikalık bir süre içinde bütün toplarımı ateşleyebilecek durumdaydım. Bu duvarın bitmesi için aylarca emek verdim; bununla birlikte kendimi gene güven altında duyamıyordum.

Duvarı bitirdikten sonra dışarısında çepeçevre geniş bir alana, çok çabuk tuttuğunu, kısa zamanda yetiştiğini gördüğüm söğüde benzer ağaçlardan diktim; düşman, fundalıklar arasına saklanarak dış duvara sokulmaya yeltenirse kolayca görebileyim diye bu fidanlarla duvar arasında oldukça geniş bir açıklık bıraktım.

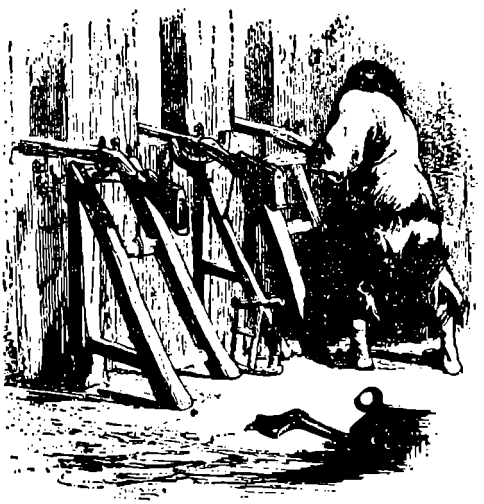
Böylece iki yıl içinde evimin önünde sık bir fundalık, beş altı yıl içinde de kolay kolay aşılamayacak bir koru yetişti; ne türden olursa olsun hiçbir kimse bu ağaçlığın içinde bir şey bulunduğunu, hele bir ev bulunduğunu taş çatlasa anlayamazdı. Ağaçların arasından bir yol bırakmadığım için iki merdivenle girip çıkıyor, birinci merdivenle kayanın düz olan yerine tırmandıktan sonra onu kaldırıyor, sonra oraya ikinci merdiveni yerleştiriyordum. Böylece merdivenlerin ikisi de kaldırıldığı zaman hiç kimse bir kazaya uğramadan benim yanıma inemezdi; inmeyi başarsa bile gene de ancak birinci duvarın dışına gelmiş olurdu.

Kendimi korumak için insan aklının gösterebileceği bütün hazırlıkları yaptım; sonunda bütün bu çabalarımın pek de boşuna olmadığı görülecektir; bununla birlikte o sıralarda korktuğum şeyden ötesini hiç düşünmemiştim.

Bütün bunları yaparken öbür işlerimi de yüzüstü bırakmadım; çünkü küçük keçi sürümün durumu da hep kafamı kurcalıyordu. Şimdi keçilerim benim yalnız birkaç yoldan beslenmemi sağlamakla kalmıyor, be-

ni barutla saçma harcamaktan, yaban hayvanları ardında koşmanın yorgunluğundan da kurtarıyordu; bunlardan yoksun kalarak, yenilerini yetiştirmek zorunluluğuna düşmekten son derece korkuyordum.

Bir hayli düşündükten sonra keçilerimi korumak için iki yol bulabildim. Birincisi, toprak altında bir mağara kazabileceğim başka bir yer bulmak, onları her gece bu mağarada yatırmaktı; ikincisi de birbirinden uzak iki üç gözden ırak yeri çitle çevirmek, bu yerler-

den her birinde beş altı genç keçi beslemekti; böylece büyük sürünün başına bir iş gelirse, hiç sıkıntı çekmeden kısa bir süre içinde yenisini yetiştirebilecektim. Büyük bir çaba ile zaman gerektirmekle birlikte bu ikinci yola kafam daha çok yattı.

Bir süre adanın en ıssız yerlerini aramakla uğraştım; sonunda tam gönlüme göre, ıssız, gözden ırak bir yer buldum. Burası, adanın doğu yanından eve dönmeye çalışırken nerdeyse yolumu yitirdiğim o sık ormanın ortasında sulak bir yerdi. Burada, hemen hemen

doğal bir çitle kuşatılmış gibi korularla çevrili üç dönüme yakın ağaçsız bir düzlük buldum; hiç olmazsa, çevresinin kapatılması için öbür ağıllardaki gibi uzun boylu uğraşmayacaktım.

Bu yeri hemen düzeltmeye başladım; bir aydan daha kısa bir süre içinde çevresini öyle güzel kapadım ki, artık eskisi gibi yaban olmayan bizim keçi sürüsü burada tam bir güven altında kalacaktı. Daha fazla gecikmeden on dişi yavruyla iki oğlağı getirip buraya yerleştirdim. Sonra gene buranın çevresini de öteki ağılların-ki gibi sağlamlaştırıncaya değin çalıştım; ama ancak boş zamanlarımda yaptığım için bu iş hayli uzadı.

Bütün bu çabalar, gördüğüm tek bir ayak izinin uyandırdığı korku yüzündendi; önce adaya hiç kimsenin yaklaştığını görmemiştim. Şimdi ise iki yıldır, hep kuşku duyarak yaşamanın ne demek olduğunu bilenlerin çok iyi anlayabileceği bir tedirginlik içindeydim. Şunu da üzülerek söylemek zorundayım ki, kafamdaki tedirginlik dinsel düşüncelerimi de büyük ölçüde etkiledi; çünkü vahşilerin, yamyamların eline düşme korkusu ile yılgısı kafamda öyle yer etmişti ki, Yaratıcı'-ma karşı kulluk etmek için kendimde pek az istek duyuyordum; hiç değilse, istediğim gibi gönül rahatlığıyla, ruh yönelişiyle kulluk edemiyordum. Tanrı'ya daha çok, her gece sabaha sağ çıkmamak, vahşilere yem olmak, tehlikesini duymanın tedirginliği altında yalvarıyordum; oysa sevgi, barış, esenlik, dinginlik dolu bir gönlün Tanrı'ya yakarmaya çok daha elverişli olduğunu deneylerimle kanıtlayabilirdim; bir tehlike korkusuyla karşı karşıya olan insanın Tanrı'ya gönül rahatlığıyla yakararak kulluk görevini yerine getirmesi, hasta - yatağında pişmanlık dilemesinden daha kolay değildir. Çünkü hastalığın gövdeyi etkilemesi gibi bu tedirginlik de ruhu etkiliyor; ruhun tedirginliği ise gövdeninkinden geri kalan bir şey olmasa gerek; Tanrı'-ya yakarış gövdeden çok ruhu ilgilendiren bir iş olduğundan, ruhun tedirginliği gövdeninkinden çok daha bü-

yük bir yıkımdır belki.

Neyse, biz konumuza dönelim. Canlı besin yığınağımın birazını böyle güven altına aldıktan sonra, adanın her yanını dolaşarak böyle gözden ırak bir yer daha aradım; batıya doğru, adanın şimdiye dek görmüş olduğum yerlerinden daha ilerilere giderken, denize baktığımda çok uzaklarda bir kayık görür gibi oldum. Gemiden çıkardığım gemici sandıklarından birinde bir iki dürbün bulmuştum ama şimdi üzerimde değildi; gördüğüm şey de öyle uzaktı ki, gözlerim görmeyecek bir duruma gelinceye değin uzun süre baktımsa da hiçbir şeye benzetemedim. Kayık mıydı, başka bir şey miydi anlayamadım; ama tepeden indiğim sırada iyice gözden yitmişti; ben de daha fazla ilgilenmedim. Bir daha cebime bir dürbün koymadan evden çıkmamaya karar verdim.

Tepeden aşağı inip de adanın daha önce hiç gelmediğim ucuna vardığımda, adada insan ayağı izi görmenin hiç de önceleri sandığım gibi şaşılacak bir şey olmadığını hemen anlayarak adanın, vahşilerin uğramadığı bir yerine düşmenin benim için bir Tanrı bağışı olduğunu gördüm. Bu yana düşmüş olsaydım birtakım vahşilerin karşısındaki kara parçasından sandallarla sık sık adanın bu kıyılarına sığındıklarını, çoğunlukla birbirlerine rasladıkları için de kavgaya tutuştuklarını; kavgada üstün gelenlerin, ele geçirdikleri tutsakları buraya çıkararak, hepsi de yamyam olduklarından korkunç töreleri uyarınca bunları öldürüp yediklerini, anlamakta gecikmeyecektim; bütün bunlardan şimdi söz edeceğim.

Yukarıda söylediğim gibi, tepeden deniz kıyısına, adanın güneybatı noktasına gelince şaşkınlıktan donakaldım; hele kumsalda saçılmış kafataslarını, elleri, ayakları, insan gövdesinin öbür kemiklerini görünce duyduğum korkuyu ne desem anlatamam; kumda gözüme, ateş yaktıkları bir yerle, çepeçevre kazılmış, horoz döğüşü çukurunu andıran bir yuvarlak çarptı; an-

laşılan burası iğrenç vahşilerin, soydaşlarının etiyle kendilerine şölen çekerken oturdukları yerdi.

Gördüğüm bu şeyler karşısında öyle şaşırmıştım ki, uzun bir süre, kendime gelecek hiçbir tehlikeyi düşünemedim. Bütün korkularım, insan yaradılışının böyle cehenneme yaraşır bir gözü kararmışlıkla girişilebileceği alçaklık, daha önce sık sık işitmekle birlikte hiçbir zaman böylesine yakından görmediğim bu bayağılık karşısında silinip gitmişti. Kısacası, yüzümü, gördüğüm bu korkunç şeylerden öteye çevirdim. Midem bulanmaya başladı. Doğa'nın midemdeki bozukluğu dışarı attığı sırada nerdeyse bayılacak durumdaydım. Hiç görülmedik bir hızla kusarak biraz kendime geldim, ama orada bir an bile daha fazla kalamadım; böylece var gücümle gene tepeye tırmanarak, evime doğru yollandım.

Adanın o kesiminden biraz uzaklaşınca, bir an yolumu şaşırmış gibi durakladım; biraz kendimi toparladıktan sonra, ruhumun bütün bağlılığıyla başımı kaldırıp yukarıya baktım; gözlerimden yaşlar boşanarak, beni böyle korkunç yaratıklar arasında dünyaya getirmediği; şimdiki durumumu çok sıkıntılı buluyorsam da, bana yakınmamdan daha çok şükretmemi gerektirecek birçok rahatlıklar bağışladığı; hepsinden önemlisi, bu düşkün durumumda bile O'nun varlığını bilmekle, O'nun bağışını kazanmak umuduyla avunabildiğim; bunun, burada çektiğim çekeceğim bütün sıkıntıları yeterince karşılayabilecek bir mutluluk olduğunu bildiğim için, Tanrı'ya şükrettim.

Bu düşüncelerle şatoma dönerek, durumumun güvenliği bakımından kendimi eskisinden çok daha rahat duymaya başladım; çünkü bu iğrenç alçakların bu adaya hiçbir şey ele geçirmek için gelmediklerini anlamıştım; belki de hiçbir şey aramıyorlar, bir şey beklemiyorlar, bir şey istemiyorlardı; hiç şüphesiz birçok kez adanın ormanlık yerlerine de dalmışlar, işlerine yarayacak bir şey bulamamışlardı. Aşağı yukarı on

sekiz yıldır buradaydım, oralarda hiçbir insan izine rastlamamıştım; kendimi o vahşilere göstermezsem, şimdiki gibi böyle tam gizli olarak on sekiz yıl daha yaşayabilirdim; kendimi göstermem için de hiçbir neden yoktu; şimdilik tek yapacağım şey, bu yamyamlardan daha iyi yaratıklara raslayıncaya dek, şimdi bulunduğum yerde, bütünüyle gizli kalmaktı.

Sözünü ettiğim bu alçak vahşilerin birbirlerini parçalayarak yemek gibi insanlıkla bağdaşmayan törelerinden öyle tiksinmiştim ki, aradan aşağı yukarı iki yıl geçmiş olmakla birlikte, gene de üzüntümü yenemiyor, kendi yaşadığım çevreden pek uzaklaşmıyordum. Kendi yaşadığım çevre derken; üç ayrı yerimi, daha doğrusu şatomu, çardak dediğim yazlık evimi, ormandaki ağılımı anlatmak istiyorum. Ormandaki yerden yalnız keçi ağılı olarak yararlanıyor, başka bir şey beklemiyordum; bu cehennem yaratıkları, içimde öyle bir nefret uyandırmıştı ki, onları görmekten şeytandan kaçarcasına kaçınıyordum. Bu süre içinde sandalımı görmeye gitmek bile istemedim; kendime yeni bir sandal yapmayı düşünmeye başladım; sandalı adanın çevresinden dolaştırarak buraya getirmek düşüncesini de kafamdan silmek istiyordum, çünkü oralarda bu vahşi yaratıklara raslar da ellerine düşecek olursam başıma geleceği çok iyi biliyordum.

Bununla birlikte, aradan geçen zamanla, vahşilere görünme tehlikesinden iyice uzak olduğum inancının kafamda yer etmesi, bendeki korkuyu yavaş yavaş yoketti: gene eskisi gibi gönül rahatlığıyla yaşamaya başladım; yalnız şimdi eskisinden daha sakıngan davranıyor, içlerinden biri beni görebilir diye, dörtbir yanımı daha iyi gözlüyordum; özellikle, olur da onlardan biri adada bulunur, işitebilir diye tüfeğimle ateş etmekten elimden geldiğince kaçınıyordum. Bu bakımdan, kendimi geçindirecek bir sürü yetiştirmek, böylece ormanda avlanmak, ateş etmek zorunda kalmamak benim için çok iyi bir şey olmuştu. Şimdi arasıra yaban keçi-

leri yakalasam bile, önceden yaptığım gibi, tuzaklarla yakalıyordum; böylece, bu iki yıl içinde hiç tüfeksiz dolaşmamakla birlikte bir kez olsun ateş ettiğimi sanmıyorum; dahası da, gemiden çıkardığım üç tabancanın hiç olmazsa ikisini keçi derisinden kemerime sokarak her zaman yanımda taşıyordum. Bundan başka, gemide bulduğum büyük kılıçlardan birini sildim, onu da asmak için belime bir kemer daha taktım; daha önce anlattığım kılığıma iki tabancayla belimdeki kemere ta-

kılı, yanımda sallanan kınsız büyük bir kılıcı da eklerseniz, dışarıda dolaştığım zamanlar ne korkunç bir görünüş kazandığım ortaya çıkar.

İşler, dediğim gibi böyle sürüp giderken, bu korunma hazırlıkları bir yana, ilk zamanlardaki patırtısız, rahat yaşayışıma döner gibi oldum. Bütün bunlar, benim durumumdan, başka birçok kimselerinkiyle karşılaştırılınca kötü bir durum olmaktan ne denli uzak bulunduğunu; Tanrı'nın bana vermesini dilediğim birçok

rahatlığı bile aratmayacağını gitgide daha iyi gösteriyordu. Bunun üzerine, durumlarını hep kendilerininkinden daha iyi durumlarda karşılaştırarak sızlanıp yakınan kimseler, kendilerinkinden daha kötü durumda olanlara bakıp Tanrı'ya şükredecek olsalardı, insanların pek az üzüntüsü kalırdı, diye düşündüm.

Şimdiki durumda yokluğunu çektiğim pek fazla bir şey bulunmamakla birlikte, gerçekte bu aşağılık vahşilerden duyduğum korku, onlardan kendimi koruma kaygusu, kendi rahatımla ilgili buluşlarıma set çekmişti. Böylece bir ara çok üzerinde durduğum bir tasarıyı da bir yana itmiştim; bu tasarı, biraz arpa kaynatıp mayalayarak kendime bira yapıp yapamayacağımı denemekti. Gerçi bu çok saçma bir düşünceydi, bu budalalığımdan dolayı sık sık kendime kızıyordum; çünkü bira yapabilmek için benim hiçbir zaman bulamayacağım birçok şey gerekiyordu. İlkin, birayı koymak için fıçı gerekliydi; bu da, daha önce söylediğim gibi günlerce değil, haftalarca, aylarca uğraşmakla birlikte gene de yapmayı beceremediğim bir şeydi. İkincisi, ne arpayı kaynatacak bir tencerem ya da kazanım, ne de arpa suyunu oluşturacak bira mayası vardı; gene de, bütün bu güçlüklerle birlikte, beni bu işe girişmekten alıkoyan, üstelik vazgeçiren şey başkaydı; vahşilerin bende uyandırdığı korkuyla yılgınlık araya girmeseydi, ne yapar yapar bu işin de üstesinden gelirdim; çünkü bir işi yapmayı kafama koyup da sona erdirmediğim pek seyrekti.

Ama kafamı şimdi bambaşka bir şey kurcalıyordu; gece gündüz düşündüğüm tek şey, bu vahşilerden birkaçını tam o azgın, kanlı eğlentileri sırasında kıstırarak öldürebilmek, elimden gelirse, yemek için getirdikleri kurbanı da kurtarabilmekti. Bu yaratıkları yoketme ya da hiç olmazsa bir daha buraya gelemeyecekleri biçimde ürkütmek için kurduğum düzenleri, tasarıları, daha doğrusu düşündüğüm şeyleri bir bir yazmaya kalksam, bu kitaptan daha büyük bir kitap orta-

ya çıkar. Ancak, hepsi boşunaydı; kendim oraya gitmedikçe, etkili hiçbir şey yapılamayacaktı. Ama, belki de yirmisi otuzu bir arada gelen, oklarıyla mızraklarıyla attıkları her noktayı benim tüfekle vurduğumdan daha iyi vuran bu vahşiler arasında tek adam ne yapabilirdi?

Zaman zaman, ateşlerini yaktıkları zaman parlasın da yakınındaki her şeyi havaya uçursun diye, o ateş yaktıkları yerin altına bir çukur kazarak içine iki üç kilo barut koymayı düşündüm. Ama ilkin, topu topu bir fıçı barutum kalmış olduğu için bunca çok barutu harcamaya kıyamıyordum; ayrıca, barutun onları sarsmak için tam zamanında ateş alacağına da güvenemiyordum; alsa bile çok çok kulaklarının yakınında patlayarak hepsini biraz korkutacak, adadan ayaklarını kesmeye yetmeyecekti. Sonra tüfeklerimin üçünü de iki katlı sıkılayarak bir yerde pusu kurmayı, her atışta iki üçünü öldüreceğime ya da yaralayacağıma güvendiğim an. kanlı törenlerinin tam ortasında üzerlerine ateş açmayı; ardından kılıcımla, üç tabancamla üzerlerine saldırarak yirmi kişi bile olsalar hepsini de rahatça gebertebileceğimi düşündüm. Birkaç hafta hep bu düşüncelerle oyalandım; kafam öyle doluydu ki, bu iş, geceleri sık sık düşüme girmeye başladı, arasıra düşümde üstlerine saldırmak üzere olduğumu görüyordum.

Bu işe kafam öyle yattı ki, günlerce, onları gözetleyebilmeme elverişli pusu yerleri aradım; sık sık, artık bana yabancı gelmeyen, o insan kemiklerini gördüğüm yere gittim; düşüncem öç duygusuyla, onların yirmisini otuzunu birden kılıçtan geçirmek özlemiyle dolu olduğundan, bu yerden, azgın vahşilerin birbirlerini yediklerini gösteren belirtilerden duyduğum korku azalmıştı.

En sonunda tepenin yamacında, kayıklarının gelişini istediğim gibi gözetleyebileceğime inandığım bir yer buldum; onlar karaya yaklaşırken bile, sık çalıların

arasında, orada içi beni alacak büyüklükte oyuk olan bir ağaç kovuğunda hiç kimseye gözükmeden kalabilecektim; oturduğum yerden, onların kanlı işlemlerini gözetlerken, birbirlerine iyice yakın oldukları bir sırada tam kafalarına nişan alacak, attığım gibi ilk elde en azından üçünü dördünü yaralayacaktım.

Böylece, tasarladıklarımı bu yerden uygulamaya karar verdim; buna göre, iki misket tüfeğiyle av tüfeğimi hazırladım. İki misketten her birini birer avuç kurşun kesmesi, tabanca kurşunu çapında dört beş de kurşunla doldurdum. Av tüfeğini aşağı yukarı bir avuç kalın domuz saçması, tabancalarımı da dörder kurşunla sıkıladım; yanıma ikinci üçüncü atım için de yeter cephaneyi alarak işe girişmeye hazırlandım.

Her şeyi tasarlayıp böylece düzenledikten, kafamda da eyleme döktükten sonra, her sabah şatomdan şöyle böyle üç mil ya da daha uzak olan tepeye çıkarak, adaya gelen ya da gelmiş bir kayık olup olmadığına bakıyordum. Ama iki üç aylık sürekli gözetleme sırasında, yalnız kıyıda değil, gözlerimle dürbünümün görebildiği yerlere dek bütün okyanusta tek bir kayık göremedim, hep eli boş döndüğüm için bu çetin görevden bıkmaya başladım.

Çevreyi gözetlemek için her gün tepeye gidip geldiğim süre boyunca tasarılarımdaki sertlik sürüyor, kafamda tartışmasını bile yapmadığım bir suçtan dolayı yirmi otuz çıplak vahşiyi öldürmek gibi aşırı bir eyleme ruhum bütünüyle elverişli görünüyordu; kendi çirkin iğrenç tutkularından başka hiçbir kılavuzları olmayan, belki de yüzyıllardır böyle korkunç işler yapagelen, korkunç töreler edinmiş, Tanrı'ca büsbütün kendi başına bırakılan doğanın böyle korkunç alışkanlıklara, cehennem soysuzluklarına yöneltmiş olduğu bu ülke insanlarındaki görülmedik davranışların, bütün evrenin düzenini kuran Tanrı'ca hoşgörülebileceğini düşünmemiştim. Bununla birlikte, dediğim gibi, her sabah tepeye boşuna gidip gelmekten bıkmaya başlayınca, vah-

şileri öldürme konusundaki düşüncelerim de değişmeye başladı; yapacağım işi daha serinkanlılıkla düşünmeye yöneldim. Tanrı'nın çağlar boyunca hoşgörerek böyle cezasız bıraktığı, verdiği yargıları birbirleri üzerinde uygulamalarına gözyumduğu bu adamları birer suçlu olarak görmeye, öldürerek cezalandırmaya benim hakkım, yetkim var mıydı? Bu adamlar bana bir zarar vermekten çok uzaktı, yerli ya da yersiz birbirlerinin kanına girdikleri için benim gidip de bunlarla kavga aramaya ne hakkım vardı? Bu konuyu kendi kendime sık sık şöyle tartışıyordum: bu durumda Tanrı'nın düşüncesinin ne olduğunu biliyor muydum? Bu

insanların böyle bir şeyi suç olarak görmedikleri, bu konuda hiçbir iç ezikliği duymadıkları, bilgilerinin de kendilerini bu işten alıkoyacak yeterlikte olmadığı apaçık bir şeydi. Bu adamlar yaptıkları şeyin bir öldürme suçu olduğunu bilmiyorlar, böylece bizim de işlediğimiz birçok günahlarda olduğu gibi, bilmeden Tanrısal yargıya aykırı davranmış oluyorlardı. Biz nasıl bir öküz boğazlamayı günah saymıyorsak, onlar da bir savaş tutsağını öldürmeyi günah saymıyorlar; biz nasıl koyun eti yiyorsak, onlar da insan eti yiyorlardı.

Bu konuyu biraz düşününce, çok doğal olarak, kararımda kesinlikle yanıldığımı, bu insanların benim önce düşündüğüm anlarda birer suçlu; savaşta tutsak ettikleri kimseleri öldüren ya da birçok durumda olduğu gibi silâhlarını bırakarak boyun eğen birliklerin gene de topunu birden aman vermeksizin kılıçtan geçiren hıristiyanlardan daha suçlu sayılamayacağı sonucuna vardım.

Ayrıca, bu insanların birbirlerine karşı davranışının çok hayvanca, çok insanlıkdışı olmakla birlikte, benimle hiçbir ilgisi bulunmadığını düşündüm; bana hiçbir dokuncaları olmamıştı. Bana saldırmış olsalardı da kendimi savunmak zorunda kalsaydım, onlara karşı koymam söz konusu olabilirdi; ama ellerine düşmekten uzak olduğum, gerçekte benim burada yaşadığımı bile bilmedikleri, dolayısıyle de bana karşı hiçbir eyleme bile girişmedikleri için onlara saldırmam doğru bir şey sayılamazdı. Böylece bir şey yapmak, İspanyolların Amerika'da puta tapan, barbar, tapındıkları putlara insan kurban etmek gibi kanlı töreleri, dinleri bulunan, bununla birlikte İspanyollara oranla gene de suçsuz bir halk sayılan yerlilerden milyonlarcasını barbarca öldürmelerine hak vermek olurdu; oysa İspanyolların bu insanları kendi öz yurtlarından söküp atmak için giriştikleri kıyım o zaman bütün Hıristiyan Avrupa ülkelerinde gerek insanlıkla gerekse Tanrı korkusuyla bağışlanmayacak tüyler ürpertici korkunçlukta bir zor-

balık, düpedüz kasaplık olarak karşılanmış, İspanyollar bütün insanların en korkuncu diye tanınmaya başlamış, İspanya ise acıma duygusundan uzak, iyilik kurallarını tanımayan hoşgörüsüz insanlar yetiştiren bir ülke olarak kötü bir ün kazanmıştı.

Bu düşünceler gerçekten elimi kolumu bağlayarak beni durdurdu; yavaş yavaş tasarılarımdan vazgeçmeye başladım; vahşilere saldırma kararımda haksız olduğum; ilkin onlar bana saldırmadıkça, işlerine karışmamam, bana saldırmalarından da elimden geldiğince kaçınmam, ama beni görür de saldırırlarsa o zaman görevimi yapmam gerektiği, sonucuna vardım.

Öte yandan, böyle bir işe girişmenin beni kurtarmaya değil. tam tersine yok olmama yarayacağını; çünkü bu işle başa çıkmak için adaya gelenleri teker teker öldürmekle kalmayarak, bundan sonra gelecekleri de hepsini öldürebilecek durumda olmam gerektiğini; bunlardan biri kurtulur da olanları yurttaşlarına anlatırsa, öldürdüklerimin öcünü almak için binlercesinin toplanıp adaya gene geleceklerini; böylece davranışımın ancak kendi yıkımıma yol açacağını; şimdilik böyle bir şeyin de hiç gereği olmadığını düşündüm.

Bütün bu düşünceler üzerine, böyle bir işe girişmenin, ne olursa olsun, gerek mantığa, gerekse benimseyeceğim tutuma uygun düşmeyeceğini anladım. Bana düşen ödev, ne yapıp yapıp kendimi onlara göstermemek, adada yaşayan bir yaratık, bir insanoğlu bulunduğunu sezdirecek en ufak bir ip ucu bile bırakmamaktı.

Bu sakınganlığıma din duygusu da katılınca, birçok bakımlardan, bu suçsuz yaratıkların kanına girmek gibi bir işin bana düşen bir görev olmadığı sonucuna vardım; bana göre suçsuzlardı. Birbirlerine karşı işledikleri öldürüm suçunun benimle hiçbir ilgisi yoktu. Bu suç kendi uluslarını ilgilendiren bir şeydi; bunun cezalandırılmasını da, bütün ulusların başlıca Yöneticisi olan, onların işledikleri suçların gerektirdiği cezaları daha iyi bilen, haksızlık yapan ulusları en uygun gördü-

ğü yolda herkesin gözü önünde cezalandıran Tanrı'ya bırakmak zorundaydım.

Bunu şimdi öyle büyük bir açıklıkla görüyordum ki, günah olduğu kesin bir şeye, bile bile adam öldürme sayılacak bu işe girişmediğim için hiçbir şeyden duyamayacağım bir gönül rahatlığı duyuyordum. Diz çökerek, beni böyle kanlı bir suç işlemekten alıkoyan Tanrı'ya bütün bağlılığımla şükrettim; her zaman yardımcım olarak beni esirgemesini bu barbarların eline düşürmemesini, kendi canımı kurtarmak gibi Tanrısal bir çağrı olmadıkça bu işe elimi sokmaktan korumasını diledim.

Bir yıla yakın bir süre bu düşüncede kaldım; bu uğursuz yaratıklarla çatışmaktan öyle kaçınıyordum ki, kendimi tutamam da saldırmak zorunda kalırım diye bu süre içinde ne tepeye uğradım ne de gelip gelmediklerini, adanın kıyılarına çıkıp çıkmadıklarını araştırdım. Yaptığım tek şey, kayığımı bıraktığım yerden alıp dolaştırarak adanın doğu kıyısına getirmek, kocaman bir kayalığın altında bulduğum koy gibi bir yere sokmak oldu; akıntılar yüzünden vahşilerin buralara gelmeyi göze alamadıklarını, daha doğrusu her nedense gelmek istemediklerini biliyordum.

Kayığımla birlikte, yelkensiz kullanılacağı için gerekli sayılmazsa da, kayık için yaptığım bir direkle yelkeni, bütün orada bıraktıklarımı, demire benzer bir şeyi aldım getirdim; demire benzer diyorum; gerçekte bu nesneye ne demir ne de çengel denebilirdi, ama bundan daha iyisini yapmayı beceremediğimiştim. Bütün bunları oradan, adada bir kayığın ya da insanın bulunduğunu gösterecek en ufak bir belirti, bir gölge bile bırakmamak için uzaklaştırmıştım.

Ayrıca, dediğim gibi, ortalıkta her zamankinden daha az görünüyor, evden pek seyrek olarak, ancak keçileri sağmak, ormandaki küçük sürümle ilgilenmek gibi günlük işler için çıkıyordum; ormandaki sürü adanın öbür yanında olduğundan, tehlikeden uzak bulunu-

yordu; arasıra arada bir şeyler umuduyla dolaşan vahşilerin buralara gelmedikleri, dolayısıyle de kıyıdan pek uzaklaşmadıkları apaçık ortadaydı; onlardan korkarak böyle daha sakıngan davranmaya başladığımdan bu yana adaya gene birçok kez gelmiş oldukları yüzde yüzdü; gerçekte arasıra geçmiş günleri düşünerek, elimde yalnız küçük saçmalarla doldurulmuş bir tüfekle, çırılçıplak, adanın her köşesine bucağına bir şey bulmak umuduyla hiç çekinmeden dalıp çıktığım günlerde bunlara raslamış olsaydı, ya da beni görseydiler halim ne olurdu diye korkuyla ürperiyordum. O ayak izi yerine on beş yirmi vahşiyle karşılaşsaydım, hepsi birden o hızlı koşularıyla ardıma takılsaydı, kuş olup uçsam bile ellerinden kurtulamazdım!

Bu konular zaman zaman iyice içimi karartıyor, kafamı öylesine kurcalıyordu ki, öyle bir durumda kendimi savunmak için hiçbir şey yapamayacağımı, nasıl davranacağımı bile seçemiyecek ölçüde bocalayacağımı; şimdi bunca tasarılar kurmuş, birçok kararlar vermiş olmakla birlikte gene de onlarla başa çıkamayacağımı düşünmekten kendimi kurtaramıyordum. Gerçekten de bu konuları uzun boylu düşününce üzerime büyük bir karamsarlık çöküyor, arasıra bu durum hayli uzun sürüyordu; ama en sonunda, beni bunca görünmez tehlikeden korumuş olan, kendi başıma hiçbir zaman kurtulamayacağım kötülüklerden kurtaran ulu Tanrı'ya şükretmekte karar kılıyordum; yoksa ben bu tehlikelerin varlığından, böyle şeylerin olabileceğinden bile habersizdim.

Bu düşünceler, daha önce düştüğüm tehlikelerde Tanrı'nın esirgeyişini ilk görmeye başladığım zamanki hayranlığımı yeniledi. Hiç bilmediğimiz görünmez tehlikelerden ne olağanüstü bir yolda kurtuluyoruz? Şu yoldan mı yoksa bu yoldan mı gitmeli diye bir kuşkuya ya da çekimserliğe düşüp çıkmaza girdiğimiz zaman, gizli bir seziş nasıl da bizi gitmeyi düşündüğümüz yoldan alıkoyarak öteki yola yöneltiyor? Nereden nasıl geldiğini bilmediğimiz, hangi güç olduğunu kestiremediğimiz bir etki şu yolu değil de bu yolu tutmamız için ağır basıyor; sonradan, kendi kafamıza uyup da girmek istediğimiz, gitmemizin gerektiğine inandığımız yolu tutsaymışız kendi yıkımımızla karşılaşacağımızı, yüzde yüz yok olacağımızı anlıyoruz. Buna benzer birçok düşünceler üzerine kendi kendime belli bir kural benimsedim; bir işi yapıp yapmamak ya da bir yoldan gidip gitmemek konusunda içimde gizli bir seziş, kafamda bir zorlanıştan başka hiçbir gerekçe aramadan bu gizli buyruğa hemen uyuyordum. Bu davranışımın sağladığı başarıya, yaşayışımdan, özellikle bu uğursuz adada geçirdiğim sürenin sonlarından birçok örnek verebilirdim; ayrıca, şimdiki aklım olsaydı dikkatimi çekebilecek,

birçok buna benzer durum daha yaşamıştım. Ama akıllanmak geç de olsa iyi şeydir. Yaşayışları böyle benimki gibi birçok ya da daha az sayıda olağanüstü olaylarla geçen akıllı kişilere, hangi görünmez kaynaktan gelirse gelsin, Tanrı'nın böyle gizli bildirilerini işitmezden gelmemelerini öğütlerim. Bunların kaynağını tartışacak değilim; belki anlayamam da; ama bunun ruhların alışverişine, nesnelerle soyut şeyler arasındaki gizli bildirişmeye kanıt olduğu, böyle kanıtların tartışmaya gelmediği kesindir; bu konuda, bu uğursuz adadaki yalnız yaşayışımın son kesiminden birtakım anılmaya değer örnekler vermeme de sıra gelecek.

Bu kuşkuların, içinde yaşadığım bu sürekli tehlikenin, duyduğum kaygıların, kendi rahatım dirliğim için yapmakta olduğum bütün işlere son verdiğini söylersem, okurlarımın bunu yadırgamayacağını sanırım. Şimdi yiyeceğimi düşünmekten çok kendi güvenliğimi sağlamak tasasındaydım. Gürültüsü işitilebilir korkusuyla ne bir çivi çakabiliyor ne odun kesebiliyor ne de tüfeğimi kullanabiliyordum; en kötüsü, dumanın çok uzaklardan görülerek beni ele verebileceği düşüncesiyle rahatça ateş bile yakamıyordum; dolayısıyle çanak, çömlek, pipo gibi pişirilmesi gereken şeyleri ormanın içindeki yeni yerimde yapmaya başladım; bir süre sonra orada yerin bir hayli derinine giden doğal bir mağara bulduğum zaman ne büyük bir sevinç duyduğumu sözle anlatmak güçtür; bu mağaranın ağzına gelen bir vahşi ne denli gözüpek olursa olsun, içeri girmeyi göze alamazdı; gerçekte, buraya ancak benim gibi kendisine sağlam bir sığınak arayan, başka bir şey gözetmeyen bir kimse gelebilirdi.

Ağzı büyük bir kayanın dibinde olan bu mağarayı, kömür yapmak için sık ağaç dalları keserken (bütün böyle şeyleri ulu Tanrı'ya bağlamam için yeterince neden olmasaydı) rastgele bulduğumu söyleyebilirdim; bunu anlatmadan önce niçin kömür yapmaya gereklik duyduğumu söylemeliyim.

Dediğim gibi, evinin çevresinde duman çıkarmaktan çekiniyordum; bununla birlikte, ekmek yapmadan, yemek pişirmeden de yaşayamazdım. Böylece İngiltere'de yapıldığını gördüğüm gibi, çim kesekleri altında odun yakarak kömür elde etmeyi düşündüm; odun kararıp da kömür olunca ateşi söndürerek kömürü eve taşıyacak, ateşte yapılması gereken şeyleri, duman tehlikesi duymaksızın yapabilecektim.

Bu da şöyle oldu. Bir gün burada odun keserken, yerde çok sık bir çalının altında koğuk gibi bir şey gördüm. Ne olduğunu anlamak istedim; bin bir güçlükle bu koğuğun ağzına geldim, epeyce geniş olduğunu gördüm; içinde rahatça ayakta durabiliyordum, belki benimle birlikte bir kişiyi daha alabilirdi. Ama şunu da açıkça söylemeliyim ki, biraz daha derine bakıp da koyu karanlığın içinde in mi cin mi ne idüğü belirsiz bir yaratığın iki yıldız gibi çakarak mağaranın karanlık ağzından dışarıya yansıyan koca gözlerinin parıltısını görür görmez kendimi dışarıya zor attım.

Bununla birlikte, bir süre sonra kendimi toparladım, büyük bir deli olduğumu düşündüm; kendi kendime, cin görmekten korkacak adam bir adada yirmi yıl tek başına yaşayamazdı dedim; daha da ileri giderek, mağarada kendimden korkunç bir şey olamayacağına inandım.

Bunun üzerine, yüreklenerek, elime bir meşale aldım, yanan bir odun parçasıyla gene içeri girdim. Daha üç adım bile atmadan, öncekinden daha büyük bir korkuya kapıldım; çünkü acıyla kıvranan bir adamın inlemesine benzer homurtulu bir ses işittim; bunun ardından yarı anlaşılır yarı anlaşılmaz sözleri andıran bir ses, sonra gene derin bir inilti geldi. İrkilerek geri çekildim, korkudan soğuk terlere batmıştım; başımda bir şapka olsaydı, diken diken olan saçlarımdan dolayı yere düşerdi. Ama gene de elimden geldiğince gücümü toparlayıp, her yerde hazır Tanrı'nın beni esirgemeye yeterli olduğu düşüncesiyle yüreklene-

rek ilerledim, başımdan yüksekte tuttuğum meşalenin ışığıyla, kocaman, korkunç bir tekenin, yattığı yerde son anlarını yaşadığını, can çekiştiğini gördüm; gerçekte, yaşlılıktan dolayı ölmek üzereydi.

Dışarı çıkarabilir miyim diye biraz kımıldattım, ama yerinden kalkabilecek güçte değildi; orada kalmasının hiçbir zararı olmayacağını düşündüm; yaşayacak olursa, tıpkı beni korkuttuğu gibi, buraya gelmeye yeltenecek vahşileri de korkutabilirdi.

Artık korkum geçmiş, dörtbir yanı incelemeye başlamıştım; mağarayı çok küçük buldum, şöyle böyle on iki ayak büyüklüğündeydi, ama insan elinden çıkmışa benzemiyordu; doğrudan doğruya doğal bir mağaraydı. Ta dipte daha öteye giden bir yer daha gördüm, ama öyle alçaktı ki, girebilmem için dizlerimle ellerimin üstünde emeklemem gerekiyordu, oradan nereye çıkacağımı da bilmiyordum; yanımda mum olmadığı için şimdilik bundan vazgeçtim, ama ertesi gün

birkaç mum, bir de misket tüfeklerinden birinin horoz parçasından yaptığım kavlı çakmağı alarak gene gelmeye karar verdim.

Bunun üzerine, ertesi gün yanıma kendi yapmış olduğum altı büyük mum alarak mağaranın o dar yerine gittim; şimdi artık keçilerin içyağından çok güzel mumlar yapabiliyordum; delikten girince hemen hemen on yardalık bir yeri emekleye emekleye geçmek zorunda kaldım; bu yolun uzunluğunu, nereye çıkacağını bilmeden giriştiğim bu iş, oldukça gözüpek bir davranış sayılırdı. Bu dar geçitten sonra mağaranın tavanı, sanırım yirmi ayak yükseldi. Diyebilirim ki, bu mağaranın tavanıyla duvarlarının görünüşündeki göz kamaştırıcı güzelliğin adada bir eşi daha yoktu; iki mumun ışığı duvarlarda yüz binlerce parıltıyla yansıyordu. Bu kayada elmas mı, başka değerli taşlar mı yoksa altın mı bulunduğunu tam kestiremiyordum; altındır diyordum kendi kendime.

İçinde bulunduğum yer, anlaşılacağı üzere kapkaranlık olmakla birlikte, kendi türünde en güzel mağara ya da koğuktu. Tabanı kupkuru, düz, küçük çakıltaşları olduğundan içerde iğrenç zehirli yaratıklar falan bulunamazdı; ne yanlarda ne de tavanda hiçbir ıslaklık yoktu. Tek güçlüğü giriş yeriydi; bununla birlikte, burası benim için tam güvenilebilecek bir sığınak olduğundan, böyle olması bir bakıma kolaylıktı; böylece burayı bulmak gerçekten bir sevinç oldu; güvenliğinden endişe duyduğum birtakım eşyaları fazla gecikmeden buraya taşımaya karar verdim; özellikle, barut cephanesiyle, yedek silâhlarımı, üç av tüfeğimden ikisini, üç misket tüfeğini getirmek istiyordum. Şatomda yalnız en dıştaki duvara top gibi sıralamış olduğum beş tüfeği bıraktım; herhangi bir yolculuk durumunda da bunlardan istediğimi alıp kullanabilecektim.

Bu taşıma sırasında, denizden çıkardığım ıslanmış barut fıçısını da açtım; fıçının her yanından içeri ancak üç dört parmak su girmiş, ıslanınca sertleşen ba-

rutun, bir çekirdeğin sert kabuğu gibi çepeçevre, içeriyi kupkuru tutmuş olduğunu gördüm; böylece fıçının ortasından yüz kiloya yakın çok iyi barut çıkardım. Bu o zaman benim için eşsiz değerde bir buluş oldu; ne olur ne olmaz korkusuyla şatoda alıkoyduğum birkaç kilodan başka bütün barutumu yeni yere taşıdım. Saçma ile mermi yapmakta kullandığım bütün kurşunumu da birlikte aldım.

Şimdi kendimi mağaralarda, kaya koğuklarında yaşadığı söylenen, hiç kimsenin başa çıkamadığı eski çağ devlerinden biri gibi görüyordum; ben burada oldukça, beş yüz vahşi bile ardıma düşse, kolay kolay bulunamayacağıma kesinlikle inanıyordum; bulsalar bile bana burada saldırmayı göze alamazlardı.

Can vermekte olan kocamış teke, burayı bulduğumun ertesi gün mağaranın ağzında öldü; onu dışarıya sürümektense, hemen oraya bir çukur kazarak içine atıp üzerini de toprakla örtmek daha kolayıma geldi; kokmasın diye oraya gömdüm.

Şimdi bu adada yirmi üç yıldır oturmaktaydım; bu yere, buradaki yaşayışa öyle alışmıştım ki, şu vahşiler ortaya çıkıp da rahatımı kaçırmasalardı geri kalan günlerimin hepsini bu yerde geçirmeye, mağaradaki kocamış teke gibi yere uzanıp son soluğumu vereceğim güne dek burada yaşamaya hiç çekinmeden evet diyebilirdim. Zamanımı eskisinden daha hoş geçirmek için kendime ufak tefek eğlenceler, oyalanmalar da bulmuştum. Önceden de söylediğim gibi, ilkin Poll'a konuşmayı öğretmiştim; buna öyle güzel alışmış, öyle yalın, seçik konuşuyordu ki, benim için iyi eğlence oluyordu; benimle birlikte tam yirmi altı yıl yaşadı. Benden sonra daha kaç yıl yaşadığını bilemem, ama Brezilya'da papağanların yüz yıl yaşadığı konusunda bir şey işitmiştim. Belki de Poll bugün bile zavallı Robin Crusoe'yu çağırıp durmaktadır. Dilerim ki hiçbir İngiliz oraya düşüp de onu işitmek gibi kötü bir yazgıya uğramaz; ama böyle bir şey olursa, işittiği sesi yüz-

de yüz şeytanın sesi sanır. Köpeğim de on altı yıl bana, bağlılık dolu, sevgili bir arkadaş oldu, sonra yaşlılıktan öldü gitti. Kedilere gelince, dediğim gibi, öyle bir üredilerki, gerek yiyeceklerimi gerekse beni yemesinler diye ilkin çoğunu vurmak zorunda kaldım; ama en sonunda, gemiden getirdiklerimin ikisi de öldükten sonra ötekilerin hepsi kendilerini boyuna kovduğum ve yiyecek bir şey vermediğim için ormana kaçarak yabanlaştı; yalnız birkaçını alıkoymuş, alıştırmıştım; bunlar aileye karıştılar, ama yeni yavrularını her zaman boğuyordum. Ayrıca evde iki üç tane de keçi yavru besliyordum; bunları avucumdan yem yemeye alıştırmıştım. Bunlardan başka, iki papağanım daha vardı; ikisi de oldukça iyi konuşuyor, «Robin Crusoe» diyebiliyordu, ama gene de bu işte ilk papağanıma yetişemiyorlardı; gerçekte bunların hiçbiriyle ilk papağanımla uğraştığım gibi uzun boylu uğraşamamıştım. Deniz kıyısında yakalayarak kanatlarını kesip alıştırdığım, adını bilmediğim birçok deniz kuşlarım da vardı; şato duvarımın önüne diktiğim fidanlar da şimdi büyümüş, sık bir koru olmuştu; bu kuşlar alçak dalların arasında yaşıyor, orada yumurtlayıp ürüyorlardı, bu da benim çok hoşuma giden bir şeydi; yukarıda da belirttiğim gibi, vahşilerin eline geçmek korkusu bir yana, buradaki yaşayışımdan son derece hoşnut olmaya başlamıştım.

Ama alınyazım başkaymış; benim bu öykümle karşılaşan herkesin şu doğru sonuca varması hiç de kötü olmaz: Yaşamımız boyunca, çoğunlukla raslayıp da kurtulmak istediğimiz, içinde bulunduğumuz an bize çok korkunç gözüken kötülüğün kendisi, çoğu zaman düştüğümüz üzüntüden kurtulmamızı sağlayacak başlıca çıkar yoldur. Anlatmakla bitmez yaşamımdan buna bir çok örnekler verebilirim; özellikle, adadaki yalnız yaşamımın son yıllarında karşılaştığım olaylar bu konuda en belli başlı örneklerdir.

Yukarıda da dediğim gibi buradaki yirmi üçüncü

yılımın aralık ayıydı; güneş gündönümü zamanı (kış-dönümü diyemeyeceğim) olduğu için tam benim harman zamanıydı; sık sık dışarda, tarlada bulunmam gerekiyordu; bir sabah erkenden, daha tan bile ağarmadan önce çıkmıştım; bulunduğum yerden iki mil öteden, adanın daha önce vahşilerin gelmiş olduğu yere doğru deniz kıyısında bir ateş görünce şaşırdım kaldım. Ne yazık ki bu kez adanın öbür yanında değil, benim bulunduğum yanındaydılar.

Bu görünüş karşısında gerçekten büyük bir korkuya düştüm, görülürüm diye evimin önündeki fundalıktan dışarıya çıkmayı göze alamadım; bununla birlikte, vahşiler adada gezerken biçilmiş, biçilmemiş ekinimi, işlerimi, hazırlıklarımı görürlerse burada birisinin olduğunu hemen anlar, ne yapar yapar beni bulurlar korkusuyla içim gene de rahat değildi. Sonunda doğruca şatoma döndüm, her şeye elimden geldiğince doğal bir görünüş vererek merdiveni içeri aldım.

İçerde savunma durumuna geçerek bütün hazırlıklarımı yaptım. Yeni duvara sıralanmış, top adını verdiğim bütün misket tüfeklerini doldurdum, tabancalarımı sıkıladım; bu barbarların elinden beni kurtarması için ulu Tanrı'ya yalvarmayı, O'nun yardımına sığınmayı unutmadan, son soluğuma dek çarpışmaya karar verdim. Bu durumda aşağı yukarı iki saat bekledim; ama dışarıya gönderecek gözcülerim bulunmadığından, olup bitenleri öğrenmek için sabırsızlanıyordum.

Bu durumda neler yapabileceğimi düşünerek bir süre oturduktan sonra, dışarda geçenleri bilmeden daha fazla beklemeye dayanamadım; merdiveni daha önce sözünü ettiğim, tepenin yanındaki düz yere yerleştirdim, çıktıktan sonra alıp bir daha dayayarak tepenin doruğuna çıktım; yanıma özel olarak aldığım dürbünü çıkararak yüzükoyun yere uzandım, onları gördüğüm yere bakmaya başladım. Sayıları dokuzdan aşağı olmayan vahşilerin küçük bir ateş çevresinde oturduklarını gördüm; bu ateş ısınmak için değildi tabiî, çünkü ha-

va aşırı derecede sıcaktı; yanlarında ölü ya da diri olarak getirdikleri insan etinden kendilerine barbarca bir şölen hazırladıklarını anladım.

İki sandalla gelmiş, sandalları kıyıya çekmişlerdi; o sırada deniz kabarmış durumda olduğu için, geri dönmek üzere suların çekilmesini bekledikleri anlaşılıyordu. Bunları benim bulunduğum yandaki kıyıda, böylesine yakınımda görmenin beni nasıl şaşkına çevirdiğini anlamak kolay değildir. Ama buraya her zaman denizin alçalışı sırasında akıntının yatışmasıyla geldiklerini anlayınca içim biraz rahat etti; daha önce gelmemişlerse, suların yüksek olduğu saatlerde her zaman, güvenle ortalıkta dolaşabilirdim; bu gözlem üzerine, gönül rahatlığıyla harmanımda çalışmaya gittim.

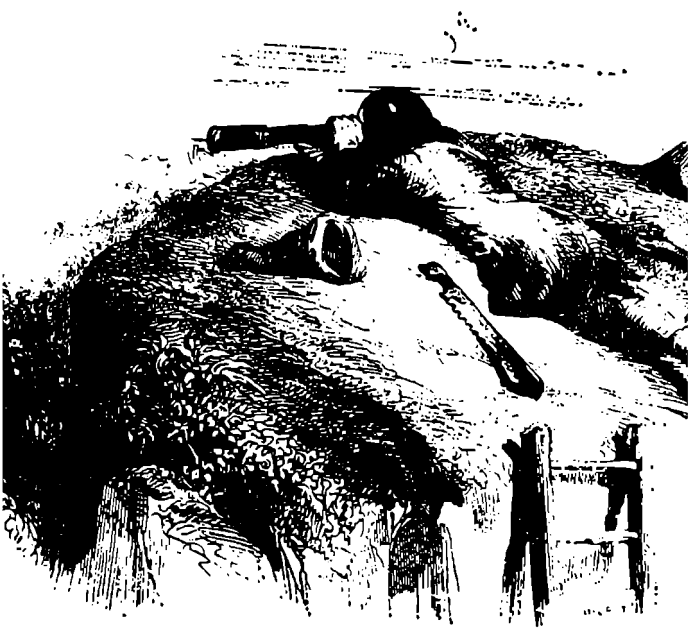
Düşündüğüm doğru çıktı; çünkü sular batıya doğru çekilmeye başlar başlamaz kayıklarına binip kürek çekerek uzaklaştıklarını gördüm. Gitmeden bir buçuk saat önce kıyıda dansettiklerini de söylemeliyim; eğilip kalkışlarını, kımıldanışlarını dürbünümle kolayca görebiliyordum. Bütün ayrıntıları seçemiyordum, ama hepsinin de en ufak bir örtüden bile yoksun, çırılçıplak oldukları anlaşılıyordu; kadın mı erkek mi olduklarını kestiremedim.

Onların kayıklarına binip uzaklaştıklarını görür görmez iki tüfeğimi omuzladım, belime iki tabanca soktum, kocaman kılıcımı da yanıma kınsız olarak astım, var hızımla onları ilk gördüğüm tepeye gittim. En az iki saat sonra (çünkü bunca çok silâhla pek fazla yol alamıyordum), tepeye varır varmaz, gördüklerimden başka üç vahşî kayığının daha gelmiş olduğunu anladım; daha uzağa bakınca hepsinin denize açılmış, karşıdaki kara parçasına yol almakta olduklarını gördüm.

Bu benim için korkunç bir görünüştü; hele kıyıya indiğimde, yaptıkları iğrenç işten geride kalan tüyler ürpertici izleri, bu alçakların oynaya zıplaya parçalayıp yedikleri insanlardan artakalan kan lekelerini, kemikleri, et parçalarını görünce iyice irkildim. İçimde öyle

bir öfke uyandı ki, kim olurlarsa olsunlar, sayıları kaç olurlarsa olsun, bir daha gelecekleri orada ilk görüşte gebertmeyi düşünmeye başladım.

Bunların bu adaya pek sık gelmedikleri bence kesin bir şeydi, çünkü geçen gelişlerinden bu gelişlerine aradan on beş ay geçmişti; daha doğrusu, bütün bu süre içinde onları ne gördüm ne de bir izlerine, bir belirtiye rasladım; demek ki yağmur mevsiminde dışarı çıkmıyorlar, çıksalar bile bunca uzağa gelemiyorlardı. Bununla birlikte, bütün bu süreyi, ansızın baskına uğramak korkusuyla, tedirginlik içinde geçirdim; o zamandan bu yana, bir kötülüğü beklemenin o kötülüğü çekmekten daha acı bir şey olduğunu, hele bu bekleyiş, bu korkuyu silkip atamamanın acıyı daha da büyüttüğünü iyice anladım.

Bütün bu süre içinde hep onları gebertmeyi kurdum; daha iyi bir yolda değerlendirebileceğim zamanımın çoğunu, bir dahaki gelişlerinde onları nasıl tuzağa düşürüp temizleyebileceğimi, özellikle son gelişlerindeki gibi iki kümeye ayrılmış olurlarsa ne yapacağımı düşünmekle geçirdim. Bunlardan on on iki kişilik bir kümeyi öldürsem, ertesi gün, ertesi hafta, ya da ertesi ay bir başkasını, bir başkasını daha, bir başkasını daha öldürmek zorunda kalacağımı; bu işin ardı arkası kesilmeksizin böylece sürüp gideceğini, sonunda onların yamyamlığına taş çıkartacak bir katil olacağımı aklıma bile getirmiyordum.

Artık günlerimi büyük bir şaşkınlık, bir tedirginlik içinde geçiriyor, günün birinde bu acımak bilmez yaratıkların eline düşmekten korkuyordum; arasıra dışarı çıkmayı göze alsam bile, düşünebilecek en büyük sakınganlıkla, dikkatle dörtbir yanıma bakmadan adım atmıyordum. İşte şimdi, evcil bir keçi sürüsü yetiştirmiş olmamın büyük mutluluğunu görüyordum; çünkü vahşilerin dikkatini çekmeyeyim diye, özellikle onların geldiği yerlerin yakınında, hiçbir zaman ateş edemiyordum. Benden korkup kaçsalar bile birkaç gün sonra belki de iki üç yüz kayıkla gene geri dönecekleri su götürmez bir şeydi; o zaman da başıma gelecekler gün gibi ortadaydı.

Bununla birlikte, onları bir daha görmem için aradan bir yıl üç aydan daha fazla bir süre geçti; nasıl gördüğümü şimdi anlatacağım. Evet, bu süre içinde belki bir iki kez adaya gelmiş olabilirler; ama ya kalmamışlardır, ya da ben işitmemişimdir; bununla birlikte buraya gelişimin yirmi dördüncü yılı, yanılmıyorsam mayıs ayında onlarla çok garip bir karşılaşmam oldu; sırası gelince bunu da anlatacağım.

Aradan geçen bu on dört on beş ay içinde kafamda sonsuz bir tedirginlik vardı. Rahat uyku uyuyamıyor, hep korkulu düşler görüyor, sık sık irkilerek uyanıyordum. Gündüzleri ruhum büyük sıkıntılar içinde ezili-

yor, geceleri sık sık düşümde vahşileri öldürdüğümü, öldürmekte neden haklı olduğumu görüyordum. Her neyse, bunları şimdilik bir yana bırakalım; mayısın ortalarında, günleri gene yazmakta olduğum zavallı direk takvimimin gösterdiğine göre ayın on altısında, bütün gün şimşeklerle, gök gürültüleriyle karışık büyük bir fırtına esti; ardından da korkunç bir gece geldi. Her nasıl olduysa, İncil okuyarak şimdi içinde bulunduğum durum konusunda derin derin düşünürken, denizden geldiğini sandığım bir top sesiyle ansızın irkildim.

Bu şaşkınlık daha önceki şaşkınlıklarımdan bambaşka nitelikteydi; çünkü kafamda uyandırdığı düşünceler de bambaşkaydı. Hemen yerimden fırlayarak ça-

bucak kalktım, merdiveni yakalayarak kayanın ortasına koydum; çıktıktan sonra alıp bir daha dayayarak tepenin doruğuna tırmandım; tam o sırada bir alev parıltısı görerek kulak kesildiğimde yarım dakika içinde bir top sesi daha işittim; sesin gelişinden bu topun, sandalımla akıntıya kapıldığım yandan atıldığını anladım.

Bu topları tehlikeye düşen bir geminin, başka gemilerden yardım istemek için attığını düşündüm. Hemen o anda, ben onlara yardım edemezsem de belki onların bana yardım edebileceği aklıma geldi; bunun üzerine elime geçirdiğim bütün kuru otları toplayıp, büyücek bir yığın yaparak, tepenin üstünde bir ateş yaktım. Odunlar kuruydu, kolayca tutuştu, rüzgârın şert esmesiyle birlikte, çok güzel yandı; denizde gemi gibi bir şey varsa bu ateşi görecekleri kesindi, gördüklerine de şüphe yoktu; çünkü ateşim alevlenir alevlenmez başka bir top sesi daha işittim. Ateşimi gün ağarıncaya değin söndürmedim; ortalık iyice aydınlanınca çok uzakta, adanın tam doğusunda, deniz daha sisli olduğu için dürbünümle bile yelken mi tekne mi olduğunu kestiremediğim bir şey gördüm; çok açıktaydı.

Bütün gün sık sık ona baktım, çok geçmeden hiç kımıldamadığını anladım; o zaman hemen bunun demirlemiş bir gemi olduğu sonucuna vardım. Sizin de anlayacağınız gibi, ne olduğunu iyice öğrenmek isteğiyle tüfeğimi elime alarak adanın kuzey ucuna doğru, bir zamanlar akıntının kayığımı attığı kayalara koştum; oraya vardığımda sis iyice açılmış olduğundan, sandalla çıktığımda rasladığım, deniz altındaki gizli kayalara çarpmış parçalanmış bir geminin kalıntılarını üzülerek gördüm; bu kayaların, akıntı hızını kırarak yaptıkları anafor benim bütün yaşamımdaki en umutsuz en acı durumdan kurtulmamı sağlamıştı.

Böylece bir adamın kurtuluşu, bir başkasının yıkımı oluyordu; çünkü, anlaşılan bu adamlar nerede olduklarını bilmedikleri, rüzgâr da doğu ile kuzeydoğu-

dan sertçe estiği için, geceleyin bütünüyle su altında gizli olan kayalara çarpmışlardı. Adayı görmemişlerdi sanıyorum; görmüş olsalardı, sandalları yardımıyla karaya çıkarak kendilerini kurtarmaya çalışırlardı; ama özellikle benim ateşi gördükten sonra toplar atarak yardım istemeleri beni birçok düşünceye yöneltiyordu. Birincisi, ateşi görür görmez sandala atlayarak karaya çıkmaya çalıştıklarını, ama deniz azgın olduğundan devrildiklerini düşünüyordum, çünkü denizin gemiye çarpması üzerine gemiciler kendi sandallarını kırmak, parçalamak zorunda kalırlar. Ardından da belki yanlarında başka bir gemi ya da gemiler bulunduğunu, tehlike işareti üzerine gelerek hepsini alıp götürdüğünü düşünüyorum. Zaman zaman da hepsinin sandala girmiş, denize açılmış olduklarını, tıpkı benim gibi akıntıyla denize doğru sürüklendiklerini, orada da onlar için acıdan ölümden başka bir şey olmadığını, belki de şimdi açlıktan ölmek üzere olduklarını, birbirlerini yiyecek duruma geldiklerini düşünüyordum.

Bütün bu düşünceler altı üstü birer varsayım olmakla birlikte, bu zavallı adamların düşkün durumunu görmekten, acımaktan başka yapabileceğim bir şey yoktu; bunun üzerine gene de iyi bir etkisi oldu; ulu Tanrı bu umutsuz durumda bile bana birçok rahatlık, avuntu bağışladığı için O'na duyduğum borçluluk gitgide daha da büyüdü; dünyanın bu yerine düşen iki gemiden benden başka hiç kimse sağ kalmamıştı. Bundan da şunu öğrendim ki, ne denli kötü bir duruma düşersek düşelim, kendimizden daha kötü bir durumda bulunanları görerek, şu ya da bu yönden, ulu Tanrı'nın bağışına, yardımına şükretmemizi gerektiren bir şey bulmamak olacak şey değildir.

Hiçbirinin kurtulduğunu düşünmeme yer olmayan bu adamların sonu da yüzde yüz aklımdan geçtiği gibi olmuştu. Yakınlarında bulunan başka bir geminin kurtarmış olabileceği düşüncesi dışında, bütün iyi dileklerle birlikte, bunların toptan yokolmadıklarını ummak

için hiçbir akla yatkın dayanak yoktu; başka bir gemiye alınmış olmaları da çok uzak bir olasılıktı, çünkü gerçekte böyle bir şeyin en ufak bir belirtisi bile ortada yoktu.

Bu görünüş üzerine ruhumda nasıl özlem dolu, ateşli bir istek duyduğumu anlatabilecek güçte hiçbir söz bulabileceğimi sanmıyorum; bu duygu arasıra şöyle dile geliyordu: «Ah, şu gemiden bir iki kişi, hayır yalnız bir kişi kurtulsaydı da, bana arkadaşlık edecek, benimle konuşacak, söyleşecek bir dost yaratığa kavuşsaydım!» Yalnız yaşadığım süre boyunca hiçbir zaman, soydaşlarımla birlikte bulunmayı böylesine gönülden dilememiş, bundan yoksun kalmakla böylesine üzülmemiştim.

İnsan duygularında, gözönünde bulunan, ya da gözönünde bulunmasa da düşgücüyle kafada canlandırılan bir amaca doğru akan birtakım gizli kaynaklar vardır; bu durumlarda kimi zaman ruh, düşgücündeki amaç bilinen o nesneyi öyle çılgıncasına kucaklar ki, o nesnenin yokluğu sonradan dayanılmaz bir acı olur.

Hiç olmazsa bir kişinin kurtulmuş olması dileği de böyle bir şeydi «Ah, içlerinden biri olsun kurtulsaydı!» Öyle sanıyorum bu «İçlerinden biri olsun kurtulsaydı!» sözünü bin kez mırıldandım; bu sözleri söylerken öyle bir heyecanlanıyordum ki, ellerim kenetleniyor, parmaklarım avuçlarımı sıkıyordu; avucumda yumuşak bir şey olsa ister istemez ezilirdi; bu arada birbirine kenetlenen dişlerim öyle sıkı kapanmıştı ki, bir süre için ağzımı açamadım.

Bütün bunların nedenini, özelliklerini araştırmayı düşünürlere bırakalım. Benim onlara bütün söyleyebileceğim, neden ileri geldiğini bilmemekle birlikte ilk karşılaştığım zaman beni bile şaşırtan bu durumun anlatılmasıdır. Hiç kuşkusuz bu, bir hıristiyan yoldaşımla konuşup görüşmekten doğacak avuntunun kafamda iyice yer etmiş olmasından, bu yöndeki özlemimden ileri gelen bir şeydi.

Ama dileğim yerine gelmedi. Ya onların ya benim ya da hem benim hem onların alınyazısı bu işe engel olmuştu; adada kalışımın son yılına değin bu gemiden kurtulan birisinin olup olmadığını anlayamadım; yalnız birkaç gün sonra geminin kazaya uğradığı yere yakın bir kıyıda, boğulmuş bir çocuk gövdesine raslayarak büyük üzüntü duydum. Üzerinde bir gemici yeleği, dizden boğma bir pantalonla mavi bir bez gömlekten başka hiçbir şey, hangi ulustan olduğunu anlamama yardım edecek en ufak bir ipucu bile yoktu. Cebinde iki sekizlikle bir pipodan başka hiçbir şey bulamadım. Bu pipo benim için paradan on kat daha değerliydi.

Havanın sertliği yatışmıştı; batan gemide işime yarayacak birtakım şeyler bulabileceğime kesinlikle inandığım için, sandalla geminin yanına gitmeyi çok istiyordum. Ama gerçekte beni oraya gitmeye daha çok zorlayan şey, gemide belki sağ kalmış bir kimse olabileceği, bu durumda yalnız onun canını kurtarmakla kalmayarak kendi yaşayışım için de büyük bir avuntu kazanabileceğim umuduydu. Bu düşünce gönlümde öyle

bir yer etti ki, sandalımla batık gemiye gitmeden, ne gece rahat vardı bana artık, ne gündüz; içimdeki bu dürtü öyle güçlüydü ki, görünmez bir buyrultunun etkisi gibi, karşı durulabilecek gibi değildi; bu düşünceyle işe girişerek, ötesini Tanrı'ya ısmarladım.

Bu gücün etkisi altında çabucak şatoma döndüm, yolculuğum için her şeyi hazırladım, biraz ekmek, büyük bir kap içme suyu, sandala yön verecek bir pusula, bir şişe rom (çünkü daha epeyce rom vardı), bir sepet de kuru üzüm aldım. Böylece, gerekli her şeyi sırtlayarak aşağıya, sandala gittim; sandalın içindeki suyu boşalttım, denize indirdim, eşyaları yükledim, sonra gene eve döndüm. İkinci yüküm, pirinçle dolu kocaman bir çuval, gölgesinden yararlanmak için tepeme açacağım şemsiye, su ile dolu başka bir büyük kap, yirmi yirmi beş küçük ekmek ya da arpa çöreği, öncekinden fazla olarak, bir şişe keçi sütü ile bir parça da peynirdi. Bunların hepsini bin bir çeşit çabayla kayığa taşıdım.

Yolumu açık etmesini Tanrı'dan diledikten sonra karadan ayrılmış; kürek çekerek, kıyıyı izleye izleye en sonunda adanın o yandaki son noktasına, daha doğrusu kuzey doğusuna geldim. Şimdi denize açılıp açılmama konusunda karar vermem gerekiyordu. Biraz ötede adanın her iki yanından da sürekli olarak hızla geçen, daha önce düştüğüm tehlikeyi anımsatan akıntılara bakınca, yüreğim erimeye başladı; çünkü bu akıntılardan birine kapılacak olursam açık denizlere sürükleneceğimi, belki de adayı gene gözden yitireceğimi, kayığım da küçük olduğu için az buçuk bir rüzgârla ister istemez yokolacağımı açıkça kestirebiliyordum.

Bu düşünceler beni öyle yıldırdı ki, bu işten yavaş yavaş vazgeçmeye başladım, kayığı kıyıda küçük bir koycağıza çekerek dışarıya atladım; bir toprak yığını üstüne oturup bir yandan bu yolculuğu yapmaya duyduğum istek bir yandan da içime çöken korku arasın-

da bocalayarak kara kara düşündüm; bu düşüncelere dalmaktan denizin değiştiğini, suların kabarmaya başladığını bile görmedim; bu durumda, daha birkaç saat denize açılamazdım. Bunun üzerine hemen gözüme, üzerine çıkarak suların kabarma durumunda akıntıları, hangi yoldan gidip dönebileceğimi seçiklikle görebileceğim yüksek bir tepe ilişti. Denizin her iki yanını da görebilen bu tepeden, suların çekilme durumunda akıntının güney kıyıya yakın, kabarma durumunda da kuzey kıyıya yakın geçtiğini, dönüşte benim için kuzey kıyıyı tutmaktan başka yapılacak şey olmadığını, bunu da çok dikkatli yapmam gerektiğini anladım.

Bu gözlemlerle yüreklenerek ertesi sabah ilk akıntıyla denize açılıp geceyi de kayıkta, daha önce sözünü ettiğim kocaman kaputun altında geçirmeye karar verdim, yola çıktım. Doğuda kalan akıntının beni hızla götüren etkisini duyuncaya değin ilkin doğru kuzeye gittim; ama bu etki daha önce beni hızla sürükleyerek kayığı yönetmemi iyice engelleyen güney akıntısının etkisine benzemiyordu; küreğimi güçlü bir dümen gibi kullanarak, büyük bir hızla, doğru batık gemiye yöneldim, iki saatten daha az bir zamanda geminin yanına vardım.

Geminin görünüşü korkunçtu. Yapısına bakılırsa bir İspanyol gemisiydi; iki kayanın arasına sıkışmış kalmış, başı ile kıçı dalgalardan parça parça olmuştu; baş kasarası kayalara hızla çarptığından hem pruva direği hem de büyük direği tam güverte düzeyinden, kökten kopmuştu; ama civadrası sağlamdı, pruvası ile baş bodoslaması sağlam görünüyordu. Yanına yaklaştığımda küpeştede bir köpek belirdi; geldiğimi görünce havladı, bağırdı; ben çağırır çağırmaz, yanıma gelmek için denize atladı, tuttum kayığa aldım; ama açlıktan susuzluktan nerdeyse ölmek üzereydi. Önüne bir ekmek koydum, karda on beş gün aç kalmış bir kurt gibi saldırarak yedi. Zavallı hayvana sonra biraz su verdim, bıraksaydım çatlayıncaya dek içecekti.

Bundan sonra gemiye çıktım; ama ilk gördüğüm şey, geminin mutfağında birbirlerine sıkı sıkıya sarılı iki boğulmuş adam oldu. Gerçekte gemi kayaya bindirdiği zaman fırtına olduğu için, deniz gemiye öyle ardı arkası kesilmeden dolmuştu ki, bunların tıpkı suyun altındaymışcasına, denizin sürekli çarpmasıyla boğulmuş olabileceklerini düşündüm. Gemide köpekten başka canlı kalmamıştı; görebildiğim eşyaların da hepsi sudan bozulmuştu. Ambarın dibinde şarap mı konyak mı olduğunu anlayamadığım birtakım içki fıçıları duruyordu; sular çekilmiş olduğu için bunları görebiliyordum; ama çok büyük olduklarından uğraşılmaya değmezdi. Gemicilerin kimisinden kalma birtakım sandıklar gördüm; içlerinde ne olduğuna bile bakmadan bunlardan ikisini kayığa aldım.

Geminin kıçı sağlam, burnu da parçalanmamış olsaydı, adamakıllı bir yolculuk yapardım sanıyorum; çünkü bu iki sandıkta bulduğum şeylerden anladığıma göre, gemide bir hayli değerli şey vardı; tuttukları yoldan anlayabildiğime göre gemi Amerika'nın güney kesiminde Brezilya'nın ötesinden, Buenos Ayres'ten ya da Rio de la Plata'dan kalkmış, Meksika körfezinden Havana'ya ya da buna benzer bir yere, belki İspanya'ya gidiyormuş. Hiç kuşkusuz gemide büyük bir zenginlik vardı, ama artık hiç kimsenin işine yaramayacaktı; gemideki öbür insanların ne olduğunu da o zaman öğrenemedim.

Sandıklardan başka içkiyle dolu yirmi galonluk küçük bir fıçı bularak büyük güçlükle onu da kayığa götürdüm. Bir kamarada birçok misketlerle, içinde iki kilo barut bulunan büyük bir barut boynuzu buldum. Misketten yana bir sıkıntım yoktu, dolayısıyle onları bıraktım, ama barut boynuzunu aldım. Çoktandır istediğim bir ateş küreğiyle bir maşa, iki küçük pirinç tencere, çikolata yapmak için bir bakır güğüm, bir de ızgara aldım. Bu yükle, sular kabarmaya başladığından, köpeği de yanıma alarak dönüş için yola çıktım; aynı

gece saat bir sularında yorgun argın, son derece bitkin bir durumda adaya vardım.

O gece kayıkta yattım; sabahleyin getirdiğim eşyaları şatoma değil de yeni mağarama taşımaya karar verdim. Dinlendikten sonra bütün eşyayı karaya çıkararak birer birer incelemeye başladım. İçki fıçısının bir çeşit romla dolu olduğunu gördüm, ama bu Brezilya'daki romlara benzemiyordu, kısacası hiç de iyi değildi. Ama sandıkları açtığında çok işime yarayacak bir sürü şey buldum. Sözgelişi, birinde en iyisinden, ince işlenmiş bir şişe sandığı buldum; şişeler çok güzel, eşi az bulunur içkilerle doluydu. Her şişe bir buçuk iki litre alıyordu; şişelerin üzeri de gümüşle işlenmişti. İki kavanoz dolusu reçel ya da tatlı buldum; ağızları öyle iyi kapanmıştı ki, içlerine tuzlu su hiç dokunmamıştı; ama bulduğum öteki iki kavanoz su almış, içlerindeki tatlı bozulmuştu. Birkaç tane çok iyi gömlek buldum; bu beni sevindirdi; on on beş beyaz keten mendille boyun atkısı buldum. Sıcak günlerde yüzümü silerek serinleyeceğim için bu mendillere de çok sevindim. Sandığın dibine geldiğimde hepsinin toplamı bin yüzü bulan sekizliklerle dolu üç torba buldum; torbalardan birinde bir kâğıda sarılı sekiz İspanyol altını, biraz külçe altın, birkaç küçük altın çubuk buldum; öyle sanıyorum bunların ağırlığı şöyle böyle yarım kilo vardı.

Öteki sandıkta birtakım elbiseler buldum; ama pek işe yarar şeyler değildi; anlaşılan bu sandık topçu yardımcısınındı; gerçi içinde top barutu yoktu, ama gereğinde av tüfeklerini doldurmak için alıkonmuş üç küçük boynuz dolusu çok ince parlak barut vardı. Kısacası, bu gidişte getirdiğim şeyler arasında işime yarayacak çok az şey vardı; paraya gelince, onu kullanabileceğim bir yer yoktu; benim için para, ayağımın altındaki çamurla birdi; bütün bu paranın hepsini, yokluğunu çok duymakla birlikte, yıllardır ayağının hiç görmediği üç dört çift İngiliz çorabıyla ayakkabısına vermeye hazırdım. Gerçi batık gemide gördüğüm boğulmuş

adamların ayağından çıkardığım iki çift ayakkabım vardı; sandıkların birinde iki çift daha bulunca çok sevindim; ama bunlar gerek kullanılış gerekse rahatlık bakımından bizim İngiliz ayakkaplarına hiç benzemeyen yumuşak, yemeni gibi şeylerdi. Bu gemici sandığında aşağı yukarı elli tane sekizlik buldum, ama bunlar altın değildi. Anlaşılan bu sandık ötekinden daha yoksul bir adamındı. Ötekisi belki de bir subayındı.

Her neyse, bu parayı da alarak önceden kendi gemimizden aldığım para gibi, mağaranın bir köşesine sakladım. Ama dediğim gibi, geminin öbür köşesine erişemeyişim acınılacak bir şeydi; çünkü o zaman en azından birkaç kayık dolusu para getirebilir, bir gün İngiltere'ye kaçabilecek olsam bile, geri dönüp gene arayıncaya değin bu paralar sakladığım yerde sağ salim kalabilirdi.

Bütün eşyaları, karaya çıkarıp yerleştirdikten sonra gene kayığıma döndüm, kıyı boyunca kürek çekerek kayığı eski koyuna götürdüm, sonra da hemen soluğu evimde aldım. Her şey bıraktığım gibi duruyordu. Dinlenerek gene eskisi gibi yaşamaya, ev işlerimi yürütmeye başladım; bir süre için oldukça rahat yaşadım; yalnız eskisinden daha sakıngan davranıyor, pek dışarılara çıkmıyor, çevremi daha çok gözetliyordum. Arasıra özgürce dolaşacak olsam bile, bunu her zaman vahşilerin gelmediğine hemen hemen kesinlikle inandığım, adanın doğu bölgesinde yapıyordum; hem de o yana giderken, adanın öbür yanlarında yanımdan hiç eksik etmediğim bir sürü cephane ile silâhı da taşımıyor, böyle hazırlıkları gereksiz görüyordum.

Bu koşullar altında daha iki yıl yaşadım; ama sürünmek için doğmuş olduğumu bana hep hatırlatıp duran şu karayazgılı başım, bu iki yıl içinde, bu adadan nasıl kaçıp kurtulacağım konusunda bir sürü tasarılarla dolup taştı; arasıra, mantığım artık orada bu tehlikeli yolculuğu göze almaya değecek hiçbir şey kalmadı dese bile, batık gemiye bir daha gitmeyi is-

tiyordum; başımı alıp bir şu yana açılıyordum, bir bu yana; Salle'den kaçarken kullandığım kayık burada elimde olsaydı, nereye gidersem gideyim diyerek, koca denize açılmayı bile göze alırdım.

Bütün bu durumlarımla ben, insanlığın acılarından yarısının kaynağı olan bir hastalığa tutulmuş kimseler için ders alınması gereken bir örnek sayılırım; hastalık sözüyle, Tanrı ile Doğa'nın insana uygun gördüğü durumla yetinmemeyi belirtmek istiyorum; çünkü benim geriye dönüp de ilk durumumu görmezden gelişim, babamın o güzel öğütlerini dinlemeyişim, o öğütlere karşı gelişim, işlediğim başlıca günah oldu; üstüne buna benzer başka günahlar da gelince bu acı duruma düştüm; çünkü ulu Tanrı beni Brezilya'ya mutlu bir çiftçi olarak yerleştirmiş, istediklerimi bağışlamıştı;

yavaş yavaş ilerlemekle yetinseydim bugün, daha doğrusu adada geçirdiğim şu süre içinde, Brezilya'nın en ileri gelen çiftçilerinden biri olurdum; orada yaşadığım kısa süre içindeki ilerlememi, kalmış olsaydım erişebileceğim kazancı düşünürsek, o hızla yüz bin altınlık bir varlığım olabilirdi. Kurulu bir düzeni, gelişmiş, yoluna girmiş bir çiftliği bırakıp köle getirmek için geminin yük sorumlusu olarak Gine'ye gitmek benim neyime idi? Zamanla, sabırla, yerimizde kazancımız artacak, istediğimiz arap köleleri, bu işin alım-satımıyla uğraşanlardan kendi kapımızda satınalabilecektik; belki bu biraz pahalıya malolurdu, ama öbür yoldan sağlayacağımız kazanç, bunca tehlikeyi göze almayı gerektirecek değerde bir şey değildi.

Ama böyle düşünceler, çoğunlukla genç kafaların işi olduğundan, bunların bir çılgınlık olduğunu anlamak da her zaman birçok yılların geçmesine ya da acı bir deneyden alınacak derse bağlıdır; işte benim için de böyle oldu. Bununla birlikte aldanmak benim yaradılışımda öyle derinlere kök salmıştı ki, durumumla bir türlü yetinmiyor, bu yerden kaçmanın yollarını araştırmaktan bir türlü kafamı alamıyordum. Şimdi öykümün sonunu anlatmam okurların daha çok hoşuna gider ama, öykümün sonuna varabilmek için, önce buradan kaçma konusundaki çılgınca tasarılarımı, ilk düşüncelerimi, hangi ilkelere göre davrandığımı anlatmak yersiz kaçmaz sanırım.

Batık gemiye yaptığım son yolculuktan sonra şimdi şatoma çekildiğim, kayığımı koya yerleştirerek her zamanki gibi suya batırdığım, gene eski yaşayışıma döndüğüm düşünülebilir. Gerçekte eskiden olduğumdan daha varlıklıydım, ama hiç de daha zengin değildim; İspanyollar gelmezden önce Peru'daki kızılderililerin varlıklarından yararlanamayışları gibi, benim varlığım da bana hiçbir şey sağlamıyordu.

Bu yalnızlık adasına ayak basışımın yirmi dördüncü yılı mart ayında, yağmur mevsimi gecelerinden bi-

riydi. Yatağıma ya da hamağıma uzanmış yatıyordum; uyanıktım, sağlık durumum iyiydi, ağrım sızım, gövdece bir rahatsızlığım, kafaca bir tedirginliğim yoktu, ama gözüme bir türlü uyku girmiyordu; aşağıda da anlatacağım üzere bütün gece gözümü kırpmadım.

O gece beynimin büyük işlek geçitinde fırtınalar koparan sayısız ipe sapa gelmez düşünceyi ne anlatabilirim ne de anlatmam bir şeye yarar. Bütün yaşamımı küçük bir ölçekte, ya da kısaca, gözümün önünden geçirdim; bu adaya gelişimden bu yana geçen günleri düşündüm. Adaya ayak bastığım günden beri geçirdiğim zamanı düşünürken, ilk yıllardaki mutluluğumla, kumda bir ayak izi gördüğümden bu yana çektiğim korkuyu, kuşkuyu, tasayı karşılaştırdım; vahşilerin bu adaya gelip gittiklerine, yüzlerce vahşinin birden buraya gelebileceğine inanmıyor değildim; ama böyle bir şeye rastlamamıştım, dolayısıyla korkum da yoktu. Tehlike gene aynı olmakla birlikte, gönlüm rahattı; karşımdaki tehlikeyi tanımamaktan, gerçekte böyle bir tehlike hiç yokmuşçasına mutluluk duyuyordum. Bu durum, aklıma birçok işe yarar düşünceleri özellikle şunu getirdi: Ulu Tanrı insanları yönetirken, onların olaylarla ilgili görgüleriyle bilgilerini böylesine dar sınırlar içine almakla ne büyük bir iyilik etmiştir; insan binlerce tehlike arasında dolaşır; ama bu tehlikeleri görseydi ya da bilseydi düşüncesi darmadağın, ruhu da mutsuz olurdu; kendisini kuşatan tehlikelerden hiçbirini bilmediği, nesnelerle ilgili olaylar gözlerinden gizlendiği için rahat, esen kalır.

Bu konulara bir süre kafa yorduktan sonra, bu adada büyük bir güvenle, hiçbir kuşku duymaksızın dolaşmakla, yıllardan beri ne büyük bir gerçek tehlike içinde yaşamış olduğumu, kara kara düşünmeye başladım; beni bir keçiyi ya da kaplumbağayı yakalayışımdaki aynı niyetle yakalayacak, ben bir serçeyi ya da güvercini öldürüp yemeyi nasıl günah saymıyorsam, beni de öldürüp yemeyi günah saymayacak yamyamların, vah-

şilerin elinden, en korkunç bir sondan, belki de ancak bir tepenin sırtı, büyük bir ağaç ya da gecenin rastgele yaklaşması yardımıyla kurtulmuştum. Bilinmeyen bütün bu kurtuluşlarımı borçlu olduğum, gücü karşısında saygıyla boyun eğdiğim başlıca Koruyucu'ya bütün gönlümle şükretmedim desem kendime haksızlık etmiş olurum. O korumasa, benim bu acımak bilmez vahşiler eline düşmem kaçınılmaz bir şeydi.

Bu düşünceler gelip geçtikten sonra, kafam bir süre iğrenç yaratıkların, başka deyimle vahşilerin huylarını incelemekle oyalandı; nasıl oluyor da yerin göğün bilge Yönetici'si, kimi yaratıklarının böyle bir insanlık dışı davranışa düşmesine, üstelik soydaşlarını yiyecek ölçüde alçalmasına izin verebiliyordu? Ama bütün bu düşünceler birtakım (o zaman için yararsız) gözlemlere dayanınca, aklıma bu iğrenç yaratıkların dünyanın hangi kesiminde yaşadıklarını, geldikleri kıyının buradan uzaklığını, yurtlarından bunca uzakta ne aradıklarını, kayıklarının ne biçim şeyler olduğunu öğrenmek geldi; onlar buraya geliyorlar da, ben ne diye işimi gücümü ayarlayıp oraya gitmeye hazırlanmayayım, dedim kendi kendime.

Oraya gittiğim zaman ne yapacağımı, ellerine düşersem ne olacağımı, nasıl yakamı kurtaracağımı düşündüğüm gibi hiçbir şeyi düşünmemiş, hiçbir şeye böyle uzun uzadıya kafa yormamıştım; oraya nasıl gidebileceğimi, ellerine düşmesem de nasıl yiyecek bulabileceğimi, hangi yola yöneleceğimi bile böylesine düşünmüyordum. Bu düşüncelerin hiçbiri aklımın kıyısından geçmiyordu, ama sandalımla o kara parçasına geçebileceğim düşüncesi iyice kafamda yer etmişti. Geriye bakınca şimdiki durumumu, düşünebilecek en kötü durum olarak görüyordum; bundan daha kötüsü ancak ölüm olurdu; o karaya gidersem belki kurtulur, ya da Afrika kıyısında yaptığım gibi, insanların yaşadığı bir ülkeye varıncaya dek kıyıyı izleyebilir bir kurtuluş yolu bulurdum; kimbilir, belki de beni alacak bir hıristiyan

gemiye rastlardım; işim büsbütün ters gidecek olsa, çok çok ölürdüm, bu da çektiğim bütün acılara bir an önce son vermek olurdu. Bu arada sizlerden dileğim, bütün bu düşüncelerin tedirgin bir kafa ile sabırsız bir yüreğin ürünü olduğunu; bende bu durumun, uzun zamandır süregelen kayguların verdiği umutsuzlukla, batık gemiye gidişimde uğradığım umut kırıklığının bir sonucu olduğunu; o gemide çoktandır bütün gönlümle özlediğim bir şeyi, daha doğrusu, benimle konuşup söyleşecek, bana bulunduğum yer konusunda, buradan nasıl kurtulabileceğim konusunda bilgi verecek bir kimseye raslamaya öylesine yaklaştığımı; umudum boşa çıkınca sinirlerimin altüst olduğunu, gözönünde tutmanızdır. İçimde ulu Tanrı'ya boyun eğmekten, O'nun buyruklarını beklemekten doğan rahatlık yitmiş gibiydi; kafamı, bende karşı konulmaz bir güçle, kaçınılmaz bir istekle uyanan, o kara parçasına gitmeden düşüncesinden başka hiçbir şeye yöneltemiyordum.

İki saat ya da daha fazla bir süre kafamı kurcalayan bu düşünceler kanımı öyle fazla kızıştırdı, içimdeki olağanüstü heyecan dolayısıyla nabzım, bir sıtmaya tutulmuşcasına öyle delicesine atmaya başladı ki, bu düşünceden yorulmuş, ezilmiş bitkin düşmüşüm gibi, derin bir uykuya daldım. Kafamı oyalayan bu şeylerin düşüme de girdiği sanılır belki; ama öyle olmadı, düşümde gördüğüm, bambaşka bir düştü: her zamanki gibi bir sabah şatomdan dışarı çıkıyordum, kıyıda denizden iki kayıkla yaklaşan on bir vahşi gördüm, öldürüp yemek üzere başka bir vahşiyi de birlikte getiriyorlardı; öldürülecek olan bu vahşi ansızın sıçrayarak can kaygusuyla ellerinden kaçmaya başladı. Uyku arasında, onun saklanmak için koşarak büyük duvarımın ötesindeki sık çalılığa geldiğini görür gibi oldum; yalnız olduğunu, ötekilerin de onu bu yanda aramadıklarını görünce ortaya çıktım, kendisine gülümseyerek yakınlık gösterdim; bunun üzerine diz çökerek benden yardım diler gibi göründü; kendisine merdiveni göstererek

yukarı çıkardım, mağarama götürdüm, benim uşağım oldu; bu adamı elde eder etmez kendi kendime «şimdi artık karşıdaki karaya gitmeyi hiç çekinmeden deneyebilirim; bu adam bana kılavuzluk eder, ne yapılacağını, yiyecek için nereye gidileceğini, parçalanıp yenmemek için nerelerden kaçınmak gerektiğini; nerelere gidilebileceğini söyler,» dedim, tam bu sırada uyandım. Düşümde kurtulmak umudundan duyduğum sevincin öylesine etkisindeydim ki, uyandığımda bunun bir düşten başka bir şey olmadığını görünce uğradığım umut kırıklığı beni çok büyük bir üzüntüye attı.

Bununla birlikte, bu düşten, buradan kaçmak için tek çıkar yolun, vahşilerden birini, hem de başarabilirsem, parçalanıp yenmek cezasıyla öldürmek üzere buraya getirdikleri bir vahşiyi ele geçirmek olacağı sonucuna bardım. Ama bunun da gene birtakım güçlükleri vardı; onların büyük bir sürüsüne saldırıp hepsini temizlemeden bu düşünce gerçekleşemezdi; bu yalnız umutsuz, başarılması güç bir tasarı olmakla kalmıyor, öte yandan böyle bir şey yapmanın doğru olmayacağı düşüncesi de içimi kemiriyordu; kendi kurtuluşum için bile olsa, bunca kan dökmeye gönlüm yanaşmıyor, tüylerim diken diken oluyordu. Kafamda bu tasarıya karşıt olarak beliren düşünceleri, daha önce de anlattığım için, şimdi gene teker teker sıralamayacağım. Gerçi bu adamların benim canıma düşman olduklarını, ellerinden gelse beni parçalayacaklarını, bu ölümden kurtulma çabasının benim için tam anlamıyla kendini savunma sayılacağını, saldırılarına uğrasam da uğramasam da bir gün ölmemek için öldürmek zorunda olduğumu ileri sürebilirdim, ama bütün bunlarla birlikte, kendi kurtuluşum için insan kanı dökmek bana korkunç geliyordu; bu düşünceyle uzun bir süre uzlaşamadım.

Bununla birlikte, kendi kendimle birçok gizli tartışmalardan, bu konuda olumlu olumsuz görüşlerin kafamda uzun süre çarpışmasından dolayı bir hayli bocaladıktan sonra, kurtulmak için duyduğum ateşli istek

hepsinden baskın çıktı, ne olursa olsun, bir dengine getirip bu vahşilerden birini ele geçirmeye karar verdim. Şimdi iş bunu nasıl yapacağımı tasarlamaya kalıyordu; bu da gerçekte kararlaştırılması çok güç bir şeydi. Kafama yakın bir yol bulamayınca, kıyıya çıkışlarını görmek için hep gözetlemede kalmaya, sonra durumun gerektireceği gibi davranmak üzere, gerisini olayların gelişmesine bırakmaya karar verdim.

Kafamda bu düşünceyle, elimden geldiğince sık sık gözcü durmaya başladım; bu işi öyle sık yapıyordum ki sonunda gözcülükten usandım; artık bir buçuk yılı geçmişti; bu sürenin büyük bir kesiminde, vahşilerin kayıklarını görmek için hemen hemen her gün adanın batısına, güneybatı noktasına gittim, ama tek kayık göremedim. Bu çok umut kırıcı bir şeydi, iyice canım sıkılmaya başladı; ama bu sıkıntının daha önceki durumda olduğu gibi, beni yapmak istediğim şeyden soğutacağı ölçüde olduğunu da söyleyemem. Geciktikçe işi daha çok benimsiyordum. Sözün kısası, şimdi bu vahşilerle karşılaşmak için duyduğum istek, başlangıçtaki onları görmekten, onlara görünmekten kaçınma isteğimden daha baskındı.

Ayrıca, bir vahşiyi, belki de ikisini üçünü ele geçirip de adamakıllı köle edebilir, her dediğimi yapacak, bana hiçbir zaman kötülük edemeyecek duruma getirirsem, onları kolayca yönetebileceğimi, istediğim gibi çekip çevireceğimi düşünüyordum. Bu işle uzun süredir oyalanmaktaydım, ama ne gelen vardı ne giden. Kurduğum bütün düzenler, tasarılar boşa çıktı, çünkü çoktandır buralara hiçbir vahşi yaklaşmıyordu.

Bu tasarılarla bir buçuk yıl oyalandıktan, bunları gerçekleştirebilmek için hiçbir elverişli durum ortaya çıkmayınca hepsinin de boş olduğuna karar verdikten sonra, bir sabah erkenden, adanın benim yandaki kıyısında en az beş kayık bulunduğunu, içindekilerin de karaya çıkarak gözden uzaklaşmış olduklarını görünce şaşakaldım. Bunların sayısı benim bütün tasarılarımı

altüst etti; daha önce çoğunlukla bir kayıkta dört ya da altı kişi, arasıra daha fazla geldiklerini gördüğüm için, şimdi yirmi otuzuna birden saldırmakta ne gibi bir yola başvuracağını, tek başıma hepsiyle nasıl başa çıkacağımı bir türlü bilemiyordum; böylece şaşırarak kuşku içinde şatomda sessizce bekledim. Bununla birlikte daha önceki hazırlıklarımı yürürlüğe koyarak tam bir saldırı durumuna geçtim; bir şey olursa saldırıya hazırdım. Yapacakları herhangi bir gürültüyü işiteyim diye bir süre kulağım kirişte bekledikten sonra, daha fazla dayanamayarak tüfeğimi merdivenin dibine dayadım, her zamanki gibi iki tırmanışta tepeye çıktım; bununla birlikte, beni görmemeleri için, tepenin üzerinden başım gözükmeyecek bir biçimde durdum. Buradan dürbünüm yardımıyla sayılarının otuzdan aşağı olmadığını, bir ateş yakmış, yemek pişirmekte olduklarını gördüm. Nasıl pişiriyorlardı, ne pişiriyorlardı anlayamadım; ama hepsi de ateşin çevresinde, kendi töreleri üzere, sayısız barbarca eylemlerle, sıçramalarla dansediyordu.

Ben böyle bakarken, dürbünümle iki zavallı kurbanın, bırakılmış oldukları kayıklardan, boğazlanmak üzere sürüklenerek çıkarıldıklarını gördüm. Sopa ya da ağaçtan bir kılıçla vurulduğunu sandığım birisi hemen yere yığıldı; anlaşılan öldürme yolları buydu. İki üç kişi hemen, yere düşeni kesmek, parçalamak için işe koyuldular. Bu arada öteki kurban da ayakta dineliyor, kendi sırasını bekliyordu. Tam bu anda, bu zavallı düşkün, kendini birazcık özgür bulunca, içinde beliren yaşama umuduyla, yerinden fırladığı gibi onlardan uzaklaştı, kumluk boyunca benden yana, demek istediğim, benim evin bulunduğu kıyıya doğru inanılmaz bir hızla koştu.

Benim kıyıya koştuğunu görerek, hepsinin birden onun ardına takıldığını sanıp, büyük bir korku geçirdiğimi açıkça söylemeliyim; şimdi düşümün gerisinin gerçekleşmesini, benim koruya sığınmasını bekledim;

ama düşümün sonuna, vahşilerin onu buraya dek kovalamayacaklarına, onu bulamayacaklarına bel bağlayamazdım. Bununla birlikte, olduğum yerde duruyordum; ama onu kovalayanların üçten fazla olmadığını görünce kendime gelmeye başladım; hızlı koşusuyla arayı bir hayli açtığını, yarım saat böyle dayanabilirse ellerinden kurtulabileceğini görünce daha da yüreklendim.

Onlarla benim şato arasında, öykümün başlangıcında gemiden eşyaları salla karaya çıkardığım zaman sık sık sözünü ettiğim koy vardı; zavallı kaçağın o koyu yüzerek geçmek zorunda olduğu, yoksa orda yakayı ele vereceği artık apaçıktı. Suların yüksek olmasıyla birlikte hiç duraksamadan koya atlayarak şöyle böyle

otuz kulaçta bu yana geçti; karaya çıkarak gene var hızıyla koşmaya başladı. Öteki üç kişi koya vardıklarında, içlerinden ikisinin yüzebildiğini, üçüncünün o yanda kalarak yüzen arkadaşlarına baktığını, oradan ileri gelmeyip, biraz sonra yavaş yavaş geri döndüğünü gördüm; dönmesi de kendisi için çok daha hayırlı oldu.

Koya atılan öbür iki adamın yüzerek bu yana geçmek için kaçan adamdan iki kat daha fazla zaman harcadıklarını gördüm. Bir uşak, bir arkadaşı ya da yardımcı ele geçirmenin tam sırası olduğu, şimdi Tanrı'nın beni bu zavallının canını kurtarmaya çağırdığı düşüncesi, bütün sıcaklığıyla gerçekte karşı konulamaz bir güçle kafamda doğuverdi. Var hızımla merdivenden aşağı inerek, merdivenin dibine dayadığımı daha önce söylemiş olduğum iki tüfeğimi kaptım, gene yukarı çıkarak tepenin doruğuna tırmandım; oradan denize doğru indim, bayır aşağı çok kestirme bir yoldan kaçanla kovalayanlar arasına girdim, bir yandan da kaçana bağırıyordum; geri dönüp baktı, belki ilkin benden de az öncekilerden korktuğu ölçüde korkmuştu; elimle ona geriye doğru gelmesini işaret ettim, bu arada ben de yavaş yavaş kovalayanların üstüne doğru ilerledim; sonra birden öndekine saldırarak tüfeğin dipçiğiyle vurduğum gibi yere serdim. Ateş etmek istemiyordum; gerçi ötekiler bunca uzaktan bir şey işitemez, dumanı da göremeyecekleri için, olup bitenleri anlayamazlardı; ama gene de çekiniyordum. Öndekini böylece yere serdikten sonra arkadan gelen korkmuş gibi durakladı, büyük adımlarla onun üzerine doğru gittim; ama yaklaştığımda elinde bir yayla ok bulunduğunu, beni vurmaya hazırlandığını gördüm; bu durumda ben önce davranarak ona ateş etmek zorunda kaldım; ilk ateşte de öldürdüm.

Zavallı kaçak vahşi durakladı, her iki düşmanının da yere serildiğini, kendine kalırsa öldüğünü görmekle birlikte, tüfek sesinden öyle ürkmüştü ki olduğu yer-

de donakaldı; ne ileri geliyor ne de geri gidiyordu, ama yaklaşmaktan daha çok kaçmak eğiliminde görünüyordu. Kendisine gene seslenerek beriye gelmesi için işaret ettim; bunu kolayca anladı biraz ilerledi, durdu, sonra biraz daha ilerledi, gene durdu; o zaman, tutsak edilmiş de öbür iki vahşi gibi öldürüleceğini sanarak korkudan tir tir titrediğini gördüm. Gene bana doğru gelmesini işaret ettim, elimi kolumu sallayarak onu yüreklendirmek için ne düşünebilirsem yaptım; canını kurtardığım için bana duyduğu borçluluğun bir belirtisi olarak her on on iki adımda bir diz çökerek, gitgide yaklaştı. Kendisine gülümsedim, iyilikle daha da yaklaşmasını işaret ettim. En sonunda yanıma geldi, gene diz çöktü, toprağı öptü, başını yere uzatarak, ayağımı tutup başının üzerine koydu. Bu davranış, anlaşılan, kendisinin her zaman için kölem olacağını belirten bir andiçmeydi. Tuttum yerden kaldırdım, okşadım, kendisini elimden geldiğince yüreklendirmeye çalıştım. Ama daha yapılacak iş vardı, çünkü tüfeğin dipçiğiyle yere serdiğim vahşi ölmemiş, ancak sersemlemiş, şimdi de yavaş yavaş kendine geliyordu; ona işaretle daha vahşinin ölmemiş olduğunu gösterdim, bunun üzerine bana birtakım sözler söyledi; anlamasam bile bu sözler çok hoşuma gitti, çünkü bu, yirmi beş yıldan fazla bir süredir kendi sesim dışında işittiğim ilk insan sesiydi. Ama şimdi bunu düşünmenin sırası değildi. Yere serdiğim vahşi bir hayli toparlanarak oturabilecek duruma gelmişti; benim vahşinin de ondan korkmaya başladığını görüyordum; bu durumda, ikinci tüfeği, sanki ateş edecekmişim gibi, adama doğrulttum. Bunun üzerine benim vahşi —artık onu böyle anıyordum—, bir kemerde asılı duran çıplak kılıcı kendisine vermem için elini uzattı, verdim. Kılıcı alır almaz düşmanına doğru koştu, bir vuruşta Almanya'daki en iyi cellâdı bile aratmayacak bir ustalıkla, başını düşürüverdi; daha önce tahta kılıçlardan başka kılıç görmediğine haklı olarak inandığım bu adamın böylesine iyi kılıç kullanmasını

çok yadırgamıştım. Ama sonradan, ağaç kılıçların bir vuruşta bir kafayı, bir kolu düşürecek keskin, ağır, tahtasının da sert olduğunu öğrendim. Bunu yaptıktan sonra kazandığı yengiyle gülümseyerek bana doğru geldi, kılıcı geri getirdi, anlayamadığım birçok davranışlarla, az önce gözümün önünde öldürdüğü vahşinin kafasıyla birlikte yere bıraktı.

Ama onu en çok şaşırtan şey, öteki kızılderiliyi bunca uzaktan nasıl öldürdüğümü görmek olmuştu; onu göstererek yanına gitmesine izin vermemi işaret etti; elimin dilimin döndüğünce, gidebileceğini söyledim. Yanına vardığında, ilkin şaşırmış gibi durakladı, önce bir yanını sonra öbür yanını çevirerek kurşunun açtığı yaraya baktı; yara tam göğsünde görünüyordu; kurşun orada bir delik açmış, çok kan akmamıştı; ama kanama içten olmalıydı, çünkü adamda can izi kalmamıştı.

Benim vahşi ölünün yayıyla oklarını alarak geri geldi; oradan uzaklaşmak üzere döndüm, bunların ardından başkalarının da gelebileceğini anlatmaya çalışarak, benim ardımdan gelmesini işaret ettim.

Bunun üzerine, arkadan gelenler olursa görmesinler diye bu iki ölüyü kuma gömmek istediğini anlattı, ben de bunu yapmasını söyledim. İşe koyuldu, bir anda elleriyle kumda bir adamı gömmeye yetecek büyüklükte bir çukur açtı, sonra birinciyi içine yuvarlayarak üzerini örttü; ötekini de öyle yaptı. İkisini de çeyrek saatte gömdü sanıyorum. Sonra onu gene çağırarak şatoma değil de adanın en uzak bucağındaki mağarama götürdüm; böylece gördüğüm düşün sonunun doğru çıkmasına, vahşinin gelerek benim çalılıklara sığınmasına engel oldum.

Orada ona ekmek ile bir salkım üzüm, içecek su verdim; koştuğu için bunun kendisine çok gerekli olduğunu anlamıştım; dinlendikten sonra, arasıra benim uyumak için uzandığım, üzerinde bir battaniye bulunan, pirinç saplarından yatağı göstererek yatıp uyumasını işaret ettim; zavallıcık hemen uzanarak uykuya daldı.

Gösterişli, güzel, yakışıklı, boylu poslu, kolları bacakları güçlü, pek iri olmayan, uzun, biçimli aşağı yukarı yirmi altı yaşlarında bir delikanlıydı. Çok hoş bir yüzü vardı, ne sert ne de hırçın, tam bir erkek yüzü; bununla birlikte özellikle gülümsediği zamanlar yüzünü bir Avrupa'lının tatlılığı yumuşaklığı bürüyordu. Saçları uzun, karaydı, yün gibi kıvırcık değildi; alnı oldukça yüksek, açıktı; gözlerinde büyük bir canlılık, yanıp sönen bir keskinlik vardı. Derisinin rengi kapkara değil, koyu esmerdi. Ama öyle Brezilya'lılar, Virginia'lılar, öbür Amerika yerlileri gibi iğrenç, sarı kara renkte değil, ışıltılı bir koyu zeytin rengindeydi; anlatılması pek kolay değilse de renginde hoşa gider bir şey vardı. Yüzü yuvarlak, dolgundu; burnu küçük, zencilerinki gibi yassı değildi; çok güzel bir ağzı, ince dudakları,

fildişi aklığında düzgün dişleri vardı.

Uyumaktan daha çok, şöyle böyle yarım saat uyukladıktan sonra kalktı, mağaradan çıkarak ben yandaki ağılda keçileri sağarken birden koşarak yanıma geldi; bana duymakta olduğu borçluluğu göstermek için kendini gene yere atarak türlü eylemlere başvurdu, birçok ilkel işaretler yaptı. En sonunda başım yere ayağımın yanına uzattı, önceden de yaptığı gibi ayağımı kaldırarak başının üzerine koydu; sonra da yaşadığı sürece bana nasıl hizmet edeceğini belirten birçok saygı, boyun eğme, hizmet işaretleri yaptı. Demek istediklerinin birçoğunu anladım, kendisinden nasıl hoşnut olduğumu ona anlattım. Kısa bir sürede onunla konuşmaya başladım, benimle konuşmasını öğrettim; ilkin, adının Cuma olacağını öğrettim, bu onu kurtardığım gündü. O günün anısı olmak üzere ona bu adı vermiştim. Tıpkı bunun gibi, ona Efendi demesini de öğrettim, bunun da benim adım olduğunu anlattım. Evet, hayır demesini, bunların anlamını da öğrettim. Toprak bir çanak içinde biraz süt verdim, görsün diye onun önünde süte ekmeğimi batırdım, içtim; aynı şeyi yapması için ona da bir ekmek parçası verdim, hemen kavradı, ekmekle sütün çok hoşuna gittiğini belirtti.

Bütün gece orada onunla birlikte kaldım; sabah olur olmaz benimle gelmesini, kendisine üstbaş vereceğimi anlattım; buna çok sevindi, çünkü çırılçıplaktı. İki adamı gömdüğü yerin yarından geçerken bana bu yeri gene bulabilmek için koymuş olduğu nişanları gösterdi, ölüleri çıkararak yememizi işaret etti. Buna çok öfkelenmiş göründüm, böyle bir şeyden iğrendiğimi, bunu düşünmekle bile kusacak gibi olduğumu gösterdim; yana çekilmesini işaret ettim, dediğimi büyük bir uysallıkla yaptı. Düşmanlarının gidip gitmediğine baksın diye tepeye çıkardım; ben de dürbünümü çıkararak baktım, ne vahşilerden ne de kayıklarından iz vardı; geride kalan iki arkadaşlarını hiç aramadan çekip gittikleri apaçıktı.

Ama gene de içim rahat etmedi; şimdi daha çok yüreklenmiş olduğumdan adamım Cuma'yı yanıma aldım, kılıcı eline, amansız bir ustalıkla kullandığını gördüğüm okla yayı arkasına, taşısın diye benim tüfeklerden birini de omzuna verdim, kendim de iki tüfek aldım, o yaratıkların bulunduğu kıyıya doğru yola çıktık; çünkü onlarla ilgili daha çok bilgi edinmeyi kafama koymuştum. Oraya vardığımda karşılaştığım görünüşün korkunçluğundan, damarlarımda kanım dondu, yüreğim tutuldu. Gerçekten de korkunç bir görünüştü bu, Cuma'nın pek aldırdığı yoktu ama, benim için korkunç bir şeydi. Her yer insan kemikleriyle kaplanmış, ortalık kana boyanmış, sağa sola kebap edilmiş, didiklenmiş, yarı-yenmiş kocaman et parçaları atılmıştı; kısacası düşmanlarına karşı kazandıkları yengiden sonra yaptıkları büyük şenlikten bütün geride kalan üç kafatası, beş el, üç dört ayakla bacağın kemikleri, birçok gövde parçalarıydı; Cuma işaretlerle bunların buraya yemek için dört kişi getirdiklerini, üçünün yendiğini, parmağıyla kendisini göstererek dördüncünün de kendisi olduğunu anlattı; bunlarla komşu bir kral arasında büyük bir savaş olmuş, anlaşılan Cuma da kralın uyruklarından biriymiş, kralın adamlarından birçoğu tutsak edilmiş; savaşı kazananlar ele geçirdikleri tutsakları yemek için değişik yerlere götürmüşler, tıpkı bu alçakların buraya gelişi gibi.

Cuma'ya bütün bu kafatası, kemik, et kalıntılarını toplayarak bir yığın yapmasını, büyük bir ateş yakarak hepsini kül etmesini anlattım. Cuma'nın bu etlere ağzının sulandığını, ne de olsa yamyamlık damarının kabardığını gördüm; ama böyle bir şeyden duyduğum büyük tiksintiyi, nefreti bildiğinden, bu eğilimini açığa vurmayı göze alamadı; çünkü böyle bir şey yaparsa kendisini öldüreceğimi birtakım işaretlerle ona anlatmıştım.

Bu işi yaptıktan sonra şatomuza geri döndük, adamım Cuma için işe giriştim; her şeyden önce kendisi-

ne batık gemide topçunun sandığında bulmuş olduğum keten bir don verdim; ufak tefek birkaç değişiklikten sonra Cuma'ya tam geldi. Sonra ona keçi derisinden, ustalığımın elverdiği ölçüde güzel bir de yelek yaptım; artık bayağı bayağı iyi bir terzi olmuştum; tavşan derisinden yaptığım oldukça güzel bir şapkayı da kendisine verdim; böylece şimdilik oldukça güzel giyinmiş sayılırdı, kendisini tıpkı efendisi gibi giyinmiş görmekten de pek hoşlanıyordu. Ama ilkin bunları bir hayli yadırgadı, çünkü don giymek ona pek güç geliyordu, ceketinin kolları da koltuk altlarını, omuzlarını acıtıyordu; ama acıtıyor dediği yerleri biraz genişlettim, kendisi de biraz daha alıştıktan sonra, elbiseyi güzelce kullanmaya başladı.

Birlikte eve gelişimizin ertesi günü, onu nerede barındıracağımı düşünmeye başladım. Hem onun rahatlığı hem de kendi kolaylığım için iki büyük duvarımın arasında boş kalan yere, birincisinin iç ikincisinin de dış yanına onun için bir çadır kurdum; oradan arkadaki mağaraya giden yerin ağzına bir kapı kasası uydurdum, tahtadan bir de kapı yaptım, kapı içeriye doğru açılıyordu; geceleri bu kapıyı sürgülüyor, merdivenleri de kaldırıyordum; bu durumda Cuma beni uyandıracak ölçüde bir gürültü yapmadan içeriye, benim bulunduğum iç duvara gelemezdi; çünkü bu ilk duvarın üstü bütün çadırı kaplayan uzun direklerle örtülmüş, bu direkler kayaya dayanarak araları lata yerine daha küçük dallarla kapatılmış, üstleri de kamış gibi dayanıklı pirinç saplarıyla sıkıca kaplanmıştı. Merdivenle girip çıkmak için bırakılan delik ya da yere de, dışardan zorlanırsa hiç açılmayacak, ancak yere düşerek büyük bir gürültü çıkaracak tuzak bir kapı yerleştirdim; silâhlara gelince, geceleri hepsini yanıma alıyordum.

Ama gerçekte bütün bunların hiç gereği yoktu; çünkü hiç kimsenin Cuma'dan daha bağlı, daha sevimli, daha içten bir uşağı olmamıştır; Cuma'nın bana, tutku-

suz, çıkar gözetmez, içten bir bağlılığı vardı; uysal bir çocuğun babasına bağlılığı gibi, bütün duygularıyla bana yönelmişti; nerede, nasıl olursa olsun, beni kurtarmak için kendini ölüme atacağını çekinmeden ileri sürebilirdim. Bu konuda birçok örnek davranış bende buna hiçbir kuşku bırakmadı, kendi güvenliğim için ondan sakınmama hiç yer olmadığına kısa zamanda iyice inandım.

Bu durum sık sık şaşkınlıkla, Tanrı'nın, bağışlarını dağıtmakta, el attığı şeylerde, yaratıklarından büyük çoğunluğu nasıl da ruhlarının yeterli olduğu güçten, yeteneklerini en iyi bir yolda kullanmaktan yoksun kıldığını, oysa bize verdiği aynı gücü, aynı kafayı, aynı sevgi duygusunu, yanlışlardan kaçınmak, iyi olmak iyilik bilmek duygusunu, yapılan bir iyiliğe karşı borçluluk duymayı, aynı içtenlik, bağlılık, iyi olmak, iyilik bilmek duygusunu, yapılan bir iyiliğe karşı borçluluk duymayı, aynı içtenlik, bağlılık, iyi olmak, iyilik bulmak duygusunu onlara da bağışlasa, bütün bu duyguların açığa çıkabileceği durumlar da yaratsaydı, bu yaratıklar da en azından bizim gibi, belki de bizden daha fazla, iyiye yönelmeye hazır olurlardı, diye düşünmeme yol açıyordu. Bu düşünceyle arasıra, büyük bir ışığın, Tanrısal Ruh'un, aydınlattığı yetilerimizle, Tanrı Sözünü tanımakla artan anlayışımızla birlikte, bütün bu güçlerimizi ne bayağı bir yolda kullandığımızı görerek çok üzülüyor, neden Tanrı böyle kurtarıcı bilgileri milyonlarca candan esirgiyor; oysa şu zavallı vahşiye bakarak vardığım sonuca göre, bunlar bu duygularla bilgileri bizden çok daha iyiye kullanabilirler, diyordum.

Bunun üzerine arasıra pek aşırı giderek Tanrısal egemenliğin sınırlarını çiğniyor, böyle birtakım şeyleri kimi yaratıklara açan kimilerinden gizleyen, sonra da hepsinden aynı ödevi bekleyen başına buyruk adaleti suçlandırıyordum. Ama bunu kısa keserek, düşüncelerimi şu sonuçta topladım: birincisi, bunların hangi amaç, hangi yasa gereğince böyle cezalandırıldıkları-

nı bilmiyoruz; ama Tanrı, varlığındaki niteliği gereği kaçınılmaz olarak haklıdır, kutsaldır; dolayısıyla bu yaratıkların Tanrı'yı tanımaktan yoksun kalmış olmaları, Tanrı'nın kitabında belirtildiği üzere başlı başına bir yasa olan, insanın kendi bilinciyle kavrayabildiği, o yüce ışığa karşı günah işlemelerini de gerektirmez; bunun nasıl bir hakka dayandığı bize bildirilmemişse de, tersi düşünülemez. İkincisi, biz hepimiz bir çömlekçinin elindeki çamuru andırırız; hiçbir çömlek de çömlekçiye, «Beni niçin böyle yuğurdun?» diyemez.

Şimdi gene yeni arkadaşıma dönelim. Cuma'dan son derece hoşnuttum; yararlı, becerikli, işe yatkın bir yardımcı olabilmesi için ona bütün gerekli şeyleri öğretmeyi kendime iş edinmiştim; özellikle, konuşmasını, ben konuştuğum zaman da anlamasını sağlamaya çalışıyordum. Gelmiş geçmiş her öğrenciden daha yetenekli, üstelik de öyle şen, öyle çalışkan, beni anlayabildiği ya da bana bir şey anlatabildiği zamanlar öyle kıvançlıydı ki, onunla konuşmak benim için bir sevinç oluyordu. Artık yaşayışım bana çok rahat gelmeye başlamıştı; kendi kendime, vahşilerin bir daha gelmeyeceğini bilsem, yaşadığım süre boyunca buradan hiç ayrılmazdım, demeye başlamıştım.

Şatoya döndükten iki üç gün sonra, Cuma'yı alışık olduğu iğrenç beslenme yolundan vazgeçirmek, midesindeki yamyamlık özlemini ortadan kaldırmak için, ona başka bir et tattırmalıyım dedim; böylece, bir sabah onu da yanıma alarak ormana gittim. Gerçekte niyetim, kendi sürümden bir oğlak keserek eve getirip pişirmekti; ama yolda yanında iki yavrusuyla bir gölgeye uzanmış, bir dişi keçiye rasladım. Cuma'yı durdurdum. «Dur,» dedim, «kımıldama» kımıldamamasını işaretle anlattım. Hemen tüfeğimi doğrultarak keçi yavrularından birini öldürdüm. Düşmanı olan vahşiyi öldürüşümü gerçekte uzaktan görmüş, bu işin nasıl olup bittiğini anlamamış olan zavallı Cuma şimdi de şaşırdı, titredi, öyle allak bullak oldu ki, düşüp bayılacak sandım.

Vurduğum keçi yavrusunu ya da hayvanın öldüğünü görmemişti, kendisinin yaralanıp yaralanmadığını anlamak için yeleğini kaldırarak baktı; benim kendisini öldürmeye karar verdiğimi sanmıştı; çünkü yanıma gelerek diz çöktü, dizlerime sarılarak anlamadığım birçok şeyler söylemeye başladı; ama kendisini öldürmemem için yalvardığını kolayca anlayabildim.

Kendisine kötülük etmek istemediğimi anlatmak için hemen bir yol buldum; elinden tutarak kaldırdım, güldüm, parmağımla öldürdüğüm keçi yavrusunu göstererek, gidip getirmesini işaret ettim, gitti getirdi. Hayvancağızın nasıl öldüğünü şaşkınlıkla araştırırken, tüfeğimi yeniden doldurdum; o sırada şahin gibi kocaman bir kuşun bir ağaç üzerinde, tüfeğimin atış alanı içinde durmakta olduğunu gördüm; ne yapacağımı biraz anlasın diye Cuma'yı gene yanıma çağırdım, kuşu gösterdim, kuş şahin değil papağanmış; elimle bir tüfeği, bir kuşu bir de kuşun olduğu ağacın altını göstererek, kuşu düşüreceğimi, vurup öldüreceğimi anlatmaya çalıştım. Ateş ettim, ona da bakmasını söyledim, papağanın hemen yere düştüğünü gördü. Söylediklerimin hiçbirini anlamamış olduğu için, gene korkudan donakaldı. Tüfeğe bir şey koyduğumu görmediğinden, elimdeki bu nesneyi insanı, hayvanı, kuşu, her şeyi uzaktan yakından yokedebilecek olağanüstü bir ölüm kaynağı olarak düşündüğünden dolayı, şaşkınlığı bir kat daha arttı; bu şaşkınlıktan uzun bir süre kurtulamazdı artık; bırakacak olsam, hem bana hem tüfeğime tapacaktı. Tüfeğe günlerce elini sürmek istemedi; yalnız başına kaldığı zamanlar tüfekle, sanki tüfek kendisine karşılık veriyormuş gibi, bir şeyler konuşuyordu; sonradan öğrendiğime göre, tüfeğe kendisini öldürmemesi için yalvarıyormuş.

Neyse, şaşkınlığı biraz geçtikten sonra, vurduğum kuşu göstererek gidip getirmesini söyledim, dediğimi yaptı ama bu biraz uzun sürdü; çünkü papağan daha tam ölmemiş, çırpınarak, düştüğü yerden bir hayli uza-

ğa gitmişti. Bununla birlikte, buldu getirdi; daha önce hiç tüfek görmemiş olduğunu anladığım için, ben de bu arada o görmeden gene tüfeğimi doldurarak, karşıma çıkacak başka bir nişana hazırlık yaptım. Ama başka bir şeye rastlamadık; keçi yavrusunu eve getirdim, ilkin derisini yüzdüm, elimden geldiğince ayırdım parçaladım; istediğim gibi bir kabım olduğundan, bu etin birazını kaynatarak çok güzel bir haşlama yaptım; biraz kendim yedim biraz da adamıma verdim, çok sevindi, bu yemekten de çok hoşlandı; ama en çok yadırgadığı şey, ete tuz koyduğumu görmesi oldu. Tuzun yenecek bir şey olmadığını işaret ederek, ağzına biraz tuz koydu, kusacakmış gibi yaptı tükürdü, sonra ağzını su ile çalkaladı. Öte yandan ben de ağzıma tuzsuz bir et parçası koydum, onun tuzdan gösterdiği tiksintinin daha çoğunu ben tuzsuzluktan duyuyormuş gibi yaptım, tükürdüm, ama gene de kandıramadım. Ne ete ne de etsuyuna hiçbir zaman tuz koydurmuyordu, nitekim uzun süre koymadı, sonraları da pek az tuz kullanmaya başladı.

Ona böylece et ile etsuyunu tattırdıktan sonra, ertesi gün de kızarmış keçi etinden bir şölen çekmek istedim. Bunu, İngiltere'de birçoklarının yaptığı gibi eti bir sicime asıp, ateşin iki yanına diktiğim iki çomağın üzerine bir çomak daha koyarak, sicimin ucunu da bu yukardaki çomağa bağlayıp eti sürekli çevirerek yaptım. Cuma bu işe hayran kaldı. Eti tattığında da bundan ne çok hoşlandığını dile getirmek için öyle şeyler yaptı ki, ne demek istediğini iyice anladım; sonunda bana artık insan eti yemeyeceğini söyledi, bunu işitmek çok hoşuma gitti.

Ertesi gün onu, biraz başak döğmesi, yukarıda anlattığım üzere benim yaptığım gibi elemesi için işe oturttum; bu işin neye yarayacağını, ekmek pişirmeye hazırlık olduğunu anlar anlamaz, en az benim gibi iyi yapmaya başladı; çünkü hemen sonra onun gözü önünde ekmek yapmış, nasıl pişirdiğimi de göstermiştim; kı-

sa bir süre içinde Cuma bütün bu işi, benden hiç aşağı kalmayan bir ustalıkla görmeye başladı.

Şimdi artık bir yerine iki boğaz beslemek zorunda olduğumdan, ekinim için daha geniş bir tarla hazırlamak, eskisinden daha çok tohum ekmek zorunluğunu duydum; böylece daha geniş bir yer ayırdım, çevresini de tıpkı eskiden yaptığım gibi çifte çevirmeye başladım; Cuma bu işe büyük bir istekle, var gücüyle sarılmakla kalmadı, aynı zamanda seve seve, kıvançla çalıştı; kendisine bu işin neye yarayacağını, şimdi hem bana hem de ona yetecek ölçüde ekmeklik ürün almak zorunda olduğumu söyledim. Buna çok duygulandı, kendimden daha çok onun için çalışıp çabaladığımı, yapılması gereken işleri kendisine söylersem daha da fazla çalışacağını anlattı.

Bu yıl, bütün burada geçirdiğim sürenin en tatlı yılı oldu. Cuma epeyce konuşmaya, istediğim her şe-

yin, gönderdiğim her yerin adlarını öğrenmeye benimle de enikonu söyleşmeye başlamıştı. Kısacası, şimdi dilimi yeniden kullanmaya, önceleri konuşmak için hiçbir fırsat bulamazken şimdi konuşmaya başlamıştım.

Böyle konuşmaktan duyduğum tadın yanısıra, adamın kendisi de son derece hoşuma gidiyordu. Onun açık, yapmacıksız dürüstlüğü her gün daha çok ortaya çıkıyor, kendisini gerçekten de sevmeye başlıyordum; onun da beni, şimdiye dek hiçbir şeyi sevmediği ölçüde sevdiğine kesinlikle inanıyordum.

Bir gün, kendi yurdunu özleyip özlemediğini denemek istedim; ona İngilizce'yi hemen hemen her soruma karşılık verebilecek ölçüde öğretmiş olduğum için, ulusunun hiç savaş kazanıp kazanmadığını sordum. Gülümsedi, «Evet, evet, biz her zaman daha iyi savaşçı,» dedi; her zaman savaşı kazandıklarını söylemek istiyordu; bunun üzerine aramızda aşağıdaki konuşma geçti: «Siz her zaman daha iyi savaşçı,» dedim. «Peki nasıl oldu da tutsak edildin Cuma?»

Cuma — O zaman bizim ulus var çok yenmek.

Efendi — Nasıl yenmek? Sizin ulus onları yendiyse, nasıl oluyor da sen tutuluyorsun?

Cuma — Ben olduğum yerde var onlar daha çok bizden; onlar almak bir iki üç kişi bir de ben. Benim ulus var onları yenmek ötede, ama ben orda değil; orda benim ulus onlardan bir iki, çok bin adam var almak.

Efendi — Öyleyse sizin adamlar seni neden onların elinden kurtarmadı?

Cuma — Onlar götürmek bir iki üç bir de ben kayığa; benim ulus yok o zaman kayık.

Efendi — Peki Cuma, sizin ulus aldığı o adamları ne yapar? Bunların yaptığı gibi başka bir yere götürüp yer mi?

Cuma — Evet, benim ulus yer insan, hepsini bitirir.

Efendi — Nereye götürürler onları?

Cuma — Başka yere götürmek, düşündükleri yere.

Efendi — Buraya glirler mi?

Cuma — Evet evet, var buraya gelmek; başka yere de gelmek.

Efendi — Buraya onlarla hiç geldin mi?

Cuma — Evet geldim burda *(Eliyle adanın kuzeydoğusunu gösterdi; anlaşılan orası onların yeriydi.)*

Bundan, adamım Cuma'nın da adanın o en uzak ucundaki kıyıya gelen vahşilerle birlikte, tıpkı kendisinin yeneceği gibi, başka vahşileri yemeye gelmiş olduğunu anladım; bir süre sonra onu bu yana, daha önce gittiğimi söylediğim yere götürmeyi göze aldığımda, orayı hemen tanıdı, eskiden oraya gelmiş olduğunu, orada yirmi adam, iki kadın, bir de çocuk yediklerini söyledi. İngilizce yirmi diyemiyordu, ama bunu anlatmak için yirmi taşı yanyana dizdi, eliyle taşları göstererek saymamı söyledi.

Bunları, aşağıda söyleyeceklerime bir giriş olmak üzere anlattım; bu konuşmamızdan sonra ona, karşı kıyının adadan uzaklığını, kayıkların sık sık kazaya uğrayıp uğramadığını sordum. Hiçbir tehlike olmadığını, hiçbir kayığın kazaya uğramadığını, denizde her zaman bir rüzgârla akıntının bulunduğunu, bunların sabahları bir yöne öğleden sonraları da öbür yöne döndüğünü söyledi.

Ben ilkin bunun gelgitten başka bir şey olmadığını düşündüm; ama sonradan bunun, adamızın, ağzında ya da körfezinde yer aldığı kocaman Oroonoko ırmağının akıntılarından ileri geldiğini öğrendim; batı ile kuzeybatıda gördüğüm o kara parçasının da bu ırmağın ağzında kuzeydeki Trinidad adası olduğunu anladım. Cuma'ya o yerlerle, oralarda yaşayan insanlarla, denizle, kıyıyla, yakındaki uluslarla ilgili binlerce soru sordum. Bütün bildiklerini düşünebilecek en büyük açıklıkla, tek tek anlattı. Kendi ulusuyla, benzeri öbür ulusların adlarını sordum. Hepsi için Karaib'ler dedi; bundan kolaylıkla bu insanların, bizim haritalarda Amerika'nın Oroonoko ırmağından Guiana'ya, oradan da St.

Martha'ya değin uzanan bölgede yaşayan yerliler olduğunu anladım. Daha önce sözünü ettiğim kocaman bıyıklarımı göstererek, aydan çok uzakta, ayın doğduğu yerin ötesinde —anlaşılan kendi yurdunun batısında demek istiyordu— benim gibi sakallı beyaz adamların bulunduğunu, onların çok insan öldürdüğünü, tam bu sözleri kullanarak anlattı; bütün bunlardan, Amerika'daki zorbalıkları her ülkeye yayılan, kötülükleri babadan oğula anlatılagelen İspanyolları demek istediğini anladım.

Bu adadan o beyaz adamların yaşadığı yere gidip gidemeyeceğimi sordum. «Evet evet,» dedi, «iki kayıkta gidebilirdim.» Bu sözle ne demek istediğini anlayamadım, iki kayığın anlamını kendisine de bir türlü açıklatamadım. Sonunda binbir güçlükle, iki kayık büyüklüğünde tek bir kayık demek istediğini anladım.

Cuma'nın bu konudaki sözleri pek hoşuma gitmeye başladı; o günden sonra, eninde sonunda bir gün bu yerden kaçmanın bir yolunu bulabileceğim, bu zavallı vahşinin de bana yardımcı olabileceği umudunu beslemeye başladım.

Cuma uzun süre benimle kaldıktan, benimle konuşmaya, benim söylediklerimi anlamaya başladıktan sonra, onun kafasını dinin temel düşüncelerinden de yoksun bırakamazdım; özellikle bir gün ona kendisini Kim'in yarattığını sordum. Zavallıcık ne demek istediğimi bile anlamadı. Başka bir yol tutarak, denizi, üzerinde yürüdüğümüz toprağı, dağları, ormanları kimin yaptığını sordum. Her şeyden önce gelen, her şeyden daha çok yaşayan Benamuke adlı birinin yaptığını söyledi. Bu büyük adamı bir türlü tanımlayamadı, ancak onun çok yaşlı olduğunu, denizden, aydan, yıldızlardan bile daha yaşlı olduğunu söyledi. Sonra, bu yaşlı adam her şeyi yaratmışsa, yarattığı bu şeylerin neden kendisine tapmadığını sordum. Çok ağırbaşlı bir görünüş takındı, suçsuz bir yüzle, «Hey şey ona Oo diyor,» dedi. Kendisinin yurdunda ölenlerin bir yere gidip gitmediğini sor-

dum, «Evet hepsi Benamuke'ye giderler,» dedi. «İnsan yiyenler de giderler mi?» diye sordum, «evet,» dedi.

Bütün bu konuşmalardan sonra, ona gerçek Tanrı üzerine bilgi vermeye başladım. Elimle gökyüzünü gösterdim, her şeyi Yaradan'ın orada olduğunu; O'nun, yeri göğü yaratan gücüyle bütün evreni yönettiğini; her şeye yeterli olduğunu; bize her şeyi verebileceğini, bizden her şeyi alabileceğini, bizim için her şeyi yapabileceğini söyleyerek yavaş yavaş gözünü açmaya başladım. Bunları cankulağıyla dinledi, kurtarıcımız olarak gönderilen İsa'yla ilgili bilgileri, Tanrı'ya nasıl yakardığımızı, O'nun dileklerimizi gökten bile işittiğini, öğrenmekten büyük kıvanç duydu. Bir gün bana, bizim Tanrı güneşin ötesinden bile bizi işitebiliyorsa, O'nun Benamuke'dan daha büyük bir Tanrı olması gerektiğini, Benamuke hemen az ötede yaşamakla birlikte, bulunduğu koca dağlara gitmeden ona hiçbir şeyin işittirilemeyeceğini söyledi. Onunla konuşmak için o dağlara gidip gitmediğini sordum. «Hayır,» dedi; oraya genç-

ler değil, ancak Oovokaki adıyla anılan yaşlı din adamları Oo! demeye (tapınmak anlamına bu deyimi kullanıyordu) gider. Geri döndükleri zaman Benamuke'nin kendilerine neler dediğini anlatırlarmış. Bundan, dünyada en kör, en bilgisiz, en ilkel insanlar arasında bile bir din adamları topluluğu bulunduğunu anladım; demek ki halkın saygısını din adamlarına yöneltmek için, dine bir gizlilik verme politikası yalnız Katoliklerde değil, belki dünyanın bütün dinlerinde, en kaba, en ilkel vahşiler arasında bile rastlanan bir şeydi.

Bu işin iç yüzünü adamım Cuma'ya açıklamaya çalıştım, yaşlı adamların tanrıları Benamuke'ye Oo demek için dağlara çıkmasının büyük bir düzen, Benamuke'nin dedikleri diye getirdikleri sözlerin daha da büyük bir yalan olduğunu; orada sözlerine karşılık veren, kendileriyle konuşan biri varsa bunun kötü bir ruh olduğunu söyledim; sonra ona uzun uzadıya şeytanı anlattım, şeytanın nerden çıktığını, Tanrı'ya karşı gelişini, insana duyduğu düşmanlıkla bu düşmanlığın nedenini, kendini insanlara Tanrı gibi ya da Tanrı yerine tanıtmak için nasıl dünyanın en karanlık bucaklarında oturduğunu, insanlığı yıkmak için başvurduğu binbir hileyi bizim tutkularımızın duygularımıza nasıl gizlice sokulduğunu, böylece pusularını bizim eğilimlerimize uydurarak nasıl kendi kendimizi ayartmamıza yol açtığını, kendi elimizle kendi yıkımımızı hazırlattığını birer birer anlattım.

Ama şeytan konusundaki doğru bilgileri onun kafasına yerleştirmenin, onu bir Tanrı'nın varlığına inandırmak gibi kolay olmadığını gördüm. Doğal gerçekler her şeyin üstünde yer alan, her şeyi yöneten İlk Neden'in, bir egemen Güç'ün, gizli bir Bağışlayıcı'nın varlığını kanıtlamama destek oluyor, gördüğümüz iyiliklere, bağışlara karşı bizim de O'na şükretmek zorunda olduğumuzu kolayca öğretiyordum. Ama kötü ruhu, şeytanı, şeytanın varlığını, en önemlisi, onun kötülük yapmaya duyduğu eğilimi, bizi de aynı eğilime sürüklemek

için gösterdiği çabayı açıklamak için hiçbir dayanak bulamıyordum; zavallıcık bir gün beni çok doğal, çok yalın bir soruyla öyle bir şaşırttı ki, ne diyeceğimi bilemedim. Ona uzun uzadıya Tanrı'nın gücünden, her şeye yeterli oluşundan, günahlara karşı duyduğu büyük öfkeden, kötüler için yakıp tüketici bir ateş olduğundan; hepimizi yarattığı gibi, bir anda bütün dünyayla birlikte yokedebileceğinden söz etmiştim; o da bunları cankulağıyla dinlemişti.

Sonra da, şeytanın nasıl insan yüreğinde barınan bir Tanrı düşmanı olduğunu, Tanrı'nın iyi tasarılarını bozmak, İsa'nın yeryüzündeki egemenliğini yıkmak için her kötülüğe, her türlü düzene nasıl başvurduğunu, buna benzer daha birçok şeyi anlattım. «Peki,» dedi Cuma, «Tanrı çok büyük, çok güçlüdür diyorsun, O'nun gücü şeytanınkinden var daha üstün değil mi?» «Evet Cuma, evet,» dedim, «Tanrı'nın gücü daha üstündür; Tanrı şeytandan üstündür bundan dolayı, şeytanı ayaklarımızın altına atması, bizi onun ayartmalarından, ateşli oklarından kurtarması için Tanrı'ya yakarıyoruz.» Bunun üzerine Cuma, «ama Tanrı şeytandan daha güçlü de neden yok onu öldürmemek, daha fazla kötülük etmesini durdurmamak?» dedi.

Bu soru karşısında garip bir bocalama duydum; şimdi yaşlı bir adam olmakla birlikte, bilginlikte çok genç sayılırım; hele iyi bir tanrıbilimci, güçlük çözücü hiç değildim; ilkin ne diyebileceğimi bilemedim; onun için işitmemezlikten geldim, ne dediğini sordum. Ama büyük bir ilgiyle karşılık beklediği için sorusunu unutacak gibi değildi; aynı soruyu yukarıdaki aynı kırık dökük sözlerle gene sordu. Bu arada ben de biraz kendimi toparlamıştım, «Sonunda Tanrı onu büyük bir cezaya çarptıracak; kıyamet gününü bekliyor; o zaman şeytan cehennemde dipsiz bir kuyuya atılacak, hiç sönmek bilmeyen ateşler içinde kalacak,» dedim. Bu işe Cuma'nın kafası yatmadı, gene bana doğru dönerek, «en sonraya kalacak! Ben anlamaz bunu, neden

hemen şimdi ölmez şeytan? Çok daha önce ölmez?» «Öyleyse sen bana, biz Tanrı'nın gücüne gidecek şeyler yaparken neden Tanrı bizi de öldürmüyor diye sorabilirsin; oysa bir gün pişmanlık duyabiliriz, Tanrı bizi bağışlayabilir.» Bunun üzerine bir süre düşündü. «Peki peki,» dedi çok üzgün bir sesle, «öyleyse sen, ben, şeytan hepsi kötü, hepsi belki pişman olmak, Tanrı bağışlamak hepsini.» Cuma beni burada da adamakıllı alt etmişti. Bu durum bana, yalnız doğal bilgiler akıllı bir yaratığı, yaradılışımızın bir sonucu olarak Tanrı'yı tanımaya, O'nun yüce varlığına tapınmaya yöneltebilirse de, bizim için kurtuluşun gerçekleşebileceğine, İsa'ya, onun aracılığıyla Tanrı önünde bağışa erebileceğimize inanmak için gönlümüzde Tanrısal bir esinin ışımasından başka yol olmadığını gösteren bir örnek oldu; demek istediğim, bunları gönlümüze Tanrı'nın bir esininden başka hiçbir şey yerleştiremez, dolayısıyla Tanrı'yı tanımak, kurtuluşa ermek yolunda başlıca yol gösterici olan Tanrı kitabını, İsa'yı öğrenmek, ruh için en kaçınılmaz eğitimdir.

Bunun üzerine, bir yere gidecekmişim gibi hemen yerimden fırlayarak bu konuşmayı kestim; Cuma'yı da bir iş için epeyce uzağa yolladım, şu zavallı vahşiye bunları öğretmekte beni başarılı kılması, bana yardım etmesi, İsa'nın büyüklüğünü bu bilgisiz yaratığın gönlüne bir ışık gibi yerleştirmesi, onu bağışlaması, ruhunu kurtarması, gözünü açması, gönlünü inançla doldurarak ona Tanrı Sözü'nden bir şeyler aktarabilmeme yardımcı olması için Tanrı'dan dilekte bulundum. Döndüğünde Cuma'ya bütün dünyanın kurtarıcısı İsa'nın nasıl kurtaracağı, gökten inme Tanrı kitabının öğreticisi, Tanrı önünde duyulacak pişmanlık, yüce İsa'ya inanmanın gerekliliği üzerine uzun bir konuşma yaptım. Sonra ona kurtarıcımız İsa'nın meleklerden değil, İbrahim'in soyundan geldiğini; dolayısıyla düşmüş meleklerin kurtuluştan payı olmadığını; İsa'nın ancak İsrail oğullarından yolunu şaşırmış koyunlarla benzerle-

rini kurtarmak üzere geldiğini dilim döndüğünce açıkladım.

Tanrı da biliyor ya, bu zavallı vahşiyi eğitmek için tuttuğum yol bilgiden daha çok içtenliğe dayanıyordu; onu eğitirken daha önce bilmediğim ya da uzun boylu üzerinde durmadığım, konuşmalarımız sırasında birden kafamda kendiliğinden beliriveren birçok şeyi de öğrendiğimi açıkça söylemeliyim. Bu konuları araştırırken şimdi eskisinden daha çok duygulanıyor, sevgi duyuyordum; bu bakımdan, bu zavallı vahşinin yanıma gelmesinin iyi mi kötü mü olduğunu bilmemekle birlikte, geldiğine sevinmem için birçok nedenler vardı. Üzüntülerim azalmış, evimdeki yaşayışım inanılmaz bir rahatlık kazanmıştı; bu adada yalnız yaşamak zorunda kalınca gökyüzüne baktığımı, beni buraya atan eli aradığımı, şimdi de bir vahşinin önce canını sonra da ruhunu kurtarmaya, ona gerçek dini öğretmeye, hıristiyan öğretisini tanıtmaya, ölümsüzlük yolu olan İsa'yı tanıtmaya bir aracı olduğumu; bütün bunları düşündüğüm zaman gizli bir sevinç gönlümün her köşesini kaplıyor, uğrayabileceğim yıkımların en korkuncu olarak gördüğüm, bu yerlere düşüşüme çoğunlukla seviniyordum.

Geri kalan bütün günlerimi de böyle sevinç içinde geçirdim; Cuma ile aramızda saatlerce süren konuşmalar, ayın altındaki evrende tam bir mutluluk diye bir şey varsa, birlikte yaşadığımız üç yılın tam bir mutluluk içinde geçmesine yardım etti. Vahşi adam şimdi iyi bir hıristiyan olmuştu, belki benden çok daha iyi; bununla birlikte her ikimizin de eşit ölçüde pişmanlık getirdiğini, bağışlandığımızı umarak bundan dolayı Tanrı'ya şükrediyorum. Burada Tanrı kitabı, her zaman okumamız için önümüzdeydi, Tanrı ışığından, İngiltere'de yaşayan insanlardan daha uzak değildik.

Her zaman Kutsal Kitabı okuyor, okuduğumun anlamını elimden geldiğince ona da anlatıyordum; dediğim gibi o da ağırbaşlı sorularıyla, Kutsal Kitabı ken-

di kendime okuduğum zamankinden çok daha iyi anlamama, öğrenmeme yardımcı oluyordu. Buradaki yaşayışımın son yıllarında deneyle anladığım başka bir şeyi de anlatmadan geçemeyeceğim: Tanrı'ya, İsa'nın yardımıyla kurtulma öğretisine inancın sonsuz, söze sığmaz kutsallığı Tanrı Kitabı'ndan öyle yalın, öyle kolay kavranır bir yolda anlatılmış ki, yalnız Kutsal Kitabı okumak, öğretmensiz hocasız (insanoğlu demek istiyorum), görevlerimi yapmama, günahlarımdan içten bir pişmanlık duymama, kurtulmak için İsa'ya sarılmama, Tanrı'nın bütün buyruklarına boyun eğmeme bütün yaşamım boyunca yetti; aynı bilgi, bu vahşi yaratığın da aydınlanmasını, daha önce bir eşini daha görmediğim derecede eksiksiz bir hıristiyan olmasını yeterince sağladı.

Dünyada din konusunda yapılan bütün kavgalara, değişik din öğretilerinin iyiliği kötülüğü, kilisenin yönetimi üzerine tartışmalara, çatışmalara gelince, bunların hepsi de bizim için gereksizdi; böyle şeylerin hepsini ötekilere bırakıyorduk. Biz Tanrı Sözü'nün başlıca yol gösterici olduğuna, Tanrı'nın bizi ışığıyla bütün gerçeklere yönelttiğine, Kutsal Kitap'taki ilkeleri yerine getirmekle Tanrı'nın bağışını kazanacağımıza, şükürler olsun, gönülden inanıyorduk; dinin dünyada bunca karışıklığa yol açan tartışmalı noktalarını bilsek bile, bunların bize bir yararı olacağını sanmıyordum. Ama olayların sırasını bozmamak için şimdi gene öykümüze dönmek zorundayım.

Cuma ile daha içli dışlı olduktan, o hemen hemen her söylediğimi anlayabilecek, kırık dökük sözlerle de olsa İngilizce konuşabilecek duruma geldikten sonra, kendisine bütün serüvenimi, hiç olmazsa buraya nasıl geldiğimi, burada nasıl, ne zamandan beri yaşadığımı anlattı. Ona barutla saçmanın büyüsünü (çünkü bu onun için bir büyüydü), nasıl tüfek kullanılacağını öğrettim; bir bıçak verdim, buna çok sevindi; bir de bizim İngiltere'de kullandığımız gibi kınlı kemer yaptım, kının

içine bıçak yerine hem daha iyi bir silâh olan hem de daha çok işe yarayan bir el baltası koydum.

Ona Avrupa'dan, özellikle kendi yurdum İngiltere'den söz ettim; nasıl yaşadığımızı, Tanrı'ya nasıl taptığımızı, birbirimize karşı nasıl davrandığımızı, gemilerle dünyanın her bucağında nasıl alışveriş yaptığımızı anlattım. Başımdan geçen deniz kazasını söyledim, ge-

minin battığı yeri aşağı yukarı gösterdim; ama gemi çoktan parça parça olmuş, dağılmıştı.

Ona bizim gemiden kaçışımız sırasında batan, bütün gücümle denemekle birlikte gene de yerinden kımıldatamadığım, şimdi hemen hemen her parçası bir yerde olan sandalın kalıntılarını gösterdim. Bu sandalı görünce Cuma uzun bir süre düşünceli düşünceli durdu,

ama tek söz söylemedi. Ne düşündüğünü sordum. Sonunda, «Ben var böyle sandal görmek benim yurtta,» dedi.

Bir süre, ne demek istediğini anlayamadım; ama biraz daha düşününce sonunda, buna benzer bir sandalın onun yaşadığı ülkenin kıyılarına düştüğünü anladım; alattığına göre, sandal oraya kötü hava yüzünden düşmüş. O zaman hemen, bir Avrupalı geminin o kıyıya düştüğünü, sandalın boşanarak karaya sürüklendiğini sandım; ama öyle budalaydım ki, insanların kurtulmuş olabileceklerini, bir an olsun düşünmedim; ne de nerden geldiklerini sordum; sorduğum tek şey, sandalın nasıl olduğuydu.

Cuma sandalı güzelce tanımladı; ama söylediklerine sevgiyle «Biz var kurtarmak beyaz adamlar boğulmaktan,» sözünü ekleyerek kendisini daya iyi anlamamı sağladı. Sonra ona hemen sandalda kendi deyimiyle beyaz adam olup olmadığını sordum. «Evet,» dedi, «sandal dolu beyaz adam.» Kaç kişi diye sordum. Parmaklarıyla on yedi saydı. Ne olduklarını sordum. «Yaşıyorlar, oturuyorlar bizim ulusta,» dedi.

Bunun üzerine kafamda yeni düşünceler belirdi; çünkü bunların, şimdiki deyimimle benim adanın açıklarında batan geminin adamları olabileceğini düşündüm; geminin kayaya çarparak elden gittiğini görünce, kendilerini sandala atmış, o yaban kıyılara, vahşiler arasına düşmüşlerdir,» dedim.

Bunun üzerine, ne olduklarını Cuma'ya bir daha titizlikle sordum. Dört yıldan beri orada yaşadıklarını, şimdi orada olduklarını, vahşilerin onları beslediğini kesinlikle söyledi. Nasıl olup da onları öldürüp yemediklerini sordum. «Hayır, var onlarla kardeş olmak,» dedi; anladığıma göre bir barış yapmışlardı; sonra ekledi. «Onlar insan yer ne zaman var kavga savaş.» Bununla, onların savaşarak tutsak ettikleri dışında hiçbir zaman insan eti yemediklerini söylemek istiyordu.

Bunun üzerinden epeyce bir zaman geçmişti; bir

gün, adanın doğu ucunda, açık bir havada üzerinden karşıdaki kara parçasını ya da Amerika'yı gördüğüm tepenin doruğunda bulunuyorduk; hava dupduru olduğundan, Cuma, gözlerini dikmiş o karaya doğru bakıyordu; bir ara çılgın gibi oynayıp sıçramaya, benim bulunduğum yana seslenmeye başladı. Ne var diye sordum. «Oh ne güzel!» diye bağırdı, «oh ne sevinmek! var orada benim yurt görmek, benim ulus görmek!»

Yüzünü büyük bir kıvanç belirtisi kapladı, sanki gene yurduna dönmek ister gibi, gözleri ışımaya, yüz çizgileri garip bir özleme bürünmeye başladı; bunu görmek aklıma bir çok şeyler getirdi, ilkin yeni adamım Cuma'dan biraz kuşku duymaya; bir gün gene ulusuna kavuşacak olursa yalnız dinini unutmakla kalmayıp, belki bana duyduğu borçluluğu da unutarak beni yurttaşlarına haber verecek ölçüde ileri gideceğini, belki de onlardan yüz ya da iki yüz kişiyle birlikte geri dönerek beni bir güzel yiyeceklerini, onun da bu şölene savaşta tuttukları düşmanlara yaptıkları gibi sevinçle katılacağını düşünmeye başladım.

Ama bu zavallı dürüst adama, böyle düşünmekle yaptığım haksızlık, sonraları içimde acı oldu. Önceleri bu kuşkum gitgide artarak beni haftalarca tedirgin etti; bu süre içinde ona eskisi gibi iyi davranmadım, hep biraz soğuk durdum; ama bunda çok haksızmışım. Zavallı dürüst, iyilikbilir yaratık böyle şeyleri aklından bile geçirmiyormuş; onun hem iyi bir hıristiyan, hem de değerbilir bir arkadaş olarak, en iyi ilkelerden hiçbir zaman ayrılmadığı sonradan ortaya çıkınca büyük kıvanç duydum.

Kuşkularım sırasında, kuşkumu uyandıran yeni düşüncelerini ortaya çıkarabilir miyim diye her gün iyiden iyiye ağzını aradığıma kesinlikle inanabilirsiniz; ama söylediği her söz öyle dürüst, öyle temizdi ki kuşkumu destekleyecek en ufak bir ipucu bulamadım; bütün tedirginliğime karşı en sonunda güvenimi gene kazandı; kendisinden kuşkulandığımı hiçbir zaman sez-

mediği için, bu sözlerle beni aldattığı da ileri sürülemezdi.

Bir gün gene aynı tepede dolaşıyorduk. Deniz sisli olduğu için karşıdaki karayı göremiyorduk; kendisini çağırdım, sordum, «Cuma, kendi yurdunda, kendi ulusun arasında bulunmayı istemez misin?» «Evet,» dedi, «kendi ulusum arasında bulunmak ben çok sevinir.» «Ne yapacaksın orada?» dedim, «gene vahşileşerek insan eti mi yiyeceksin, eskisi gibi mi yaşamaya başlayacaksın?» Alınmışcasına baktı, başını sallayarak, «Hayır, hayır,» dedi, «Cuma var onlara güzel yaşayın demek; Tanrı'ya tapın demek; arpa ekmeği, sürü eti, süt yiyin, bir daha insan yemeyin demek.» «O zaman seni öldürürler,» dedim. Düşünceli düşünceli baktı, sonra «Hayır, onlar yok beni öldürmek, onlar sevecek öğrenmek,» dedi. Bununla onların öğrenmeyi sevdiklerini söylemek istiyordu. Sandalla gelen sakallı adamlardan çok şey öğrendiklerini de sözlerine ekledi. Sonra oraya dönmek isteyip istemediğini sordum. Gülümsedi, bunca uzağa yüzemeyeceğini söyledi. Kendisine bir kayık yapacağımı söyledim. Birlikte gidersem gideceğini söyledi. «Ben mi?» dedim, «ben oraya gidecek olursam beni yerler.» «Hayır, hayır,» dedi, «ben bırakmaz seni yemek; ben yapar onları seni çok sevmek.» Bununla, düşmanlarını öldürerek kendisini nasıl kurtardığımı söyleyerek, onlara beni sevdireceğini anlatmak istiyordu. Sonra kıyılarına düşen onyedi kişiye, kendi deyimiyle sakallı beyaz adamlara, ne iyi davrandıklarını dilinin döndüğünce anlattı.

Bu zamandan sonra, İspanyol ya da Portekizli olduklarından hiç kuşkulanmadığım bu beyaz adamlara kavuşup kavuşamayacağımı bir denemek düşüncesinin kafamda yer ettiğini söylemeliyim; oraya gidebilirsem, ayağımız karada olduğundan, elbirliğiyle, arkadaşça yardımlaşarak kaçıp kurtulmanın, karadan kırk mil uzaktaki bu ıssız, her yardımdan yoksun adadan kurtulmaktan daha kolay olabileceğini düşündüm. Böylece

birkaç gün sonra, ilkin konuşmalarımla bu işi Cuma'nın kafasına soktum, sonra da kendisine yurduna dönebilmesi için bir kayık vereceğimi söyleyerek, onu adanın öbür yanında duran sandalıma götürdüm; kayığı her zaman su altında tuttuğumdan, önce suyunu boşalttık, denize indirdik, ikimiz de içine bindik.

Cuma'nın kayık kullanmakta çok usta olduğunu gördüm, çünkü kayığı hızla, büyük bir kıvraklıkla yürütmekte hemen hemen benden aşağı kalmıyordu. Kayıktayken kendisine, «Ne dersin Cuma, gidelim mi senin yurduna?» diye sordum. Bu soru karşısında boca-

lamış gibi göründü, anlaşılan kayığın bunca uzağa gitmek için çok küçük olduğunu düşünüyordu. Bunun üzerine bir de büyük kayığım olduğunu söyledim, ertesi gün bir zamanlar yapıp da tek başıma denize indiremediğim kayığın yanına gittik. Bunun yeter büyüklükte olduğunu söyledi; ama kayığın korunmasına hiç kulak asmadığım için, yirmi iki yirmi üç yıldır orada kalarak güneşten çatlamış, nerdeyse çürümüştü. Cuma böyle bir kayığın tam işe yarayacağını, kendi deyimiyle «çok yeter yiyecek, su, ekmek» taşıyabileceğini söyledi.

Kısacası, o zaman onunla birlikte karşıdaki karaya gitmeye öyle kesin kararlıydım ki, yurduna dönebilmesi için aynı büyüklükte bir kayık daha yapmamızı ileri sürdüm. Tek söz bile söylemedi, ama oldukça düşünceli, üzgün görünüyordu. Nesi var diye sordum. «Neden sen böyle Cuma kızmak? ben ne yaptı?» dedi. Ne demek istediğini sordum. Kendisine hiç kızgın olmadığımı söyledim. «Kızgın değil! kızgın değil!» diye durdu durdu mırıldandı. «Kızgın değil de neden Cuma'yı yurduna geri yollamak?» «Neden mi?» dedim, «Cuma, gitmek isteyen sen kendin değil miydin?» «Evet evet,» dedi, «ikimiz birlikte gitmek, Efendi yok gelmek, Cuma gitmek yok.» Sözün kısası, oraya bensiz gitmek istemiyordu. «Peki Cuma, ben de geleyim,» dedim, «ama ben ne yaparım orda?» Bu soruya hemen karşılık vererek, «Sen var orda çok iyilik yapmak,» dedi. «Sen öğretmek insanlar iyi, akıllı, uysal olmak; Tanrı'yı tanımak, Tanrı'ya tapmak, başka türlü yaşamak.» «Nerde!» dedim, «Cuma sen ne dediğini bilmiyorsun. Ben kendim bilgisiz bir adamım.» «Evet, evet,» dedi, «sen bana iyi şey öğretmek, onlara da iyi şey öğretmek.» «Hayır hayır Cuma,» dedim, «sen bensiz gideceksin, ben burada kalarak gene eskisi gibi yaşayacağım.» Bu söz üzerine çok üzüldü, her zaman yanında taşıdığı baltalardan birine koşup, eline aldığı gibi bana uzattı. «Ne yapayım bunu?» diye sordum. «Al bunu, Cuma öldür,»

dedi. «Neden öldüreyim seni?» dedim. Birden, «Neden var kovmak Cuma sen? Al bunu öldür Cuma, kovma Cuma,» dedi. Bunu öyle içten söyledi ki, gözlerinin dolduğunu gördüm. Sözün kısası, kendisinde bana karşı öyle büyük bir sevgi, öyle kesin bir bağlılık gördüm ki, benimle kalmak isterse kendisini hiçbir zaman göndermeyeceğimi hem o zaman, hem de daha sonra sık sık söyledim.

Bütün bunlardan sonra, Cuma'nın bana büyük bir sevgisi olduğunu, hiçbir şeyin onu benden ayıramayacağını, yurduna dönme isteğinin de ulusunu aşırı ölçüde sevmesinden, benim onlara yararlı olabileceğim umudundan doğduğunu anladım; böyle bir şeyi nasıl yapabileceğimi hiç bilmediğim için, bu işe girişmeyi ne düşünüyor, ne de istiyordum. Ama daha önce de söylediğim üzere, Cuma ile konuşmalarımızdan, orada on yedi sakallı adamın bulunduğunu öğrendikten sonra, belki buradan kurtulabilirim umuduyla, gitmeye büyük bir eğilim duyuyordum; dolayısiyle, daha fazla gecikmeden, bu yolculuğa elverişli büyüklükte bir kayık yapmak üzere kocaman bir ağaç aramak için Cuma ile birlikte işe giriştim. Adada yalnız kayıklar, *periagua*'lar değil, koca gemilerden kurulu küçük bir donanma yapmaya bile yetecek sayıda ağaç vardı. Ama dikkat ettiğim tek şey, ilk işlediğim yanılgıdan kaçınmak, kayığı yaptığımızda kolayca suya indirebilmemiz için kıyıya oldukça yakın bir ağaç bulmaktı.

En sonunda Cuma bir ağaç seçti, çünkü o bu iş için hangi ağacın elverişli olduğunu benden daha iyi biliyordu; o kestiğimiz ağacın adını bugün bile tam bilmiyorum; yalnız bizim *fustic* dediğimiz ağaca benziyordu; daha doğrusu, rengiyle kokusuna bakılırsa, bununla Nicaragua ağacı arasında bir şeydi. Cuma ağacı kayık biçimine sokmak için yakarak oyacaktı, ama bu işi aletlerle daha iyi yapabileceğini söyledim; nasıl yapılacağını da gösterdikten sonra, çok iyi başardı; bir aylık sıkı çalışmadan sonra kayığı bitirdik, çok da gü-

zel oldu; nasıl kullanılacağını Cuma'ya öğrettiğim keserle dışını düzeltince daha da güzelleşti. Bununla birlikte, büyük direkler üzerinde karış karış yürüterek denize indirmek onbeş günümüzü aldı; ama denize indiğinde yirmi kişiyi rahat rahat taşıyabilecek durumdaydı.

Kayık denize atıldıktan sonra, çok büyük olmakla birlikte, adamım Cuma'nın onu ne büyük bir ustalıkla, hızla kullandığını, nasıl evirip çevirdiğini, nasıl kürek çektiğini, görünce şaşakaldım. Bunun üzerine kendisine, istese bununla gitmeyi göze alıp alamayacağını sordum. «Evet,» dedi, «var gitmek göze almak çok güzel, var çok rüzgâr, gene de gitmek.» Bununla birlikte, Cuma'nın hiç bilmediği başka bir düşüncem vardı; bu da bir direkle yelken yapmak, bir halat bir de demir uydurmaktı. Direği elde etmek kolaydı; adada pek fazla bulunan sedir ağaçlarından yakındaki birini seçtim; Cuma'ya kesmesini söyledim, nasıl düzeltileceğini, nasıl biçim verileceğini de açıkladım. Ama yelkene gelince, bu özel bir önem taşıyordu. Bende eski yelkenlerden bir hayli vardı, daha doğrusu bir sürü yelken parçası vardı, ama hepsi de yirmi altı yıldır yanımda olduğundan, onları böyle bir işte kullanacağımı hiç aklımdan geçirmediğim için korunmalarına pek dikkat etmediğimden, hepsinin çürümüş olduğu apaçıktı; gerçekten de çoğu böyle çıktı. Bununla birlikte, oldukça sağlam gözüken iki parça buldum, bunlarla işe girişerek, iğnesizlik, beceriksizlik yüzünden bir hayli çabaladıktan sonra İngiltere'de kırlangıç kanadı dediğimiz yelkene benzer üç köşeli bir şey diktim; bizim gemilerin kayıklarında olduğu gibi, yelkenin yakasında arka direk, tepesinde de küçük seren vardı; serüvenimin başlarında söylediğim üzere, Berberistan'dan kaçtığım kayığın yelkeni de bunun gibi olduğundan, bu benim kullanmayı en iyi bildiğim yelkendi.

Bu son işleri yapmak, daha doğrusu direği, yelkenleri dikmek, uydurmak için iki aya yakın çalıştım;

çünkü rüzgâra karşı gidersek yardımı olsun diye küçük bir ıstralya ile bir trinketa yaparak hiçbir eksik bırakmadım; hepsinden önemlisi, kayığı yönetmek için kıçına bir dümen taktım; pek çaylak bir kayık yapıcısı olmakla birlikte, böyle bir şeyin yararını, gerekliliğini iyice bildiğim için, öyle canla başla uğraştım ki, en sonunda takabildim; ama başlayıp bozduklarım gözönüne alınırsa, bu dümen yapma işinin bana hemen hemen kayığın yapımı gibi uzun bir süreye malolduğunu sanıyorum.

Bütün bu işler bittikten sonra da sıra Adamım Cuma'ya yeni kayığın kullanılmasını öğretmek geliyordu; çünkü Cuma, çok iyi kürek çekmekle birlikte, yelkenle ya da dümenle ilgili hiçbir şey bilmiyordu; kayığı denizde dümenle nasıl kullandığımı, yolumuz değiştikçe yelkenin bir o yana, bir bu yana doğru şiştiğini görünce şaşırmış kalmıştı. Ama, kısa bir süre içinde onu bütün bu işlere alıştırdım, kendisine pek az anlatabildiğim pusula bir yana, bu işin bütün püf noktalarını bilen kurt

bir gemici oldu çıktı. Öte yandan, bulutlu havalar çok az olduğundan, sis de hiç görülmediğinden, gece, her zaman için yıldızlar, gündüz de kıyı gözüktüğü için, ne karada ne denizde hiç kimsenin dışarı çıkmak istemediği yağmur mevsimi dışında, pusula gereksiz gibi bir şeydi.

Artık, bu yerdeki hapisliğimin yirmi yedinci yılına girmiştim; bu yaratık yanıma geleliden beri yaşayışım bambaşka bir biçime girdiği için, bu son üç yıl sayılmayabilir. Buraya ayak basışımın yıldönümünü tıpkı ilk yılda yaptığım gibi gene Tanrı'nın bağışlarına şükrederek geçirdim; önceleri Tanrı'ya şükretmemi gerektirecek durumlar var idiyse, şimdi de aynı şeyi yapmam için çok daha fazla nedenle, üstelik de buradan çabucak kurtulma umudum vardı. Çünkü, kurtuluşumun yakın olduğu, burada bir yıl daha kalmayacağım yolunda içimde bir duygu belirmişti. Bununla birlikte, kazmak, dikmek, çitle çevirmek gibi ekin işlerimi gene eskisi gibi sürdürdüm. Eskisi gibi üzüm topladım, kuruttum, gerekli her şeyi yaptım.

Bu arada gene yağmur mevsimi bastırdı, her zamankinden daha fazla evde kalmam gerekti; yeni teknemizi elimizden geldiğince güven altına alarak, başlangıçta salla çıktığımı söylediğim koyun yukarı başına götürdük. Suların yüksek olduğu sırada, onu çekerek kıyıya çıkardım, adamım Cuma'ya tam kayığı alacak genişlikte, kayığın yüzebileceği derinlikte bir havuz kazdırdım; sular çekildiği zaman önüne sağlam bir set yaptık, böylece sular geldiğinde kayık gene kuruda kaldı. Yağmurdan korumak için üzerine birçok ağaç dalları koyduk, öyle sık yaptık ki, sazdan bir ev damı gibi oldu; böylece, serüvenime girişmeyi tasarladığım kasım, aralık aylarını bekledik.

İyi mevsim başlayınca, güzel havalarla birlikte benim tasarılarım da geri dönmüş gibi, her gün yolculuk hazırlıkları yapıyordum; yaptığım ilk iş yol kumanyamız olarak biraz yiyecek ayırmak oldu; bir iki hafta

içinde de havuzu açarak, kayığı denize indirmeyi düşünüyordum. Bir sabah gene bu işlerle uğraşırken Cuma'yı çağırarak, deniz kıyısına gidip bir kaplumbağa aramasını söyledim; eti ile yumurtaları için, çoğunlukla haftada bir kaplumbağa tutuyorduk. Cuma, gittikten hemen biraz sonra koşa koşa geri döndü, birinci duvarı ayakları yere değmiyormuş gibi atladı, daha ben ağzımı açmaya kalmadan, «Efendi! Hey efendi! Çok kötü, çok kötü!» diye bağırdı. «Nedir kötü olan, Cuma?» diye sordum. «Orada, ötede, bir iki üç kayık! bir iki üç!» dedi. Böyle demesinden altı kayık olduğunu çıkarmıştım, ama sorduktan sonra üç kayık olduğunu öğrendim. «Peki Cuma,» dedim, «dur bakalım, korkma.» Böylece onu elimden geldiğince yüreklendirdim. Ama zavallıcık büyük bir korkuya kapılmıştı, çünkü kafasından, kendisini aramaya geldikleri, parça parça doğrayıp yiyecekleri düşüncesinden başka hiçbir şey geçmiyordu; zavallı öyle titriyordu ki onunla ne yapacağımı ben de şaşırdım. Dilimin döndüğünce avutmaya çalışarak, benim de en az kendisi kadar tehlikede olduğumu, onun gibi beni de yiyeceklerini söyledim. «Ama,» dedim, «onlarla savaşmaya karar vermeliyiz. Savaşabilecek misin Cuma?» «Ben var vurmak, ama onlar çok adam gelmek,» dedi. «Ne önemi var?» dedim, «tüfeklerimiz, öldüremediklerimizi de korkutur.» Kendisini savunmayacağını, yanımda durarak her dediğim şeyi yapıp yapmayacağını sordum. «Sen ne zaman ister, ben var ölmek, efendi,» dedi. Bunun üzerine gittim, benim iyi romdan ona biraz getirdim; çünkü bu romu öyle tutumlu kullanmıştım ki, daha bir hayli vardı. Romu içirdikten sonra, ona her zaman yanımızda taşıdığımız iki av tüfeğini getirttim, tüfekleri küçük tabanca kurşunu büyüklüğünde iri domuz saçmasıyla doldurdum. Sonra, dört misket tüfeğini alarak her birini iki büyük, dört küçük kurşunla sıkıladım; iki tabancamı da birer avuç kurşunla doldurdum. Yanıma her zamanki gibi, büyük kılıcımı kınsız astım, Cuma'ya da baltasını verdim.

Bu hazırlıktan sonra, dürbünü aldım, bir şey görebilir miyim diye tepenin yamacına tırmandım; dürbünle baktığımda, açıkta yirmi bir vahşi, üç tutsak, üç kayık bulunduğunu, bütün işlerinin bu üç adamdan kendilerine bir şölen çekmeye hazırlık olduğunu hemen anladım; gerçekten de barbarca bir şölen, ama bu gelişin daha önceki gelişlerinden ayrılan bir yanı yoktu.

Yalnız şimdi Cuma'nın kaçmış olduğu yere değil, benim koyun daha yakınına, kıyının alçaldığı, sık bir ormanlığın da denize doğru indiği bir yere geldiklerini gördüm. Bu alçakların yapacakları insanlıkdışı eğlenceden öyle bir tiksinti duydum ki, Cuma'nın yanına inerek, kıyıya gidip hepsini öldürmeye karar verdiğimi söyledim, benimle gelip gelmeyeceğini sordum. Artık korkusu geçmiş, verdiğim içkiyle biraz da yüreklenmiş, neşelenmişti; her zamanki gibi, öl desem ölmeye hazır olduğunu söyledi.

Bu öfke içinde, ilkin, doldurduğum tüfekleri alarak, her zamanki gibi aramızda pay ettim. Cuma'ya beline soksun diye bir tabanca, omuzuna da üç tüfek verdim; öbür tabancayla üç tüfeği de kendim aldım, böylece dışarıya çıktık. Cebime küçük bir şişe rom koydum, Cuma'ya da büyük bir torba dolusu barutla saçma verdim; kendisine hemen arkamda durmasını, ben söylemedikçe hiç kımıldamamasını, ateş etmemesini, tek söz bile konuşmamasını söyledim. Onlara görünmeden ormanın içinden, koyun üzerine ateş altına alabileceğimiz bir yere dek yürütmek için bir mil sağa saptım; bunu kolayca yapabileceğimizi önceden dürbünle görmüştüm.

Bu yürüyüş sırasında eski düşünceler kafamda gene uyandı, kararımdan caymaya başladım. Bu, onların çokluğundan korktuğum için değildi; çünkü hepsi de çıplak, beceriksiz herifler olduklarından tek başıma bile onlardan üstün olduğum apaçık bir şeydi. Ama bana kötülükleri dokunmayan, bana kötülük niyetinde de olmayan, bir bakıma suçsuz olan bu adamlara saldırma-

mı, elimi kana bulaştırmamı gerektirecek ne bir durum ne de zorunluluk var, diye düşünmeye başladım; bunların barbarca töreleri gene kendi zararlarına olan bir şeydi; bu durum, Tanrı'nın onları, buralardaki başka uluslarla birlikte böyle bir budalalığa, kıyasıya vahşi davranışlara atmış olduğunun bir belirtisiydi; ama Tanrı beni ne onların bu davranışlarını yargılamak, ne de gereken Tanrısal cezayı uygulamakla görevlendirmişti; ulu Tanrı uygun görürse, bu işi kendisi ele alır, bu insanları ulusça işledikleri suçlardan dolayı, ulusça cezaya çarptırırdı, buna karışmak da bana düşmezdi. Gerçi Cuma bu insanların, düşmanı olduğu, onların ulusuyla savaşta bulunduğu için, onlara saldırmakta haklı olabilir, onun bu davranışı bir bakıma hoşgörülebilirdi; ama aynı şeylerin benim için de doğru olduğu söylenemezdi. Yolda giderken kafamdan geçen bu düşünceler, beni öyle içten etkiledi ki, gidip yalnız onların yakınında durarak, barbarca şölenlerini görmeye, Tanrı'nın göstereceği yolda davranmaya, şimdiye dek bildiklerimden başka, işe karışmamı gerektirecek önemli bir durum olmadıkça, hiç birine dokunmamaya karar verdim.

Bu kararla ormana girdim, Cuma da hemen arkamda elinden geldiğince sakınarak, sessizce ilerliyordu; onlara yakın olan yandan, ormanın bitimine varıncaya dek yürüdük; onlarla aramızda ormanın bir köşesi vardı. Usulca Cuma'yı çağırdım, tam ormanın köşesindeki bir ağacı göstererek, ağaca çıkmasını, oradan vahşilerin ne yaptığını iyi görebilirse bana haber getirmesini söyledim. Dediğimi yaptı, hemen geri gelerek oradan her şeyin açıkça göründüğünü, hepsinin ateş çevresinde tutsaklardan birinin etini yemekte olduklarını, biraz ötede de başka birinin, eli kolu bağlı kumlar üzerinde yattığını, şimdi onu da öldüreceklerini, bu ikincinin kendi uluslarından değil de sandalla kendi yurtlarına gelen sakallı beyaz adamlardan biri olduğunu da söyleyince iyice tepem attı. Sakallı adam

sözünü duyunca, tüylerim diken diken oldu; ağaca çıkıp dürbünle baktığımda, deniz kıyısında eli kolu sarmaşıklarla ya da saza benzer bir şeyle bağlı, elbiseli Avrupalı bir adamın yatmakta olduğunu seçiklikle gördüm.

Orada başka bir ağaç, onun ilerisinde de şimdi bulunduğum yerden onlara elli yarda daha yakın bir çalılık vardı; o yana doğru biraz gidersem, onlara gözükmeden oraya sokulabileceğimi, hepsini tüfeğimin menziline alabileceğimi anladım; öfkeden kudurmakla birlikte gene de kendimi tuttum, yirmi adım geri çekilerek, öbür ağaca giden yolu adamakıllı örten bir çalılığın arkasına geçtim, oradan da onları seksen yardalık bir uzaklıktan rahatça görebileceğim bir bayıra tırmandım.

Şimdi artık yitirilecek zamanım yoktu, çünkü korkunç alçakların on dokuzu içiçe yere oturmuşlar, tam o sırada içlerinden iki kişiyi de zavallı hıristiyanı boğazlamaya, belki de parça parça ateşe getirmeye göndermişlerdi; o iki kişi şimdi eğilmiş, adamın ayaklarını çözüyorlardı. Cuma'ya döndüm, «Haydi Cuma,» dedim, «şimdi dediğimi yapacaksın.» Cuma da yapacağını söyledi. «Öyleyse,» dedim, «ben ne yaparsam sen de onu yap, sakın şaşırayım, geri kalayım deme.» Bunun üzerine misketlerden biriyle av tüfeğini yere bıraktım, Cuma da aynı şeyi yaptı; öteki misketle vahşilere nişan alarak Cuma'ya da benim yaptığım gibi yapmasını söyledim. Sonra, hazır olup olmadığını sordum, «Evet,» dedi. «Öyleyse ateş,» dedim, aynı anda kendim de ateş ettim.

Cuma benden çok daha iyi nişan alarak, attığı yandan, ikisini öldürdü, üçünü de yaraladı; benim yanda, ben birini öldürdüm, ikisini yaraladım. Bunun üzerine onların ne büyük bir korkuya kapıldıklarını kestirebilirsiniz; yaralanmayanların hepsi ayağa fırladı, ama bu yıkımın ne yandan geldiğini anlayamadıklarından, ne yana kaçacaklarını, ne yana bakacaklarını bilemediler.

Cuma, kendisine söylediğim gibi, ne yaptığımı görebilmek için gözünü benden ayırmıyordu; birinci atıştan sonra hemen tüfeği yere bıraktım, yerdeki av tüfeğini kaptım, Cuma da aynı şeyi yaptı. Nişana yatarak tüfeğin horozunu kavradığımı gördü, o da nişan aldı. «Hazır mısın, Cuma?» dedim. «Evet,» dedi. «Öyleyse ateş!» dedim. «Tanrı hakkı için!» Bu şaşkın sürünün ortasına bir daha ateş ettim, Cuma da etti; bu kez tüfeklerimiz domuz saçması dediğim küçük tabanca kurşunlarıyla dolu olduğundan, yalnız ikisinin devrildiğini gördük; ama birçoğu yaralanmış, çılgın gibi haykırarak, çığlıklar atarak öteye beriye kaçışıyorlardı; kimisi ağır yaralı, tepeden tırnağa kan içindeydi; çok geçmeden üçü daha birbiri ardından yere devrildi, ama tam ölmemişlerdi.

Boşalan tüfekleri yere bırakıp, daha dolu olan misketi aldım. «Haydi Cuma,» dedim, «arkamdan gel şimdi.» Cuma bu işi büyük bir gözüpeklikle yaptı; bunun üzerine ormandan dışarı fırlayarak kendimi gösterdim, Cuma da hemen arkamdaydı. Onlar beni görür görmez, sesimin yettiğince bağırdım, Cuma'ya da aynı şeyi yapmasını söyledim; var hızımla koşarak —silâhlarla yüklü olduğum için pek de hızlı sayılmazdı—, dediğim gibi, onların oturduğu yerle deniz arasında, kumda yatan zavallı kurbanlığın yanına gittim. Onu kesmek üzere olan iki kasap ilk ateşimizin verdiği şaşkınlıkla onu bırakarak büyük bir korku içinde denize doğru koşmuşlar, kayığa atlamış, içlerinden üçü daha aynı yolu tutmuştu. Cuma'ya döndüm, ileri giderek ateş etmesini söyledim. Hemen anladı, onlara yaklaşmak için aşağı yukarı kırk adım koşarak üzerlerine ateş etti, topunun birden kayığın içine yığılıverdiğini görerek hepsinin öldüğünü sandım, ama ikisi hemen ayağa kalktı. Bununla birlikte, Cuma ikisini öldürmüş, bir üçüncüsünü de yaralamış, o da ölmüş gibi sandalın dibine yatmıştı.

Adamım Cuma onlara ateş ederken, ben de bıçağımı çıkararak zavallı kurbanlığın bağlarını kestim; el-

lerini ayaklarını çözerek ayağa kaldırdım, Portekiz diliyle, kim olduğunu sordum. Latince «Christianus» dedi; ama öyle bitkin, öyle güçsüzdü ki, ne ayakta durabilecek ne de konuşabilecek durumdaydı. Cebimden şişeyi çıkardım, içmesini işaret ederek kendisine uzattım, içti; bir parça ekmek verdim, yedi. Sonra hangi ulustan olduğunu sordum, «İspanyol,» dedi; biraz kendine gelince, eliyle koluyla, yapabildiği bütün işaret, lerle, kendisini kurtardığım için bana ne büyük bir borçluluk duyduğunu belirtti. Bildiğim kırık dökük İspanyolca ile «Seignior,» dedim, «sonra konuşuruz, şimdi döğüşmek zamanı. Gücün kalmışsa şu tabancayla kılıcı al, çevrene saldır.» Silahları sevinerek aldı, alır almaz da yeni bir güç kazanmışcasına, çılgın gibi katillerinin üstüne atılarak, bir anda ikisini doğrayıverdi; çünkü gerçekte her şey apansız olup bittiği için zavallılar tüfeklerimizin sesiyle öyle bocalamışlardı ki, şaşkınlıkla korkudan yere düşüyorlardı; bu, gövdelerinin kurşunlarımıza karşı duramamasından değil, dizlerinin bağı çözüldüğü için kendilerinde kaçacak gücü bulamamalarından ileri geliyordu; Cuma'nın kayık içinde vurduğu beş kişinin de durumu buydu; çünkü üçü aldıkları yarayla, öteki ikisi de korkudan düşmüştü.

Tüfeğimle kılıcı İspanyol'a verdiğim için, öbür tüfeğimi hazır dolu bulunsun diye, ateş etmeden elimde tutuyordum. Cuma'yı çağırdım, ilk ateş ettiğimiz ağacın yanına koşarak yerdeki boş tüfekleri alıp getirmesini söyledim; Cuma bu işi büyük bir hızla yaptı; sonra elimdeki misketi ona vererek, geri kalan tüfekleri yeniden doldurmak için oturdum, tüfek istedikleri zaman yanıma gelmelerini söyledim. Ben bu işle uğraşırken, İspanyol'la vahşilerden biri arasında korkunç bir boğuşma başladı; vahşi, İspanyol'a biraz önce ben yetişmeseydim onu doğrayacak olan ağır tahta kılıçla saldırıyordu. Bitkin olmakla birlikte, kolay kolay anlaşılmaz bir gözüpeklikle, yiğitlikle savaşan İspanyol, bu kızılderiliyle bir hayli boğuştu, sonunda kafasında

iki büyük yara açtı: ama vahşi iriyarı, sırım gibi bir adam olduğundan, bir dalışta zayıf İspanyol'u yere atmış, benim verdiğim kılıcı elinden büküp almak üzereydi; İspanyol akıllı davranarak kılıcı bıraktı, kemerinden tabancayı çekti, vahşinin göğsüne ateş etti; ben yardıma yetişmeye kalmadan, vahşiyi olduğu yerde temizleyiverdi.

Bu arada kendi başına kalan Cuma, elinde silâh kalmadığı için, baltayla ardlarına düşerek birkaçının işini bitirdi; vurulup da ölmediğini söylediklerimle, yetişebildiği ötekileri temizledi; tüfek istemek için yanıma gelen İspanyola av tüfeklerinden birini verdim, vahşilerin ikisini kovalayarak yaraladı; ama iyi koşamadığı için, elinden kurtularak ormana kaçtılar, Cuma arkalarından yetişti, birini öldürdü, öteki ise yaralı olmakla birlikte, daha çevik davranarak denize atladı, var gücüyle kayıktakilerin yanına doğru yüzdü. Kayıktaki üç kişiyle, ölüp ölmediğini bilmediğimiz öbür ya-

ralı, yirmi bir kişi içinde elimizden kurtulabilenlerdi. Geri kalanların durumu aşağıda görülmektedir:

3 ölü ilk ateş edişimizde vurulanlar.
2 ölü ikinci ateşimizde vurulanlar.
2 ölü Cuma'nın kayıkta öldürdükleri.
2 ölü Cuma'nın ilk yaralananlardan öldürdükleri.
1 ölü Cuma'nın ormanda öldürdüğü.
3 ölü İspanyolun öldürdükleri.
4 ölü yaralanarak şuraya buraya düşenlerden, yaralarından dolayı ya da Cuma'nın kovalaması sonucu ölenler,
4 kayıkla kaçanlar; bunlardan biri ölmediyse ağır yaralıdır.

---

21 kişi (toplam)

Kayıktakiler tüfeğin etki alanı dışına çıkmak için canlarını dişlerine takarak çalıştılar; Cuma arkalarından iki üç el ateş etti ama, hiçbirinin vurulduğunu görmedim. Cuma kayıklardan birine atlayıp ardlarına düşmek için can atıyordu; gerçekte ben de yurtlarına gidip olanları anlatacaklarından, sonra belki iki üç yüz kayıkla dönerek, salt sayıca üstünlükleriyle bizi parçalayıp yutacaklarından çok koruyordum. Böylece, ardlarına takılmaya benim de kafam yattı, kayıklardan birine koşarak içine atladım, Cuma'ya da benimle gelmesini söyledim. Ama kayığa girince, tıpkı İspanyol gibi eli ayağı bağlı, başını çıkarıp dışarda olup bitenleri göremediği için korkudan yarı ölü duruma gelmiş zavallı bir yaratığın, boğazlanmak üzere kayıkta yattığını görünce çok şaşırdım; çünkü tepeden tırnağa, öyle sımsıkı bağlanmış, öyle uzun bir süre bağlı kalmıştı ki, gerçekte yaşadığını söylemek pek güçtü.

Hemen kendisini bağlayan bükülmüş sarmaşıklarla sazları keserek ayağa kalkmasına yardım etmek istedim; ama ne yerinden doğrulabiliyor ne de konuşabiliyordu; anlaşılan öldürülmek için çözüldüğünü sanmış olacak ki, yürek paralayıcı bir sesle inliyordu.

Cuma geldiğinde, bu zavallıyla konuşarak ona kurtulduğunu anlatmasını; cebimden şişeyi çıkarıp uzatarak biraz içirmesini söyledim. İçince biraz canlandı, kendine geldi, kayığın içinde oturdu. Ama Cuma'nın, yaşlı adamın sesini işittiği, yüzüne de yakından baktığı zaman onu nasıl kucakladığını, öptüğünü, ağladığını, güldüğünü, bağırdığını, ellerini çırptığını, elleriyle kendi yüzünü başını dövdüğünü, türküler söylediğini, onun çevresinde çılgın gibi sıçrayarak oynadığını görseniz, gözyaşlarınızı tutamazdınız. Cuma'yı konuşturabilmek, durumun ne olduğunu anlamak için uzun bir sürenin geçmesi gerekti; sonunda biraz kendine gelince anlattı: yaşlı adam babasıymış.

Babasını görmenin, onu ölümden kurtarmanın, bu zavallı vahşide uyandırdığı sonsuz sevinçle oğulluk duy-

gusu karşısında nasıl içimin burkulduğunu ne yapsam dile getiremem; gerçekte Cuma'nın bu duygulanışla yaptığı taşkınlıkların yarısını bile anlatamam; çünkü kayığa durmadan bir giriyor çıkıyor, bir giriyor bir çıkıyordu. Kayığa her girişinde babasının yanına oturuyor, kendi göğsünü bağrını açarak, canlandırmak için babasının başını göğsüne bastırıyor, bağlardan uyuşup katılaşmış olan kollarını, ayak bileklerini elleriyle ısıtıyor, oğuşturuyordu; bunu görünce, şişeden biraz rom vererek onunla oğmasını söyledim, rom çok iyi geldi.

Bu olay, şimdi artık hemen hemen gözden yitmiş olan kayığın, öbür vahşilerin ardından gitmemizi engelledi; gitmediğimiz de çok hayırlı olmuş, çünkü iki saat sonra, daha onlar yollarının dörtte birine bile varmadan azgın bir rüzgâr çıktı, bütün gece var gücüyle esti; batıdan, tam onların karşısından estiği için de sandallarının, dayanabildiğini, kendi kıyılarına sağ salim varabildiklerini hiç sanmıyorum.

Biz gene Cuma'ya dönelim. Bu arada babasıyla öyle ilgileniyordu ki, onu babasından ayırmaya bir türlü gönlüm varmadı; sonra artık biraz ayrılabileceğimi düşündüm, yanıma çağırdım, oynaya, zıplaya, büyük bir sevinç içinde geldi. Babasına biraz ekmek verip vermediğini sordum. Kafasını iki yana sallayarak «Hayır, ben pis köpek var hepsini kendim yemek,» dedi. Özel olarak taşıdığım küçük torbadan bir çörek çıkararak uzattım, kendisi için de biraz rom verdim, ama ağzına bile sürmeden doğru babasına götürdü. Cebimdeki iki üç salkımlık kuru üzüm vardı; babası için bir avuç da onlardan verdim. Üzümleri babasına verir vermez kayıktan dışarı fırlayarak, cin tutmuş gibi, hızla koştuğunu gördüm; çok iyi koşardı çünkü, ayağına böylesine çevik bir adam daha görmedim desem yalan olmaz. Evet, öyle bir hızla koştu ki, bir anda gözden yitiverdi; çeyrek saat sonra geri geldiğini gördüm, ama bu geliş, gidişi gibi hızlı değildi; yaklaştıkça, elinde bir şey taşıdığı için böyle yavaş yürüdüğünü anladım.

Geldiği zaman, babasına bir testi su getirmek için tâ eve gidip dönmüş olduğunu gördüm, ayrıca iki de ekmek getirmişti. Ekmeği bana verdi, suyu babasına götürdü. Bununla birlikte, çok susamış olduğum için biraz da ben içtim. Bu su, babasını benim verdiğim romdan ya da içkiden daha çok diriltti, çünkü susuzluktan nerdeyse bayılmak üzereydi.

Babası içtikten sonra, daha su kaldı mı göreyim diye Cuma'yı çağırdım. «Evet,» dedi; babası gibi çok susamış olan zavallı İspanyol'a da biraz vermesini söyledim. Cuma'nın getirdiği ekmeklerden birini de gerçekten çok bitkin bir durumda olan, o sırada bir ağaca gölgesinde çimenler üstünde dinlenen İspanyol'a gönderdim; onun da kolları bacakları sımsıkı bağlar yüzünden adamakıllı şişmiş, kaskatı kesilmişti. Cuma'nın yanına gitmesi üzerine kalkıp suyu içtiğini, ekmeği de alarak yemeye başladığını görünce, yanına yaklaştım, bir avuç kuru üzüm verdim. Yüzünde hiç kimsede raslanmayacak bir teşekkür, bir borçluluk belirtisiyle, başını kaldırıp bana baktı; ama öyle bitkindi ki, kavgada büyük bir çaba göstermekle birlikte, şimdi ayakta durmaya gücü yoktu. İki üç kez denedi, ama ayak bilekleri öyle şişmiş, öyle acı veriyordu ki, gerçekten kalkamıyordu; rahatça oturmasını söyledim, Cuma'ya onun ayak bilcklerini de babasınınkileri yaptığı gibi romla oğması için seslendim.

Zavallı, sevgi dolu yaratık, her iki dakikada, belki de dakikada bir dönüp dönüp babasının gene orada, bıraktığı yerde olup olmadığına bakıyordu; bir an babasını göremedi, bunun üzerine yerinden fırladığı gibi, tek söz bile etmeden, o kendine özgü hızlı koşusuyla, sanki ayakları yere bile değmiyormuş gibi koştu. Ama oraya vardığında, babasının biraz dinlenmek için toprağa uzanmış olduğunu gördü. Hemen dönerek gene benim yanıma geldi, İspanyol'a ayağa kalkabilirse Cuma'nın kendisini kayığa yürüteceğini, sonra da evimize götüreceğini, orada kendisine bakacağımı söyledim.

Ama Cuma ateş gibi çevik, güçlü bir delikanlıydı, İspanyol'u tüy gibi kaldırarak sırtladı, ayakları içeriye gelmek üzere yavaşça kayığın kıyısına oturttu, sonra kaldırarak iyice içeriye, babasının yanıbaşına yerleştirdi; hemen gene dışarı çıkarak kayığı denize itti. Kıyı boyunca kürek çeke çeke, oldukça sert esmekte olan rüzgâra karşı, benim yürüyüşümden daha hızlı yol alıyordu. İkisini de sağ salim bizim koya getirdi, onları kayıkta bırakarak öteki kayığı getirmeye gitti. Yanımdan geçerken, seslenerek nereye gittiğini sordum. «Var daha kayık getirmek,» dedi. Böylece rüzgâr gibi geçti gitti. Benim, karadan öbür kayığın yanına yürüyebilmem için gerekli süre içinde o kayığı alıp koya getirdi; beni de alarak koyu geçirdi, sonra yeni konuklarımızın kayıktan çıkmalarına yardıma gitti, onları kayıktan çıkardı. Ama ikisi de yürüyebilecek durumda değildi, zavallı Cuma ne yapacağını bilemiyordu.

Buna bir çıkar yol bulmak için düşünmeye başladım, Cuma'yı çağırdım, onları koyun kıyısına oturtmasını, kendisinin benimle gelmesini söyledim; onları üzerine yatırıp taşımak için sedyeye benzer bir şey yaptım; Cuma ile birlikte ikisini bir araya koyarak taşıdık. Ama duvarın dışına geldiğimizde daha büyük bir güçlükle karşılaştık, çünkü onları duvardan aşırmak, olacak iş değildi, ben de duvarı yıkmamaya kararlıydım. Gene işe giriştim; Cuma ile birlikte iki saat içinde, eskiden diktiğim, şimdi büyümüş olan ormanla dışardaki duvar arasında kalan boşluğa üzeri ağaç dallarıyla örtülü, eski yelken bezlerinden çok güzel bir çadır yaptık, çadıra onlar için bendeki pirinç saplarından iki yatak yaptık, altlarına birer battaniye yaydık, birer de üstlerine verdik.

Artık adamın nüfusu artmıştı, uyruklarım yönünden kendimi zengin duyuyordum; arasıra, bir kral olduğumu düşünmek en hoşuma giden şeylerden biriydi. Birincisi, bütün buralar kendi öz malımdı, bu topraklar üzerinde tartışılmaz bir yönetim hakkım vardı. İkin-

cisi, uyruklarım bütünüyle uysal kişilerdi. Kesin efendi bendim, yasaları ben koyuyordum; hepsi yaşamalarını bana borçlu, gerekirse benim için ölmeye de hazırdılar. Üç uyruğumdan her birinin başka bir dinden oluşu da çok ilgi çekici bir noktaydı. Adamım Cuma Protestan, babası puta tapar yamyam, İspanyol da Katolikti. Bununla birlikte, ülkemde inanç özgürlüğünü tanımıştım. Ama şimdi konumuza dönelim.

Kurtardığım bu iki bitkin tutsağa sığınacak, rahat edecek bir yer sağladıktan sonra, onlar için biraz yiyecek elde etmeyi düşünmeye başladım; ilk işim, Cuma'ya, özel sürüden bir yaşında bir oğlağı tutarak boğazlamasını söylemek oldu; but parçalarını ayırdım, küçük küçük keserek Cuma'ya kaynatmasını söyledim, suyuna da biraz arpayla pirinç atınca, inan olsun, çok güzel bir et haşlaması yaptım. Bu yemeği dışarda pişirmiştim, çünkü, ikinci duvarın içinde ateş yakmıyor-

dum; pişirince yeni çadıra götürdüm, orada onlar için bir masa hazırlamıştım; ben de oturup yemeğimi onlarla birlikte yedim, onları elimden geldiğince eğlendirmeye, yüreklendirmeye çalıştım; Cuma hem babasıyla, hem de İspanyolla anlaşmamda aracılık ediyordu; çünkü İspanyol da vahşilerin dilini oldukça iyi konuşuyordu.

Akşam yemeğimizi yedikten sonra Cuma'ya zamanımızın darlığı yüzünden kavga yerinde bıraktığımız misketlerle öbür silâhları alıp getirmesini söyledim. Ertesi gün de, vahşilerin ortalıkta güneşte kalırsa kısa zamanda kokacak ölü gövdelerini gömmesi için gönderdim. Az olmadığını iyi bildiğim o barbarca şölenin korkunç artıklarını da gömmesini ayrıca söyledim; bu işi kendim yapmayı düşünemiyordum bile; hayır, o yana yolum düşecek olsa, başımı çevirip bakmaya katlanamazdım. Cuma bütün bu işleri öyle eksiksiz yapmış, vahşilerden kalma her izi öylesine yoketmişti ki, yeniden gittiğimde, ormanın oraya yönelen köşesi olmasaydı, az kalsın neresi olduğunu şaşıracaktım.

Sonra iki yeni uyruğumla biraz biraz konuşmaya başladım; ilkin Cuma'ya, kayıkla kaçan vahşiler için ne düşündüğünü, karşı koyamayacağımız bir güçle geri dönüp dönmeyeceklerini, babasına sormasını söyledim. Babasının ilk düşünceleri, o gece esen fırtınaya kayıklarının dayanamayacağı, yüzde yüz batmış ya da güneyde başka kıyılara düşerek parçalanıp yenmiş olacakları yolundaydı. Bununla birlikte, karaya sağ ulaştılarsa ne yapacaklarını o da kestiremiyordu; ama onun düşüncesine göre, karşılaştıkları apansız saldırıdan, gürültüyle ateşten öyle korkmuşlardı ki, yurttaşlarına arkadaşlarının insan eliyle değil, şimşekle yıldırımla öldürülmüş olduğunu söyler, kendilerine gözüken iki kişiyi, daha doğrusu benimle Cuma'yı da, silâhlı olarak değil, gökten kendilerini öldürmek için inmiş iki ruh ya da kötü cin olarak görürlerdi. Yaşlı adam, onların kendi dillerinde birbirlerine böyle bağrıştıklarını

işitmişti; çünkü bir insanın ateş püskürmesi, gök gibi gürlemesi, böyle elini bile kaldırmadan adam öldürmesi onların aklının alabileceği bir şey değildi. Yaşlı vahşi böyle düşünmekte haklıydı; çünkü sonraları başkanlarından da işittiğime göre vahşiler bir daha adaya gelmeyi göze alamamışlardı. Denizden kurtuldukları anlaşılan dört kişinin anlattıklarından öyle korkmuşlar ki, bu perili adaya her gidenin tanrıların ateşiyle yokedileceğine inanmışlardı.

Ama ben bunların bilmediğim için uzun bir süre korku içinde yaşayarak, hem kendimi hem de ordumu hazırlıklı bulundurdum; çünkü artık dört kişiydik, şimdi yüz kişiyle bile gelseler, onlarla açık bir alanda her zaman çarpışmayı rahat rahat göze alabilirdim.

Ama kayıkları görünmeyince, onların geleceği korkusu kısa zamanda silindi, Cuma'nın babası da oraya gidersem yurttaşlarından çok iyi bir davranış göreceğimi kesinlikle söyleyince, karşıdaki karaya yolculuk konusundaki eski düşüncelerimi gene ele almaya başladım.

Ama İspanyolla ciddi bir konuşmadan sonra, kendi yurttaşlarıyla Portekizlilerden orada on altı kişinin daha bulunduğunu, kazaya uğrayarak o kıyılara sığınmakla kurtulduklarını, gerçekte vahşilerle çok iyi geçindiklerini, ama yaşayışları yönünden bir sürü sıkıntı içinde olduklarını anlayınca, biraz çekimserliğe düştüm. Yolculuklarıyla ilgili bütün ayrıntıları sordum; Rio de la Plata'dan Havana'ya giden bir İspanyol gemisindeymişler; başlıca yükleri olan deri ile gümüşü orada boşaltarak, Avrupa malı olarak ne bulurlarsa alıp geri döneceklermiş; gemilerinde başka bir batık gemiden kurtardıkları beş Portekizli gemici varmış; kendi gemileri ilk kazaya uğrayınca gemicilerden beşi boğulmuş, geri kalanlar sonsuz tehlikeler, kazalar atlatarak, hemen hemen açlıktan ölecek bir durumda, yamyamların yaşadığı kıyılara düşmüşler, her an parçalanıp yenmekten korkuyorlarmış.

Yanlarında birtakım silâhları olduğunu söyledi, ama hiçbiri işe yarayacak durumda değilmiş, çünkü ne barutları kalmış ne de saçmaları; gemiye dolan su hepsini bozmuş, çok az bir şey kalmış, onu da karaya ilk çıktıkları zaman kendilerine biraz yiyecek bulmakta kullanmışlar.

Orada sonlarının ne olacağını, kaçıp kurtulmak için birtakım tasarılar kurup kurmadıklarını sordum. Bu konuda bir hayli düşünüp taşındıklarını, ama bir gemileri olmadığı, gemi yapmakta kullanacak hiçbir gereç de bulamadıkları için bütün tasarılarının her zaman gözyaşlarıyla, umutsuzlukla sonuçlandığını söyledi.

Kaçış konusunda benim ileri süreceğim bir öneriyi nasıl karşılayacaklarını, arkadaşlarının hepsi burda olsa bu işin daha kolay başarılıp başarılmayacağını sordum; varımı yoğumu ellerine koyacak olursam, döneklik edebileceklerinden, bana kötü davranabileceklerinden çok korktuğumu, çünkü iyilik bilmenin insan yaradılışındaki değişmez köklü erdemlerden biri olmadığını; insanların davranışlarını çoğunlukla, gördükleri bir iyilik karşısında duyacakları borçluluğun değil de, gözettikleri çıkarların yönettiğini, kendisine açıkça söyledim. Onların kurtulmasına aracı olduktan sonra, beni Yeni İspanya'da kendilerine köle etmelerinin çok ağrıma gideceğini; oraya ayak basan her İngilizin, nasıl, ne için gelmiş olursa olsun hemen harcanabileceğini; papazların acımak bilmez pençesine düşerek Engizisyonda sürünmektense, vahşilerin elinde diri diri parçalanmanın bence yeğ olduğunu söyledim. Yoksa, dedim, ötekiler de buraya gelirse, bunca adamla, hepimizi taşıyabilecek bir tekne yapabilir, ya güneye doğru Brezilya'ya, ya da kuzeydeki adalara, olmazsa İspanyol kıyılarına gidebilirdik; ama, silâhlarımı ellerine verişime karşılık, beni zorla kendi yurttaşları arasına sürüklerler de, yaptığım iyiliğe karşı kötülük bulursam, durup dururken başıma bir sürü iş açmış olacaktım.

İspanyol bu sözlerime büyük bir içtenlikle, temiz duygularla karşılık vererek, şimdi hepsinin yürekler acısı bir durumda bulunduklarını, bu durumun artık canlarına tak ettiğini, kendilerinin kurtuluşuna aracı olacak bir kimseye karşı kötü davranmak düşüncesinden nefret edeceklerini; istersem yaşlı adamla birlikte giderek bu konuda onlarla görüşüp bana yanıt getireceğini; kaptanlığımı, komutanlığımı, benimseyecekleri, her buyruğuma boyun eğecekleri konusunda hepsinden kesin söz alacağını; benim uygun gördüğüm bir hıristiyan ülkeye sağ salim varıncaya dek her dediğimi yapacaklarına bütün kutsal şeylerle kutsal kitap üzerine andiçeceklerini; bu konuda ellerinden alacağı bir senedi bana getirebileceğini söyledi.

Yaşadığı sürece, benim buyruğum olmadıkça benden hiçbir zaman ayrılmayacağına, arkadaşları bana karşı bir tutum takınacak olursa, kanının son damlasına dek yanımda savaşacağına ilkin kendisinin yemin edeceğini de belirtti.

Bütün arkadaşlarının görgülü, dürüst kişiler olduklarını, şimdi söze sığmaz bir sıkıntı içinde bulunduklarını, ne silâhları, ne elbiseleri ne de yiyecekleri bulunduğunu, dolayısıyla vahşilerin eline baktıklarını, onları kurtarmaya girişecek olursam, hepsinin benim için yaşayıp benim için öleceklerine kesinlikle inandığını söyledi.

Bu güven verici sözler üzerine, elimden gelirse onları kurtarmaya, kendileriyle anlaşmak üzere yaşlı vahşiyle İspanyol'u oraya göndermeye karar verdim. Gitmeleri için her şeyi hazırladığımız sırada İspanyol'un kendisi bir nokta ileri sürdü; bu bir yandan çok ölçülü, bir yandan da son derece içten bir düşünce olduğu için, ancak iyiye yorabildim; İspanyol, arkadaşlarını kurtarmamı en az yarım yıl geriye bırakmamı ileri sürüyordu. Durum şuydu:

İspanyol bir ayı aşan bir süredir bizimle birlikte bulunuyordu; bu süre içinde, yüce Tanrı'nın bağışıyla geçimimi nasıl sürdürdüğümü, nasıl karnımı doyurduğumu kendisine göstermiştim; kilerimdeki pirinçle arpayı da görmüştü; gerçi bu benim için yeterinden fazlaydı, ama şimdi dört kişilik olan aileme yetecek gibi değildi; hiç olmazsa çok tutumlu kullanılması gerekirdi. Hele dediği gibi, yaşamakta olan on dört arkadaşı da gelecek olursa, hiç yetmeyecekti; bir gemi yapar da, Amerika'daki hıristiyan sömürgelerinden birine doğru yolculuğa çıkarsak, ayrıca gemimize de kumanya gerekecek, yiyecek yönünden sıkıntı çekecektik. Bundan dolayı, kendisi ile öbür iki adama, ayırabileceğim fazladan tohumluk oranında yeni tarlalar açıp sürmeleri için izin vermemin yerinde bir şey olacağını söyledi; böylece yeni bir harmanı bekleyecek, gelecek ar-

kadaşlarının yiyeceğini de hazırlamış olacaktık; çünkü yiyecek sıkıntısının, arkadaşları arasında hoşnutsuzluk yaratacağını, onları uzlaşmazlığa yöneltebileceğini, dolayısıyla bir sıkıntıdan başka bir sıkıntıya düştüklerini ileri sürerek kendilerini kurtulmuş saymayacaklarını düşünüyordu. «Biliyorsunuz,» dedi, «İsrail oğulları da Mısır'dan kurtulduklarına ilkin sevinmişlerdi, ama çölde ekmeksiz kalınca kendilerini kurtaran Tanrı'ya bile başkaldırmışlardı.»

Bu ileri görüş öyle akla yatkın, verdiği öğüt öyle yerindeydi ki, gösterdiği bağlılıktan dolayı büyük bir kıvanç duymakla kalmadım, söylediklerini de yapmaya karar verdim. Bunun üzerine, elimizdeki ağaç aletlerin elverdiği ölçüde, dördümüz de toprağı kazmaya koyulduk; tam tohum atma zamanına raslayan bir aylık bir süre içinde, yirmi iki kile arpa, on altı küp dolusu da pirinç tohumu ekebileceğimiz genişlikte bir yeri temizledik, kazdık, hazırladık; ayırabildiğimiz tohumun da hepsi bu kadardı; gerçekte harman zamanına dek geçecek altı ay için kendimize alıkoyduğumuz arpa bile pek yetecek gibi değildi; tohumları ayırdığımız günden başlayarak hesaplıyorum; çünkü bu ülkede tohumun toprakta kalış süresinin ille de altı ay olacağı düşünülemez.

Şimdi artık yeterince kalabalık, çok kabarık sayıda gelmedikleri sürece, vahşilerle başa çıkabilecek güçte olduğumuz için, bütün adada hiç çekinmeden istediğimiz gibi dolaşabiliyorduk; artık tek düşüncemiz buradan kaçıp kurtulmak olduğu için, hiç değilse ben, bu kaçışın hazırlıkları üzerine kafa yormaktan kendimi alamıyordum. Böylece, işimize yarayacağını düşündüğüm ağaçları mimledim, Cuma ile babasının bu ağaçları kesmekle görevlendirdim; İspanyol'a bu konudaki düşüncelerimi açarak, bu işle ilgilenmesini, hazırlıkları yönetmesini söyledim. Büyük bir ağacı tahtalara ayırmak için nasıl bıkmadan usanmadan emek çektiğimi onlara gösterdim; iki parmakla dört parmak

kalınlığında otuz beş ayak uzunluğunda, iki ayak genişliğinde on iki güzel meşe tahtası elde edinceye değin aynı yöntemle çalışmalarını söyledim. Bu işin ne büyük bir çabaya malolduğunu herkes anlayabilir.

Öte yandan, benim küçük evcil keçi sürüsünü de elimden geldiğince büyütmeye karar verdim; bu amaçla bir gün İspanyolla Cuma'yı gönderiyordum, bir gün de Cuma'yla kendim gidiyordum; böylece, ötekilere katıp alıştırmak üzere yirmi küçük keçi yavrusu tuttuk; çünkü ne zaman bir ana keçi vursak, yavrularını ayırıyor, sürümüze katıyorduk. En önemlisi, üzüm kurutma mevsimi de gelmişti; kurutmak üzere güneşe öyle çok salkım astık ki, öyle sanıyorum Alicant'ta olsak, bunca üzümle, en az seksen fıçı, şarapla dolabilirdi; bu üzümler, ekmeğimizle birlikte besinimizin en önemli kesimi, yaşamımızın da temeliydi; hem de çok iyi bir yaşamanın, çünkü bunun son derece besleyici bir yiyecek olduğunu hiç çekinmeden söyleyebilirim.

Harman zamanı gelmişti, iyi bir ürün almıştık. Adada gördüğüm ürünlerin en bereketlisi değildi, ama bizim amacımız için yetecek ölçüdeydi; çünkü bizim yirmi iki kile arpadan iki yüz kileden fazla arpa elde ettik, aynı oranda da pirinç kaldırdık; bu ürün, on altı İspanyol da bizimle birlikte olsa, hepimizi önümüzdeki harman mevsimine çıkarır, dünyanın herhangi bir yerine, sözgelişi Amerika'nın kıyılarından birine bir yolculuğa hazır olsak, gemimizi hepimize bol bol yetecek yiyecekle donatabilirdi.

Yiyeceğimizi böylece hazırlayıp ambara koyduktan sonra, sepetlerimizi çoğaltmaya, içine arpa pirinç koymak için küfeler örmeye başladık; İspanyolun eli bu işe çok yatkındı, bu işlerden savunmamda da yararlanmadığım için beni suçlandırıp duruyordu, ama ben böyle bir şeye gereklik duymuyordum.

Artık beklediğim konukların hepsine yetecek yiyeceği hazırladığımdan, karşıdaki karaya giderek geride kalan arkadaşlarıyla görüşmesi için İspanyola izin

verdim. Eline kesin bir yazılı emir vererek, bu adada karşılaşacakları, kendilerini kurtarmak için onu gönderen adama, zarar vermeyeceklerine, saldırmayacaklarına, onunla kavga etmeyeceklerine, böyle bir şey yapacaklara karşı onun yanında yer alarak onu savunacaklarına, her nereye giderlerse gitsinler onun buyruğundan komutasından çıkmayacaklarına, kendisiyle yaşlı vahşinin önünde yemin edeceklerden başka hiç kimseyi getirmemesini, bu konuda her birinin elinden imzalı birer senet almasını sıkı sıkıya söyledim. Ne kalemleri ne de mürekkepleri olmadığından, bu işi nasıl yapacakları gerçekte içinden çıkılmaz bir güçlüktü, ama bunun üzerinde bile durmadık.

Bu iş için, İspanyol ile Cuma'nın babası yaşlı vahşi, içinde geldikleri, daha doğrusu parçalanıp yenmek üzere tutsak olarak getirildikleri kayıklardan biriyle gittiler.

Her birine çakmaklı bir misket, sekizer atımlık barutla kurşun verdim, tutumlu kullanmalarını, dara gelmedikçe harcamamalarını ikisine de sıkı sıkı söyledim.

Bu işler, yirmi yedi yıldan birkaç gün fazla bir süre boyunca, kurtuluşum için başvurduğum ilk deney olarak, beni pek sevindiriyordu. Kendilerine birçok gün, öbür arkadaşlarına da sekiz gün yetecek ekmekle kuru üzüm verdim; dönüşlerinde karaya yanaşmadan önce, onların geldiğini uzaktan anlayabileyim diye, kayıklarına bir işaret asmalarını kararlaştırdık, kendilerine uğurlar olsun dedim, ayrıldık.

Benim hesaba göre ekim ayında, tam dolunay zamanında, tatlı bir meltemle yola çıktılar; günlerin tam hesabına gelince, bir zamanlar şaşırdıktan sonra, bir daha da hesabı doğrultamamıştım; yılları bile yüzde yüz doğru hesapladığımı söyleyemezdim, ama sonradan incelediğim zaman, yılları doğru saymış olduğumu gördüm.

En azından sekiz gündür onları bekliyordum; o sırada daha önce bir eşi daha görülmemiş, belki de tarihte hiç raslanmamış bir olay geçti; bir sabah çardağımda derin bir uykudayken adamım Cuma koşarak yanıma geldi, yüksek sesle, «Efendi, efendi, geldiler, geldiler!» diye bağırdı.

Hemen fırladım, elbiselerimi giydiğim gibi, tehlike falan düşünmeden doğru küçük koruluğun içinden —korunun şimdi sık bir orman olduğunu da sırası gelmişken söyleyeyim— dışarı çıktım; tehlike falan düşünmeden diyorum, çünkü hiç alışık olmadığım üzere, silâhsız çıkmıştım. Denizden yana baktığım zaman şaşırdım kaldım, çünkü bir buçuk mil uzakta, kırlangıç kanadı yelkenli bir kayığın, elverişli bir rüzgâr altında adaya doğru gelmekte olduğunu gördüm; kayık, karanın bulunduğu yandan değil, adanın güney ucundan geliyordu; Cuma'yı içeri çağırarak gizlenmesini söyledim, çünkü bunlar bizim beklediğimiz adamlar de-

ğildi, dost mu düşman mı olduklarım da bilmiyorduk.

Bakalım neyin nesidirler diye hemen dürbünümü almaya gittim; bir şeyden kuşkulandığım zamanlar, gözükmeden çevreyi daha iyi görmek için yaptığım gibi, merdiveni dayayarak tepeye çıktım.

Daha tepeye ayağımı basmadan, gözüme benden bir buçuk, karadan ise bir buçuk milden de daha az bir uzaklıkta güney-doğuda demirlemiş bir gemi ilişti. Gözlemlerime göre bunun bir İngiliz gemisi olduğu apaçıktı, kayıklarının da uzun bir İngiliz sandalı olduğu görülüyordu.

O zaman duyduğum şaşkınlığı ne desem anlatamam; evet, kendi yurttaşlarımla, dolayısıyla da dost insanlarla dolu bir gemiyi görmenin sevinci anlatılamayacak ölçüde büyüktü, ama nerden geldiğini bilemediğim gizli bir kuşku içimi sarıyor, bana gene de tetik davranmamı söylüyordu. İlkin, dünyanın bu ıssız bucağında bir İngiliz gemisinin ne işi olabilir diye kendi kendime düşündüm, çünkü buralar İngilizlerin alışveriş yaptıkları hiçbir ülkenin gidiş ya da dönüş yolu üzerinde değildi; onları buraya sürükleyecek bir fırtına da olmamıştı; bunlar gerçekten İngiliz ise buraya hiç de iyi niyetle gelmemiş olabilirdi; hırsızlarla can düşmanlarının eline düşmektense, şimdiki durumumda kalmak bin kat daha iyiydi.

İnsan, içinde arasıra, olabileceğine pek inanmadığı tehlikeleri haber veren gizli - duygulara, sezgilere kulak asmamazlık etmemeli.

Bize böyle duygularla sezgilerin birtakım ipuçları verdiğini, görmüş geçirmiş pek az kimse yadsıyabilir, bunların görünmez bir dünyanın belirtileri, ruhlar arasındaki ilişkilerin bir sonucu olduğu da sugötürmez; hem bu duygularla sezgilerin amacı bir tehlikeye karşı bizi uyarmak olduktan sonra, bunların bizim iyiliğimize olduğuna neden inanmayalım? İster yüksek bir kaynaktan gönderilmiş olsunlar, ister daha aşağı bir kaynaktan, bu değişmez.

Şimdi anlatacağım olay bu düşüncemin doğruluğunu göstermeye yeter; çünkü bu gizli sezişle uyarılmış olmasaydım, ister istemez yok olacaktım; hem de şimdi göreceğimiz üzere, öncekilerden çok daha büyük bir tehlikeyle.

Tepede, olduğum yerde çok kalmamıştım; sandalın yanaşmak için uygun bir koy arıyormuş gibi karaya doğru geldiğini gördüm. Ama yeterince uzakta olmadıklarından, benim daha önce salı yanaştırmış olduğum koyu görmediler, benden yarım mil ötede sandallarını baştankara kıyıya oturttular, bu benim için çok hayırlı oldu; yoksa, tam kapımın önüne yanaşacaklar, beni hemen şatomdan dışarı atarak belki de varımı yoğumu yağma edeceklerdi.

Karaya çıktıklarında onların, hiç olmazsa çoğunun, İngiliz olduğuna kesinlikle inandım; içlerinden bir ikisini Hollandalı sanmıştım, ama öyle çıkmadı. Hepsi on bir kişiydi, silâhsız olan üç tanesini bağlı gibi gördüm; karaya ilk atlayan dört beş kişi o üçünü köle gibi dışarı atıverdiler. Üç kişiden birinin garip sayılacak ölçüde, yalvarma, yakarma, üzüntü, umutsuzluk belirtileri gösterdiğini gördüm, öteki ikisi de ellerini yukarı kaldırmış, çok üzgün görünüyordu, ama gerçekte üzüntüleri birincisinin derecesinde değildi.

Gördüklerim karşısında şaşırdım kaldım, bütün bunlara bir anlam veremiyordum. Cuma yarım yamalak İngilizcesiyle bana seslenerek, «Hey efendi! bak İngilizler de var insan eti yemek vahşiler gibi.» dedi. «Neden Cuma?» dedim, «sen onları yiyeceklerini mi sanıyorsun?» «Evet,» dedi Cuma, «var yemek onları.» «Hayır hayır Cuma,» dedim, «onları öldüreceklerinden korkarım, ama yemeyeceklerine kesinlikle inanabilirsin.»

Bütün bu süre boyunca, gerçekte olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordum, ama tüylerim diken diken, her an üç adamdan birinin öldürülmesini bekliyordum; bir ara haydutlardan birinin koca bir bıçağı ya da kılıcı

adamlardan birine kaldırdığını gördüm; adam ha düştü ha düşecek diye beklerken, gövdemdeki bütün kanın damarlarımda donduğunu duymaktaydım.

İspanyol ile onunla giden vahşiyi şimdi bütün gönlümle arıyor, ya da onlara gözükmeden tüfek menziline sokularak bu üç adamı kurtarmanın yollarını araştırıyordum; çünkü ellerinde ateşli silâh görmemiştim. Bununla birlikte başka bir çıkar yol düşündüm.

Arsız gemicilerin, bu üç adama yaptıkları kötülüklerden sonra, sanki çevreyi görmek, tanımak ister gibi karaya, dörtbir yana yayıldıklarını gördüm. O üç kişinin de istedikleri yere gitmekte özgür olduklarını anladım; ama üçü de yere oturmuş kara kara düşünüyor, çok tasalı görünüyorlardı.

Bu durum bana, ilk karaya çıktığım zaman nasıl umutsuzlukla çevreme bakındığımı, kendimi yokolmuş sandığımı, ne büyük korkular kuruntular geçirdiğimi, hayvanların beni paralayacağından korkarak bütün gece nasıl bir ağaçta barındığımı hatırlattı.

Ben o gece, nasıl o zamandan beri bunca uzun bir süre geçimimi sağlamama yarayan gemiyi Tanrı'nın bir fırtına ile, gelgitle karaya yaklaştıracağını bilmiyordumsa, bu üç zavallı üzgün adam da kurtuluşlarının ne yakın, ne kesin olduğunu, durumlarını korkunç, geleceklerini umutsuz gördükleri şu anda, gerçekte ne büyük bir güven altında olduklarını bilmiyorlardı.

İşte biz geleceği böylesine az görürüz, evrenin büyük Yaratıcı'sından umut kesmememizi, ona her zaman güvenmemizi gerektiren bir çok şey vardır. O, yaratıklarını hiçbir zaman sonsuz bir umutsuzluk içinde bırakmaz, en kötü durumlarda bile onların şükretmesini gerektirecek birtakım yönler vardır, kimi zaman kurtuluş umduklarından da yakındır; üstelik, yıkımları olarak gördükleri durumun ta kendisi, onların kurtuluşuna giden yol olabilir.

Bu adamlar suların en yüksek olduğu sırada karaya yanaşmışlardı; bir süre getirdikleri üç tutsakla

uğraştılar, bir süre de bulundukları ülkenin nasıl bir yer olduğunu anlamak için dolaştılar, sular çekilinceye değin gelişigüzel oyalandılar, sular da göze çarpar ölçüde çekilince, sandalları karada kalıverdi.

Sandalda iki adam bırakmışlardı, ama bunlar sonradan anladığıma göre konyağı biraz fazla kaçırmış, sızıp kalmışlardı. Bununla birlikte, bunlardan biri ötekinden daha çabuk uyanmış, sandalın, kendisinin yalnız başına kımıldatamayacağı ölçüde uzakta karada kaldığını görünce çevrede gezinenlere seslenmişti; ötekilerin hepsi hemen gelerek sandalın başına üşüştüler. Ama sandal oldukça ağır, kıyının o parçası da hayli cıvık, balçıklı bir kumsal olduğundan sandalı denize atmaya güçleri yetmedi.

Bu durumda, ileriyi en az düşünen gerçek birer gemici gibi, bu işten vazgeçerek gene adada dolaşmaya gittiler; onlardan birinin, kayıkta olan bir başkasına İngilizce, yüksek sesle, «Ne diye kendi haline bırakmıyoruz Jack? Nasıl olsa sular kabarınca kendiliğinden yüzer,» diye bağırdığını işittim; böylece bunların hangi ülkeden oldukları yolundaki düşüncem de bütünüyle doğru çıktı.

Bütün bu süre içinde kendimi gizli tuttum, dağın tepesindeki gözetleme yerinden başka şatomdan hiçbir yere çıkmayı göze alamadım; böylesine sağlam bir korunağımın bulunmasından da büyük kıvanç duyuyordum; o zamana hava da kararmış olacak, böylece ne yaptıklarını görebilmek, ne konuştuklarını işitebilmek için daha özgür davranabilecektim.

Bu arada, kendimi gene önceki gibi bir kavgaya hazırladım; ama şimdi karşımda başka türlü bir düşman bulunduğunu bildiğim için daha dikkatli davranıyordum. Kendi tüfeğiyle çok keskin bir nişancı olarak yetiştirdiğim Cuma'ya da donanıp silâhlanmasını söyledim. Kendim iki av tüfeği aldım, ona da üç misket verdim. Kılığım da gerçekten çok korkunçtu. Üzerimdeki keçi postundan kocaman bir ceket, daha önce sözünü

ettiğim koca şapka, yanımda sallanan kınsız bir kılıç, kuşağımda iki tabanca, her omzumda da birer tüfek vardı.

Düşüncem, yukarıda da söylediğim gibi, karanlık çökmeden hiçbir saldırıya girişmemekti; ama günün en sıcak zamanı olan saat iki sularında hepsinin ormana dağılmak üzere gittiklerini, düşündüğüm gibi yerlere serilip uyuduklarını gördüm. Duydukları büyük kuşkudan dolayı gözlerine uyku girmeyen üç zavallı üzgün adam oturmuş, anladığıma göre, öbürlerince görülmüyorlardı.

Bunun üzerine, kendimi onlara göstermeye, durumlarıyla ilgili bir şeyler öğrenmeye karar verdim. Az önce anlattığım kılığımla, bir hayli arkamda da korkunç silâhlarıyla benden geri kalmayan, ama bir hayâlet gibi görünmekte benim gibi etkili olmayan adamım Cuma olmak üzere o yana doğru yürüdüm.

Onlara gözükmeden, sokulabildiğimce yakınlarına sokuldum, içlerinden birinin beni görmesine kalmadan yüksek sesle İspanyolca bağırdım; «Baylar, siz kimsiniz?»

Sesi işitince irkilerek ayağa kalktılar, ama bendeki kılığı görünce on kat daha şaşırdılar. Hiçbir karşılık vermediler, kendileriyle tam İngilizce konuşacağım sırada benden kaçmak üzere olduklarını görür gibi olmuştum. «Efendiler,» dedim, «görünüşüme şaşmayınız; belki de hiç ummadığınız şu anda, karşınızda bir dost bulunuyor.» İçlerinden biri şapkasını çıkarıp eğilerek, büyük bir ağırbaşlılıkla, «Öyleyse doğrudan doğruya gökten gönderilmiş olmalı, çünkü bizim durumumuz insanın yardım gücünün de ötesindedir,» dedi. «Baylar» dedim, «bütün yardımlar göktendir. Bir yabancıya sizi yardım edebilmesi için yol gösterir misiniz? Çünkü büyük bir sıkıntı içinde olduğunuzu görüyorum. Ben sizi karaya çıkarken gördüm. Siz, yanınızda gelen o kaba heriflere yalvarırken, içlerinden birinin sizi öldürmek üzere kılıcını kaldırdığını gördüm.»

Zavallı adam yüzünden akan gözyaşlarıyla, titreyerek, şaşırmış bir durumda, «Tanrı'yla mı konuşuyorum, insanla mı? Gerçek bir insan mı bu, yoksa bir melek mi?» dedi. «Bu bakımdan hiçbir korkunuz olmasın,» dedim, «Tanrı'nın size yardım için göndereceği melek, herhalde benden daha iyi bir kılıkta, bambaşka silâhlarla donanmış olarak gelirdi. Kollarınızı bir yana bırakınız; ben bir insanım, bir İngiliz; görüyorsunuz ki size yardım etmek istiyorum. Yalnız bir uşağım var; silâhlarımız cephanemiz vardır; hiç çekinmeden söyleyin, size bir yardımımız dokunabilir mi? Sıkıntınız nedir?»

«Sıkıntımız,» dedi, «katillerimiz böylesine yakındayken bütünüyle anlatmak için çok uzundur; ama kısaca söyleyeyim; ben şu geminin kaptanıydım; adamlarım bana karşı başkaldırdı, beni öldürmemeleri için kendilerine çok yalvardık; en sonunda bu iki adamımla birlikte beni bu ıssız adaya attılar; bunlardan biri ikinci kaptan, öteki de bir yolcudur; biz burasını ıssız bir yer sandığımız için ölümümüzü bekliyorduk, ne olacağımızı da daha bilmiyoruz.»

«Nerde o sizin düşmanınız olan herifler?» diye sordum, «Nereye gittiklerini biliyor musunuz?» Sık bir ağaçlığı göstererek, «İşte şurda yatıyorlar,» dedi, «bizi görmüş, sizin konuşmalarınızı işitmiş olmalarından ödüm kopuyor. Bir görürlerse hepimizi öldürürler.»

«Ateşli silâhları var mı?» dedim. İki silâhları olduğunu, bunlardan birini sandalda bıraktıklarını söyledi. «Peki öyleyse,» dedim, «siz gerisini bana bırakın, hepsinin uykuda olduğu besbelli, topunu birden öldürmek işten bile değil, ama onları tutsak etmek daha iyi olmaz mı?» Aralarında iki korkunç alçağın bulunduğunu, onları bağışlamanın hiç de doğru olmayacağını, ama o ikisi temizlenirse, ötekilerin işleri başına döneceklerini söyledi. O iki kişinin hangileri olduğunu sordum. Onları bunca uzaktan tanımlayamayacağını, ama kendilerine vereceğim her buyruğu yerine getirmeye hazır ol-

duklarını söyledi. «Peki,» dedim, «onları uyandırmamak için bizi görmeyecekleri, işitmeyecekleri bir yere çekilelim, orada ne yapacağımızı düşünür kararlaştırırız.» Ormanın bizi gizleyeceği bir yere kadar benimle birlikte seve seve geldiler.

«Bakın bayım,» dedim, «sizi kurtarmaya girişirsem, benim için yapmanızı istediğim iki şey olacak.» Bunun üzerine, hem kendisinin, hem de kurtarabilirse gemisi-

nin her bakımdan benim isteklerime, buyruklarıma hazır olacağını; gemi kurtulmazsa, kendisini dünyanın hangi bucağına gönderirsem göndereyim, benim için yaşayıp benim için öleceğini söyledi, öbür iki adam da aynı sözlere katıldılar.

«Peki,» dedim, «sizden istediğim iki şey şunlar: 1. Bu adada benimle birlikte bulunduğunuz sürece, kendinizi hiçbir konuda yetkili saymayacaksınız; elinize vereceğim silâhları ne zaman istersem bana geri vereceksiniz, bu adada benim ya da benim olan herhangi bir şeyin zararına hiçbir şey yapmayacaksınız; burada benim buyruklarımla yönetileceksiniz. 2. Gemi kurtulur ya da kurtarılabilirse hem beni hem de adamımı karşılıksız olarak İngiltere'ye götüreceksiniz.»

Bu çok haklı isteklerimi yerine getirmekten başka, yaşadığı sürece bütün varlığını bana adayacağına, bana borçlu kalacağına, bir insanın kafasından geçebilecek, gönlünde belirlebilecek bütün yeminleri ederek söz verdi.

«Öyleyse,» dedim, «işte size üç misket, kurşun, barut, şimdi ne yapmamız gerektiğini düşünüyorsanız söyleyin.» Karşılık olarak, duyduğu saygı borcunu dilinin döndüğünce belirtti, her şeyi benim yönetmemi ileri sürdü. Buna karar vermenin pek güç olduğunu, ama bana kalırsa onlar yatarken üzerlerine birden ateş etmenin en iyi yol olacağını, bu ilk yaylım ateşte ölmeyenler olursa, onları teslim alarak kurtarabileceğimizi, böylece tüfeklerimizin ateşini yönetmeyi bütünüyle Tanrı'ya bırakacağımızı söyledim.

Elinden gelse hiçbirini öldürmek istemediğini, ama o iki azılı herifin yola gelmeyeceğini, gemideki ayaklanmanın elebaşılığını onların yaptığını, onlar kurtulacak olursa hepimizin yokolacağını, çünkü gemiye giderek bütün gemicileri getirip hepimizi öldüreceklerini söyledi. «Öyleyse,» dedim, «benim düşündüğüm şeyi yapmak kaçınılmaz oluyor, çünkü canımızı kurtarmak için tek çıkar yol bu.» Bununla birlikte, gene de kan

dökmekten çekindiklerini görünce, kendilerinin giderek nasıl uygun görürlerse öyle yapmalarını söyledim.

Bu konuşma sırasında onlardan kimisinin uyandığını işittik, çok geçmeden içlerinden ikisi ayağa kalktı. Elebaşıların bunlardan biri olup olmadığını sordum, «Hayır,» dedi. «Öyleyse bunların kaçmasına gözyumabilirsiniz, kendilerini kurtarmaları için bunları Tanrı uyandırmış olmalı.» «Şimdi,» dedim, «ötekileri elinizden kaçıracak olursanız suç sizindir.»

Bu söz üzerine yüreklenerek, kendisine verdiğim misketi aldı, belinde bir tabanca, yanında da ellerinde birer tüfek bulunan iki arkadaşı olmak üzere ilerledi. Önde yürüyen iki adam bir gürültü yaptılar, uyanık gemicilerden biri bu gürültüyü işiterek çevresine bakındı, geldiklerini görünce ötekilere seslendi; ama çok geç

kalmış, tam bağırdığı anda bizimkiler ateş etmişlerdi; ateş edenler öndeki iki adamdı, kaptan ustalıklı davranmış, kendi tüfeğini boşaltmamıştı. Tanıdıkları iki elebaşıya öyle iyi nişan almışlardı ki, biri olduğu yere yığılmış kalmış, öteki de ağır yaralanmıştı; ama daha ölmemişti, ayağa kalkarak ötekini acı acı yardıma çağırdı. Ama kaptan ona doğru yaklaşarak, yardım istemek için çok geç kaldığını, yaptığı alçaklığı bağışlatmak için Tanrı'ya yalvarmasını söyledi; tüfeğinin dipçiğiyle de vurduğu gibi, herifin ağzından başka söz çıkmadı. Geriye üç kişi kalmıştı, içlerinden biri hafif yaralıydı. O sırada ben de yetişmiştim; tehlikeyi görerek, karşı koymanın boşuna olacağını anlayınca, kendilerinin bağışlanması için yalvarmaya başladılar. Kaptan onlara, işledikleri alçakça suçtan dolayı pişmanlık duyduklarına, gemiyi kurtarmak için kendisine bağlı kalacaklarına, gemiyi geldikleri yere, Jamaica'ya geri götüreceklerine yemin ederlerse canlarını bağışlayacağını söyledi. İstenenleri yerine getireceklerine bütün içtenlikleriyle söz verdiler, yemin ettiler; kaptan da bu sözlerine inanmak, canlarını bağışlatmak eğilimindeydi; ben buna engel olmadım, ama adada bulundukları sürece bunların ellerinin ayaklarının bağlı olmasını zorunlu kıldım.

Bu iş yapılırken ikinci kaptan ile Cuma'yı sandala el koymaları, yelkenini, küreklerini dışarı çıkarmaları için yolladım; dediğimi yaptılar. Biraz sonra, adada dolaşmakta olan üç adam (ötekilerden ayrılmaları kendileri için hayırlı olmuştu) silâh seslerini işitince geri geldiler; önce tutsakları olan kaptanın, şimdi üstünlük kazanmış olduğunu görünce, onlar da ellerinin ayaklarının bağlanmasına boyun eğdiler, böylece kazandığımız yengi bütünlendi.

Şimdi artık kaptanla birbirimizin başına gelenleri sormamız kalmıştı. Önce ben başladım, bütün serüvenimi anlattım, büyük bir ilgiyle dinledi; özellikle, yiyeceğimle cephanemi nasıl elde ettiğime çok şaşırdı; ger-

tekte benim öyküm baştan aşağı bir olağanüstü olaylar zinciri olduğu için, büyük ölçüde etkilendi. Ama kendi durumunu düşündüğü, benim sanki burada onun canını kurtarmak için bunca yıl beklediğimi söylediği an gözlerinden yaşlar boşanıverdi, sözü boğazına düğümlendi.

Bu konuşmamız sona erince, onu iki adamıyla birlikte, dışarı çıktığım yerden, daha doğrusu damdan içeri sokarak kendi evime götürdüm, bende bulunan yiyecek içecekle biraz yorgunluklarını dindirdim, burada kaldığım çok uzun süre boyunca yaptığım bütün işleri kendilerine gösterdim.

Onlara gösterdiğim, anlattığım her şey büyük şaşkınlık uyandırıyordu; ama kaptan her şeyden daha çok duvarlarıma, barınağıma bir koruluk içinde nasıl böyle güzel gizleyebildiğime şaşırdı; yirmi yıl önce diktiğim bu ağaçlar, burada her şey İngiltere'dekinden çok daha hızlı yetiştiği için şimdi bir orman olmuş, öyle de sıklaşmışlardı ki, bir yandan bıraktığım daracık iğri büğrü yoldan başka hiçbir geçit vermiyorlardı. Kendisine burasının şatom, sürekli oturma yerim olduğunu, bununla birlikte birçok prensler gibi benim de kırda bir yazlık evim bulunduğunu, canım istediği zaman oraya çekildiğimi, ama şimdiki işimizin gemiyi nasıl kurtarabileceğimizi düşünmek olduğunu söyledim. Bu düşünceme katıldı, ama nasıl bir yol tutmak gerektiğine hiç akıl erdiremediğini, çünkü gemide daha yirmi altı kişi bulunduğunu, giriştikleri alçakça iş yüzünden hepsinin yasalar önünde suçlu bir duruma girdiğini, yakalanırlarsa İngiltere'ye ya da İngiliz sömürgelerinden birine varır varmaz darağacına sürükleneceklerini bildiklerinden, iyice gemi azıya alarak daha da azıtacaklarını, onlara saldırmak için bizim sayıca pek az olduğumuzu söyledi.

Kaptanın bu sözleri üzerine bir süre düşündüm, vardığı sonucu mantığa çok uygun buldum, dolayısıyla gemideki adamları ansızın bir pusuya düşürmek, karaya

baskın yaparak bizi yoketmelerine engel olmak için bir yol bulmak gerekiyordu. Bunun üzerine hemen, gemideki adamların, arkadaşlarıyla sandalın ne olduğunu araştırmak için az sonra öteki sandallarıyla karaya çıkabileceklerini; belki de silâhlı geleceklerini sayıca da bizden çok üstün olabileceklerini düşündüm. Kaptan bu düşüncemi akla yatkın buldu.

Bu durumda, ilk yapacağımız işin, alıp götürmemeleri için kıyıdaki sandalı güven altına almak olduğunu söyledim; üzerindeki her şeyi alarak sandalı yüzemeyecek bir duruma getirecektik. Bunun üzerine sandala gittik, sandalda bırakılan silâhları, bulduğumuz her şeyi aldık; aldıklarımız arasında bir şişe konyak, bir şişe rom, biraz peksimet, bir boynuz barut, bir bez parçasına sarılı kocaman bir kelle şeker vardı —şeker on, on iki kilo ağırlığındaydı; bunların hepsi, özellikle konyakla şeker çok işime yaradı, çünkü yıllardır hiç şekerim kalmamıştı.

Bütün bunları (kürekler, direk, yelken, dümen, yukarda söylediğim gibi daha önce kaldırılmıştı) karaya çıkardıktan sonra, gemiciler çok kalabalık gelir de bizi yenerlerse, sandalı gene götürmesinler diye, dibine büyük bir delik açtık.

Gerçekte gemiyi ele geçireceğimizi pek ummuyordum; ama düşüncem, sandalı almadan giderlerse, onu onararak bizi Leeward Adalarına götürebilecek bir duruma getirmek, yolda da İspanyol dostlarımıza uğramaktı; çünkü aklım hep onlardaydı.

Hazırlıklarımızı yaparken ilkin daha büyük bir akıntı gelip de uzaklara sürüklenmesin diye sandalı elbirliğiyle kıyının yukarılarına, suların erişemeyeceği bir yere götürdük; dibine de kolay kolay kapatılamayacak büyüklükte bir delik açtık; tam ne yapacağımızı düşünmek üzere oturduğumuz sırada geminin bir top attığını, sandalı çağırmak için sancak kaldırarak işaret verdiğini gördük. Sandalın gelmediğini görünce üstüste birçok top atışıyla başka işaretler verdiler.

Sonunda bütün işaretlerle top atışları boşa gidince, sandalın dönmediğini görmeleri üzerine, başka bir sandalı denize indirerek karaya doğru gelmeye başladıklarını benim dürbün yardımıyla gördük; yaklaştıkları zaman on kişiden az olmadıklarını, ellerinde de tüfekler bulunduğunu anladık.

Gemi kıyıdan aşağı yukarı iki mil uzakta olduğundan, gelişlerini iyice görebiliyor, adamların yüzlerini bile açıkça seçebiliyorduk; akıntı onları öteki sandalın biraz doğusuna attığı için kıyı boyunca ötekilerin yanaşmış olduğu, ilk sandalın şimdi durduğu yere doğru kürek çekiyorlardı.

Böylece hepsini teker teker seçebiliyorduk, kaptan sandaldaki bütün adamlarının huylarını biliyor, içlerinden üç kişinin son derece dürüst insanlar olduklarını, bunların bu alçakça işe korkudan dolayı zorlandıklarını adı gibi bildiğini söylüyordu; ama sandaldakilerin elebaşısı olduğu anlaşılan lostromoya gelince, hem onun hem de o üç kişi dışındakilerin geminin en arsız herifleri olduğunu, giriştikleri bu yeni işte son derece aşırı gideceklerinden hiç şüphe etmediğini söyledi; bize oranla çok güçlü olmalarından da büyük korku duyuyordu.

Gülümsedim, bizim durumumuzdaki insanların korkuyla alışverişi olamayacağını söyledim; düşebileceğimiz herhangi bir durumun şimdi içinde bulunduğumuz durumdan daha iyi olduğuna kesinlikle inandığımız için, ucunda ölüm bile olsa bu işin sonunu bir kurtuluş saymamız gerektiğini kendisine anlattım. Benim durumumla ilgili olarak ne düşündüğünü, böyle yaşamamdansa bir kurtuluşu denemenin yerinde olup olmayacağını sordum. «Hani ya,» dedim «sizi az önce büyük ölçüde duygulandıran, benim burada salt sizi kurtarmak üzere bulunduğum yolundaki inancınız nerede kaldı bay kaptan? Kendi payıma, şu anda beni düşündüren tek şey var,» «Nedir o,» diye sordu: «Haa,» dedim, «bunların arasında o sizin söylediğiniz üç dürüst adamın kurtul-

ması. Onlar da suçlular arasında bulunsaydı, böyle hepsini bir arada, elimize düşmek üzere gönderenin Tanrı olduğunu söyleyebilirdim; çünkü inan olsun, karaya her çıkan elimizin altında demektir, bize karşı göstereceği davranışa göre ya ölecek ya da sağ kalacaktır.»

Ben bu sözleri yüksek bir sesle, kendime güvenle söyleyince onun da yüreklendiğini gördüm, böylece canla başla işe koyulduk. Sandalın gemiden geldiğini ilk gördüğümüz an, daha önce ele geçirdiğimiz tutsakları ayırmayı düşünmüş, onları sıkıca güven altına almıştık.

Kaptanın ötekilerden daha az güvendiği ikisini Cuma ile kurtardığımız adamlardan birinin önüne katarak mağarama göndermiştim; orada yeterince her şeyden ırak, işitilmek, görülmek, ya da kaçsalar bile ormanın içinde yol bulabilmek gibi tehlikelerden uzak olacaklardı. Ellerini kollarını bağlattım, bununla birlikte kendilerine yiyecek verdirdim, uslu uslu dururlarsa bir iki gün içinde özgürlüklerine kavuşacaklarına da söz verdim. Ama kaçmaya kalkışırlarsa, hiç sorgusuz öldürüleceklerini de ekledim. Böyle tutuklu kalmaya dişlerini sıkarak katlanacaklarına söz verdiler, kendilerine yiyecek, ışık vermekle gösterdiğimiz iyiliğe çok teşekkür ettiler; çünkü Cuma onlara kolaylık olsun diye kendimiz için yaptığımız mumlardan vermişti; Cumanın giriş kapısında kaçmasınlar diye nöbet tuttuğunu da bilmiyorlardı.

Ötekilere daha iyi davrandık. Gerçekte onlardan da ikisi bağlıydı, çünkü kaptan bu ikisine tam güvenemiyordu; ama öbür ikisini, kaptanın sözüyle, bizimle birlikte yaşayıp bizimle birlikte öleceklerine yemin etmeleri üzerine hizmetime almıştım; şimdi onlarla birlikte iyi silâhlanmış yedi kişi olmuştuk; aralarında kaptanın dürüst dediği üç dört kişinin bulunduğunu gözönünde tutarak, gelen on kişinin üstesinden gelebileceğimizden hiç kuşku duymuyordum.

Öteki sandalın bulunduğu yere yaklaşır yaklaşmaz

sandallarını karaya oturttular. hepsi birer birer atlayarak sandalı kuma çektiler; buna çok sevindim, çünkü sandalı içinde birkaç bekçiyle kıyıdan uzak bir yerde demirleyeceklerinden, böylece sandalı ele geçiremeyeceğimizden çok korkuyordum.

Karaya çıkar çıkmaz ilk yaptıkları şey öbür sandala koşmak oldu; sandalın her şeyinin soyulduğunu, dibine de kocaman bir delik açıldığını gördükleri zaman ne büyük bir şaşkınlığa düştükleri açıkça görülüyordu.

Bunun üzerine bir süre düşündükten sonra, arkadaşlarına işittirebilmek umuduyla seslerinin yettiğince iki üç kez bağırdılar; ama bu bir şeye yaramadı. Sonra hepsi çepeçevre toplanarak küçük tabancalarıyla hep birden ateş ettiler, gerçekte bunu işiten yalnız biz ol-

duk, bütün orman bu sesle yankılandı. Ama bir sonuç alamadılar, çünkü mağarakiler bu sesi nasıl olsa işitemezler, yanımızdakiler de çok iyi işitmekle birlikte, karşılık vermeyi göze alamazlardı.

Bu durum karşısında öyle şaşırmışlardı ki, sonradan kendilerinin de anlattığına göre geiye dönmeye, bütün arkadaşlarının öldürüldüğünü, sandalın da soyulduğunu ötekilere haber vermeye karar vermişlerdi. Gerçekten de sandalı hemen denize atarak hepsi içine doldular.

Kaptan, bunların gemiye dönerek bütün arkadaşlarının yitmiş olduğunu bildireceklerine, bunun üzerine yelken açıp yola çıkacaklarına, böylece ele geçirmeyi umduğu geminin gene elden kaçacağına inandığı için korkunç derecede tasalanmaya, kuşkulanmaya başladı; ama çok geçmeden başka bir yönden, daha büyük bir korkuya kapıldı.

Daha kıyıdan pek az açılmışlardı, hepsinin gene karaya doğru geldiğini gördük; birlikte düşünüp taşınmışlar, sandalda üç kişinin kalmasına, ötekilerin karaya çıkıp arkadaşlarını aramasına karar vermişlerdi.

Bu bizim için büyük bir umut kırıklığı oldu, çünkü şimdi ne yapacağımızı şaşırmıştık; karaya çıkanları yakalamak hiç bir şeye yaramayacaktı, çünkü sandalı elden kaçırırsak içindekilerin gemiye döneceği, gemide kalanların demir kaldırıp yelken açacağı, böylece gemiyi ele geçirme umudumuzun yokolacağı gün gibi ortadaydı. Bununla birlikte, işin neye varacağını beklemekten başka yolumuz yoktu. Sandaldan yedi kişi karaya çıktı, kalan üç kişi de onları beklemek için sandalı kıyıdan bir hayli açarak demirlediler; böylece bizim için sandaldakileri yakalayabilme umudu kalmadı.

Karaya çıkanlar toplu olarak, altında benim evin bulunduğu küçük tepenin doruğuna doğru ilerlediler; onlar bizi görmüyor, biz onları adamakıllı görüyorduk. Bize daha çok yaklaşsalar çok sevinecektik, çünkü bu durumda üzerlerine ateş edebilecektik; daha çok uzak-

laşsalar gene sevinecek, olduğumuz pusudan çıkabilecektik.

Tepenin yamacından, adanın alçak olan kuzeydoğu kesimindeki dereleri, ormanları görebildikleri yere varınca bitkin düşünceye dek bağırdılar, çağırdılar, sonra da anlaşılan kıyıdan uzaklaşmayı, birbirlerinden ayrılmayı göze alamadıkları için, durumu görüşmek üzere bir ağacın altına oturdular. Ötekiler gibi bunlar da burada yatıp uyumayı uygun görselerdi, işimizi bitirivermiş olurlardı; ama karşılarında ne gibi bir tehlikenin bulunduğunu bilmemekle birlikte, yüreklerinde büyük bir korku olduğu için uyumayı göze alamıyorlardı.

Kaptan bunların görüşmeleriyle ilgili olarak çok yerinde bir şey ileri sürerek, belki gene bir yaylım ateş yapacaklarını, tam tüfeklerinin boşaldığı bu anda bir baskın yapacak olursak, yüzde yüz boyun eğeceklerini, böylece kan dökmeden hepsini yakalayabileceğimizi söyledi. Bu düşünceyi benimsedim, ama tüfeklerini ye-

niden doldurmadan önce üzerlerine gidebilmemiz için daha yakında bulunmamızın gerekli olduğunu ileri sürdüm.

Ama beklediğimiz olmadı, ne yapacağımızı bilmeden daha uzun bir süre öyle kaldık. En sonunda, karanlık çökmeden hiçbir şey yapamayacağımızı söyledim; karanlık çöktüğü zaman sandala gitmemiş olurlarsa, bir yolunu bulup bunlarla kıyı arasına girebilir, oynayacağımız bir oyunla sandaldakileri de kıyıya getirebilirdik.

Oradan uzaklaşmalarını uzun bir süre sabırsızlıkla bekledik; aralarında bir hayli tartıştıktan sonra hepsinin kalkarak denize doğru gittiklerini görünce iyice canımız sıkıldı. Anlaşılan bu yerlerin tehlikesinden öyle gözleri korkmuştu ki, gemiye dönerek arkadaşlarının yitmiş olduğunu söylemeye, sonra da niyetlendikleri yolculuğa çıkmaya karar vermişlerdi.

Kıyıya doğru indiklerini görür görmez işin böyle olduğunu, arkadaşlarını aramaktan cayarak geri dönmek istediklerini anladım; bunu kaptana söylediğimde korkudan az kalsın bayılacaktı; ama onları geri çevirmek için hemen bir çözüm yolu düşündüm, bu yol bir bakıma amacımızı gerçekleştirdi.

Cuma ile ikinci kaptana batıya doğru küçük koyun üstüne. Cuma kurtulduğu zaman vahşilerin gelmiş olduğu yere gitmelerini, oradaki küçük bayıra gelir gelmez var güçleriyle bağırmalarını, gemicilerin kendilerini işittiğini anlayıncaya dek beklemelerini; gemicilerin kendilerine karşılık verdiğini işitecek olurlarsa, onların her seslenişine karşılık vererek kendilerini göstermeden, onları ellerinden geldiğince adanın içerlerine ormanın kuytu yerlerine çekmelerini, sonra kendilerine dediğim üzere gene yanıma gelmelerini söyledim.

Cuma ile ikinci kaptan seslendiğinde tam sandala binmek üzereydiler; sesi hemen işiterek karşılık verdiler, kıyı boyunca işittikleri bu sese doğru ilerlediler, koy önlerine çıkıverince durdular, sular yüksek olduğu

için geçemediklerinden dolayı, beklediğim gibi kendilerini alıp geçirsin diye sandalı çağırdılar.

Karşıya geçtiklerinde, sandal koyun yukarlarına doğru bir hayli içerlere girdiği, orası da kara içinde bir liman olduğu için, sandaldaki üç kişiden birini yanlarına aldıklarını, sandalı kıyıdaki bir ağacın gövdesine bağlayarak içinde yalnız iki kişi bıraktıklarını gördüm.

Bu tam benim istediğim şeydi; Cuma ile ikinci kaptanı kendi işlerine bırakarak ötekileri yanıma aldım, onlara görünmeden koyu dolaşarak, hiç kimseye sezdirmeden sandaldaki iki kişiyi ansızın bastırdım; biri kıyıda yatıyor, öteki sandalın içinde bekliyordu. Karadaki yarı uyur yarı uyanık durumda, tam ayağa kalkmak üzereydi. En önde yürüyen kaptan onu üzerine çullandığı gibi yere serdi, sonra sandaldakine bağırarak teslim olmasını, yoksa kendisini öldüreceğini söyledi.

Üzerine beş kişinin geldiğini, arkadaşının da yere serildiğini gören bu tek adamı teslim olmaya kandırmak için pek az şey gerekti; üstelik bu adam ayaklanmayı ötekiler gibi tam benimsemeyen üç kişiden biri olduğu için, yalnız teslim olmakla kalmadı, sonradan bize canla başla yardım etmeye bile kolayca yanaştı.

Bu arada Cuma ile ikinci kaptan, ötekileri öyle güzel yönetmiş, seslene seslene onları tepeden tepeye, korudan koruya sürükleyerek öyle yormuşlardı ki, adamlar karanlık basmadan önce sandala yetişmekten iyice umut keserek oldukları yerde durup kalmışlardı; gerçekte kendileri de yanımıza döndükleri zaman yorgunluktan bitkin durumdaydılar.

Şimdi iyice haklarından gelmek için onları karanlıkta gözetlemekten, elverişli bir durum yakalayıp üzerlerine saldırmaktan başka yapacak işimiz yoktu.

Cuma geri geldikten sonra, onların sandala dönmesi için saatlerce zaman geçti; yolda gelirlerken öndekilerin arkada kalanlara çabuk olmaları için bağırdıklarını, ötekilerin de artık ayaklarının tutmadığını, yorgun-

luktan bittiklerini söyleyerek yakındıklarını işitiyorduk; bu bizim işimize gelen bir durumdu.

En sonunda sandalın yanına yetiştiler; ama suların çekildiğini, sandalın uzakta karada kaldığını, bıraktıkları iki adamın da orada bulunmadığını gördükleri zaman düştükleri şaşkınlık anlatılabilecek gibi değildi. Birbirlerine acı acı bağırarak cinli bir adaya düştüklerini, burada insan varsa hiçbirinin sağ çıkmayacağını, cinler periler varsa hepsinin parçalanıp yutulacağını söylediklerini işitiyorduk. Gene bağırmaya başlayarak, sandala bırakmış oldukları arkadaşlarına adlarıyla uzun süre seslendiler; ama karşılık veren yoktu. Bir süre sonra bunların umutsuzluğa düşmüş kimseler gibi ellerini oğuşturarak oradan oraya koşuştuklarını, arasıra sandala girip dinlendiklerini sonra gene aynı şeyleri yaptıklarını alaca karanlıkta görebiliyorduk.

Adamlarım, karanlıkta birdenbire üzerlerine atılmalarına izin vermem için can atıyorlardı; ama bir dengine getirip, onları elden geldiğince az adam öldürerek yakalamak düşüncesindeydim; özellikle, onların çok iyi silâhlanmış olduğunu bildiğim için, kendi adamlarımdan hiçbirini ölüme atmayı istemiyordum. Belki dağılırlar diye beklemeye karar verdim; dolayısiyle, daha çok güven altında olmak için, pusumu daha yakına çektim. Cuma ile ikinci kaptana yere kapanarak iyice alçaktan sürünmelerini, ateş etmeden önce onlara ellerinden geldiğince yaklaşmalarını söyledim. Onlar bu durumda çok kalmadan, ayaklanmanın eleşaşısı olan, şimdi de ötekilerin hepsinden daha çok korkan, kuşkulanan lostromo, iki gemiciyle birlikte yürüyerek yakınlarına geldi. Kaptan bu baş alçağı ele geçirmeyi öyle istiyordu ki, daha fazla yakına gelmesi için kendini tutamamıştı, çünkü ilkin yalnız onun sesi işitiliyordu; ama biraz daha yaklaştığı zaman Cuma ile kaptan yerlerinden fırladıkları gibi ateş ettiler.

Lostromo olduğu yerde vuruldu öldü; ötekilerden biri gövdesinden yaralanarak onun yanıbaşına düştü,

ancak bir iki saat sonra öldü; üçüncü adam da kaçtı.

Silâh sesi üzerine, şimdi artık sekiz kişilik olan ordumla birlikte ilerledim; ben başkomutandım, Cuma komutan yardımcısı, kaptan ile iki arkadaşı, kendilerine güvenip silâh verdiğimiz üç tutsakla birlikte ordumuzun adamlarıydı.

Karanlıkta saldırdığımız için kaç kişi olduğumuzu görememişti; belki tatlılıkla boyun eğdiririz diye onları bir görüşmeye yanaştırmak için, sandalda bırakmış oldukları, şimdi artık bizden sayılan adama onları adlarıyla çağırması buyruğunu verdim; bu iş istediğimiz gibi oldu; çünkü onların bu durumda seve seve teslim olacaklarını anlamak hiç de güç değildi. Adam onlardan birinin adını söyleyerek sesinin yettiğince bağırdı, «Tom Smith! Tom Smith!» Tom Smith hemen karşılık verdi, «Kim o? Sen misin Robinson?» Anlaşılan sesinden tanı-

mıştı. Öteki karşılık verdi, «Evet evet, Tanrı adı için Tom Smith, hemen silâhlarınızı bırakıp teslim olun, yoksa şimdi hepiniz öleceksiniz.»

Bunun üzerine Smith, «Kime teslim olacağız? Hani nerdeler?» dedi. Öteki de «Buradalar, bizim kaptan elli kişiyle birlikte burada, iki saatten beri sizin ardınızdalar, lostromo öldü, Will Frye yaralı, ben de onların eline düştüm; teslim olmazsanız hepinizin yandığı gündür,» dedi.

«Bize dokunmazlarsa teslim oluruz,» dedi Tom Smith, Robinson da «Teslim olacağınıza söz veriyorsanız gidip bir sorayım,» diye karşılık verdi. Kaptana sordu, kaptan da Tom Smith'e kendisi seslendi, «Sen, Smith, sen benim sesimi tanırsın, şimdi hemen silâhlarınızı bırakır teslim olursanız, Will Atkins'ten başka hepiniz ölümden kurtulursunuz.»

Bunun üzerine Will Atkins bağırdı, «Tanrı adı için kaptan beni de bağışla, ben ne yaptım ki? Ötekilerin hepsi de en az benim kadar kötü,» dedi; oysa bu dediği yalanmış, çünkü patırtının başlangıcında kaptanı yakalayan, ellerini bağlayan, ağzını bozarak ona son derece kötü davranan adam buymuş. Bununla birlikte kaptan, tek söz bile etmeden teslim olarak valinin bağışına sığınmasını söyledi; vali dediği de bendim, çünkü hepsi beni vali diye çağırıyorlardı.

Sözün kısası, hepsi silâhlarını atarak, canlarının bağışlanması için yalvarmaya başladılar; onlarla konuşan adamı iki kişiyle birlikte yanlarına yolladım, hepsini bağladılar; sonra da benim sözde elli kişilik, gerçekte gönderdiğim üç kişiyle birlikte ancak sekiz kişilik olan ordum ilerleyerek hepsini yakaladı, sandala da el koydu; ama ne olur ne olmaz diye yanıma bir kişi daha alarak kendimi gene de onlardan gizledim.

Bundan sonraki ilk işimiz, sandalı onarmak, gemiyi ele geçirmek için bir yol düşünmekti. Kaptan ise bu arada onlarla konuşmaya zaman buldu, kendisine karşı giriştikleri işin bir alçaklık olduğunu, bu iğrenç tasa-

rılarını daha da ileri görütürlerse en sonunda kendi başlarını yiyeceklerini, belki de darağacında sallanacaklarını söyledi.

Hepsi de büyük bir pişmanlık göstererek, canlarına kıyılmaması için yalvarıp yakardılar. Bunun üzerine kaptan, kendisine değil de ada komutanına yalvarmalarını; kendisini bir çöle, ıssız bir adanın kıyısına bıraktıklarını düşünmüşlerse de, Tanrı'nın yardımıyla burasının hem yerleşilmiş hem de İngiliz bir valisi bulunan bir ada olduğunu; valinin isterse hepsini asabileceğini; ama canlarını bağışladığına göre yasaların gerektirdiği gibi cezalandırılmaları için hepsini İngiltere'ye göndereceğini sandığını, ama Will Atkins'in gönderilmeyeceğini, valinin buyruğu uyarınca yarın sabah asılacağı için ölüme hazırlanmasını söyledi.

Bütün bunlar kaptanın uydurmasıydı, ama gene de istenen etkiyi sağladı. Atkins, diz çökerek, valinin kendisini bağışlaması için aracılık etmesi dileğiyle kaptana yalvardı; ötekiler de İngiltere'ye gönderilmemeleri için yalvardılar.

Artık kurtulmak zamanının geldiğine şimdi aklım yatmıştı; gemiyi ele geçirmek için bu adamları kullanmak çok kolay olacaktı. Ne biçim bir valileri olduğunu görmesinler diye karanlığa çekilerek kaptanı yanıma çağırdım. Çağırdığım zaman, uzaktaymışım gibi, adamlardan biri kaptana, «Kaptan, komutan sizi çağırıyor,» demekle görevlendirildi. Kaptan hemen karşılık verdi, «Sayın valiye söyleyin, hemen geliyorum.» Bu onları da çok şaşırttı, komutanın elli adamıyla birlikte hemen orada olduğuna inandılar.

Kaptan yanıma gelince, kendisine gemiyi ele geçirme konusundaki tasarımı açtım, bu tasarı kaptanın çok hoşuna gitti, hemen ertesi sabah uygulamaya karar verdim. Ama bu işi daha ustalıklı yürütmek, başarımızı kesinleştirmek için, tutsakları ayırmamız gerektiğini, kendisinin giderek Atkins'le birlikte en azılılardan iki kişi daha seçmesini, onların da ellerini ayaklarını

bağlatıp mağaraya ötekilerin yanına attırmasını söyledim. Bu görev Cuma ile, kaptanla birlikte karaya çıkan iki adama verildi.

Cuma ile öbür iki adam onları hapse götürür gibi mağaraya götürdüler. Gerçekten de orası, özellikle onların durumundaki adamlar için korkunç bir yerdi. Ötekilerini de yazlık evim dediğim, daha önce uzun uzun sözünü ettiğim yere gönderdim; çevresi duvarlı, adamlar da sıkı sıkıya bağlı oldukları için, burası oldukça güvenilir bir yerdi; sağ kalmalarının, davranışlarına bağlı olduğunu bildiklerinden uslu duracaklarına güvenilebilirdi.

Sabahleyin kaptanı onlarla konuşmak üzere gönderdim; sözün kısası onları sınayacak, gemiye baskın vermeye gittiğimiz zaman onları yanımıza götürüp götürmeyeceğimizi anlayıp bana söyleyecekti. Kaptan onlara, kendisine yaptıkları kötülüğü, düştükleri durumu, vali şimdilik canlarını bağışlamış olsa bile İngiltere'ye gönderilirlerse hepsinin zincirlerle asılacağını, ama gemiyi kurtarmak gibi haklı bir işte kendisiyle birleşip yardım edecek olurlarsa, bağışlanmaları için validen söz alacağını anlatmış.

Böyle bir şeyin, o duruma düşmüş insanlarca ne çabuk kabul edileceğini herkes kolayca anlayabilir. Diz çökmüşler, yürekten yalvarıp yakararak, kanlarının son damlasına dek kendisine bağlı kalacaklarına, her şeylerini ona adayacaklarına, nereye derse birlikte gideceklerine, yaşadıkları sürece onu bir baba gibi tanıyacaklarına kaptana söz vermişler.

Kaptan da, «Peki,» demiş, «gideyim dediklerinizi valiye anlatayım, bakalım ne söyleyecek?» Geldiğinde onların içinde bulundukları ruhsal durumu bana anlattı, bağlı kalacaklarına yürekten inandığını belirtti.

Bununla birlikte, işi iyice sağlama bağlamamız için, gene giderek içlerinden beş kişi seçmesini, adam kıtlığı çektiğini anlamasınlar diye, bu beş kişiyi kendine yardımcı olarak aldığını, valinin öteki iki kişiyi şatoda,

daha doğrusu mağaramda tutuklu bulunan üç kişiyle birlikte rehin tutarak, kendilerinin göstereceği en ufak bir yolsuz davranışa karşı bu beş tutukluyu deniz kıyısında diri diri zincire astıracağını söylemesi için kaptanı görevlendirdim.

Bu sözlerim hayli sert görünmüş, valinin şakaya gelir bir adam olmadığına iyice inanmışlar. Bununla birlikte, dediklerimize boyun eğmekten başka çıkar yolları da yoktu; şimdi öteki beş kişiyi görevlerini eksiksiz yapmaya kandırmak yalnız kaptanın değil, öteki tutukluların da göreviydi.

Yola çıkmak için elimizdeki güçleri şöylece düzenledik: 1. Kaptan, ikinci kaptan, yolcu. 2. Huylarını kaptandan öğrendiğim, kendilerini özgür bırakarak güvenip silâh verdiğim, ilk takımdan iki tutsak. 3. Şimdiye dek çardakta bağlı tuttuğum, ama kaptanın sözü

üzerine salıverdiğim öteki iki kişi. 4. Şimdi salıverdiğimiz beş kişi; böylece hepsi on iki kişi oluyor, ayrıca beş kişiyi de mağarada rehin tutuyorduk.

Kaptana bu adamlarla gemiye gitmeyi göze alıp alamayacağını sordum; çünkü geride kalan yedi kişiyi beslemek, ayrı ayrı bulundurmak başlı başına bir iş olacağından, kendimle adamım Cuma'nın adadan ayrılmasını doğru bulmuyordum. Mağaradaki beş adama gelince onları bağlı tutmaya karar vermiştim; ama Cuma günde iki kez oraya gidiyor, onlara gerekli şeyleri veriyordu; öteki iki kişiye yiyecekleri hayli uzağa taşıttırıyordum, oradan da Cuma alıyordu.

O iki rehine kendimi gösterdiğimde kaptan da yanımdaydı; onlara valinin beni kendilerine bakmakla görevlendirdiğini, benim iznim olmadan hiçbir yere ayrılmalarını istemediğini, ayrılacak olurlarsa şatoya götürülerek zincire vurulacaklarını söyledi. Böylece benim vali olduğumu anlayacakları kuşkusundan kurtulmuş, onların gözünde ikide bir validen, askerlerden, şatodan, buna benzer şeylerden söz eden bambaşka bir adam olmuştum.

Artık kaptanın önünde iki sandalı donatmaktan, birinin deliğini kapatıp takımlarını düzmekten başka güçlük kalmamıştı. Yolcusunu sandallardan birine kaptan yaptı, yanına da dört kişi verdi; kendisi ile ikinci kaptan, kalan beş kişiyle birlikte öbür sandala bindiler; her şeyi çok iyi ayarlamış gece yarısına doğru gemiye yanaşmışlar. Gemiye seslerini işittirebilecek bir yere varır varmaz, kaptan, Robinson'u bağırttırarak gemicilerle sandalı getirdiklerini, ama onları bulmak için bir hayli zaman harcadıklarını, buna benzer şeyleri söyletmiş, gemidekileri söze tutturarak gemiye iyice sokulmuşlar; kaptanla ikinci kaptan en önce gemiye girerek, adamlarının da büyük yardımıyla hemen ikinci lostromo ile marangozu misketlerinin dipçiğiyle yere sermişler. Güvertede, kıçüstünde bulunan gemicileri yakalamış, ambardakileri de aşağıya hapsetmek için, ambar

kapaklarını indirmeye başlamışlar. Öteki sandalla gelen adamlar da pruva direğinin çarmıhlarından içeri girdikleri zaman geminin baş yanını, mutfağa giden ambar ağzını ele geçirerek, orada buldukları üç adamı da yakalamışlar.

Bu iş yapıldıktan, bütün güvertede güvenlik sağlandıktan sonra kaptan, ikinci kaptana, tehlikeyi anlayınca yanına iki adamla bir kamarot alarak silâhlanan yeni kukla kaptanın bulunduğu kamarayı basması için buyruk vermiş; ikinci kaptan bir maymuncukla kapıyı açtığı zaman, kaptan bozuntusuyla adamları bunların üzerine alabildiğine ateş etmiş, bir misket kurşunuyla ikinci kaptanı yaralamışlar; kurşun ikinci kaptanın kolunu kırmış; adamlardan ikisini de yaralamış, ama kimse ölmemiş.

İkinci kaptan bağırarak yardım istemekle birlikte, yaralı olduğu halde kamaraya dalmış, tabancasıyla yeni kaptanı kafasından vurmuş, kurşun ağzından girerek kulağının arkasından çıkınca yeni kaptan tek söz bile etmeden gitmişti; bunun üzerine ötekiler teslim olmuş, başka can yitirilmeden gemi de bütünüyle ele geçirilmişti.

Gemi böylece ele geçer geçmez, kaptan yedi top atılması için buyruk vermiş, başarısını bildirmesi için aramızda bu işareti kararlaştırmıştık. Bunu işitmenin bende ne büyük bir sevinç uyandırdığını anlayabilirsiniz; bunun için sabahın saat ikisine dek deniz kıyısında beklemiştim.

Topları iyice işittikten sonra yattım: bütün gün bir hayli yorulmuş olduğum için, ertesi sabah bir top gürültüsüyle irkilinceye dek deliksiz bir uyku çektim; hemen yerimden fırladım, birisinin bana «Bay vali, bay vali!» diye seslendiğini işittim; bu kaptanın sesiydi, hemen tanıdım. Tepeye tırmandığım zaman orada dinelmekte olduğunu gördüm, gemiyi göstererek bana sarıldı, «Benim sevgili dostum, kurtarıcım,» dedi, «işte gemin orada, çünkü senindir o, bizim gibi o da her şeyiy-

le senin.» Gemiye bir göz attım, kıyıdan uzaklığı yarım milden biraz fazlaydı, çünkü gemiyi ele geçirir geçirmez hemen demir almışlar, hava güzel olduğu için küçük koyun ağzına karşı demir yerine gelmişler, sular yüksek olduğundan kaptan sandalı benim salları çıkardığım yere getirmiş, böylece nerdeyse kapıma yanaştırmıştı.

İlkin az kaldı heyecandan düşüp bayılacaktım; çünkü kurtuluşumun gerçekte gözle görünür bir biçimde, elimde olduğunu görmüştüm, her şey yolunda, beni dilediğim yere görürecek koca bir gemi hazırdı. Önce uzun bir süre kaptana tek söz bile söyleyecek durumda değildim; ama o beni kollarına alınca ben de ona sıkıca sarıldım, yoksa yere düşecektim.

Kaptan heyecanımı görerek, hemen cebinden bir şişe çıkardı, benim için özel olarak getirmiş olduğu içkiden birkaç yudum verdi. İçtikten sonra yere oturdum; biraz kendime gelmekle birlikte, ona bir söz söyleyebilmem için gene de hayli uzun bir sürenin geçmesi gerekmişti.

Bütün bu süre içinde zavallı kaptan da büyük bir heyecan içindeydi, ama benim gibi şaşkın değildi; binbir tatlı sözle benim kendimi toparlamama yardım etmek istiyordu. Ama içimde öyle büyük bir coşkunluk vardı ki, bütün ruhum altüst olmuştu. Sonunda bu coşkunluk gözyaşlarına dönüştü, biraz sonra da gene konuşmaya başlayabildim.

Şimdi benim sıram gelmişti; kaptanı kurtarıcım olarak kucakladım, birlikte sevindik. Kendisini benim kurtulmam için gökten gönderilmiş bir adam saydığımı, bütün olayların bir mucizeler zinciri olduğunu; böyle olayların evreni yöneten Tanrı gücünü kanıtladığını, sonsuz bir Güç'ün gözleriyle dünyanın en ıssız köşelerini bile görerek, gönlünün dilediği anda, başı darda olanlara yardım elini uzattığını söyledim.

Gönlümde duyduğum büyük borçlulukla, ellerimi göğe kaldırmayı unutmadım; yalnız böyle yoksul, bit-

kin bir durumdaki bir insanı bir çöl ortasında bile mucizeleriyle kurtarmakla kalmayarak, her kurtuluşun kaynağı olan Ulu Tanrı'ya şükretmekten hangi yürek geri durabilir?

Kaptan biraz konuştuktan sonra, gemiyi uzun bir süre ellerinde tutan alçakların yağmasından kurtulan birtakım şeyleri getirdiğini söyledi. Bunun üzerine sandala seslenerek, vali için getirilen şeylerin karaya çıkarılmasını gemicilere bildirdi; gerçekte bu getirdikleri, sanki ben onlarla birlikte gitmeyecekmişim, gene adada kalacakmışım da onlar buradan bensiz ayrılacaklarmış gibi bir armağandı.

En güzel iç serinletici içkilerle dolu olan şişeler, altı kocaman şişe Madeira şarabı, en iyisinden bir kilo tütün, on iki parça sığır, altı parça domuz tuzlaması, bir çuvar bezelye, aşağı yukarı yüz kilo da peksimet.

Ayrıca, bir sandık şeker, bir sandık un, bir çuval limon, iki şişe misket limonu suyu, daha başka birçok

şeyler getirmişti; bunlardan başka, bin kat daha fazla işime yarayan, yepyeni altı gömlek, çok güzel altı boyun atkısı, iki çift eldiven, bir çift ayakkabı, bir şapka, bir çift çorap, kendisinin çok az kullanılmış bir takım elbisesini de getirmiş, sözün kısası, beni tepeden tırnağa donatmıştı.

Herkesin de anlayabileceği üzere, benim durumumda bir kimse için bunlar, eşi bulunmaz bir armağandı; ama bu elbiseleri ilk giyişimde duyduğum rahatsızlığı, tedirginliği, daha önce buna benzer hiçbir şeyden duymamıştım.

Bu tören sona erdikten, bütün bu güzel şeyleri benim küçük eve taşıdıktan sonra, elimizdeki tutsakları ne yapacağımızı düşünmeye başladık; özellikle, içlerinden ikisinin son derece dikbaşlı olduklarını biliyorduk; kaptan bu iki kişinin ne yapsak yola getirilecek türden olmadıklarını, onları götürsek bile varacağımız ilk İngiliz sömürgesinde yasaların eline teslim edilmek üzere, adam öldüren suçlular gibi zincire vurulmaları gerektiğini söyledi; onun bu iki kişiden bayağı kuşkulandığını gördüm.

Bunun üzerine, isterse bu iki adamı kendi istekleriyle adada kalmaya kandırabileceğimi söyledim. «Böyle bir şeye çok sevinirim, bu düşünceyi bütün gönlümle destekliyorum,» dedi.

«Peki,» dedim, «onları çağırtıp kendileriyle sizin adınıza görüşeyim.» Cuma ile, arkadaşları verdikleri sözü tuttukları için salıverdiğim iki adama mağaraya gidip beş tutsağı gene bağlı olarak yazlık evime götürmelerini, orada beni beklemelerini söyledim.

Bir süre sonra yeni elbiselerimle ben de oraya gittim; şimdi gene vali olmuştum. Hepsi toplanmıştı, kaptan da benimle birlikteydi; heriflerin önüme getirilmesi buyruğunu verdim; onlara, kaptana karşı gösterdikleri alçakça davranışı, gemi ile kaçarak nasıl çapulculuklar yapmaya hazırlandıklarını bütünüyle bildiğimi, ama yüce Tanrı'nın onları tasarladıkları bu çirkin yol-

dan alıkoyduğunu, kendi kazdıkları kuyuya kendilerinin düştüğünü söyledim.

Geminin benim buyruğum üzerine ele geçirildiğini, şimdi limanda yattığını, yeni kaptanlarının da yaptığı kötülüğün karşılığını bulacağını, biraz sonra onu büyük serene asılı göreceklerini onlara anlattım; kendilerine gelince, suçüstü yakalanmış korsanlar oldukları gerekçesiyle, görevimin bana tanıdığı kesin yetkilere dayanarak hepsinin birden asılması için verdiğim karara bir diyecekleri olup olmadığını sordum.

İçlerinden biri hepsinin adına konuşarak buna bir diyecekleri olmadığını, ama yakalandıkları zaman kaptanın canlarına dokunulmayacağına söz vermiş bulunduğunu söyledi, yalvararak kendilerini bağışlamamı dilediler. Kendilerini nasıl bağışlayacağımı bilemediğimi, çünkü bütün adamlarımla birlikte adadan ayrılmaya, İngiltere'ye gitmek için kaptanla yolculuğa karar verdiğimi; kaptana gelince, onları ayaklanarak gemiyi kaçırma suçundan yargılanmak üzere ancak zincir altında götürebileceğini, kendilerinin çok iyi bildiği üzere bunun da darağacında sonuçlanacağını; kendileri için hangi yolun daha iyi olduğunu bilemeyeceğimi, belki en iyi şeyin adada kalmaları olacağını söyledim. Adada kalmak isterlerse, ben adadan ayrılacağım için, bunun bence hiçbir sakıncası yoktu. Burada yaşayabileceklerini düşünürlerse, canlarını bağışlamaya bir eğilim duyuyordum.

Sözlerime çok sevinmiş göründüler, asılmak üzere İngiltere'ye götürülmektense, burada kalmanın tehlikelerini göze alacaklarını söylediler; ben de buna bir şey demedim.

Bununla birlikte kaptan sanki onları burada bırakmaya korkuyormuş gibi biraz güçlük çıkarır gibi göründü. Bunun üzerine ben de ona kızmış gibi yaptım, bunların onun değil benim tutsaklarım olduğunu; kendilerine söz verdiğim bu bağışı yerine getirerek sözümde durmak istediğimi, bunu yapmama karşı olurlarsa,

onları nasıl buldumsa gene öyle özgür bırakacağımı, bu iş hoşuna gitmiyorsa, kendisinin hepsini yakalamasını söyledim.

Bunun üzerine çok sevinmiş göründüler, hepsini salıverdim, ormana, geldikleri yere çekilmelerini söyledim, kendilerine birkaç silâh biraz cephane, isterlerse burada çok iyi yaşayabilmeleri için gerekli birtakım öğütler vereceğimi açıkladım.

Artık gemiye gitmeye hazırlanmam gerekiyordu; kaptana eşyalarımı hazırlamak için bu gece burada kalacağımı, kendisinin gemiye giderek her şeyi yoluna koymasını, ertesi sabah bana bir sandal göndermesini, bu adamlar görsün diye yeni kaptanın ölüsünü de büyük serene astırmasını söyledim.

Kaptan gittikten sonra adamları yanıma, benim eve çağırttım, durumlarıyla ilgili olarak kendileriyle ağırbaşlı bir konuşma yaptım. Burada kalmayı seçmekle çok yerinde davrandıklarını, kaptan kendilerini götürmüş olsaydı yüzde yüz asılacaklarını söyledim. Geminin sereninde sallanan yeni kaptanı göstererek, kendi sonlarının da bundan başka bir şey olamayacağını belirttim.

Hepsi de kalmaya istekli olduklarını belirtince, kendilerine burada geçirdiğim bütün zamanın öyküsünü anlattım, yaşamalarını kolaylaştıracak birtakım öğütler verdim. Buranın bütün tarihini, gelişimi anlattım, duvarlarımı, nasıl ekmek yaptığımı, ekin ektiğimi, üzüm kuruttuğumu gösterdim; kısaca, kolay yaşamaları için gerekli her şeyi gösterdim. Beklediğimiz on altı İspanyol'dan da söz ederek, onlara bir mektup bıraktım, birbirlerine karşı iyi davranacaklarına da söz aldım.

Kendilerine silâhlarımı, beş misket, üç av tüfeği, üç de kılıç bıraktım. Bir buçuk fıçıdan fazla barut kalmıştı; iki yıldan sonra pek az kullanmış, hiç boşa harcamamıştım. Onlara keçi üretmenin yolunu, keçileri sağmayı, semirtmeyi, tereyağı peynir yapmayı öğrettim.

Sözün kısası, onlara kendi yaşayışımın bütün ayrıntılarını verdim, kaptana da daha iki fıçı barutla, birtakım tohumlar bıraktıracağımı, bir zaman böyle bir şeyin benim için büyük sevinç kaynağı olacağını söyledim. Kaptanın bana yemek için getirdiği bir çuval bezelyeyi de kendilerine verdim, bunu ekip çoğaltacaklarına söz aldım.

Bütün bu işleri yaptıktan sonra, ertesi gün onları bırakarak gemiye gittim. Hemen yelken açmaya hazırlandık, ama o gece demir kaldıramadık. Ertesi sabah erken bu beş kişiden ikisi yüzerek geminin yanına geldiler, öbür üç kişiden ağlayıp sızlayarak dert yandılar,

Tanrı adı için, hemen asılmak üzere bile olsa gemiye alınmalarını kaptandan dilediler, yoksa öbür üç kişinin kendilerini öldüreceğinden yakındılar.

Kaptan bunun üzerine bensiz hiçbir şey yapamayacağını ileri sürdü; ama birtakım güçlüklerden, doğru yola geleceklerine binbir yemin etmelerinden sonra gemiye alındılar; sıkıca bir kırbaçlanınca, sonradan çok dürüst, uslu adamlar oldular.

Bundan bir süre sonra, adadaki adamlara söz verdiğim şeyleri götürmek üzere sandal karaya gönderildi; benim dileğim üzerine kaptan bu adamların elbiseleriyle sandıklarının da eşyayla gönderilmesi için buyruk verdi; buna çok sevinmişler. Ben de bir yolunu bulursam, kendilerini alacak bir gemi göndermeyi unutmayacağımı söyleyerek onları biraz avuttum.

Adadan ayrılırken hatıra olmak üzere keçi derisinden yaptığım kocaman şapkayı, şemsiyemi, bir de papağanımı gemiye getirdim; daha önce sözünü ettiğim parayı da almayı unutmadım; yanımda kullanılmadan öyle uzun bir süre kalmıştı ki, biraz silinip parlatılmadıkça gümüş olduğuna inandırmak bile güç olacaktı; İspanyol gemisinden aldığım para da aynı durumdaydı.

Böylece adadan, geminin kayıtlarından anladığıma göre 1686 yılı aralık ayının 19'unda, tam yirmi sekiz yıl, iki ay, on dokuz gün sonra ayrılarak, bu ikinci tutsaklığımdan da Sallee Mağriplilerinin elinden uzun bir kayıkla kaçışımın yıldönümünde, aynı günde kurtuldum.

Bu gemiyle uzun bir yolculuktan sonra, 1687 yılı haziranının 11'inci günü, otuz beş yıl uzak kaldıktan sonra, İngiltere'ye vardım.

Geldiğimde sanki İngiltere'yi hiç tanımayan bir yabancı gibiydim. Kendisine paramı bıraktığım dürüst vekilim sağdı; ama büyük bir talihsizliğe uğramış, ikinci kocası da ölmüş, birçok sıkıntılara düşmüştü. Kendisine kolaylık göstererek, bana olan borcundan dolayı hiç üzülmemesini söyledim. Tersine, bana bir zamanlar gösterdiği ilgiye, yardıma bir karşılık olarak,

cebimdeki paranın elverdiği ölçüde ona biraz yardım ettim; ama param sınırlı olduğu için bu yardım pek az bir şey oldu; bir zamanlar bana yaptığı iyiliği hiç unutmayacağıma söz verdim, sırası geldiğinde de söyleyeceği üzere, ona yardım edebilecek bir duruma geldiğim zaman bu sözümü unutmadım.

Sonra Yorkshire'a gittim; babam annem ölmüş, ocağımız sönmüştü; yalnız iki kızkardeşimle, kardeşlerimden birinin iki çocuğunu buldum. Uzun süre öldüğümü düşündükleri için babamdan kalan maldan bana pay ayrılmamıştı; sözün kısası beni yaşatacak, geçimime destek olacak hiçbir şey bulamadım; elimdeki az bir para da bir iş yapmama yetecek gibi değildi.

Bu arada gerçekte hiç ummadığım bir iyilik gördüm; hem kendisini hem de bütün yüküyle gemisini başarıyla kurtardığım kaptan, gemisiyle adamlarını nasıl kurtardığımı mal sahiplerine uzun uzun anlatmıştı; mal sahipleri ilgili öbür iş adamlarıyla birlikte beni kendilerini görmeye çağırdılar, gösterdiğim yardımdan dolayı çok teşekkür ederek iki yüz İngiliz lirasına yakın bir armağan verdiler.

Yaşama durumumu, bir iş tutmak için elimdeki paranın azlığını uzun uzadıya düşündükten sonra Brezilya'daki çiftliğimle ortağımın ne durumda olduğunu öğrenebilir miyim diye Lizbon'a gitmeye karar verdim. Ortağımın beni öldü sandığını düşünmek de mantığa pek aykırı değildi.

Bu amaçla Lizbon'a gitmek üzere bir gemiye bindim, ertesi yılın nisanında Lizbon'a vardım; adamım Cuma bütün bu yolculuklarımda bana büyük bir dürüstlükle eşlik ediyor, ne değerli bir uşak olduğunu sık sık gösteriyordu.

Lizbon'a geldiğimde eski dostumu, Afrika kıyılarında beni denizden kurtaran geminin kaptanını sora sora buldum; buna çok sevindim. Artık kocamış, bir delikanlı olmaktan uzak oğlunu kendi yerine gemiye koyarak denizciliği bırakmıştı; oğlu da gene Brezilya ile alışve-

riş yapıyordu. Yaşlı adam ilkin beni tanımadı; gerçekte ben de onu güçlükle tanıdım; ama onu çok geçmeden anımsadım, kim olduğumu söyler söylemez o da beni anımsadı.

Eski arkadaşlığımızı belirten birkaç coşkunca sözden sonra hemen çiftliğimle ortağımı sorduğumdan hiç kuşkunuz olmasın. Yaşlı adam bana aşağı yukarı dokuz yıldır Brezilya'ya gitmediğini, oradan son ayrılışında ortağımın sağ olduğunu, ama benim payıma bakmak için kendisiyle birlikte görevlendirdiğim iki vekilimin de öldüğünü söyledi. Bununla birlikte, çiftliğimin gelirinden bir hayli param olacağına inanıyordu; çünkü herkesin beni kazaya uğrayarak boğulmuş bilmesi üzerine vekillerimin çiftlik gelirinden benim payıma düşeni oradaki hazine memuruna verdiklerini, onun da bu parayı ben hiç aramayacak olursam üçte biri krala, üçte ikisi de yoksullara dağıtılmak, kızılderililerin Katolik dinine döndürülmesinde kullanılmak için St. Augustine manastırına verilmek üzere devlet kasasına gelir kaydettiğini, ama ben ortaya çıkarsam ya da bir kalıtçı çıkıp da isteyecek olursa bu paranın hemen ödeneceğini, yalnız hayır işleri için kullanılan kesiminin geri verilemeyeceğini söyledi. Ama kralın gelir toplayıcısı ile manastır vekili *proveiedore'un*[1] benim ortağın her yılki kazancın tam bir hesabını vermesine çok dikkat ettiklerini, benim parayı düzenli olarak aldıklarını anlattı.

Çiftliğimin ne ölçüde geliştiğini, bu işi yürütmenin yerinde olup olmayacağını, oraya gidersem çiftlik üzerindeki haklarımı tam olarak geri almakta bir güçlükle karşılaşıp karşılaşmayacağımı sordum.

Çiftliğin son gelişme durumunu tam bilemeyeceğini, bildiği tek şeyin ortağımın yalnız kazancın yarısını almakla son derece zenginleşmesi olduğunu; yanılmıyorsa, benim payımın üçte biri olarak krala kalan, bir

1. **Proveiedore:** Vergi toplayıcı, vekilharç.

manastıra ya da benzeri bir dinsel kuruluşa verilen paranın yılda iki yüz altını geçtiğini söyledi. Paranın bana geri verilmesine gelince, yaşamakta olan ortağımın benim hakkım için tanıklık edeceğini, adım sanım da ülkenin kütüğüne geçmiş olduğundan bu konuda hiçbir güçlük çıkmayacağını belirtti. Ölen iki vekilimin kalıtçılarının da çok iyi, dürüst, varlıklı kimseler olduğunu, malımı geri almakta onlardan büyük yardım görmekle kalmayarak, onların elinde kendi adıma birikmiş epeyce para da bulabileceğimi söyledi; bu para babalarının çiftliğe baktığı, çiftliğin yukarda söylendiği üzere devredilmesinden önceki zamandan kalma geliriymiş; anımsadığına göre bu da on iki yıllık bir süre tutuyormuş.

Bu haberlerden biraz sıkılmış, üzülmüş göründüm; vekillerimin vasiyet belgesi yaptığımı, Portekiz'li kaptanı da her şeyimi almaya yetkili kıldığımı bile bile neden malımı böyle bir yolda kullandıklarını yaşlı adama sordum.

Kaptan, burası doğru dedi; ama öldüğümü gösteren hiçbir kesin kanıt olmadığı için vasiyetimi uygulayamadığını, ayrıca böylesine belirsiz bir işe girişmeyi de istemediğini, bununla birlikte vasiyetimi sicile geçirttiğini bir de dilekçe verdiğini, öldüğüme ya da yaşadığıma bir kanıt gösterebilseymiş benim adıma işe girişerek şeker yapımevime, ordaki deyimle benim *ingenio*'ya el koyabileceğini, Brezilya'daki oğluna bunu yapmasını söyleyebileceğini belirtti.

«Ama,» dedi yaşlı adam, «sana söylenecek başka bir haberim de var; belki bu ötekiler gibi hoşuna gitmeyecektir. Senin öldüğüne inandığım, herkes de böyle düşündüğü için, ortağınla vekillerin ilk altı ya da sekiz yılın gelirini senin adına bana verdiler, ben de aldım; ama o zamanlar işi geliştirmek, köle satınalmak, bir şeker yapımevi kurmak gibi büyük harcamalar gerektiren işler olduğundan, çiftlik, sonraları olduğu gibi büyük gelir sağlamıyordu. Bununla birlikte, al-

dığım parayla bu parayı nasıl kullandığımın tam bir hesabını vereceğim.»

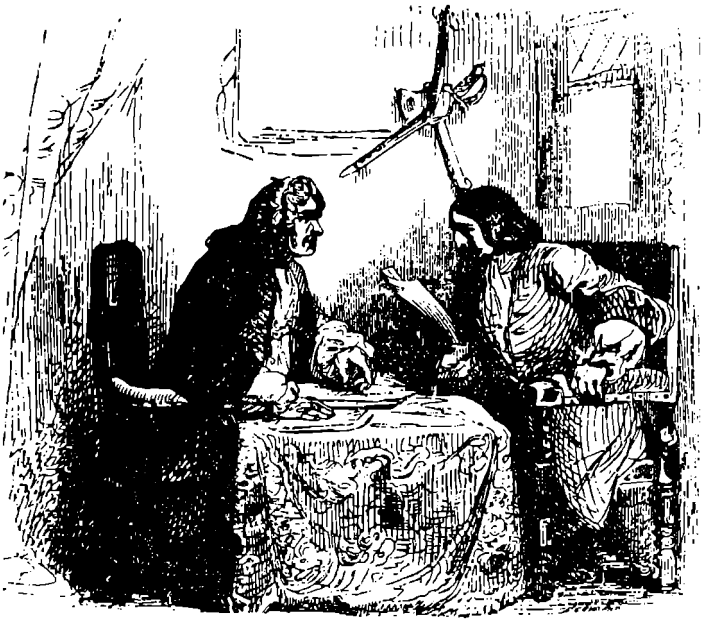
Birkaç gün sonra bu eski dostla başka bir konuşmamızda, çiftliğimin altı yıllık gelirinin hem ortağım hem de öbür iki vekilimce imzalı bir hesabını getirdi. Bu gelirin hepsi mal olarak, balyalanmış tütün, sandıklanmış şeker, ayrıca şekerin yan ürünlerinden rom, melas vb. olarak gösterilmişti; bu hesaptan gelirin her yıl göze çarpar ölçüde arttığını anladım; ama yukarda da söylediği üzre, ilk yıllarda giderler çok olduğu için kazanç az olmuştu. Bununla birlikte yaşlı adam bana 470 *moidore*[1] altınından başka, altmış sandık şeker, on beş balya tütün borcu olduğunu, ama bu tütünle şekerin benim gidişimden on bir yıl sonra Brezilya'dan Lizbon'a gelirken kazaya uğrayan gemisiyle birlikte battığını söyledi.

Sonra bu iyi yürekli yaşlı adam kendi başından geçen uğursuzluklardan yakınmaya başladı, zararlarını kapamak için benim parayla yeni bir gemide ortaklık aldığını söyledi. «Ama,» dedi, «arkadaş ne olursa olsun, bu sıkıntılı günlerinde eli boş kalmamalısın; oğlum döner dönmez de paranın bütününü alacaksın.»

Bunun üzerine eski bir kese çıkardı, 160 Portekiz altını verdi; oğlunu Brezilya'ya götüren, dörtte birine kendisinin, dörtte birine de oğlunun ortak olduğu geminin, ortaklık senetlerinin ikisini de, kalan borcuna karşılık olarak bana uzattı.

Zavallı adamın bu davranışındaki dürüstlükle iyilik beni öyle duygulandırdı ki, bu durum karşısında ezildim; bana yaptığı iyilikleri, beni denizden nasıl kurtardığını, birçok durumlarda nasıl yardımıma koştuğunu, hele bir de şimdi gösterdiği bu candan davranışı düşününce, o konuşurken ağlamamak için kendimi güç tuttum; bunun üzerine kendisine şimdi bu parayı vermeye durumunun elverişli olup olmadığını, bunu

1. Moidore, ya da moydoy: Portekiz altın para birimi.

vermekle sıkıntıya düşüp düşmeyeceğini sordum. Durumunun biraz sarsılmayacağını söylerse yalan söylemiş olacağını, bununla birlikte bu paranın benim olduğunu, belki de benim kendisinden daha çok darlık çekebileceğimi söyledi.

Bu iyi insanın her sözü öyle candan bir sevgiyle doluydu ki, gözyaşlarımı güç tutuyordum; sözün kısası, altınlardan yüzünü aldım, aldığımı gösteren bir senet imzalamak için de bir hokka ile kalem istedim. Paranın üstünü kendisine geri verdim, çiftliği ele geçirecek olursam kalanını da geri vereceğimi söyledim; gerçekten de sonradan böyle yaptım; oğlunun gemisindeki ortaklık senedine gelince, bunu alamayacağımı. para sıkıntısı çekersem bana olan borçlarını ödeyeceğine güvendiğimi, para sıkıntısı çekmez, bana gene ele geçirebilmem umudunu verdiği çiftliğime sahip olursam,

kendisinden hiçbir zaman metelik bile istemeyeceğimi söyledim.

Bütün bunlardan sonra yaşlı adam, çiftliğimi geri istemem için başvurulacak işlem konusunda bana bir yardımı dokunup dokunamayacağını sordu. Oraya kendim gitmek istediğimi söyledim. İstersem böyle yapabileceğimi, gitmek istemezsem haklarımdan, çiftliğimin gelirinden hemen yararlanabilmem için başka yollar da bulunduğunu söyledi. Lizbon limanında Brezilya'ya gitmek üzere hazır gemiler vardı; sağ olduğumu, Brezilya'daki o toprakları tarım yapmak üzere alan kişinin de ben olduğumu belirten yeminli bir belge vererek adımı kütüğüne geçirtti.

Gereğine uygun olarak bir notere onaylattırdığı bu belgeyi, bir vekillik belgesiyle birlikte mektupla orada tanıdığı iş adamlarından birine göndermemi, karşılık alıncaya değin kendisinin yanında kalmamı ileri sürdü.

Bu vekillik belgesinin sağladığından daha dürüst bir sonucu hiçbir şey sağlamamıştır; çünkü yedi ay geçmeden vekillerimin kalıtçılarıyla bir zamanlar kendi hesaplarına denize açıldığım iş adamlarından içinde aşağıdaki mektuplarla belgeler bulunan kocaman bir paket aldım.

Birincisi: babalarının Portekiz'li yaşlı kaptanla kestiği hesaptan sonra başlayarak, çiftliğimin altı yıllık gelir giderlerinin bir çizelgesi. Bu hesap sonunda benim alacağım olarak 1174 *moidore* altını görülüyordu.

İkincisi: devletin, beni ölmüş sayarak mallarıma el koymasından önce, benim mallarımı yönettikleri dört yılın hesabı; çiftliği değeri de artarak 3241 *moidere* altınına yükselmişti.

Üçüncüsü: on dört yılı aşkın bir süredir gelirden pay alan St. Augustine başrahibinin hesabı; ama hastaneye bağışlanan 872 altının bu hesap dışında bırakıldığı büyük bir dürüstlükle belirtiliyordu; kralın aldığı paraya gelince, bundan hiçbir şey geri verilmiyordu.

Ortağım da gönderdiği bir mektupta sağ bulunmamdan dolayı beni büyük bir içtenlikle kutluyor, çiftliğin gelişmesini, kaç dönüm olduğunu, yıllık gelirini, ekinlerin durumunu, çalışan ırgat sayısını yazıyor, benim için Tanrı'ya yalvardığını, sağlık haberimi alınca Meryem anamız yoluna birçok *Ave Maria* duasını okuduğunu söylüyor, beni oraya gelerek mallarıma sahibolmaya çağırıyordu. Kendim gelmeyecek olursam mallarımı kime teslim edeceğimi de soruyor, mektubuna hem kendisinin hem de ailesinin en içten dostluk, iyilik dilekleriyle son veriyordu. Armağan olarak da, Afrika'ya giderek benimkinden daha iyi bir yolculuk yapmış bir geminin getirmiş olduğu anlaşılan çok güzel yedi pars derisi göndermişti. Bundan başka, yedi sandık tatlı, reçel, yüz parça da *moidore* altınından daha küçük boyda, basılmamış altın para göndermişti. Aynı gemilerle iki vekilim de 1200 sandık şeker, 800 balya tütün, kalan hesabı da altın olarak göndermişlerdi.

Artık Hz. Eyub'un sonunun başlangıcından daha iyi olduğunu rahatça söyleyebilirdim. Bu mektupları, özellikle çevremi sarıveren bu zenginliği görünce yüreğimde uyanan coşkunluğu ne desem dile getiremem; çünkü Brezilya'dan gelen gemiler hep bir arada geldikleri için mallarım da mektuplarla birlikte gelmiş, daha mektuplar elime ulaşmadan mallar Lizbon'a indirilmişti. Sözün kısası, birden sararıverdim, fenalaştım; yaşlı adam koşup da bir yudum serinletici içki getirmeseydi, bu apansız sevinç beni olduğum yerde öldürüverecekti.

Bir hekim gelerek hastalığımın gerçek nedenini anlayıncaya dek bu durumum birkaç saat sürdü; hekim kan aldıktan sonra biraz kendime gelerek iyileştim, ama böylelikle içime biraz rahatlık kazandırılmasaydı, öyle sanıyorum ki yüzde yüz ölecektim.

Şimdi birdenbire 5000 İngiliz lirasından daha fazla bir paranın sahibi oluvermiştim; Brezilya'da da yılda bin İngiliz lirasından daha fazla gelir sağlayan, İngiltere'deymiş gibi güvenebileceğim bir çiftliğim vardı; sözün kısası, bu duruma güçlükle inanıyor, nasıl sevineceğimi bilemiyordum.

Yaptığım ilk iş, benim gerçek koruyucum, iyi yürekli yaşlı kaptanı, sıkıntılarımda yardıma koşmuş bu dürüst insanı sevindirmek oldu. Bana gönderilen bütün bu şeyleri kendisine gösterdim. Her şeyimi, önce yüce Tanrı'ya sonra da kendisine borçlu olduğumu, şimdi bana yapmış olduğu iyiliklere bir karşılık vermek istediğimi söyledim. Böylece ilkin, kendisinden aldığım 100 altını geri verdim; sonra da bir noter çağırtarak bana karşı yüklendiği 470 altınlık borcu ödenmiş saydığımı gösteren kesin bir anlaşma yazmasını istedim; bundan sonra çiftliğimin yıllık gelirini benim adıma almaya kendisini yetkili kıldığımı, ortağımın kendisine hesap vermekle sorumlu olduğunu, mallarımı da gemilerle benim adıma ona göndereceğini belirten bir vekillik belgesi düzenlettirdim; son bir madde ile kendisine ya-

şadığı süre boyunca yılda 100, ölümünden sonra da oğluna yaşadığı süre boyunca yılda elli *moidere* altını ödeyeceğimi ekledim; böylece yaşlı dostuma borcumu ödedim.

Şimdi, bundan sonra yaşayışımı nasıl düzenleyeceğimi, yüce Tanrı'nın böylece bana bağışladığı varlıktan nasıl yararlanacağımı düşünmeye başladım; gerçekte şimdi başımda, adada ancak bulduğumla yetinerek, bulabileceğimden gayrısını aramayarak sürdüğüm sessiz yaşayışta olduğundan daha çok kaygu vardı; şimdi üzerimde büyük bir yük duyuyor, bu yükten doğan işleri nasıl evirip çevireceğimi düşünüyordum. Ne paramı saklayabilecek bir mağaram, ne de paramın hiç kimsenin eli değmeden, kilitsiz, anahtarsız, küfleninceye kadar duracağı bir yerim vardı. Tam tersine, onu nereye

koyacağımı, saklamak için kime güvenebileceğimi bir türlü bilemiyordum. Bununla birlikte, dostum yaşlı kaptanın dürüstlüğüne inanabilirdim, sığınabileceğim tek insan da oydu.

Ayrıca, Brezilya'daki kazançlarım, oraya gitmemi gerektirir gibi görünüyordu; ama işlerimi yoluna koymadan, gerideki mallarımı güvenilir ellere bırakmadan gitmeyi aklıma bile getiremezdim. Önce eski arkadaşımı, o dul kadını düşündüm; onun dürüst, bana iyi davranan bir insan olduğunu biliyordum, ama şimdi hem yaşlı, hem yoksul, hem de anladığıma göre bir hayli borçluydu; böylece İngiltere'ye giderek, kendi işimi kendim görmekten, oradaki paramı da birlikte götürmekten başka çıkar yol olmadığını düşündüm.

Bu işe karar vermem için birkaç ay geçti; yaşlı kaptanın iyiliklerini elimden geldiğince ödeyerek onu sevindirmiştim; şimdi de kocası benim ilk kurtarıcım olan, kendisi de varlıklı günlerinde benden gücünün yettiği ölçüde yardımı esirgemeyen, bana yol gösteren zavallı dul kadına bir iyilik yapmayı düşünmeye başladım. İlk işim Lizbon'da bir iş adamı bularak, Londra'daki ortağına, bu kadını arayıp bulması, vereceğim yüz İngiliz lirasını ona kendi eliyle götürmesi, onunla görüşmesi, sağ kalacak olursam ileride de yardım edeceğimi söyleyerek yoksulluğundan dolayı avutması için bir mektup yazdırmak oldu. Aynı zamanda İngiltere'deki iki kızkardeşimin de her birine yüzer İngiliz lirası gönderdim, çünkü yoksul olmamakla birlikte, onların da durumu pek iyi değildi; biri evlenmiş, dul kalmış, ötekinin de kocası istenildiği gibi çıkmamıştı.

Ama bütün akrabalarım, dostlarım arasında, Brezilya'ya gözüm arkada gitmemek için, paramın, malımın büyük bir kesimini teslim edebileceğim güvenilir tek kişi bile bulamıyordum; bu da beni çok düşündürüyordu.

Bir ara Brezilya'ya giderek orada yerleşmeyi düşündüm, çünkü nasıl olsa oranın uyruğuna da geçmiş-

tim. Ama din konusunda kafama takılan, şimdi anlatacağım küçük bir çekimserlik beni böyle bir şey yapmaktan ister istemez alıkoyuyordu. Bununla birlikte, şimdilik önümdeki engel din değildi; orada bulunduğum zaman o ülkenin dininden olmaktan hiç çekinmemiştim, şimdi de çekinmezdim; yalnız, şimdi din konusundaki düşüncelerim o zamanki düşüncelerimden daha başkaydı; onlar arasında yaşayacağımı, öleceğimi düşündüğüm zaman, Katolik olacağıma, Katolik olarak ölmenin de pek iyi bir şey sayılmayacağına üzülüyordum.

Ama yukarıda da söylediğim gibi, gerçekte beni Brezilya'ya gitmekten alıkoyan şey bu değil, geride kalan mallarımı kime bırakacağımı bilemememdi. En sonunda mallarımla birlikte İngiltere'ye gitmeye karar verdim; oraya varınca nasıl olsa güvenilecek bir akraba ya da bir dost edinebilirim diye düşündüm; varımı yoğumu alarak İngiltere'ye gitmeye hazırlandım.

Yurduma dönmek için yaptığım hazırlıklar arasında, gitmek üzere bekleyen Brezilya gemileriyle, aldığım eşyalarla paralardan dolayı, ilgili kimselere gereken karşılıkları yazarak göndermek istedim. Önce St. Augustine başpapazına, hakbilir davranışından dolayı teşekkürlerle dolu bir mektup yazdım, bir yere harcanmamış olan 872 altının 500'ünün manastıra, 372'sinin de kendi yönetimi altında yoksullara verilmesini, benim için Tanrı'ya yalvarmasını dilediğimi, buna benzer şeyleri kendisine bildirdim.

Dürüstlüğün, doğruluğun gerektirdiği bütün borçluluklarla dolu bir teşekkür mektubu da iki vekilime yazdım. Kendilerine bir armağan göndermeye gelince, böyle bir şeye gereklik duymayacak derecede varlıklı olduklarını düşündüm.

Son olarak, ortağıma da bir mektup yazarak çiftliği geliştirmekteki çalışkanlığından, anaparayı artırmaktaki doğruluğundan kendisine teşekkür ederek, benim payımı bundan sonra nasıl yöneteceğini belirttim; yaşlı

kaptanı kendime vekil seçtiğimi, benden özel bir haber almadığı sürece benim payıma düşecek her şeyi ona göndermesini; yalnız kendisini görmek için değil kalan yıllarımı da orada geçirmek üzere, Brezilya'ya temelli gelmek niyetinde olduğumu söyledim. Buna karısı ile iki kızı için —çünkü kaptanın oğlundan, iki kızı olduğunu öğrenmiştim,— İtalyan ipeklileri, iki parça çok güzel İngiliz çuhası, beş parça siyah örtü, güzel Felemenk dantelleri gibi armağanlar ekledim.

İşlerimi böylece düzenledikten sonra, mallarımı sattım, parayı da sağlam poliçelere çevirdim; şimdi tek güçlüğüm kalmıştı, o da İngiltere'ye hangi yoldan gideceğimi kararlaştırmaktı. Denize yeterince alışmıştım, ama nedense o günlerde İngiltere'ye deniz yoluyla gitmekten garip bir korku duyuyordum; bu güçlük gözümde öyle büyüdü ki, gitmek üzere eşyalarımı gemiye koymuşken son anda caydım; hem de bir değil, iki üç kez.

Denizde işimin hep ters gittiği bir gerçekti, belki bu çekimserliğimin bir nedeni de buydu; ama insan böyle anlarda kendi içinden gelen uyurmalara da kulak vermemezlik etmemeli. Binmeye karar verdiğim gemilerin ikisi de kazaya uğradı; bunlardan birine eşyalarımı yüklemiş, ötekinin de kaptanıyla anlaşmaya varmış, sonra caymıştım; birinin yolunu Cezayirliler kesmiş, öteki de Torbay açıklarında Start'da karaya oturmuş, içindekilerin hepsi boğularak ancak üç kişi kurtulmuştu. Demek ki bu gemilerin ikisi benim için yıkım olacaktı; bana hangisinin daha çok kötülüğü dokunacağını söylemek de güçtü.

Böyle türlü düşünceler içinde bocalarken, kendisine hiçbir şeyi açmamaktan çekinmediğim yaşlı kaptana danıştım; denizden gitmeme o da kesinlikle karşı olduğunu, ya karadan Groyne'a, oradan Biscay körfezini geçerek Rochelle'e, sonra da karadan kolayca Paris'e giderek Calais-Dover yolunu yapmamı, ya da Mad-

rit'e gidip bütün Fransa'yı karadan geçmemi salık verdi.

Sözün kısası, Calais'den Dover'e olan yolculuk dışında, deniz yolculuğu yapmamaya önceden öyle hazırdım ki, karadan gitmemeye karar verdim; çabuk gitmemi gerektiren bir durum yoktu, daha fazla para ödemeye de aldırmadığım için bu yol daha hoşuma gidiyordu. Bu yolculuğu daha hoş yapmak için yaşlı kaptan Lizbon'daki bir iş adamının oğlu olan, benimle yolculuk yapmak isteyen bir İngiliz getirdi; ayrıca, iki başka İngiliz iş adamıyla, Paris'e gitmekte olan iki Portekiz'li delikanlı daha bulduk; böylece hepimiz altı kişi olmuştuk, beş de uşağımız vardı; iki iş adamı ile iki Portekiz'li çok paraları gitmesin diye iki kişiye bir uşakla yetinmişlerdi. Bana gelince, Cuma'dan başka, birlikte yolculuk etmek üzere, uşak olarak bir İngiliz gemicisi almıştım. Cuma ise yolda bir hizmeti dokunmayacak derecede bu yerlerin yabancısıydı.

Böylece Lizbon'dan yola çıktık; arkadaşlarımız çok iyi donanmış, silâhlanmış oldukları için küçük bir kol olduk; hem en yaşlıları olduğum, hem iki uşağım bulun-

duğu, hem de bu yolculuğu en önce ben düşündüğüm için bir saygı belirtisi olarak bana komutan diyorlardı.

Sizi deniz yolculuğumu günü gününe anlatmakla yormadığım gibi, kara yolculuğumu anlatmakla da yormayacağım; ama bu yorucu, çetin yolculukta başımızdan geçen birtakım serüvenleri de anlatmadan geçemiyeceğim.

Madrit'e geldiğimiz zaman, hepimiz İspanya'nın yabancısı olduğumuz için, İspanyol kralının sarayını, daha başka görülmeye değer şeyleri görmek için bir süre kalmak istedik; ama yazın sonları olduğu için çabuk ayrıldık, ekim ayının ortalarına doğru Madrit'ten yola çıktı; Navarre kıyısına vardığımızda, yolda birçok kentlere, dağların Fransa kesimine çok kar düştüğünü, birçok yolcuların binbir tehlike atlattıktan sonra Pampeluna'ya dönmek zorunda kaldıklarını korkuyla işittik.

Pampeluna'ya vardığımızda bu işittiklerimizin doğru olduğunu gördük; ben her zaman sıcak bir iklime, gerçekte üzerimize pek seyrek olarak bir elbise giydiğimiz ülkelere alışmış olduğum için, soğuğa hiç dayanamıyordum; on gün önce, yalnız sıcak değil, pek çok sıcak olan Old Castile'den yola çıkarak, şimdi birdenbire Pirene dağlarının keskin, dondurucu, dayanılmaz soğuğuyla karşılaşmak hem şaşırtıcı hem de acı bir şeydi; üstelik ellerimizin ayaklarımızın donma tehlikesi vardı.

Zavallı Cuma, bütün dağları karla örtülü gördüğü, soğuk havayı duyduğu zaman, daha önce böyle bir şeyi hiç görmemiş olduğu için büyük bir korkuya kapıldı.

Sözü uzatmayalım, Pampeluna'ya vardığımızda kar bütün azgınlığıyla yağmaktaydı; öyle çok, öyle göz açtırmadan yağıyordu ki, herkes kışın zamanından önce geldiğini söylüyordu; geçilmesi önceden de güç olan yollar, şimdi hiç geçit vermez bir durum almıştı; çünkü kar yer yer öyle çok yığılmıştı ki üzerinden geçilebilecek gibi değildi; burada kuzey ülkelerinde olduğu

gibi donup katılaşmadığı için her adım başı diri diri gömülmek tehlikesiyle karşı karşıyaydık. Pampeluna'da en az yirmi gün kaldık; kışın bastırdığını, o yıl Avrupa'da gelmiş geçmiş kışların en serti yaşanmakta olduğundan havanın iyileşeceğine en küçük bir belirti bulunmadığını görünce, Fontarabia'ya giderek oradan da gemiyle Bordeaux'ya geçmemizi ileri sürdüm; bu pek kısa bir deniz yolculuğuydu.

Biz bunu düşünürken, dört Fransız geldi; bizim İspanyol kesiminde kalışımız gibi onlar da Fransız kesiminde kalmışlar, bir kılavuz bulmuşlardı; kılavuz onları Languedoc yakınlarındaki yerlerden geçirerek, öyle dağ yollarından getirmişti ki, kardan çok güçlük çekmemişlerdi; karların çok olduğu yerlerde de, hem kendilerinin hem de atlarının geçmesine elverecek ölçüde don bulunduğunu söylüyorlardı.

Kılavuzu çağırttık; yırtıcı hayvanlardan kendimizi koruyabilecek ölçüde silâhlanmış olursak, kar tehlikesi olmayan aynı yollardan bizi de götürebileceğini söyledi; çünkü, böyle çok karlı havalarda dağ eteklerinde kurtlar bulunur, her yer karla örtülü olduğundan, aç kalır gelen geçene saldırırlar dedi. Kendisine, bizi iki ayaklı kurtlardan korursa, öbür kurtlara karşı oldukça hazırlıklı bulunduğumuzu söyledik; çünkü Fransa kesimindeki dağlarda, iki ayaklı kurtların saldırısına uğrayabileceğimizi işitmiştik.

Kılavuz, gideceğimiz yolda böyle bir tehlike olmadığını kesinlikle söyledi; böylece, hemen ona uymaya karar verdik, kimisi Fransız, kimisi de İspanyol olan on iki bay da uşaklarıyla birlikte bize katıldılar; bunlar gitmeyi deneyip de geri dönmek zorunda kaldıklarını söylediğim adamlardı.

Kasım ayının on beşinde kılavuzumuzla birlikte Pampeluna'dan yola çıktım; kılavuzun ileriye doğru gidecek yerde bizi Madrit'ten geldiğimiz yoldan gerisingeri aşağı yukarı yirmi mil götürdüğünü görünce şaşırdım; iki ırmak geçtikten sonra düz bir ovaya gelerek

kendimizi gene sıcak bir iklimde bulduk; buralarda hava güzel, kar da yoktu. Ama birdenbire sola yönelerek başka bir yoldan dağlara yaklaştık; uçurumlu tepeler çok korkunç görünmekle birlikte, kılavuz bizi döndürdü dolaştırdı, dolambaçlı yollardan geçirdi, karlardan pek güçlük çekmeden, birden dağ tepelerini aşmış olduğumuzu gördük. Tepeleri aşar aşmaz, kılavuz bize Fransa'nın daha bir hayli uzakta, çetin yolların ötesinde bulunmakla birlikte, yeşillikler, çiçekler ortasında uzanan verimli Languedoc, Gaskonya illerini gösterdi.

Bununla birlikte, bütün bir gün bir gece yağan kardan dolayı durmak zorunda kalınca, biraz canımız sıkıldı; ama kılavuz tasalanmamamızı, bunu çabuk atlatacağımızı söyledi. Gerçekten de her gün biraz daha inerek kuzeye yaklaştığımızı gördük, böylece kılavuzumuza güvenerek ilerledik.

Gece yarısından iki saat önceydi; kılavuzumuz biraz önde gittiğinden kendisini tam göremiyorduk; sık bir ormana bitişik çukur bir yoldan kocaman üç kurtla bir ayı çıkıvermiş, kurtlardan ikisi kılavuza saldırmıştı; bizden yarım mil uzakta olsaydı, daha biz yardımına yetişmeden parçalanacağı apaçıktı. Kurtlardan biri ata sarılmış, öteki de kılavuza öyle bir azgınlıkla sarılmıştı ki, adamcağız ne tabancasını çekmeye zaman bulmuş ne de tabancayı çekmeyi akıl edebilmişti; yalnız var gücüyle bağırarak bizi çağırıyordu. Yanıbaşımda ilerlemekte olan adamım Cuma'ya, atını sürerek gidip bir bakmasını söyledim. Cuma kılavuzu görebilecek bir yere varır varmaz, en az öteki gibi yüksek bir sesle o da «Hey efendi! Efendi!» diye bağırdı, ama atını yiğitçe ileriye doğru sürerek, tabancasıyla adamcağıza saldıran kurdu kafasından vurdu.

Cuma'nın yetişmesi zavallı adam için çok hayırlı oldu; çünkü Cuma bu tür yaratıklara kendi ülkesinden alışkın olduğu için, korkmadan ileri atılmış, dediğim gibi de hayvanı kafasından vurmuştu; oysa bizlerden biri olsayda, hayvana yaklaşmaktan korkacağı için an-

cak uzaktan ateş ederek, belki kurdu vuramayacak, belki de adamı vurmak tehlikesine düşecekti.

Ama bu durum, benden daha yürekli bir adamı bile korkutmaya yeterdi; gerçekte Cuma'nın tabancasının sesiyle her iki yandan kurtların korkunç ulumalarını işitince hepimiz allak bullak olduk; gürültü dağların yankısıyla çoğalıyor, bize sanki orada binlerce kurt varmış gibi geliyordu; ama belki gerçekte kurtların sayısı, korkacağımızdan pek de az değildi.

Bununla birlikte, Cuma bu kurdu öldürür öldürmez, ata sarılan öbür kurt da bıraktığı gibi kaçmış; neyse ki atın kafasına saldırmış, gemin zincirleri dişlerine geçtiği için ata pek zarar verememişti. Kılavuz adamakıl-

lı yaralanmıştı; azgın canavar kendisini bir kolundan, bir de dizinin biraz yukarısından olmak üzere iki yerden ısırmıştı; Cuma yetişip de kurdu öldürdüğü zaman, atın ürkmesinden dolayı yere yuvarlanmak üzereymiş.

Cuma'nın tabancasının sesini işittiğimiz zaman hızımızı arttırdığımız, pek kötü olan yolun elverdiği ölçüde atlarımızı koşturarak ilerlediğimiz kolayca anlaşılabilir. Olup bitenleri ancak görüşümüzü engelleyen ağaçlardan kurtulunca anladık, Cuma'nın öldürdüğü hayvanın neyin nesi olduğunu kestirememekle birlikte, onun adama yardım etmekte olduğunu seçiklikle gördük.

Bununla birlikte, hiçbir kavga, Cuma'nın ayı ile olan boğuşması gibi gözüpekçe yürütülmemiş, böylesine şaşkınlık uyandırmamıştır; bu kavganın başlangıcında Cuma'ya bir şey olacağından korkmakla birlikte, sonradan hepimiz son derece eğlendik. Bilindiği üzere ayı hantal, beceriksiz bir hayvan olduğundan, hem hızlı hem de çevik bir yaratık olan kurt gibi koşamaz; davranışlarını yöneten iki özelliği vardır: birincisi, ayının aradığı av genellikle insanlar değildir; genellikle diyorum, çünkü şimdiki gibi her yerin karla örtülü olduğu durumlarda çok aç kaldığı zaman ne yapar bilmiyorum; ama çoğunlukla, insan ona saldırmadıkça o insana saldırmaz. Tam tersine, ormanda bir ayıya raslar da ona dokunmazsanız, o da size dokunmaz; ama ona karşı incelik göstermeli, kendisine saygıyla yol vermelisiniz, çünkü çok yücesoylu bir yaratıktır. Bir prens için bile olsa, yolundan bir adım bile ayrılmaz; gerçekten korkmuşsanız, yapacağınız en iyi şey, kendinize başka bir yol arayarak, oradan uzaklaşmaktır; çünkü olduğunuz yerde durur, ona dik dik bakarsanız, kendisini horgördüğünüzü sanır; ona bir şey atar, ya da sallar, attığınız bu nesne bir yerine değerse, parmak büyüklüğünde bir değnek parçası bile olsa, gene kendisini horgördüğünüzü düşünür, öcünü almak için bütün işi gücü bir yana bırakır ardınıza düşer. İlk özelliği budur; ikinci özelliği ise, bir kez horgörüldü mü, gece gündüz demez,

öcünü almak için ardınızda dolaşır; nereye, hangi uzaklığa giderseniz gidin, sizi yakalamadan ardınızdan ayrılmaz.

Adamım Cuma, kılavuzu kurtarmıştı, biz yanlarına gittiğimiz zaman attan inmesine yardım ediyordu; çünkü adam hem korkmuş hem de yaralanmıştı, ama korkusu yarasından daha büyüktü; tam o sırada ayının ormandan birdenbire çıktığını gördük; koskocaman bir şeydi, ben bundan daha büyüğüne rastlamamıştım. Onu görünce hepimiz biraz bocaladık; Cuma'nın ise yüzünde bir sevinç, bir yiğitlik belirtisi ışımaya başladı. «Oh! Oh! Oh!» diyerek ayıyı üç kez eliyle gösterdi, «Efendi sen var bana onu bırakmak, ben onunla el sıkacak, çok güldürecek sizi,» dedi.

Bizim Cuma'nın böyle sevindiğini görünce şaşırdım, «Çıldırdın mı sen?» dedim, «o seni yutuverir sonra.» Cuma gene iki kez «Beni yutacak! beni yutacak!» diye söylendi, sonra ««Ben onu yutacak, sizi iyi güldürecek ben,» dedi. Sonra yere oturdu, bir anda çizmelerini çıkararak, bizim çarık dediğimiz şeye benzeyen, cebinde taşıdığı yemenilerini giydi, atını öbür uşağıma verdi, tüfeğini kapmasıyla birlikte rüzgâr gibi hızla seğirtti.

Ayı yavaş yavaş geziniyor, kimseye dokunacağa benzemiyordu; ama bizim Cuma iyice yanına yaklaştı, sanki ayı anlayacakmış gibi, «Hey, bana bak, sana söylüyorum hey, işitiyor musun?» diye seslendi. Biz de olanları uzaktan izliyorduk; çünkü artık dağların Gaskonya kesimine gelmiş, geniş bir ormana girmiştik; şurda burda küme küme birçok ağaçlar varsa da, alabildiğine açık bir düzlükteydik.

Ayının ardından koşmakta olan Cuma ona çabucak yetişti, büyükçe bir taşı ayıya fırlattı; taş ayının başına değdi, ama sanki duvara değmiş gibi, ayıya hiçbir şey olmadı. Bununla birlikte, Cuma'nın istediği olmuştu, çünkü onda korkudan iz yoktu; bu taşı, ayı kendisi-

ni kovalasın da dediği gibi bizi güldürebilsin diye atmıştı.

Ayı taşı yer yemez dönerek onu gördü, dev adımları atarak, yarı dörtnala kalkmış bir at gibi, sağa sola sallana sallana Cuma'nın ardına takıldı. Cuma kaçtı, yardım istiyormuş gibi bizden yana yollandı; bunu görünce hepimiz birden ayıya ateş ederek Cuma'yı kurtarmaya karar verdik; ama kendi yoluna giden ayıyı üzerimize çevirdiği için Cuma'ya çok kızmış, özellikle ayıyı üzerimize çevirdikten sonra kaçmasına içerlemiştim. «Seni köpek seni,» dedim, «bizi böyle mi güldürecektin? Gel atına atla da biz de ayıyı vurabilelim.» Bu sözlerimi işitince, «Vurmak yok, yok vurmak, siz durun, siz çok gülecek,» diye bağırdı. Öyle çevikti ki; hayvan daha bir adım atmadan o iki adım atıyordu. Bizim yanımıza varınca işine yarayacak kocaman bir meşe ağacı görerek birden o yana döndü, bize de ardından gelmemizi işaret etti; bir kat daha hızlanarak tüfeğini ağacın gövdesinden beş altı yarda ötede bıraktı, büyük bir çeviklikle ağaca tırmandı.

Ayı da hemen ağaca geldi; biz uzaktan bakıyorduk. Ayının ilk yaptığı iş, tüfeğin yanında durmak, tüfeği koklamak oldu, ama olduğu yerde bıraktı. Sonra o canavar ağırlığıyla bir kedi gibi ağaca tırmandı. Adamımın yaptığı bu çılgınlık karşısında büyük bir şaşkınlık duyuyor, şimdilik gülünecek hiçbir şey görmüyordum. Ayının ağaca tırmandığını görünce hepimiz atları daha yakına sürdük.

Ağacın yanına vardığımızda Cuma kocaman bir dalın inceci kucuna gelmiş, ayı daha dalın yarısına kadar tırmanmıştı. Ayı dalın daha ince bir yerine varır varmaz Cuma bize, «Hah» dedi, «şimdi görecek, ben ayıya oyun öğretecek,» diyerek sıçramaya, dalı sallamaya başladı; ayı sarsılıyor ama olduğu yerde duruyordu, nasıl geriye gidebileceğini görmek için ardına bakmaya başlayınca, gerçekten de çok güldük. Ama Cuma bu işi çok sürdürmedi. Ayının, olduğu yerde durduğunu gö-

rünce, ona gene seslendi, sanki ayı İngilizce anlayacakmış gibi, «Neden yakına gelmiyorsunuz? lütfen daha yakına geliniz,» dedi; zıplamaktan, dalı sallamaktan vazgeçti; ayı da sanki onun dediğini anlamış gibi biraz daha ilerledi; sonra Cuma gene tepinmeye, dalı sallamaya başlayınca gene durdu.

Biz şimdi ayıyı kafasından vurmanın tam sırası olduğunu düşündük, Cuma'ya seslenerek, kımıldamamasını, ayıyı vuracağımızı söyledim; ama o bütün gönlüyle, «Ah lütfen, lütfen! Vurmayın, ben onu şimdi sonra vuracak,» diye yalvarmaya başladı. Neyse, sözü uzatmayalım, Cuma öyle çok oynamış, ayı da öyle güç bir duruma düşmüştü ki, gerçekten bir hayli gülmüştük, ama bizimkinin daha neler yapacağını pek anlamamıştık; ilkin, ağacı sallamakla ayıyı düşüreceğini sanmıştık, ama ayının bu oyuna gelmeyecek kurnazlıkta olduğunu gördük; çünkü düşebileceği yere değin uzaklaşmıyor, büyük geniş pençeleriyle, ayaklarıyla ağaca sıkı sıkı yapışıyordu.

Ama Cuma bizi şüpheden çabuk kurtardı; ayının dala sıkı sıkı yapıştığını, daha yakına gelmeye niyeti olmadığını görünce, «Peki,» dedi, «sen daha yakın gelmiyor, ben gelir, ben gelir; sen bana gelmez, ben sana gelir.» Bunun üzerine dalın en ince ucuna gitti, dal onun gövdesinin ağırlığıyla eğildi; yavaş yavaş kendini bırakarak yere atlayabilecek kadar aşağı kaydı, usulca atladı, tüfeğine doğru koştu; tüfeği alarak gene durdu.

«Peki,» dedim, «şimdi ne yapacaksın Cuma? Neden vurmuyorsun?» Cuma o zaman, «Yok vurmak,» dedi, «daha vurmak yok. Ben şimdi vurmak yok, öldürmek; ben durur, size daha çok gülmek verir.» Şimdi göreceğiniz gibi, gerçekten de öyle yaptı; ayı düşmanının gittiğini görünce bulunduğu daldan geri geldi; ama bunu ağır ağır, her adımda dönüp arkasına bakarak yaptı; ağacın gövdesine varıncaya dek gerisingeri gitti, sonra gene bu durumda, pençeleriyle tırmanarak, adımlarını

Sonra bizimki gülüyor muyuz diye çevresine bakındı; gözlerimizdeki sevinç belirtisini görünce kendisi de kahkahayı koyverdi. «Biz böyle ayı öldürür bizim ülkede,» dedi. «Böyle mi öldürürsünüz?» dedim, «ama nasıl olur, sizin tüfeğiniz yok ki.» «Hayır,» dedi, «tüfek yok, ama büyük çok uzun ok vurur.»

Bu gerçekten bize güzel bir eğlence olmuştu; ama bulunduğumuz yerler vahşi yerlerdi; kılavuzumuz da ağır yaralıydı, bu bakımdan ne yapacağımızı bilmiyorduk. Kurtların uluması kafamda uğulduyordu. Afrika kıyılarında işittiğim, bir ara size de anlattığım o kükreme bir yana, işittiğim hiçbir şeyden böylesine büyük bir korku duymamıştım.

Bu durumda, gecenin yaklaşması daha fazla oyalanmamamızı gerektiriyordu; yoksa Cuma'ya kalsa, bu koca yaratığın, yüzde yüz çok işe yarayacak derisini yüzüp alacaktı; ama önümüzde daha üç millik yol vardı, kılavuz da çabuk olmamızı istiyordu; böylece ayıyı olduğu gibi bırakarak, yolcu yolunda gerek dedik.

Dağlardaki gibi, kalın, tehlikeli olmamakla birlikte, yerler gene de karla örtülüydü; sonradan işittiğimize göre, açlıktan azan kurtlar yiyecek aramak için ormanlara, ovalara inmişler, köylere saldırarak birçok koyunları, atları, üstelik birkaç insanı parçalamışlardı.

Kılavuz geçilecek bir tehlikeli yerimiz daha olduğunu, ortalıkta başka kurt varsa, orada karşımıza çıkacağını söylemişti; burası dörtbir yanı ormanlarla çevrili küçük bir ova idi; ormanı geçtikten sonra oraya varacak, oradan da kalacağımız köye gidecektik.

İlk ormana girdiğimiz zaman güneşin batmasına yarım saat vardı, gün battıktan biraz sonra da ovaya geldik. Bu birinci ormanda hiçbir şeye raslamadık. yalnız ormanın pek büyük olmayan bir düzlüğünde bir av ardından koşuyormuş ya da bir av arıyormuş gibi birbiri ardından ilerleyen beş kurdun yolu geçtiğini gördük; bize dönüp bakmadılar, az bir süre içinde de gözden yittiler; bunun üzerine kılavuzumuz tetik bulun-

ağır ağır oynatarak ağaçtan aşağı indi. Tam arka ayaklarını yere koyacağı sırada Cuma yaklaştı, tüfeğin namlusunu ayının kulağına dayayarak ateş etti, ayı bir taş gibi devrilerek olduğu yerde kaldı.
mamızı söyledi, çünkü burada başka birçok kurtların bulunacağını düşünüyordu.

Silâhlarımızı hazırladık, dörtbir yanı gözetliyorduk; ama yarım mil süren ormanı geçerek ovaya girinceye kadar başka kurt görmedik. Ovaya girer girmez çevremize gene bakmamızı gerektirecek yeterince neden bulduk. İlk rastladığımız şey bir at ölüsü, kurtların parçalamış olduğu zavallı bir at oldu; en azından on on iki kurt iş başındaydı; yedikleri de söylenemezdi, çünkü bütün etlerini yemişler, şimdi daha çok kemiklerini kemiriyorlardı.

Onları bu şölenlerinde rahatsız etmek istemedik, onlar da bizi pek umursamadı. Cuma üzerlerine gitmek istedi, ama kendisine izin vermedim, çünkü böyle bir şey ancak durup dururken başımıza bir sürü iş açmak olacaktı. Daha ovanın yarısına bile gelmeden, solumuzdaki ormandan kurtların korkunç ulumalarını işittik; biraz sonra da hemen hemen yüz kurdun hep birlikte, usta subaylar komutasındaki düzenli bir kol gibi ardarda dizilmiş olarak üstümüze geldiklerini gördük. Bunlara nasıl karşı koyacağımızı bilmiyordum, ama birbirimize yakın bir durumda yanyana sıralanmanın en çıkar yol olacağını düşündüm; bir anda yanyana sıralandık. Ama çok aralık vermeyelim diye, birkaçımızın ateş etmesi, ateş etmeyenlerin de kurtlar üzerimize saldırmakta devam edecek olurlarsa hemen ikinci bir yaylım ateş yapmak üzere hazır bulunmaları, ilk ateş edenlerin tüfeklerini hemen doldurmaya kalkışmayarak herkesin tabancasıyla hazır olması için buyruk verdim; çünkü her birimizin bir tüfeği, bir çift de tabancası vardı; böylece ardarda altı yaylım ateş yapabilecektik. Bununla birlikte, şimdilik böyle bir şey gerekli değildi, çünkü ilk yaylım ateş üzerine düşman ateşten olduğu gibi gürültüden

de korktuğu için olduğu yerde kaldı. Dördü başından vurularak yuvarlandı, birçoğu da yaralandı, kanları akarak kaçtıklarını kar üzerinde kalan izlerden anlıyorduk. Ötede durakladıklarını bununla birlikte hemen çekilmediklerini gördüm; en yırtıcı yaratıkların bile insan sesinden ürktüğünü hatırlayarak bütün arkadaşlara, gücümüzün yettiğince bağırmamızı söyledim, bu yöntemin pek de yanlış olmadığını gördük; çünkü biz bağırır bağırmaz çekilmeye, geri dönmeye başladılar. Bunun üzerine, arkalarından ikinci bir yaylım ateş yapılması için buyruk verdim, dörtnala kalkarak ormana doğru uzaklaştılar.

Böylece tüfeklerimizi yeniden doldurmak için zaman bulduk; oyalanacak zamanımız da olmadığından yola koyulduk. Tüfeklerimizi daha yeni doldurmuş, hazırlığımızı yapmıştık, aynı ormanın sol yanından korkunç bir gürültüdür koptu; yalnız bu gürültü çok daha ilerden, bizim gideceğimiz yolun ötelerinden geliyordu.

Gece bastırmaya, ortalık kararmaya başladı, bu da bizim için kötü bir şeydi; gürültü artınca bunun o cehennem yaratıklarının havlaması, uluması olduğunu kolayca anladık, ansızın bir sağımızda, bir solumuzda bir de önümüzde olmak üzere üç kurt sürüsü belirdi, bizi iyice kuşatmışlardı. Bununla birlikte, bize saldırmadıklarından atlarımızı koşturabildiğimiz ölçüde ilerlemeye çalışıyorduk; ama yol çok kötü olduğu için atlar ancak tırıs koşabiliyorlardı; bu koşuyla ormandan ovanın öbür ucuna gidecektik, ama ormandan geçen yolun ağzına yaklaştığımızda sayıları bir hayli kabarık bir sürü kurdun orada beklemekte olduğunu görünce adamakıllı şaşırdık.

O sırada ansızın ormanın başka bir yerinde bir tüfek sesi işittik; o yana baktığımızda eğerli, gemli bir atın rüzgâr gibi koştuğunu, ardından da on altı on yedi kurdun kovalamakta olduğunu gördük; gerçi at arayı bir hayli açmıştı, ama bu aranın eninde sonunda kapanacağını, kurtların onu yakalayacağını kesinlikle bi-

liyorduk; nitekim çok geçmeden yakaladılar.

Ama atın çıktığı yolun ağzına geldiğimizde korkunç bir görünüşle karşılaştık; başka bir atın kemikleriyle, canavarların parçalamış olduğu iki adam yerde yatıyordu; bunlardan birinin, tüfeğini işittiğimiz adam olduğu apaçıktı, çünkü hemen yanıbaşında boşalmış bir tüfek duruyordu; adamcağızın başıyla gövdesinin üst yanı yenmişti.'

Bu durum karşısında büyük bir korkuya kapıldık, hangi yola gideceğimizi şaşırdık; ama canavarlar çok geçmeden bize de saldırmaya kalkışarak, hepimizi avlamak için çevremize üşüştüler; sayılarının en az üç yüz olduğunu çekinmeden söyleyebilirim. Neyse ki yolun ağzından biraz içerde, geçen yaz kesilmiş, öyle sanıyorum taşınmak üzere oraya yığılmış kocaman kerestelik ağaçlar vardı; bu ağaçların bize yardımı büyük oldu. Hemen küçücük ordumu bu ağaçlar arasına çektim, hepimiz uzun bir ağacın ardına dizildik, herkesin attan inmesini, bu ağacı önümüze siper tutarak bir üçgen biçiminde ya da üç cephe yaparak sıralanmamızı, atları da üçgenin ortasına almamızı söyledim.

Böyle yaptık, yaptığımız da iyi olmuş, çünkü bu hayvanların burada bize saldırısından daha korkunç bir saldırı hiç görülmemiştir. Gürültüyle uluyarak geldiler, avlarının üzerine atlamak için, kendimize siper yaptığımızı söylediğim uzun tomruğun üstüne çıktılar; bu azgınlıklarının daha çok ardımızdaki atları görmelerinden ileri geldiği besbelliydi, atları gözlerine kestirmişlerdi. Adamlarımıza gene ikiye ayrılarak sırayla ateş etmelerini söyledim; ilk yaylım ateşte öyle güzel nişan aldılar ki kurtlardan birçoğu öldü; ama hiç ara vermeden ateş etmek gerekiyordu, çünkü arkadakiler öndekileri iterek hiç ardı kesilmeyen bir şeytan sürüsü gibi geliyorlardı.

İkinci yaylım ateşi yaptığımızda biraz duraklar gibi oldular, ben kaçacaklarını umdum; ama o bir anlık duraklamadan sonra başkaları geldi; tabancalarımız-

la iki yaylım ateş daha ettik sanıyorum ki bu dört ateşte en az on yedi on sekiz tanesini öldürdük, iki kadarını da sakatladık, ama gene ardları kesilmedi.

Son atımımızı böyle çabuk harcadığımıza canım sıkılmıştı. Uşağımı çağırdım —Cumayı değil, çünkü Cuma daha önemli bir iş görüyordu. Biz bu işle uğraşırken, akıl almaz bir el çabukluğuyla hem benim hem de kendisinin tüfeğini gene doldurmuştu.— Dediğim gibi, öbür uşağımı çağırdım, kendisine bir boynuz dolusu barut vererek bu barutu önümüzde uzanan ağacın üzerine, geniş bir çizgi halinde boydan boya dökmesini söyledim. Dediğimi yaptı, o bu işi tam bitirmek üzereyken kurtlar gene gelmeye başladı, birkaçı ağacın üzerine bile çıktı, o anda boş bir tabancanın tetiğini barutun bir ucundan çakarak barutu ateşledim; ağacın üzerindekilerin yedi sekizi kavrularak yuvarlandılar, daha doğrusu ateşin gücünden parıltısından korkarak aramıza atladılar. Bunları bir anda parçaladık, ötekiler de artık karanlık iyice çökmüş olduğundan daha da korkunç görünen alevden ürkerek biraz gerilediler. Bunun üzerine tabancaların hep birden ateş etmesini söyledim, ardından da bağırdık çağırdık. Kurtlar kuyruklarını kıstılar, hemen siperden fırladık, yaralanmış olan yirmisinin yerde bebelenmekte olduğunu gördük, kılıçlarımızla onların da işini bitirdik, sonuç umduğumuz gibi çıktı. Bu öldürdüklerimizin acı havlamalarıyla ulumaları arkadaşlarınca daha iyi anlaşılmış olacak, hepsi bizi bırakarak kaçtılar.

Bu çarpışmanın başlangıcından sonuna kurtlardan altmışını öldürdük, gündüz olsaydı daha da çok öldürürdük. Savaş alanı böylece temizlendikten sonra gene ilerledik, çünkü daha gidilecek aşağı yukarı bir saatlik yolumuz vardı. Yolda giderken ormanda kurtların ulumasını, havlamasını işitiyorduk, arasıra içlerinden birkaçını görür gibi bile olduk; ama kar gözlerimizi kamaştırdığından, gördüğümüz her şeye inanamıyorduk. Bir saat sonra, konaklayacağımız kasabaya geldik; herkesi

büyük bir korku içinde, halkı silâhlanmış bulduk; anlaşılan bir gece önce kurtlarla birkaç ayı köye saldırarak büyük bir korku yaratmışlardı; şimdi gece gündüz, özellikle geceleyin sürülerini, üstelik adamlarını korumak için böyle silâhlı beklemek zorundaydılar.

Ertesi sabah kılavuzumuz çok hastalandı, iki yarası da iltihaplandığından kolu bacağı iyice şişmiş, daha öteye gidemeyecek bir duruma gelmişti; böylece oradan yeni bir kılavuz almak zorunda kaldık, Toulouse'a giderek ılık bir havaya, verimli, güzel bir yere kavuştuk; artık ne kar, ne kurt, ne de bunlara benzer bir şey vardı. Toulouse'da kurtlarla savaşımızı anlattığımızda, büyük dağların eteklerindeki ormanlarda, özellikle kar yerleri örttüğü zaman, bunun çok olağan bir şey olduğunu söylediler; böyle sert bir mevsimde bizi o yoldan getirmeyi göze alanın ne biçim bir kılavuz olduğunu, o kılavuzu nereden bulduğumuzu sık sık sordular, iyi ki hepiniz paralanmamışsınız dediler. Atları ortamıza alarak kendimizi nasıl savunduğumuzu anlattığımız zaman bizi çok suçlandırdılar, bu durumda kurtulma şansının ellide bir olduğunu söylediler, çünkü kurtları öylesine azdıran, atların orada bulunmasıymış; kurtlar atlara göz koymuşlar, yoksa başka zamanlar tüfekten çok korkarlarmış; açlıktan gözleri karardığından atlara yanaşmak isteğiyle tehlikeyi unutmuşlar. Aralıksız ateş etmeyip, sonunda barut yakma yöntemine başvurarak onları altetmeseymişiz, kolay kolay hiçbirimiz sağ çıkmayacakmışız. Oysa atların üzerinde kalarak ateş etmiş olsaymışız, kurtlar binicisi olan atlara pek yanaşamazlarmış. Son olarak, hepimiz bir araya toplanarak atlarımızı bırakacak olsaymışız, kurtların bütün azgınlıklarıyla atları yemeye saldıracaklarını, bizim de elimizde yeterince silâhla cephane bulunduğu için burnumuz bile kanamadan kurtulacağımızı söylediler.

Ben kendi payıma, daha önce hiçbir zaman böyle bir tehlike duygusuna kapılmamıştım; çünkü üç yüzü aşkın cehennem canavarının, açılmış ağızlarıyla hırla-

yarak bizi parçalamaya geldiklerini, kaçacak, sığınacak bir yerin de bulunmadığını görünce, artık işimiz bitti diye düşünmüştüm; bütün bunlardan sonra dağlardan bir daha geçmeye kalkışacağımı hiç sanmıyorum; her hafta bir fırtına kopacağını bilsem bile, denizde bin mil yolculuk yapmak, kara yolculuğunun böylesinden yeğdi.

Fransa'dan geçerken, anılmaya değer bir şey olmadı; öbür gezginlerin sözünü ettikleri, benim de hiçbir zaman onlar gibi anlatamayacağım şeylerden başkasını göremedim. Toulouse'dan Paris'e, sonra hiçbir yerde kalmayarak Calais'ye gittim, oradan da soğuk bir kış mevsimine raslayan bu yolculuk sonunda 14 Ocak'ta sağ salim Dover'e çıktım.

Yolculuklarım artık sona ermişti; yanımda getirdiğim poliçenin de hemen ödenmesiyle kısa bir zamanda, yeni kurtardığım zenginliğime de sağ salim kavuştum.

Başlıca kılavuzum, danışmanım gene o eski dul kadın oldu; kendisine gönderdiğim paradan dolayı, benim için hiçbir şey yapmayı yüksünmüyor, hiçbir özveriyi çok görmüyordu; her şeyimi kendisine teslim ettim, paramın da güvenilir bir elde bulunmasından dolayı gönlüm rahata kavuştu; gerçekte bu iyi kadının bozulmak bilmeyen doğruluğu bana, başlangıçtan sonra eşsiz bir kıvanç sağladı.

Artık malımı paramı bu kadına bırakarak Lizbon'a,

oradan da Brezilya'ya gitmeyi düşünmeye başladım. Ama şimdi kafamı başka bir şey kurcalıyordu; bu da dindi. Dış ülkelerde, yalnızlık yıllarımda, Roma Katolik dini konusunda birtakım kuşkular beslemeye başlamıştım; şimdi ise Katolik dinine girmedikçe Brezilya'ya gitmenin, hele oraya yerleşmenin hiç yolu olmadığını biliyordum; ya da kendimi inaçlarım uğruna kurban etmeye, bir din şehidi olmaya, Engizisyon'un işkencelerivle ölmeye hazır olmalıydım. Böylece, yurdumda kalmaya, bir alıcısını bulursam, çiftliğimi de elden çıkarmaya karar verdim.

Bu iş için Lizbon'daki eski dostuma yazdım; çiftliği Lizbon'da kolayca satabileceğini, yalnız uygun görür de kendisine izin verirsem, satınalmaları için vekillerimin kalıtçısı olan iki iş adamına yazacağını, bu adamlar çiftliğin değerini iyice bildikleri, orada yaşadıkları, benim de bildiğim üzere çok zengin oldukları için, çiftliği bunların almak isteyeceğine kesinlikle inandığını, alacak olurlarsa elime en azından dört beş bin sekizlik daha fazla geçeceğini bildirdi. Bu söylediklerine aklım yattı, satış için böyle bir yol denemesine izin verdim; o da dediği gibi yapmış; sekiz ay sonra gemi Brezilya'dan dönünce, onların çiftliğimi satınalmayı istediklerini, Lizbon'daki adamlarına, bu iş için 3300 sekizlik ödemesi için yazdıklarını bildirdi. Lizbon'dan bana gönderilen satış belgesini imzalayarak yaşlı kaptana yolladım; o da bana malın karşılığı olan 32800 sekizliği bir poliçe ile gönderdi; yaşlı adama yaşadığı sürece ödemeyi söz verdiğim yılda 100 *moidere* altını ile o öldükten sonra oğluna ödeyeceğim yılda 50 altının gene eskisi gibi çiftliğin gelirinden verileceği de belirtilmişti. Böylece, alınyazısından, serüvenden yoğrulmuş, Ulu Tanrı'nın yapıtı olan, bir eşine daha pek seyrek raslanan bir yaşamın ilk bölümünü anlatmış bulunuyorum; çılgınlıkla başlayan, ama herhangi bir döneminde umduğumdan daha büyük bir mutlulukla kapanan bir yaşam.

Herkes, çapraşık ama iyiye varan bir yazgı sonucunda, artık bir daha yeni tehlikelere atılmaktan vazgeçtiğimi sanır; olaylar yardım etseydi gerçekten de böyle olacaktım. Ama başıboş dolaşmaya alışmıştım, ailem yok, akrabalarım pek az, zengin olmamla birlikte, tanıdıklarım da çok değildi; Brezilya'daki çiftliğimi satmıştım ama, o ülkeyi bir türlü aklımdan çıkaramıyordum; gene kanatlanmak için can atıyordum; özellikle adamı görmek, zavallı İspanyolların gelip gelmediğini, oraya bıraktığım azgın heriflerin onlara nasıl davrandığını bilmek istiyordum.

Gerçek dostum dul kadın beni bundan caydırmaya çok uğraştı, öyle de etkiledi ki hemen hemen yedi yıl yurtdışına çıkmama engel oldu; bu süre içinde iki yeğenimi, kardeşlerimden birinin iki çocuğunu yanıma aldım. Büyüyüğün biraz kendi malı vardı, kendisini soylu bir kişi olarak yetiştirdim, gelirine ölümümden sonra verilmek üzere biraz da ben ekledim. Ötekini bir gemi kaptanının yanına verdim, beş yıl sonra akıllı, gözüpek, girişken bir delikanlı oldu, altına güzel bir gemi verdim, denize çıkardım; bu genç delikanlı sonraları benim gibi kocamış bir adamı daha başka serüvenlere sürükledi.

Bu arada buraya az çok yerleşmiştim; her şeyden önce, evlenmiştim. Bundan pek zarar görmedim, iyi bile oldu; ikisi oğlan biri kız üç çocuğum vardı; ama karım öldü, yeğenim de bir İspanya yolculuğundan iyi bir başarıyla dönünce benim yurtdışına çıkma özlemimle onun üstelemeleri ağır bastı, onun gemisiyle özel bir yolcu olarak Güney Amerika'ya gitmek zorunda kaldım. Bu da 1694 yılında olmuştu.

Bu yolculukta adadaki yeni insanları görmeye gittim, benden sonra orada yaşayan İspanyolları gördüm, hem onların hem de orada bıraktığım azgın heriflerin yaşayışıyla ilgili ayrıntılı bilgi aldım; önce zavallı İspanyolları nasıl horgördüklerini, sonra nasıl anlaştıklarını, geçinemediklerini, birleştiklerini, ayrıldıklarını,

en sonunda İspanyolların ötekilere karşı baskı kullanmak zorunda kaldıklarını, ötekilerin nasıl yola geldiklerini; İspanyolların onlara nasıl dürüst davrandığını öğrendim; bütün bunları ayrıntılarıyla, olağanüstü gelişmeleriyle anlatmaya kalksam tıpkı benimki gibi bir öykü olur; özellikle adaya birçok kez çıkan Kartin'lerle kavgaları, adadaki ilerlemeler, içlerinden beş kişinin karşıdaki kara parçasına giderek on bir erkek ile beş kadını tutsak edip getirmesi, adaya gidişimde yirmi çocuk bulmam, çok ilgi çekici şeylerdi.

Adada aşağı yukarı yirmi gün kaldım, kendilerine gerekli olacak birçok şey, özellikle silâh, barut, saçma, elbise, alet, İngiltere'den birlikte getirdiğim bir marangoz bir de demirci ustası bıraktım

Ayrıca, adayı da aralarında paylaştırdım; mülkiyet hakkı benim olmak üzere her birine beğendiği parçayı verdim; her şeyi böyle düzene soktuktan sonra, adadan ayrılmayacaklarına söz alarak hepsini orada bıraktım.

Oradan Brezilya'ya gittim, aldığım bir kayıkla daha başka birtakım insanlar gönderdim; kayıkta gerekli olan şeyler, yanısıra yedi tane de kadın vardı; bu kadınları hizmete eli yatkın olanlardan ayırmıştım, isteyen olursa evlenebilirdi de. İngilizlere gelince, kendilerini tarıma verecek olurlarsa bu iş için gerekli birçok araç gereçle birlikte onlara birkaç da kadın göndereceğimi söyledim, sonra bu sözümü de yerine getirdim; malları böylece ayrıldıktan, kendileri de dizginlendikten sonra hepsi çok dürüst adamlar oldular. Ayrıca, Brezilya'dan üçü gebe olan beş inek, birkaç koyun, birkaç da domuz gönderdim. Adaya bir dahaki gidişimde bunların hepsini bir hayli artmış gördüm.

Ama bütün bu olanları, üç yüz Karaib'in gelerek nasıl onları darmadağın ettiklerini, ekinlerini yakıp yıktıklarını, bizimkilerin iki kez savaşarak birincide nasıl yenildiklerini, içlerinden üç kişinin öldüğünü; ama en sonunda bir fırtınanın düşmanlarının büyün kayıklarını

batırması üzerine düşmanlarını nasıl sıkıştırdıklarını, hemen hemen hepsini yokederek tarlalarını nasıl gene ele geçirdiklerini, şimdi de adada nasıl yaşadıklarını, daha on yıl yeni serüvenlerimde, kendi başıma gelen olağanüstü şeylerle birlikte belki ileride daha uzun boylu anlatırım.

BİRİNCİ KİTABIN SONU

ROBINSON bir çocuğa verilebilecek en güzel kitaptır. ROUSSEAU
ROBINSON'u sadece çocuk kitabı saymak büyük yanlıştır. TAINE
ROBINSON CRUSOE en sevdiğim üç romandan birincisidir. MALRAUX

15 lira